John Adams Library,

IN THE CUSTODY OF THE

BOSTON PUBLIC LIBRARY.

SHELF No

ADAMS

144.2

v.5

2 — 8

C. CORNELII TACITI OPERA.

TOMUS QUINTUS.

C. CORNELII TACITI
OPERA

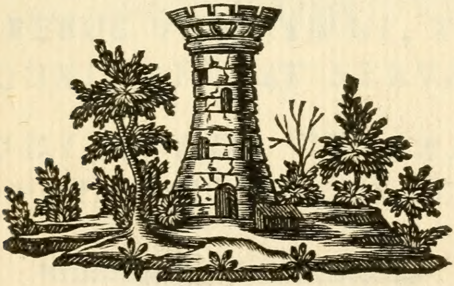
SUPPLEMENTIS,

NOTIS ET DISSERTATIONIBUS

ILLUSTRAVIT

GABRIEL BROTIER.

TOMUS QUINTUS.

PARISIIS,
Ex Typographia L. F. DELATOUR,
viâ San-Jacobeâ.

M. DCC. LXXVI.

Cum Approbatione & Privilegio Regis.

Adams
144.2
v.5

C. CORNELII
TACITI
HISTORIARUM
LIBER QUINTUS;

ACCESSERE

SUPPLEMENTUM LIB. V,

ET APPENDIX CHRONOLOGICA
DE REBUS VESPASIANI, TITI,
DOMITIANI, ET NERVÆ.

ADDITÆ RES TRAJANI,
PRINCIPIS OPTIMI.

BREVIARIUM
LIBRI QUINTI.

I. Titus, *perdomandæ Judææ a patre delectus. Ejus copiæ. Haud procul Hieroſolymis caſtra facit.* II. *Judaicæ gentis primordia.* III. *Ejus ſacra & inſtituta.* VI. *Deſcriptio terræ finiumque, balſami, Libani, Jordanis, lacûs bitumen egerentis, camporum torridorum, fructuum in cinerem vaneſcentium, Beli amnis.* VIII. *Hieroſolyma, genti caput. Immenſæ opulentiæ templum. Judæorum fortuna ſub Aſſyriis, Medis, Perſis, Macedonibus, ipſiſque Judæis imperitantibus.* IX. *Eorum quoque varia ſors ſub Romanis.* X. *Judaicum bellum ſub Geſſio Floro,*

procuratore, ortum. Ceſtius Gallus, Syriæ legatus, ſæpe victus. Mox victor Veſpaſianus cuncta, præter Hieroſolyma, tenet. XI. *Titus Judæos, ſub urbis muros tendentes, intra mœnia pellit; urbemque oppugnat. Hieroſolymorum munitiones.* XII. *Judæorum duces.* XIII. *Prodigia quæ ante obſidium evenere.* XIV. *Interim Civilis, reparato per Germaniam exercitu, bellum renovat.* XV. *Varia prœlia, primùm Civili, deinde Ceriali proſpera.* XIX. *Civilis in Batavorum inſulam concedit.* XX. *Invadit Romanorum præſidia.* XXI. *Cerialis ſubvenit, fortunamque vertit.* XXII. *At parum providus, ferme opprimitur.* XXIII. *Civilis navalem aciem oſtentat. Occurrit Cerialis; novumque diſcrimen adit, ob ſuperfuſum Rhe-*

num. XXIV. *Periclitantur legiones, ſed Cerialis & Civilis in pacem ultro conſpirant.* Cetera periere.

Hæc autem geſta,

A. U. C.	J. C.		
DCCCXXIII.	70.	Coſſ.	FLAVIO VESPASIANO Aug. II. TITO VESPASIANO Cæſare.

C. CORNELII TACITI HISTORIÆ.

LIBER QUINTUS.

EJUSDEM anni principio, Cæſar Titus perdomandæ Judææ delectus a patre, &, privatis utriuſque rebus, militiâ clarus, majore tum vi famâque agebat, certantibus provinciarum & exercituum ſtudiis: atque ipſe, ut ſuper fortunam crederetur, decorum ſe, promptumque in armis oſtendebat: comitate & adloquiis officia provocans; ac plerumque in opere, in agmine, gregario militi mixtus, incor-

A.U.C. 823. J.C. 70.

A. U. C. 823. J. C. 70.

rupto ducis honore. Tres eum in Judæâ legiones, quinta, & decima, & quintadecima, vetus Veſpaſiani miles, excepere. Addidit e Syriâ duodecimam, & adductos Alexandriâ duoetviceſimanos tertianoſque. Comitabantur viginti ſociæ cohortes, octo equitum alæ: ſimul Agrippa Sohemuſque reges, & auxilia regis Antiochi, validaque, &, ſolito inter accolas odio, infenſa Judæis Arabum manus: multi, quos Urbe atque Italiâ ſua quemque ſpes acciverat, occupandi Principem adhuc vacuum. His cum copiis fines hoſtium ingreſſus, compoſito agmine, cuncta explorans, paratuſque decernere, haud procul Hieroſolymis caſtra facit.

II. Sed quia famoſæ urbis ſupremum diem tradituri ſumus, congruens videtur primordia ejus aperire. « Judæos, Cretâ » inſulâ profugos, noviſſima Libyæ inſe» diſſe » memorant, quâ tempeſtate Saturnus, vi Jovis pulſus, ceſſerit regnis ». Argumentum e nomine petitur, « incli» tum in Cretâ Idam montem, accolas » Idæos, aucto in barbarum cognomento, » Judæos vocitari ». Quidam, « regnante » Iſide, exundantem per Ægyptum mul» titudinem, ducibus Hieroſolymo ac

» Judâ, proximas in terras exoneratam ». A. U. C.
Plerique « Æthiopum prolem, quos, rege 823.
» Cepheo, metus atque odium mutare J. C.
» ſedes perpulerit ». Sunt qui tradant, 70.
« Aſſyrios convenas, indigum agrorum » populum, parte Ægypti potitos, mox » proprias urbes Hebræaſque terras, & » propiora Syriæ coluiſſe ». « Clara » alii « Judæorum initia: Solymos, carminibus » Homeri celebratam gentem, conditæ » urbi Hieroſolymam nomen e ſuo fe» ciſſe ».

III. Plurimi auctores conſentiunt, « ortâ per Ægyptum tabe, quæ corpora » fœdaret, regem Bocchorim, adito » Hammonis oraculo, remedium peten» tem, purgare regnum, & id genus ho» minum, ut inviſum deis, alias in terras » avehere juſſum. Sic conquiſitum col» lectumque vulgus, poſtquam vaſtis locis » relictum ſit; ceteris per lacrimas tor» pentibus, Moſen, unum exſulum, mo» nuiſſe, ne quam deorum hominumve » opem exſpectarent, utrimque deſerti; » ſed ſibimet, ut duci cæleſti, crederent, » primo cujus auxilio præſentes miſerias » pepuliſſent ». Adſenſere, atque omnium ignari fortuitum iter incipiunt. Sed nihil æquè, quàm inopia aquæ, fatigabat.

A. U. C. 823. I. C. 70. Jamque haud procul exitio, totis campis procubuerant, cùm grex aſinorum agreſtium, e paſtu in rupem, nemore opacam, conceſſit. Secutus Moſes, conjecturâ herbidi ſoli, largas aquarum venas aperit. Id levamen: & continuum ſex dierum iter emenſi, ſeptimo, pulſis cultoribus, obtinuere terras, in quîs urbs & templum dicata.

IV. MOSES, quò ſibi in poſterum gentem firmaret, novos ritus, contrarioſque ceteris mortalibus, indidit. Profana illic omnia, quæ apud nos ſacra: rurſum conceſſa apud illos, quæ nobis inceſta. Effigiem animalis, quo monſtrante errorem ſitimque depulerant, penetrali ſacravere; cæſo ariete, velut in contumeliam Hammonis. Bos quoque immolatur, quem Ægyptii Apin colunt. Sue abſtinent, memoriâ cladis, quâ ipſos ſcabies quondam turpaverat, cui id animal obnoxium. Longam olim famem crebris adhuc jejuniis fatentur. Et raptarum frugum argumentum, panis Judaicus nullo fermento, retinet. « Septimo die otium placuiſſe » ferunt: « quia is finem laborum tulerit; » dein, blandiente inertiâ, ſeptimum » quoque annum ignaviæ datum ». Alii honorem eum Saturno haberi: ſeu,

» principia religionis tradentibus Idæis, A. U. C.
» quos cum Saturno pulſos, & conditores 823.
» gentis accepimus, ſeu, quòd e ſeptem J. C.
» ſideribus, quîs mortales reguntur, al- 70.
» tiſſimo orbe, & præcipuâ potentiâ, ſtella
» Saturni feratur; ac pleraque cæleſtium,
» vim ſuam & curſum ſeptimos per nu-
» meros conficiant ».

V. Hi ritus, quoquo modo inducti, antiquitate defenduntur: cetera inſtituta ſiniſtra, fœda, pravitate valuere. Nam peſſimus quiſque, ſpretis religionibus patriis, tributa & ſtipes illuc congerebant. Unde auctæ Judæorum res; & quia apud ipſos fides obſtinata, miſericordia in promptu, ſed adversùs omnes alios hoſtile odium. Separati epulis, diſcreti cubilibus, projectiſſima ad libidinem gens, alienarum concubitu abſtinent: inter ſe nihil inlicitum. Circumcidere genitalia inſtituêre, ut diverſitate noſcantur. Tranſgreſſi in morem eorum, idem uſurpant: nec quidquam priùs imbuuntur, quàm contemnere deos, exuere patriam; parentes, liberos, fratres, vilia habere. Augendæ tamen multitudini conſulitur. Nam & necare quemquam ex agnatis, nefas: animaſque, prœlio aut ſuppliciis peremptorum, æternas putant. Hinc ge-

A vj

A. U. C. 823. J. C. 70.

nerandi amor, & moriendi contemptus. Corpora condere, quàm cremare, e more Ægyptio; eademque cura, & de infernis perſuaſio: cæleſtium contrà. Ægyptii pleraque animalia, effigieſque compoſitas venerantur; Judæi mente ſolâ, unumque numen intelligunt. « Profanos, » qui deûm imagines, mortalibus mate» riis, in ſpecies hominum effingant. » Summum illud & æternum, neque mu» tabile, neque interiturum ». Igitur nulla ſimulacra urbibus ſuis, nedum templis ſinunt. Non regibus hæc adulatio, non Cæſaribus honor. Sed quia ſacerdotes eorum tibiâ tympaniſque concinebant, hederâ vinciebantur, vitiſque aurea templo reperta: « Liberum patrem coli, do» mitorem Orientis », quidam arbitrati ſunt, nequaquam congruentibus inſtitutis: quippe Liber feſtos lætoſque ritus poſuit; Judæorum mos abſurdus ſordiduſque.

VI. TERRA fineſque, quà ad Orientem vergunt, Arabiâ terminantur: a Meridie, Ægyptus objacet: ab Occaſu, Phœnices & mare: Septemtrionem a latere Syriæ longè proſpectant. Corpora hominum ſalubria, & ferentia laborum: rari imbres, uber ſolum. Exuberant fruges noſtrum ad morem; præterque eas balſa-

mum & palmæ. Palmetis proceritas, & decor. Balſamum, modica arbor: ut quiſque ramus intumuit, ſi vim ferri adhibeas, pavent venæ; fragmine lapidis, aut teſtâ aperiuntur: humor in uſu medentium eſt. Præcipuum montium Libanum erigit, mirum dictu, tantos inter ardores opacum fidumque nivibus. Idem amnem Jordanem alit, funditque. Nec Jordanes pelago accipitur: ſed unum atque alterum lacum integer perfluit: tertio retinetur. Lacus immenſo ambitu, ſpecie maris, ſapore corruptior, gravitate odoris accolis peſtifer, neque vento impellitur, neque piſces aut ſuetas aquis volucres patitur. Incertæ undæ: ſuperjacta, ut ſolido, ferunt: periti imperitique nandi perinde attolluntur. Certo anni, bitumen egerit; cujus legendi uſum, ut ceteras artes, experientia docuit. Ater ſuâpte naturâ liquor, & ſparſo aceto concretus, innatat: hunc manu captum, quibus ea cura, in ſumma navis trahunt. Inde, nullo juvante, influit, oneratque, donec abſcindas: nec abſcindere ære ferrove poſſis: fugit cruorem veſtemque infectam ſanguine, quo feminæ per menſes exſolvuntur: ſic veteres auctores. Sed gnari locorum tradunt, undantes bitumine

A. U. C. 823.
J. C. 70.

A. U. C. 823. J. C. 70.

moles pelli, manuque trahi ad litus: mox, ubi vapore terræ, vi ſolis inaruerint, ſecuribus cuneiſque, ut trabes aut ſaxa, diſcindi.

VII. HAUD procul inde campi, quos ferunt olim uberes, magniſque urbibus habitatos, fulminum jactu arſiſſe; & manere veſtigia, terramque ſpecie torridam, vim frugiferam perdidiſſe. Nam cuncta ſponte edita, aut manu ſata, ſive herbâ tenus aut flore, ſeu ſolitam in ſpeciem adolevere, atra & inania velut in cinerem vaneſcunt. Ego ſicut inclitas quondam urbes igne cæleſti flagraſſe conceſſerim, ita halitu lacûs infici terram, corrumpi ſuperfuſum ſpiritum, eóque fetus ſegetum & autumni putreſcere reor, ſolo cæloque juxtà gravi. Et Belus amnis Judaico mari inlabitur: circa cujus os conlectæ arenæ, admixto nitro, in vitrum excoquuntur: modicum id litus, ſed egerentibus inexhauſtum.

VIII. MAGNA pars Judææ vicis diſpergitur: habent & oppida. Hieroſolyma genti caput. Illic immenſæ opulentiæ templum; & primis munimentis urbs, dein regia; templum intimis clauſum: ad fores tantùm Judæo aditus: limine, præter ſacerdotes, arcebantur. Dum Aſſyrios

penes Medoſque & Perſas Oriens fuit, deſpectiſſima pars ſervientium: poſtquam Macedones præpotuere, rex Antiochus demere ſuperſtitionem, & mores Græcorum dare adnixus, quominus teterrimam gentem in melius mutaret, Parthorum bello prohibitus eſt: nam eâ tempeſtate, Arſaces deſciverat. Tum Judæi, Macedonibus invalidis, Parthis nondum adultis (& Romani procul erant) ſibi ipſi reges impoſuere: qui mobilitate vulgi expulſi, reſumptâ per arma dominatione, fugas civium, urbium everſiones, fratrum, conjugum, parentum neces, aliaque ſolita regibus auſi, ſuperſtitionem fovebant: quia honor ſacerdotii, firmamentum potentiæ adſumebatur.

A. U. C. 823. J. C. 70.

IX. Romanorum primus Cn. Pompeius Judæos domuit: templumque jure victoriæ ingreſſus eſt. Inde vulgatum, « nullâ intus deûm effigie vacuam ſedem, » & inania arcana ». Muri Hieroſolymorum diruti, delubrum manſit. Mox, civili inter nos bello, poſtquam in ditionem M. Antonii provinciæ ceſſerant; rex Parthorum Pacorus Judæâ potitus, interfectuſque a P. Ventidio, & Parthi trans Euphraten redacti: Judæos C. Soſius ſubegit. Regnum ab Antonio Herodi

A. U. C. 823. J. C. 70.

datum, victor Auguſtus auxit. Poſt mortem Herodis, nihil exſpectato Cæſare, Simon quidam regium nomen invaſerat. Is a Quinctilio Varo, obtinente Syriam, punitus: & gentem coercitam, liberi Herodis tripartitò rexere. Sub Tiberio quies: dein, juſſi a C. Cæſare « effigiem » ejus in templo locare », arma potiùs ſumpſere: quem motum Cæſaris mors diremit. Claudius, defunctis regibus, aut ad modicum redactis, Judæam provinciam equitibus Romanis, aut libertis permiſit: e quibus Antonius Felix, per omnem ſævitiam ac libidinem, jus regium ſervili ingenio exercuit, Druſillâ, Cleopatræ & Antonii nepte, in matrimonium acceptâ, ut ejuſdem Antonii Felix progener, Claudius nepos eſſet.

X. DURAVIT tamen patientia Judæis, uſque ad Geſſium Florum, procuratorem. Sub eo bellum ortum: & comprimere cœptantem Ceſtium Gallum, Syriæ legatum, varia prœlia, ac ſæpius adverſa excepere. Qui ubi fato, aut tædio occidit; miſſu Neronis, Veſpaſianus fortunâ famâque, & egregiis miniſtris, intra duas æſtates, cuncta camporum, omneſque, præter Hieroſolyma, urbes, victore exercitu tenebat. Proximus annus civili

bello intentus, quantùm ad Judæos per otium tranſiit: pace per Italiam partâ, & externæ curæ rediere. Augebat iras, quòd ſoli Judæi non ceſſiſſent. Simul manere apud exercitus Titum, ad omnes principatûs novi eventus caſuſve utilius videbatur. Igitur caſtris, utì diximus, ante mœnia Hieroſolymorum poſitis, inſtructas legiones oſtentavit.

A. U. C. 823. J. C. 70.

XI. JUDÆI ſub ipſos muros ſtruxere aciem, rebus ſecundis longiùs auſuri; &, ſi pellerentur, parato perfugio. Miſſus in eos eques cum expeditis cohortibus, ambiguè certavit. Mox ceſſere hoſtes, & ſequentibus diebus crebra pro portis prœlia ferebant; donec aſſiduis damnis, intra mœnia pellerentur. Romani ad oppugnandum verſi: neque enim dignum videbatur, famem hoſtium opperiri: poſcebantque pericula, pars virtute, multi ferociâ, & cupidine præmiorum. Ipſi Tito Roma, & opes, voluptateſque ante oculos; ac, ni ſtatim Hieroſolyma conciderent, morari videbantur. Sed urbem, arduam ſitu, opera moleſque firmaverant, quîs vel plana ſatis munirentur. Nam duos colles, immensùm editos, claudebant muri per artem obliqui, aut introrſus ſinuati, ut latera oppugnantium, ad ictus

A. U. C. 823. J. C. 70.

pateſcerent. Extrema rupis, abrupta: & turres, ubi mons juviſſet, in ſexaginta pedes; inter devexa, in centenos viceноſque attollebantur; mirâ ſpecie, ac procul intuentibus pares. Alia intus mœnia, regiæ circumjecta: conſpicuoque faſtigio turris *Antonia*, in honorem M. Antonii ab Herode appellata.

XII. TEMPLUM in modum arcis, propriique muri, labore & opere ante alios: ipſæ porticus, quîs templum ambiebatur, egregium propugnaculum. Fons perennis aquæ, cavati ſub terrâ montes; & piſcinæ ciſternæque ſervandis imbribus. Prævideгant conditores, ex diverſitate morum, crebra bella: inde cuncta, quamvis adverſùs longum obſidium; & a Pompeio expugnatis metus atque uſus pleraque monſtravere. Atque, per avaritiam Claudianorum temporum, empto jure muniendi, ſtruxere muros in pace, tamquam ad bellum; magnâ colluvie, & ceterarum urbium clade aucti: nam pervicaciſſimus quiſque illuc perfugerat, eóque ſeditioſiùs agebant. Tres duces, totidem exercitus. Extrema & latiſſima mœnium Simon; mediam urbem Joannes, quem & Bargioram vocabant; templum Eleazarus firmaverat. Multitudine & armis Joannes;

ac Simon; Eleazarus loco pollebat. Sed prœlia, dolus, incendia inter ipſos, & magna vis frumenti ambuſta. Mox Joannes, miſſis per ſpeciem ſacrificandi, qui Eleazarum manumque ejus obtruncarent, templo potitur: ita in duas factiones civitas diſceſſit, donec, propinquantibus Romanis, bellum externum concordiam pareret.

A. U. C. 823. J. C. 70.

XIII. EVENERANT prodigia, quæ neque hoſtiis neque votis piare fas habet gens, ſuperſtitioni obnoxia, religionibus adverſa. Viſæ per cælum concurrere acies, rutilantia arma, & ſubito nubium igne collucere templum. Expaſſæ repentè delubri fores; & audita major humanâ vox, «excedere deos»: ſimul ingens motus excedentium. Quæ pauci in metum trahebant: pluribus perſuaſio inerat, antiquis ſacerdotum literis contineri, eo ipſo tempore fore, «ut valeſceret Oriens, profectique Judæâ rerum potirentur». Quæ ambages Veſpaſianum ac Titum prædixerant. Sed vulgus, more humanæ cupidinis, ſibi tantam fatorum magnitudinem interpretati, ne adverſis quidem ad vera mutabantur. Multitudinem obſeſſorum omnis ætatis, virile ac muliebre ſecus, ſexcenta millia fuiſſe accepimus. Arma

cunctis, qui ferre poſſent; & plures,
A. U. C. 823. J. C. 70. quàm pro numero, audebant. Obſtinatio viris feminiſque par: ac, ſi transferre ſedes cogerentur, major vitæ metus, quàm mortis. Hanc adversùs urbem gentemque Cæſar Titus, quando impetum & ſubita belli locus abnueret, aggeribus vineiſque certare ſtatuit. Dividuntur legionibus munia, & quies prœliorum fuit; donec cuncta expugnandis urbibus reperta apud veteres, aut novis ingeniis, ſtruerentur.

XIV. At Civilis, poſt malam in Treveris pugnam, reparato per Germaniam exercitu, apud Vetera caſtra conſedit; tutus loco, & ut memoriâ proſperarum illic rerum, augeſcerent barbarorum animi. Secutus eſt eódem Cerialis, duplicatis copiis, adventu ſecundæ & ſextæ & quartædecimæ legionum. Cohorteſque & alæ, jam pridem accitæ, poſt victoriam properaverant. Neuter ducum cunctator. Sed arcebat latitudo camporum, ſuopte ingenio humentium. Addiderat Civilis obliquam in Rhenum molem, cujus objectu revolutus amnis, adjacentibus ſuperfunderetur. Ea loci forma, incertis vadis ſubdola, & nobis adverſa: quippe miles Romanus armis gravis, & nandi pavidus;

Germanos fluminibus ſuetos, levitas armorum, & proceritas corporum attollit. A. U. C. 823. J. C. 70.

XV. Igitur, laceſſentibus Batavis, ferociſſimo cuique noſtrorum cœptum certamen: deinde orta trepidatio, cùm prælatis paludibus arma, equi haurirentur. Germani notis vadis perſultabant, omiſsâ plerumque fronte, latera ac terga circumvenientes: neque, ut in pedeſtri acie, cominus eminus certabatur; ſed, tamquam navali pugnâ, vagi inter undas, aut, ſi quid ſtabile occurrebat, totis illic corporibus nitentes, vulnerati cum integris, periti nandi cum ignaris, in mutuam perniciem implicabantur: minor tamen, quàm pro tumultu, cædes: quia non auſi egredi paludem Germani, in caſtra rediere. Ejus prœlii eventus utrumque ducem, diverſis animi motibus, ad maturandum ſummæ rei diſcrimen erexit. Civilis inſtare fortunæ; Cerialis abolere ignominiam. Germani proſperis feroces; Romanos pudor excitaverat: nox apud barbaros cantu aut clamore; noſtris per iram & minas acta.

XVI. Postera luce, Cerialis equite & auxiliariis cohortibus frontem explet; in ſecundâ acie legiones locatæ, dux ſibi delectos retinuerat ad improviſa. Civilis

A. U. C. 823. J. C. 70.

haud porrecto agmine, ſed cuneis adſtitit. Batavi Gugernique in dextro; læva, ac propiora fluminis, Tranſrhenani tenuere. Exhortatio ducum, non more concionis apud univerſos, ſed ut quoſque eorum advehebantur. Cerialis « veterem Romani » nominis gloriam, antiquas recenteſque » victorias: ut perfidum, ignavum, vic» tum hoſtem, in æternum exciderent: » ultione magis, quàm prœlio opus eſſe. » Pauciores nuper cum pluribus certaſſe: » ac tamen fuſos Germanos, quod roboris » fuerit. Supereſſe, qui fugam animis, » qui vulnera tergo, ferant ». Proprios inde ſtimulos legionibus admovebat, « domitores Britanniæ quartadecimanos » appellans. « Principem Galbam, ſextæ » legionis auctoritate factum: illâ primùm » acie ſecundanos nova ſigna, novamque » aquilam dicaturos ». Hinc prævectus ad Germanicum exercitum, manus tendebat, « ut ſuam ripam, ſua caſtra ſanguine » hoſtium reciperarent ». Alacrior omnium clamor, quîs vel e longâ pace prœlii cupido, vel feſſis bello pacis amor, præmiaque & quies in poſterum ſperabantur.

XVII. NEC Civilis ſilentem ſtruxit aciem, locum pugnæ teſtem virtutis ciens: « Stare Germanos Batavoſque ſuper veſ-

»tigia gloriæ, cineres oſſaque legionum
»calcantes: quocumque oculos Romanus A. U. C.
»intenderet, captivitatem, clademque 823.
»& dira omnia obverſari. Ne terrerentur J. C.
»vario Treverici prœlii eventu: ſuam 70.
»illic victoriam Germanis obſtitiſſe, dum,
»omiſſis telis, prædâ manus impediunt:
»ſed cuncta mox proſpera, & hoſti con-
»traria eveniſſe. Quæ provideri aſtu ducis
»oportuerit, proviſa: campos madentes,
»& ipſis gnaros, paludes hoſtibus noxias:
»Rhenum & Germaniæ deos in aſpectu,
»quorum numine capeſſerent pugnam,
»conjugum, parentum, patriæ memores:
»illum diem aut glorioſiſſimum inter
»majores, aut ignominioſum apud poſ-
»teros fore». Ubi ſono armorum tripudiiſque (ita illis mos) approbata ſunt dicta, ſaxis, glandibuſque, & ceteris miſſilibus prœlium incipitur; neque noſtro milite paludem ingrediente, & Germanis, ut elicerent, laceſſentibus.

XVIII. Absumptis, quæ jaciuntur, & ardeſcente pugnâ, procurſum ab hoſte infeſtiùs: immenſis corporibus, & prælongis haſtis fluitantem labantemque militem eminus fodiebant: ſimul e mole, quam eductam in Rhenum retulimus, Bructerorum cuneus tranatavit: turbata

ibi res : & pellebatur ſociarum cohortium
A. U. C. acies, cùm legiones pugnam excipiunt,
823. ſuppreſsâque hoſtium ferociâ, prœlium
J. C. æquatur. Inter quæ perfuga Batavus adiit
70. Cerialem, « terga hoſtium » promittens, « ſi extremo paludis eques mitteretur : » ſolidum illà, & Gugernos, quibus cuſ» todia obveniſſet, parum intentos ». Duæ alæ, cum perfugâ miſſæ, incauto hoſti circumfunduntur : quod ubi clamore cognitum ; legiones a fronte incubuere, pulſique Germani Rhenum fugâ petebant. Debellatum eo die foret, ſi Romana claſſis ſequi maturaſſet. Ne eques quidem inſtitit, repentè fuſis imbribus, & propinquâ nocte.

XIX. POSTERA die, quartadecima legio in ſuperiorem provinciam Gallo Annio miſſa : Cerialis exercitum decima ex Hiſpaniâ legio ſupplevit. Civili Chaucorum auxilia venêre : non tamen auſus oppida Batavorum armis tueri, raptis, quæ ferri poterant, ceteris injecto igni, in inſulam conceſſit ; gnarus deeſſe naves efficiendo ponti, neque exercitum Romanum aliter tranſmiſſurum : quin & diruit molem, a Druſo Germanico factam, Rhenumque prono alveo in Galliam ruentem, disjectis quæ morabantur, effudit.

effudit. Sic velut abacto amne, tenuis alveus, inſulam inter Germanoſque continentium terrarum ſpeciem fecerat. Tranſiere Rhenum Tutor quoque, & Claſſicus, & centum tredecim Treverorum ſenatores, in quibus fuit Alpinus Montanus, quem a Primo Antonio miſſum in Gallias ſuperiùs memoravimus. Comitabatur eum frater D. Alpinus. Simul ceteri miſeratione ac donis auxilia concibant, inter gentes periculorum avidas.

A. U. C. 823. J. C. 70.

XX. Tantumque belli ſuperfuit, ut præſidia cohortium, alarum, legionum, unâ die Civilis quadripartitò invaſerit: decimam legionem, Arenaci; ſecundam, Batavoduri; & Grinnes Vadamque, cohortium alarumque caſtra: ita diviſis copiis, ut ipſe & Verax, ſorore ejus genitus, Claſſicuſque, ac Tutor ſuam quiſque manum traherent: nec omnia patrandi fiduciâ, ſed, « multa auſis aliquâ » in parte fortunam adfore. Simul Cerialem, neque ſatis cautum, &, pluribus » nuntiis, huc illuc curſantem, poſſe » medio intercipi ». Quibus obvenerant caſtra decumanorum, oppugnationem legionis arduam rati, egreſſum militem, & cædendis materiis operatum, turba-

A. U. C. 823. J. C. 70.

vere, occiſo præfecto caſtrorum, & quinque primoribus centurionum, paucisque militibus. Ceteri ſe munimentis defendêre. Et interim Germanorum manus Batavoduri inrumpere inchoatum pontem nitebantur. Ambiguum prœlium nox diremit.

XXI. PLUS diſcriminis apud Grinnes Vadamque. Vadam Civilis, Grinnes Claſſicus, oppugnabant: nec ſiſti poterant, interfecto fortiſſimo quoque; in quîs Briganticus, præfectus alæ, ceciderat, quem fidum Romanis, & Civili avunculo infenſum diximus. Sed ubi Cerialis cum delectâ equitum manu ſubvenit, versâ fortunâ, præcipites Germani in amnem aguntur. Civilis, dum fugientes retentat, agnitus, petituſque telis, relicto equo, tranatavit: idem Germanis effugium. Tutorem Claſſicumque appulſæ lintres vexere. Ne tum quidem Romana claſſis pugnæ adfuit, ut juſſum erat: ſed obſtitit formido, & remiges per alia militiæ munia diſperſi. Sanè Cerialis parum temporis ad exſequenda imperia dabat; ſubitus conſiliis, ſed eventu clarus. Aderat fortuna, etiam ubi artes defuiſſent; hinc ipſi exercituique minor cura

diſciplinæ. Et paucos poſt dies, quamquam periculum captivitatis evaſiſſet, infamiam non vitavit.

A. U. C. 823. J. C. 70.

XXII. Profectus Noveſium Bonnamque, ad viſenda caſtra, quæ hiematuris legionibus erigebantur, navibus remeabat; disjecto agmine, incurioſis vigiliis. Animadverſum id Germanis, & inſidias compoſuere: electa nox atra nubibus, & prono amne rapti, nullo prohibente vallum ineunt. Prima cædes aſtu adjuta: inciſis tabernaculorum funibus, ſuiſmet tentoriis coopertos trucidabant. Aliud agmen, turbare claſſem; injicere vincla; trahere puppes. Utque ad fallendum ſilentio; ita cœptâ cæde, quò plus terroris adderent, cuncta clamoribus miſcebant. Romani, vulneribus exciti, quærunt arma, ruunt per vias, pauci ornatu militari, plerique circum brachia tortâ veſte, & ſtrictis mucronibus: dux ſemiſomnus, ac propè intectus, errore hoſtium ſervatur. Namque prætoriam navem, vexillo inſignem, illic ducem rati, abripiunt. Cerialis alibi noctem egerat, ut plerique credidere, ob ſtuprum Claudiæ Sacratæ, mulieris Ubiæ: vigiles flagitium ſuum ducis dedecore excuſabant, tamquam *a* juſſi ſilere, ne quietem ejus

A. U. C. 823. J. C. 70.

»turbarent: ita intermiſſo ſigno, & vo»cibus, ſe quoque in ſomnum lapſos». Multâ luce revecti hoſtes, captivis navibus, prætoriam triremem, flumine Luppiâ, donum Veledæ traxere.

XXIII. CIVILEM cupido inceſſit, navalem aciem oſtentandi. Complet quod biremium, quæque ſimplici ordine agebantur. Adjecta ingens lintrium vis: tricenis quadrageniſque armamenta liburnicis ſolita; & ſimul captæ lintres, ſagulis verſicoloribus, haud indecorè pro velis juvabantur. Spatium velut æquoris electum, ubi Moſæ fluminis os amnem Rhenum Oceano adfundit. Cauſa inſtruendæ claſſis, ſuper inſitam genti vanitatem, ut eo terrore commeatus Galliâ adventantes interciperent. Cerialis miraculo magis, quàm metu, direxit claſſem, numero imparem, uſu remigum, gubernatorum arte, navium magnitudine potiorem. His flumen ſecundum; illi vento agebantur. Sic prævecti, tentato telorum jactu, dirimuntur. Civilis nihil ultrà auſus, trans Rhenum conceſſit. Cerialis inſulam Batavorum hoſtiliter populatus, agros villaſque Civilis intactos, notâ arte ducum, ſinebat: cùm interim, flexu autumni, & crebris pluvialibus imbribus,

ſuperfuſus amnis, paluſtrem humilemque inſulam in faciem ſtagni opplevit : nec claſſis, aut commeatus aderant : caſtraque in plano ſita, vi fluminis differebantur. A. U. C. 823. J. C. 70.

XXIV. « Potuisse tunc opprimi legiones, & voluiſſe Germanos, ſed dolo » a ſe flexos », imputavit Civilis. Neque abhorret vero, quando paucis pòſt diebus deditio inſecuta eſt. Nam Cerialis, per occultos nuntios, « Batavis pacem, Civili veniam » oſtentans, Veledam propinquoſque monebat, « fortunam belli, » tot cladibus adverſam, opportuno erga » populum Romanum merito mutare. » Cæſos Treveros, receptos Ubios, ereptam Batavis patriam : neque aliud Civilis » amicitiâ paratum, quàm vulnera, fugas, » luctus : exſulem eum & extorrem, recipientibus oneri : & ſatis peccaviſſe, quòd » totiens Rhenum tranſcenderint : ſi quid » ultrà moliantur, inde injuriam & culpam, hinc ultionem & deos fore ».

XXV. Miscebantur minis promiſſa; Et concuſsâ Tranſrhenanorum fide, inter Batavos quoque ſermones orti : « Non » prorogandam ultrà ruinam : nec poſſe » ab unâ natione totius orbis ſervitium depelli ; quid perfectum cæde & incendiis

A. U. C. 823. J. C. 70.

»legionum, niſi ut plures validioreſque »accirentur? Si Veſpaſiano bellum navaverint, Veſpaſianum rerum potiri: ſin »populum Romanum armis provocent, »quotam partem generis humani Batavos »eſſe? reſpicerent Rætos Noricoſque, »& ceterorum onera ſociorum: ſibi non »tributa, ſed virtutem & viros indici: »proximum id libertati: & ſi dominorum »electio ſit; honeſtiùs Principes Romanorum, quàm Germanorum feminas »tolerari»: hæc vulgus. Proceres: «atrociore Civilis rabie ſemet in arma truſos: »illum domeſticis malis excidium gentis »oppoſuiſſe: tunc infenſos Batavis deos, »cùm obſiderentur legiones, interficerentur legati, bellum uni neceſſarium, »ferale ipſis ſumeretur. Ventum ad extrema, ni reſipiſcere incipiant, & noxii »capitis pœnâ pænitentiam fateantur».

XXVI. NON fefellit Civilem ea inclinatio, & prævenire ſtatuit; ſuper tædium malorum, etiam ſpe vitæ, quæ plerumque magnos animos infringit. Petito colloquio, ſcinditur Nabaliæ fluminis pons; in cujus abrupta progreſſi duces: & Civilis ita cœpit: «Si apud Vitellii legatum »defenderer, neque facto meo venia, »neque dictis fides debebatur. Cuncta

»inter nos inimica, hoſtilia, ab illo
»cœpta, a me aucta erant. Erga Veſpa- A. U. C.
»ſianum vetus mihi obſervantia: &, cùm 823.
»privatus eſſet, amici vocabamur. Hoc J. C.
»Primo Antonio notum, cujus epiſtolis 70.
»ad bellum accitus ſum, ne Germanicæ
»legiones & Gallica juventus Alpes tranſ-
»cenderet. Quæ Antonius epiſtolis, Flac-
»cus præſens monebat, arma in Germaniâ
»movi: quæ Mucianus in Syriâ, Aponius
»in Mœſiâ, Flavianus in Pannoniâ» . . . .

BREVIARIUM
SUPPLEMENTI
LIBRI V. HISTORIARUM.

XXVI. *Batavi in ſidem recepti; pacataque Germania.* XXVII. *Lingones favorem Domitiani occupant. Cæſo Fonteio Agrippâ, Sarmatæ Mœſiam populantur: mox a Rubrio Gallo fuſi.* XXVIII. *Obſidio Hieroſolymitana. Primus urbis murus perrumpitur.* XXIX. *In alterius ruinâ acriter pugnatum.* XXX. *Judæorum pervicacia.* XXXI. *Titus tridui opere urbem muro circumvallat. Expugnatur & exſcinditur turris Antonia.* XXXIV. *Fames, peſtis Hieroſolymis graſſantur.* XXXV. *Templum invadere fruſtra tentant Romani.* XXXVI. *Portas ſuccendi,*

templum tamen ſervari jubet Titus. XXXVII. *Judæi, ſuam in ruinam præcipites, inconſultò in Romanos inrumpunt.* XXXVIII. *Templum incenditur; ibique poſitis ſignis, Titus imperator conſalutatur.* XL. *Reliquæ Judaici belli fœditates. Ardent Hieroſolyma.* XLII. *Titus, urbis ruinas ingreſſus, Deum victoriæ auctorem profitetur.* XLIII. *Inde Cæſaream diſcedit, Orientem luſtraturus. Lucilius Baſſus, quæ ſupererant in Judæâ, expugnat.* XLIV. *Interim Veſpaſianus Alexandriâ Romam redierat: templi Capitolini operas exemplo inflammat.* XLVI. *Titus, ex Oriente redux, Hieroſolyma reviſit, ruinaſque miſeratur: Memphim venit; evinctuſque caput diademate, Apidis conſecrationi intereſt: unde Romæ conflata invidiæ materia.* XLVII. *Veſpaſianus Hiſpaniæ jus-*

Latii tribuit : mox ad Urbana negotia intentus. XLVIII. *Vitæ ejus ratio.* XLIX. *Erga liberos cura. Titus Romam venit.* L. *Veſpaſiano Titoque decernitur triumphus. Ejus pompa.* LII. *Clauditur Janus. Templum Pacis a Veſpaſiano conditum: ibi ſacrata templi Hieroſolymitani monumenta. Conſpirantibus Veſpaſiani Titique votis , tentatur morum emendatio , Urbe vitiis feſſâ.*

Hæc geſta.

A. U. C.	J. C.	
DCCCXXIII.	70.	Coſſ. { FLAVIO VESPASIANO Aug. II. / TITO VESPASIANO Cæſare.
DCCCXXIV.	71.	Coſſ. { FLAVIO VESPASIANO Aug. III. / M. COCCEIO Nervâ.

SUPPLEMENTUM
LIBRI QUINTI
HISTORIARUM.

Auctore GABRIELE BROTIER.

XXVI. NON fefellit Civilem ea inclinatio, & prævenire ſtatuit; ſuper tædium malorum, etiam ſpe vitæ, quæ plerumque magnos animos infringit. Petito colloquio, ſcinditur Nabaliæ fluminis pons; in cujus abrupta progreſſi duces: & Civilis ita cœpit: « Si apud Vitellii legatum defenderer; neque facto meo venia, neque dictis fides debebatur. Cuncta inter nos inimica, hoſtilia, ab illo cœpta, a me aucta erant. Erga Veſpaſianum vetus mihi obſervantia: &, cùm privatus eſſet, amici vocabamur. Hoc Primo Antonio notum, cujus epiſtolis ad bellum accitus A. U. C. 823. J. C. 70.

»ſum, ne Germanicæ legiones & Gallica
A. U. C. »juventus Alpes tranſcenderet. Quæ An-
823. »tonius epiſtolis, Hordeonius Flaccus
J. C. »præſens monebat, arma in Germaniâ
70. »movi: quæ Mucianus in Syriâ, Aponius »in Mœſiâ, Flavianus in Pannoniâ, Ti- »berius Alexander in Ægypto, eadem »fovi conſilia. Pari ſtudio Batavos, Canni- »nefates, veteranaſque cohortes in verba »Veſpaſiani adegi. Si quid poſtea hoſtile »inrepſit, jure an injuriâ ſuſceptum haud »dixerim. Malim turbida temporum in- »cuſare, quàm dubia imputare crimina. »Certè vel ipſa inter bella me ſemper in »pacem propendiſſe, Romanorumque »partes juviſſe multa fuere argumenta, »& recens adhuc memoria. Nec per me »ſtabit quominus inter Romanos & Ba- »tavos fida firmaque ſocietas renovetur. »Olim ſacramenti hortatorem, nunc me »juvat eſſe conciliatorem pacis». Studiis ita conſpirantibus, in fidem recepti ſunt Batavi; pacataque Germania.

XXVII. LINGONES, Civilis ſocietate innexi, Domitiani favorem occupaverant, ſeptuaginta millibus armatorum in ejus obſequium redactis. Atrociùs cum Sarmatis pugnatum. Fonteius Agrippa, Mœſiæ, ut dictum eſt ſuprà, præpoſitus, ad-

verſùs barbarorum vim invalidus, pugnando fortiter occubuit. Tum cuncta incurſionibus, populationibus obnoxia. Clade Veſpaſiano nuntiatâ, Rubrium Gallum miſit, qui rem reſtituit, fuſoſque ſæpe barbaros renare Danubium coegit: &, ne regredi iis foret animus, Romanis præſidiis validiora addidit munimenta.

A. U. C. 823. J. C. 70.

XXVIII. At major belli moles in Judæâ agitabatur. Titus, cùm cuncta expugnandis Hieroſolymis apta ſtruxiſſet, adulto jam vere, operi inſtitit, morarum impatiens. Utrimque paribus animis certatum. Judæi locorum ingenio, hominum multitudine (nam undique terrarum, atque etiam trans Euphraten, gentili diſcrimine pietateve exciti, convenerant) primùm valuere: longiúſque effoſſis ſubter terram cuniculis, ruinam machinis, militibus, ſi fortè materiarum causâ, aquarumve penuriâ per agros palarentur, necem inferebant. Una quoque e tribus turribus, quas in quinquagenorum cubitorum altitudinem Titus eduxerat, fortuito caſu nocte prolapſa, oppugnatoribus terrorem moraſque intulit. At tandem arte & virtute præpotuit Romana res, adjuta Titi periculo, impacto ſaxo lævum

humerum ſaucii. Legiones, ducis vulnere
A. U. C. inritatæ, conniti; & perrupto muro,
823. primam urbis partem, Septemtrionibus
J. C. objectam, occupare: integrâ Judæorum
70. multitudine, quæ in interiora ſeceſſerat.

XXIX. Crevit itaque cum fortunâ periculum. Anguſtioribus enim ſtandum locis; quantóque arctior, tantò validior interiorum urbis munitionum vis: duplicatus quoque propugnatorum numerus. Aderat & immenſa armorum ſupellex: nam præter ſolitas, aut in hanc neceſſitatem inventas Judæis machinas, Romanæ etiam oſtentabantur, ſub belli initia in adverſis Ceſtii Galli, Syriæ legati, prœliis captæ. Feroces inde animos, impunitatis ſpe, flectere tentavit Titus. At clementiam Cæſaris pavorem interpretantes, ſpretis ejus nuntiis, audentiâ crevere. Ex eo major ira legionibus, contumeliæ indignitatem ægre ferentibus, certiſque ardua quæque adgredi, ut promptior acriorque ultio foret. Properantur opera: muris admotæ machinæ: corruptæ obſeſſorum ſaxis ignibuſve, confeſtim refectæ. Expugnandæ urbis ſignum dari ardet miles. Quo plus periculi, plus animi. Dato ſigno, acerrimus quiſque, tela inter & ſaxa eniſi, dirutâ alterius muri parte,

viam fecere. At, quòd anguſtior erat aditus, nec Titus vaſtitatem ſtatim intulit, clementiâ potiùs, quàm belli jure utendum ratus; Judæi indulgentiâ in perfidiam abuti, tantoque impetu in paucos Romanos, qui, duce Tito, ſubierant, inruere, ut eos extra murum pellerent. Atrox hìc cædes; triduoque in muri ruinâ, quam Judæi oppoſitis corporibus vallabant, pugnatum. Tandem quarto die, victis Judæis, intuſque cedentibus, ad turrim Antoniam ventum eſt. A. U. C. 823. J. C. 70.

XXX. CUM ea foret ſolo editiore inacceſſa, ſtructi ad oppugnandum aggeres. Interim, ut Judæorum audacia terrore flecteretur, per quatuor dies oſtentata acies Romana: publicè data annona: ingentem auri argentique vim, minaſque militum, armis & inſignibus fulgentium, e ſummis mœnibus parteque Septemtrionali templi proſpectabant obſeſſi. Præterea miſſus Joſephus, nobis jam ſuprà memoratus, qui eos veniæ, libertatis, fortunarum ſpe ad deditionem excitaret. Nec hoſtilium virium aſpectus, nec promiſſa, ne horrenda quidem fames, quæ jam ſæviebat, feroces animos molliere. Immo ipſi transfugæ, Titi clementiâ in caſtra

A. U. C. 823. J. C. 70.

Romana recepti, occulta meditabantur crimina; & ſi quem fortè Romanorum ſolum repererant, jugulabant, aut clàm obturatis corruptiſve fontibus, inſanabile malum adferebant. Multi in talis perfidiæ pœnas, gentiliumque terriculum, ante urbis oculos crucibus adfixi, trunciſve manibus ad ſuos remiſſi. His ſuppliciis exacerbata adhuc odia; ultionemque novâ ruinâ parabat Joannes. Effoſsâ enim ſub aggeribus terrâ, incenſiſque materiis, quibus opus penſile ſuſtinebatur, ſubito hiatu abſorpti ſunt aggeres: diſſiluere machinæ; &, erumpente flammâ, ſtatim hauſtæ ſunt. Nihil triſtius toto bello contigerat. Id tamen biduo pòſt ferme renovatum. Simonis enim inſtinctu, tres juvenes, præcipuâ apud eos audaciâ, Tephthæus, Megaſſarus, & Chagiras (nam barbara etiam nomina ob facinoris inſigne memoranda) urbe, raptis facibus, egreſſi, machinas aliis aggeribus impoſitas, per medios hoſtes, per tela, per gladios, incendendas ſuſceperunt, & incendêre: neque ignes, propter Judæorum, e muro, factâque inruptione, pugnantium, pervicaciam, reſtingui potuerunt.

XXXI. ADVERSO caſu haud fracta

Titi conſtantia : ſed cladem in urbis exitium vertit ; eamque incredibili tridui opere per triginta novem ſtadia muro ac turribus ita circumvallavit, ut nulla effugii ſpes obſeſſos maneret. In hac neceſſitate, multa fuere Judæorum transfugia ; haud meliore iis penes Romanos, quàm penes ſuos, ſorte. Multi enim, longâ fame invalidi, oblatis affatim cibis enecabantur : alii, innatâ genti auri cupidine, comperti opes ſuas, antequam transfugerent, voraſſe, ab Arabibus Syriſque diſſecti ſunt : ne Romanus quidem miles ab eâ atrocitate penitus integer : Judæorum duo millia ſic periere ; indignante quidem Tito, & morte iis, qui tale pòſt ſcelus auderent, intentatâ. Ceteris autem, qui in urbe manſerant, nulla ſalutis cura. Ducibus tantùm furor : Joannes in templi ſpoliationes præceps, in gentilium cædes Simon : tam effrenâ libidine, ut ſi ab oppugnatione deſtitiſſent Romani, Hieroſolyma furialibus ſuorum odiis periiſſent.

A. U. C. 823. J. C. 70.

XXXII. Tædio præſentium, futurorum metu, præfectus turri Antoniæ, Judas nomine, cum fidiſſimis Judæis decem, proditionem pepigit. Jam Titus, turrim occupaturus, adventabat, cùm

A. U. C. 823. J. C. 70.

Simon, retectis conſiliis, proditores circumvenit; hiſque ante Romanorum ora jugulatis, diſcerpta eorum membra projecit. At, flagitii loco, Romanis adfuere fortuna & virtus. Ubi enim admotæ machinæ, pars muri a Joanne, ut memoravimus, ſuffoſſa, repentè corruit. Juvit hàc inrumpere. Alter tamen adſurgebat murus, quem Joannes, prioris caſu diffiſus, ſtruxerat. Sabinus, periculo laudiſque cupidine accenſus, lectis undecim ſociis, tela inter & ſaxa, deſuper vibrata, murum ſuperat; Judæoſque audaciâ ita attonuit, ut in fugam verterentur. At fortè pedem ſaxo inliſus, magno cum armorum ſonitu procidit. Converſi Judæi in eum inruunt. Sabinus, in genu erectus, tectuſque clipeo, eorum impetum fortiter ſuſtinet, & proximum quemque vulneribus adfligit, donec ipſe, telis undique petitus, occubuit: tres, qui eum ſecuti in murum evaſerant, trucidati: reliqui ſaucii, in caſtra ægre retracti. Virtutis exemplum Romanos inflammat; turriſque Antonia ſexto oppugnationis die capta: juſſit Cæſar « eam funditus everti; » tentarique adhuc Judæorum animos, » utrùm deditionem vellent facere »: ipſe pollicitus, « inlæſum inviolatumque fore

» templum: ſervatâ etiam loci ſanctitate, A. U. C.
» quem Romanis adire nefas ». 823.

XXXIII. DURATIS ad mala animis, J. C.
nihil ſani ſupererat conſilii. Itaque ſtructi 70.
aggeres, & templo propinquatum. Titus, ſubitâ inruptione illud occupari poſſe ratus, mittit Sextum Cerealem, qui cum lectiſſimâ militum manu illud noctu invadat. Ii horâ noctis nonâ ſubiere. Judæi, non dediti, ut ſperabatur, ſomno, ſtatim adſtiterunt: acriter pugnatum, minore tamen Romanorum, quàm Judæorum clade. Romanus enim miles, belli gnarus, ſeſe ſigno noſcitabat, & inter ſe ſtipatus, conſertiſque ſcutis, haud ita vulneribus patebat. Contrà Judæi, temeritate acti, ſuorumque ob tenebras ignari, plus ſibi, quam hoſtibus, exitii inferebant: valebant tamen numero; nec pugnæ finem nox adtulit. Ortâ luce, cum diſcrimine crevit ardor: certamen ante quintam diei horam haud diremptum; &, ancipiti victoriâ, utrimque diſceſſum. Tum Titus ſtruendis aggeribus acriùs inſtitit, ut templi oppugnationem celeraret. Primùm fuit Judæis reſiſtendi impetus; & juxta montem Olivarum erupere: ſed vi Romanâ pulſi fractique. Aucta tantùm inrito conatu ira,

A. U. C. 823. E. C. 70.

XXXIV. ACERBIOR tamen in dies urbis ſtatus: ingraveſcebat fames: auditumque enectos pueros; matrem (fœdum dictu & hactenus inauditum) filio ſuo paſtam, inutili ſcelere: nam mortem nefariè dilatam urgebat tetra lues, famis comes. Ipsâ peſte gravior adhuc neceſſitas, cùm plurimi, aut fame preſſi, aut ejus metu, domos penetrant; &, dum ſi quid edule occultatum rimantur, cuncta latrociniis & cædibus miſcent. Populus, his malis victus, vias pacis tandem iniſſet, ni duces, ſcelerum conſcientiâ feroces, fanaticaque vatum turba, « quantò inſtantius diſcrimen; tantò propiorem » manifeſtioremque Dei opem » jactitantium, ſalubria avertiſſent conſilia. At mentes, timorem inter ſpemque ancipites, turbabant dira præſagia, ſuprà jam memorata, & atroces excidii minæ. Nempe e plebe quidam, Jeſus nomine, quadriennio ante inchoatum bellum acerba in populum, urbem templumque, diu ac noctu fuerat vociferatus: nec minis, nec verberibus a ferali carmine deſtiterat. Cœpto urbis obſidio, quaſi factâ præſagiis fide, mæſtus & in atra cogitationum conditus mœnibus obambulabat, clamitans: « væ, væ iterum urbi, templo, populo »!

Hæc tum ingeminans : « væ , væ mihi »! exclamavit, corruitque exanimis, lapide baliſtâ excuſſo percuſſus. Recens adhuc portentum, & in triſtius interpretatum, ceſſavit juge ſacrificium.

A. U. C. 823. J. C. 70.

XXXV. TALIBUS efferati Judæi per ſuas ſtrages vagantur, ferro, flammâ, tectorum, murorum, aggerum ſubverſionibus Romanos obrui, aut a templo averti poſſe opinati. Has inter ruinas, flammantibuſque porticibus, patuit magnifica templi facies. Quaſi religione attonitus, ſtetit Romanus exercitus. Opus fuit ut Titus juberet « ulterius audere; » & per violata jam Judæis ſacra pœnas de » gente hominibus deiſque invisâ ejus » excidio repeti ». Structi aggeres, admotæ validiſſimæ machinæ; inrito tamen labore, ob immenſas lapidum moles. Appoſitæ ergo templi porticibus ſcalæ. Nec ſubeuntibus obſtitere Judæi : at, ubi primùm in manus venerunt, obvios præcipitare, proximos obruere, ſcalas excutere, deturbare plurimos, in porticus jam egreſſos fodere. Acriter certavere ſigniferi, ſed multitudine oppreſſi, contrucidati ſunt, captaque ſigna Romana.

XXXVI. TITUS, ſuâ in templum indulgentiâ, periclitari virtutem Romanam,

A. U. C. 823. J. C. 70.

Judæorum audaciam creſcere expertus, juſſit «ejus portas ſuccendi». Congeſtis accenſiſque materiis, flammæ, inter argentum, quo portæ obducebantur, eluctatæ, ligna corripuere. Diſſilientibus foribus, flammiſque erumpentibus, obſtupuere Judæi: iis ne ſatis quidem animi ad arcenda incendia, quæ die nocteque graſſata ſunt. Interim Titus, accitis exercitûs ſui ducibus, de templo conſultabat. In diverſum diſtrahebantur ſententiæ. Alii cenſebant «jure belli utendum: Judæis fore contumaciam, dum ſtaret id monumentum: huc eos undique terrarum convenire: ſolo ejus excidio paci ſatis conſuli». Aliis placebat «illud quidem ſervari, ſi, adeuntibus legionibus, arma deponerent Judæi: ſin bellarent, exſcindi: jam enim non ſedem numinis, ſed belli arcem eſſe: nec penes Romanos, ſed penes Judæos ad ejus everſionem duratos, fore piaculum». Titus contrà adſeveravit, «etiamſi reſiſterent Judæi, ſe numquam commiſſurum, ut in eorum pervicaciæ pœnam adversùs templum ſæviret: tantæ magnificentiæ opus dirui non poſſe ſine populi Romani injuriâ: grande verò, ſi ſtaret, fore imperii & victoriæ ornamentum».

Tito

Tito adſenſere Fronto, Alexander & Cerealis; datoque legionibus, ut interquieſcerent, ſpatio, delectæ cohortes, quæ templi incendia reſtinguerent, viamque ſternerent, quâ facilis legionibus foret aditus. A. U. C. 823. J. C. 70.

XXXVII. DUM templo ita invigilabat clementia Romana, in ejus ruinam præcipites Judæos agit furor. Magno enim impetu per Orientalem portam egreſſi, in Romanos, qui in templo exteriore excubias agebant, inrumpunt. Impetum fortiter ſuſtinuere Romani, denſis ordinibus, & conſertis ante ora clipeis, immobiles & impenetrabiles. Numero tamen impares ceſſiſſent, ni Titus, e turri Antoniâ pugnam proſpectans, citus opem cum lectis equitibus tuliſſet. Judæi, adversùs Cæſaris vim invalidi, & in fugam acti, ſubitariis velitationibus fruſtra inluſere: ſemper victi, in templum profugiunt.

XXXVIII. TUM Titus, in Antoniam turrim reverſus, poſtero die totá ſuorum vi inruere, templumque circumſidere deſtinabat. Sed acrior Dei ira Judæos urgebat. Ipſi, ſuas ad pœnas prompti, Romanos reſtinguendis exterioris templi incendiis operatos invadunt. Talem per-

vicaciam indignatus miles Romanus
A. U. C. tumultuariam Judæorum manum ita
823. perculit, ut fugâ converſos in templum
J. C. uſque inſequeretur. Tum ex iis unus,
70. injuſſus, ſed divino quodam impetu actus, torre correpto, alteroque ſublevante milite, incenſas materias per feneſtram auream, unde ad cellas circa templum poſitas versùs Septemtrionem erat aditus, injicit. Ut flamma erupit, auditus Judæorum, plus quàm pereuntium, clamor. Re Tito, quietem captanti, properè nuntiatâ, e tentorio ſtatim proſilit: adcurrit ut incendia comprimat: comitantur duces: e caſtris omnibus concurrit exercitus. Omnia inconditis clamoribus perſonant. Tito voce manuque « incendium reſtingui » ſignificante, nemo auribus oculiſve competere. Victoribus & victis idem impetus. Illi ardent veteres in inviſam gentem iras explere: accenſi inſuper plurimâ auri imagine, quâ templum ſplendeſcit; majoremque opum vim intus latere rati. Hi non jam pro vitâ, pro fortunis, ſed pro templo, pro Deo, mortem ſuperbè provocant: quantò propiùs ad extrema ventum, tanto in divinæ opis ſpem erectiores. Judaicis ergo funeribus Romana miſcentur funera: templi atrium exundat

ſanguine : circum altare, in templi gradibus cædes innumeræ.

A. U. C. 823. J. C. 70.

XXXIX. Has inter ſtrages, incendia ſpargunt Romani. Nondum tamen flagrabat templum; Titus, illud videndi cupidus, pugnantium manus ægre eluctatur : has cum belli ducibus egreſſus, intrat, adit penetrale, cuncta luſtrat, famâque majora miratur : templum ſervari adhuc poſſe, irâ mutuis cædibus exhauſtâ, confiſus. At militum unus, eum ſecutus, portæ cardinibus ignes clam ſuppoſuerat. Ubi fores templumque corripuere flammæ, ſtupent Judæi : deinde duces, turbarumque auctores, reſumptis animis, quà in ſuperiorem urbem exitus, aufugiunt : ceteri, a conſternatione in furorem verſi, certique, pereunte templo, perire, ultro ſuas in neces ruunt : alii in Romanorum gladios, præcipites incumbere : alii, ne profano ferro caderent, ſe ipſi contrucidare : plurimi ſanctioribus (tanta genti ſuperſtitio) templi flammis ſe devovere, hac morte magis, quàm egregio facinore, ovantes. In hoc morientium furore, una Tito cura ne in fœdos inhumanoſque cineres, ipſo invito, abeat victoria. Labor eſt cogere victos vivere, ſuiſque rebus parcere. At incaſſum. Un-

A. U. C. 823. J. C. 70.

dique gliſcunt incendia: templum exſuperant flammæ: mons totus latè collucet ignibus. Horrens mærenſque Titus diſcedit. Manet ad cædes duratus; theſauris inhians, miles: duplicatiſque Romanorum clamoribus, Judæorum ululatibus, hauſtum incendio conſidit templum. Hæc clades, genti ſuprema, contigit eo ipſo die, quo prius templum, majoris adhuc famæ & opulentiæ, a Babyloniis quondam incenſum ferebant. Inter ardentes templi ruinas poſita ſigna; peractiſque ſacris, Titus *imperator* conſalutatus eſt. Tanta autem a milite auri vis rapta, ut dimidiâ pretii parte vilius in Syriâ haberetur.

XL. NONDUM tamen Judaici belli fœditatibus finis. Victore in gentis reliquiarum ſalutem intento, ignava ſacerdotum turba vitam precari auſa eſt. Titum puduit hos templo ſuperſtites vivere, turpique morte damnati ſunt. Vitæ uſura, ceteris omnibus oblata, & a ducibus Joanne ac Simone ſpreta, victoris iras provocavit, ac tandem urbi excidium adtulit. Succenſa primùm capta jam monumenta: domus quoque, fame enectorum cadaveribus ſqualidæ, ignibus traditæ. Meritas pervicaciâ pœnas effugêre. Izatis regis filii fratreſque, ac turba no-

bilium, qui ſimul Titi miſericordiam oraverant. Tum ſtructi aggeres adversùs ſuperiorem urbem, nomine Sion, locis editioribus, & munitiſſimis turribus, defenſam. Sed quaſi fatale eſſet Hieroſolyma inteſtinis potiùs diſcordiis, quàm hoſtium viribus, perire, ne ultimo quidem diſcrimine inita concordia, Idumæis & Judæis inter ſe diſſidentibus. Titus, inſitâ clementiâ, & notâ ducum arte, diſcordiam auget, Idumæis in deditionis ſpem receptis.

A. U. C. 823.
J. C. 70.

XLI. CUM ita ferverent Judæorum odia, redintegratum obſidium. Amentes obſeſſorum duces, unicum, ſed inexpugnabile, præſidium, turres indefenſas deſerunt; parſque urbis validiſſima, ne fuſo quidem Romano ſanguine, capta. Tantum urbis dedecus veteraque ſcelera univerſo occidio expiata: domus, mutuis civium furoribus antea fœdatæ, novis cruentantur cædibus: dein ſparſa incendia; & abominanda tecta abolevere flammæ, noctis obſcuro prævalidæ. Sic ardentibus Hieroſolymis, inluxit dies ultimus, quarto Nonas Septembris. Hæc fata fuere urbis, quæ cùm per annos bis mille centum ſeptuaginta ſeptem ſummâ

per Orientem claritate ſtetiſſet, nunc
A. U. C. buſtum eſt.
823. J. C. 70. XLII. TITUS, urbis ruinas ingreſſus, & inexpugnabilem turrium vim admirans, « ſe quidem exercitûs ducem, Deum » autem victoriæ auctorem fuiſſe » profeſſus eſt. Milites, cædis feſſos, juſſit « occidione abſtinere, ni fortè qui adhuc » reſiſterent: duces, in cuniculis latitan- » tes, quæri: juvenes, formâ & proce- » ritate præſtantes, reſervari triumpho: » natu majores in Ægyptum ad metalla » mitti ». Lecti quoque plurimi, qui per theatra ferro beſtiiſque perirent: minores annis ſeptemdecim ſub coronâ venumdati. Vulgatum apud Judæos in hoc obſidio capta fuiſſe nonaginta ſeptem millia hominum; undecies centena millia occubuiſſe. Nihil autem urbis manſit, præter tres turres in victoriæ monumentum relictas: ſimul ſervata pars muri Occidentalis, cui impoſitum præſidium; præfectuſque Terentius Rufus. Cetera omnia verſa, aratroque fœdata.

XLIII. TUM Titus, laudatâ, pro concione, militum virtute, ſtrenuiſſimum quemque laudibus præmiiſque attollit. Mox victrices legiones ita diſtribuit, ut

decima in Judæâ maneret, duodecima peteret Melitenen, quinta & quintadecima ſibi præſto eſſent, donec in Ægyptum veniret. Deinde Cæſaream diſceſſit, Orientem luſtraturus. Miſſus poſtea Lucilius Baſſus, qui, quæ in Judæâ ſupererant, expugnaret. Captâ Machærunte, alterâ Judææ arce, tota regio venumdata. Judæi autem juſſi « ſingulis annis Jovi » Capitolino binos denarios ſolvere ». Cæſaream autem, Romanis fidam, ducta colonia; primóque remiſſum capitis tributum: dein ſolum etiam immune factum. Emmaus in perennem victoriæ memoriam Nicopolis appellata.

A. U. C. 823. J. C. 70.

XLIV. INTEREA Veſpaſianus Alexandriam liquerat, non eâdem, quâ venerat, famâ. Querebantur Alexandrini « ignotam Principi liberalitatem: priſca renovari vectigalia: nova addi: haſtæ ſubjici regia monumenta: ſacra ipſa in fiſci partes trahi ». Hæc occultis primùm, dein publicis, conviciis famoſiſque carminibus arguebat verboſa dicteriiſque ſueta gens: auſa etiam Veſpaſianum *Cybioſacten* cognominare. Is, contumeliæ inſolens, & facili in iras Principum naturâ, convicium in tributum vertit; gra-

viores pœnas repetiturus, ni motòs patris animos Titus ſedaſſet.

A. U. C. 823. J. C. 70.

XLV. DATA licèt veniâ, Alexandriæ infenſus, Romam profectus eſt. Reipublicæ egregium donum, renaſcentis libertatis augurium, antè erat elargitus: Majeſtatis enim damnatos Neronis ſævitiâ ſequentiumve Principum calamitate, quotquot ſuperſtites, abſolverat; & extentâ ultra fata æquitate, famam mortuis reſtituerat. Tanto decore ſupra victorias præfulgens, Brundiſium venit, ubi a Muciano Urbiſque primoribus publicos inter plauſus exceptus eſt. At Beneventum progreſſus, Domitianum reperit, ſolutioris libidinis, dum pater aberat, tum vitia ſimplicitatis ſtultitiæve imitamine excuſantem. Remedio pariter ac malo anxius Veſpaſianus, domeſticum dolorem, ut decebat, intus condidit, ne privata publicis anteferre videretur. Lætus ergo, populis in novi ac diu deſiderati Principis conſpectum venerationemque undique occurrentibus, Romam perrexit. Ubi eò ventum, a pietate orſus, cœpta Capitolii ædificia inviſit; &, ut operas incenderet, ipſe, elatis collo ſuo ruderibus, in partem laboris ſe immiſit, om-

nibus, ut quiſque dignitate & fortunâ præcipuus, Principis exemplum certatim æmulantibus. A. U. C. 823. J. C. 70.

XLVI. EADEM in Ægypto adversùs Titum ſtudia. Luſtrato Oriente Zeugma uſque, acceptâque a Vologeſo coronâ aureâ, Hieroſolyma reviſerat; dein, urbis ruinas miſeratus, Memphim venit. Gens, religionibus dedita, per has gratificari Principibus ſolet. Igitur ut Veſpaſianum miraculis auxerat Alexandria, ſic Memphis Titum Apidis conſecratione (quod ſummum eſt apud eos ſacrum) evectum voluit. Itaque, priſco de more, Apis, cùm præſcripta legibus ſpatia vitæ impleviſſet, ſacro fonte demerſus eſt. Alter, cui divina inerant macularum inſignia, publico cum luctu quæſitus repertuſque, & Memphim ingenti pompâ deductus. Ibi cærimoniis ritè paratis, totâque gente ad ſpectaculum excitâ, conſecrationem orſa eſt longa ſacerdotum turba: Titus adſtitit, evinctus caput diademate, uti regibus olim fuerat ſolitum. Sacer Apis ſuas in ædes ductus, unde auguria populorum, & privatis reſponſa. Hæc viſa Ægyptiis miræ religionis, ſed e quibus orta in Urbe invidiæ materia: quod ſuo loco dicetur anno ſequente.

A. U. C. 824. J. C. 71.

XLVII. Cœpit hic annus fauſtis nominibus Veſpaſiani Auguſti III & Cocceii Nervæ, conſulum, quos imperii Romani fortuna conjunxiſſe videtur, ut ille imperare doceret, hic diſceret. Hiſpaniæ, unde primi armorum motus eruperant, jus Latii tributum, ne quid maneret veteris diſcordiæ. Pòſt Veſpaſianus, externorum civiliumque bellorum victor, ad Urbana negotia totum ſe convertit: rem quidem publicam luxu perditam circumſpexit, nullâ patriæ caritate, ſolâ lucri privatique commodi cupidine flagrantem. At gnarus a Principibus ad populos vitia deſcendiſſe; invidioſum vanumque fore, ſi, vigentibus Principum vitiis, publicam cenſuram tentaret, ab ipſo Principe emendandi initium fecit. Circumciſis igitur principatûs libidinibus, quæ uſu in dignitatis naturam ornamentave ceſſerant, id maximè ex auctoritate uſurpavit, quo ipſe foret legum præſidium & exemplum.

XLVIII. Itaque, ut popularis fieret, rarus in palatio, frequens in hortis Salluſtianis: nec fores a ſatellitibus obſeſſæ, ſed facilis cuivis aditus. Amoti etiam armorum ſcrutatores, quorum uſus ſub prioribus Principibus, & inter civilium

diſcordiarum motus invaluerat. Conſcientiâ tutus, ceteris ſecuritatem addidit, ſublatis majeſtatis criminibus. In hac publicâ tranquillitate, principatûs munia obire occœpit: maturiùs ſemper, ac de nocte vigil, epiſtolas officiorumque omnium breviaria perlegere: mox amicos admittere, & inter ſalutantium obſequia calceare ipſe ſe ſe & amicire: pòſt in ſenatu de republicâ conſultare, vel in foro jus dicere: remiſſo inde paullulum animo, facilis civiliſque cum ſenatoribus aliiſque, ſeu domi, ſeu foris cena; quam ſuper jocoſa & indulgens hilaritas. Hic communis vitæ tenor.

A. U. C. 824. J. C. 71.

XLIX. Eadem, & anxia magis, erga liberos cura, cùm reipublicæ amore, tum domûs gloriâ. Paternum enim animum angebat Domitianus, præferoce indole, & in omnes fortunæ ſuæ libidines præceps: eum pater privatim objurgationibus, in publico honoribus ad meliora revocabat. Titus, patris deliciæ, ſpes columenque imperii: ipſe tamen inquietæ etiam ſollicitudinis cauſa, non ſuſpicaci Principis ingenio (id enim vitii a generosâ mente aberat) ſed recentium adhuc reipublicæ procellarum memoriâ, & occultis ſermonibus: «Titi fidem vacillare: favere

A. U. C. 824. J. C. 71.

» legiones : nec religione, ſed explorandi » animos cauſâ, inter Apidis ſacra, in » maximâ Ægypti celebritate, regni cu- » pidum, regio uſum diademate ». Titus, hæc in Urbe jactitari impatiens, quòd conſcientiâ integer, feſtinans Romam proficiſcitur. Legiones, quæ Hieroſolyma, eo duce, ceperant, « aut remaneret, aut » ſecum omnes pariter abduceret » fruſtra oravere : quinta in Mœſiam, quintadecima in Pannoniam remiſſæ. Argis tantùm ſubſtitit Titus, Apollonium, ſapientiæ famâ tunc inſignem, viſurus ; & ut ex ejus præceptis ad virtutes, quæ Principis filium decent, ſe formaret. Apollonius, certus non volucribus verbis, ſed multâ exemplorum documentorumque experientiâ Principes inſtitui, conſulenti reſpondit : « Hoſtibus bello ſuperatis, patrem » virtutibus ſupera : Demetrium philoſo- » phum auſculta ». Brevi monito, in virtutes fecundo, imbutus, curſum celeravit; & patri, qui obviàm proceſſerat, inopinus occurrit : ſalutanſque, ſed rumorum memor, « veni », inquit, « pater, veni ». Simul ruunt in amplexus ; pater incertum an filius probatâ fide lætior.

L. URBS totaque Italia pro Titi reditu in lætitiam effuſa. Senatus duplicem

triumphum Principi & Cæſari decrevit. At ipſi unico contenti, ne inani impenſâ gravaretur reſpublica. Tum primùm ab Urbe conditâ pater filiuſque viſi in eâdem triumphali pompâ. At, ut nova, ſic magnifica fuere triumphi decora. Plurimâ adhuc nocte, milites ſtetere prope Iſidis templum. Ibi Veſpaſianus Tituſque noctem egerant: primo diluculo, caput lauro redimiti, & purpureis induti veſtibus, in Octaviæ porticum proceſſerunt: eos ſenatus, præcipuus quiſque magiſtratuum, & equeſter ordo excepit. Ut in tribunali eburneiſque ſellis conſedêre, laureati & ſericati milites ſolitis adclamationibus imperatorum virtutes attollunt: mox, facto ſilentio, Veſpaſianus, velato capite, ſollemnes preces concipit; idem quoque precatus eſt Titus. Tum Veſpaſianus, adſiſtentem concionem paucis adlocutus, milites ad paratum prandium dimittit. Ipſe cum filio ad triumphalem portam regreſſus: ibi poſt levem cibum, triumphales veſtes induunt; cæſiſque ante deos, ad portam adſtantes, victimis, cœpit pompa, apparatu maxima.

A. U. C. 824. J. C. 71.

LI. In hac enim imperii pace, ſubacti orbis opes, artium miracula, naturæ rara quæque oſtentata: prævectæ quoque im-

A. U. C. 824. J. C. 71.

menſæ purpurearum Babylonicâve arte pictarum veſtium, gemmarum, in coronas aliaque id genus ornamenta compoſitarum, ſtrues: præfulgebant deorum ſimulacra, magnitudine & arte ſtupenda; ipſaque animalia, ſuis quæque naturis expreſſa. Cuncta autem auro, argento, ebore ſplendida: bajuli quoque purpureis aureiſque radiabant indumentis: ipſa captivorum deformitas ornamentorum varietate inluſtrata. Tantas inter opes conſpicuæ in primis immanes ferculorum moles; in tres quatuorque tabulatorum ordines exſtructæ: inde patebant intuentium oculis mirâ arte expreſſa ſingula Judaici belli eventa, prœlia, transfugia, captivorum agmina, urbium, caſtellorum oppugnationes, tectorum excidia, templi incendia, flumina, non in virentes, ſed in torridos campos, immiſſa: in ſingulis autem ferculis oſtentui erant Judæorum duces, eodem loci corporiſque habitu, quo fuerant capti: geſtatæ quoque naves plurimæ. Pòſt viſebantur templi monumenta, quæ inter eminebat menſa aurea, aureum candelabrum, & ultimum ſpolium, Judaica lex. Inde ſequebantur longo ordine victoriarum tituli: mox triumphales Veſpaſiani Titique currus,

quibus adequitabat Domitianus conſul. Circumductâ per theatra pompâ, ut irruenti undique plebi fieret ſatis, ventum ad Capitolium. Tum ſubſtitit pompa: præcipuus belli dux Simon, laqueo in clivum, foro imminentem, tractus, virgiſque cæſus, interfectus eſt. Sic expiato ſcelere, victoribus adclamatum: cæſæ victimæ; & imperatores in Jovis Capitolini gremio lauream poſuere, neglecto victoriæ cognomento. Inde publicos inter plauſus in palatium diſceſſere: reliquum diei lætitiæ datum, totâ Urbe in epulas effusâ. A. U. C. 824. J. C. 71.

LII. Tum ſilentibus bellis, cluſus eſt Janus. Ut pacis, qualis a divi Auguſti temporibus haud contigerat, monumentum exſtaret, Veſpaſianus Pacis templum, maximum pulcherrimumque Urbis opus, ædificavit: ibi præter cetera ornamenta, opes vaſaque templi Hieroſolymitani dicata: lex, velaque in palatio repoſita. Cùm ita factum ſatis religionibus, in morum emendationem converſa ſunt ſtudia, conſpirantibus Principis Titique votis, ipsâ Urbe vitiorum mole feſsâ.

Hactenus C. Cornelium Tacitum ſecutus, Annalium libros preſſè, fuſiùs quintum Hiſtoriarum librum ſupplementis explevi. Eam autem Hiſtoriarum immenſitatem, quâ Tacitus unius ferme tantùm anni res quinque libris diffudit, nec juvat continuare, nec licet. Pleraque enim veterum ſcriptorum monumenta periere; & quæ ſuperſunt, ad tantam amplitudinem ſufficere minimè valent. Præterea nec noſtri, nec lectorum, otii eſt, adeò remota tempora longiùs narrare, aut legere. At, ut brevitati ſimul & utilitati publicæ conſulam, Veſpaſiani, Titi, Domitiani, ac Nervæ res, quas cognoſcere intereſt, in Appendice Chronologicâ ſummatim complectar. Et ne in hac Cæſarum hiſtoriâ deſit exem-

plum optimi Principis, addidero res Trajani, Latinis Auguſtæ hiſtoriæ ſcriptoribus intactas, æternâ tamen memoriâ digniſſimas, quibuſque vetus ætas nihil habet ad ſplendorem illuſtrius, ad documentum præſtantius. Hæc igitur noſtra Appendix florentiſſimi adhuc imperii Romani annos quadraginta quinque continet, ab anno nempe U. C. DCCCXXV, *Jeſu Chriſti* 72; *ad annum Urbis conditæ* DCCCLXX, *Jeſu Chriſti* 117.

APPENDIX
CHRONOLOGICA.

Auctore Gabriele Brotier.

VESPASIANUS.

Vespasiano Aug. IV, Tito Cæſare II
conſulibus. Invaluerant duo præcipua bel- A. U. C.
lorum civilium mala, legum oblivio, & 825.
adversùs dominantes audacia. In hac im- J. C.
perii pace, utrique ſubvenit Veſpaſianus. 72.
Urbi leges, regnatrici domui munimenta addita. Quò præcaverentur militares motus, prætoriarum cohortium præfecturam Titus accepit: magnum equeſtris ordinis ornamentum, & paterni imperii tutamentum. Coercita autem feminarum licentia, pœnâ ancillas fore, quæ ſe alieno ſervo jungerent. Repreſſa quoque creditorum ſævitia; & interdictum ne filiorum

A. U. C. 825. J. C. 72.

familias feneratoribus exigendi crediti jus umquam eſſet, ne poſt patrum quidem mortem. Simul reficiebatur pulcherrimum ac vetuſtiſſimum imperii monumentum. Nempe tria millia ærearum tabularum, quibus continebantur, pæne ab exordio Urbis, ſenatuſconſulta, plebiſcita de ſocietate, fœdere, privilegio cuicumque conceſſis, quæ, incenſo Capitolio, conflagraverant, undique inveſtigatis exemplaribus, repoſita. Ad conciliandos populi animos, datum a Tito congiarium.

Hæc popularitatis ſtudia averſabatur Helvidius Priſcus, Thraſeæ gener, & ſeverioris philoſophiæ placita ſectatus. Integræ libertatis cupitor, querebatur publicum ſervitium civilibus Veſpaſiani ſtudiis certiùs, quàm priorum Principum vitiis, induci. Inde acerbior quævis principatûs acta carpebat, ſententiarum quoque, quas Princeps in ſenatu afferret, aſſiduus obtrectator. Veſpaſianus tales ſuî contumelias diu tulit. Helvidii integritatem, & Thraſeæ, cui ipſe amicus fuerat, virtutem reveritus. Ne tamen infringeretur auctoritas, Helvidium monuit, ut vel contumaciam exueret, vel ſileret. Contrà ille in dies pervicacior & infenſior, primùm exſilio, dein morte, vel invito

Principe, multatus eſt. Philoſophi, ut procacia ingenia, Urbe ſubmoti. Muſonius, favore Muciani, commune diſcrimen ſolus effugit. Demetrius & Hoſtilius, majoris petulantiæ, in inſulas relegati. A. U. C. 825. J. C. 72.

Interim Petilius Cerialis, confecto bello Germanico, in Britanniam fuerat miſſus. Deceſſore ſuo Vettio Bolano validior, terrorem ſtatim intulit, Brigantum civitatem adgreſſus. Multa prœlia, & aliquando non incruenta: magnam Brigantum partem aut victoriâ amplexus eſt, aut bello.

Fl. Domitiano Cæſare II, M. Valerio Meſſalino conſulibus, ut creſceret favor, congiarium a Domitiano datum. In eo viſi ſenes, qui ſe a divo Auguſto ſemel atque iterum accepiſſe congiarium narrabant. Grandævos alios multos prodidit cenſus, qui tum peragebatur; & ne ſingulis moremur, res eſt confeſſa in regione Italiæ octavâ centenûm annorum cenſos fuiſſe homines LIV. centenûm denûm homines XIV. centenûm vicenûm quinûm homines duos, centenûm tricenûm homines quatuor, centenûm tricenûm quinûm aut ſeptenûm totidem, centenûm quadragenûm homines tres. Id tantò curioſiùs obſervatum, quòd mortalitas in A. U. C. 826. J. C. 73.

longi ævi ſpes ſit ſemper intenta, & ætas
A. U. C. Principis ad ſenium vergeret.
826. PLACUIT in eâdem cenſurâ explorari ma-
J. C. gnitudinem Urbis, quam ex tantulis ini-
73. tiis virtus Romana in immenſum extulerat. Compertum mœnia ejus collegiſſe ambitu paſs. XIII M CC. Ejuſdem ſpatium menſurâ currente a milliario in capite Romani fori ſtatuto ad ſingulas portas numero triginta ſeptem effeciſſe paſſuum per directum XXX M DCCLXV. Ad extrema verò tectorum cum caſtris prætoriis ab eodem milliario, per vicos omnium viarum numerata fuiſſe paullo ampliùs ſeptuaginta millia paſſuum. Quò ſi quis altitudinem tectorum addat, dignam profectò æſtimationem concipiat, fateaturque nullius urbis magnitudinem in toto orbe potuiſſe ei comparari. Ne magnificentiâ ulli cederet, advectæ undique opes exteræ, novaque in dies attollebantur monumenta.

HÆC augebat Veſpaſianus, refectis, quæ labarent, tacito quidem ſuo nomine, ſed ſervatâ veterum inſcriptionum gloriâ, cùm ipſe additis novis ſplendidiſſimiſque operibus ſatis inclareſceret. Atque ut Urbis ſplendori ex civium moribus ac dignitate accederet decus, ſenatum & equitem recenſuit: ſummoti indigniſſimus quiſque;

& honeſtiſſimi Italicorum ac provincialium adlecti. Ita ampliſſimos ordines ſub prioribus Principibus cæde variâ exhauſtos, veterive contaminatos negligentiâ, purgavit ſupplevitque, ut, cùm ducentas gentes in ſenatu vix reperiſſet, mille compoſuerit. Et ne paupertas probro eſſet, conſulares inopes quingenis ſeſtertiis annuis ſuſtentavit.

A. U. C. 826. J. C. 73.

VESPASIANO Auguſto V, Tito Cæſare III conſulibus. Peracto cenſu, conditum eſt luſtrum imperii ſupremum. Tum Princeps Achaiam, Lyciam, Rhodum, Byzantium, Samum, Tracheam Ciliciam, & Commagenem in provinciarum formam redegit. Succenſuit quidem Apollonius; & acriùs, quàm philoſophum decebat: Neronem laudans, quòd libertatem Græcis dediſſet, Veſpaſianum qui eam tolleret, literis increpavit. At ipſe poſtea edoctus quas curas pro republicâ rectè & conſultè ordinandâ Princeps ſuſtineret, poſuit iras, & in publicæ lætitiæ partem laudeſque venit.

A. U. C. 827. J. C. 74.

UNA tunc femina, Cænis nomine, famam Veſpaſiani inumbrabat. Antoniæ quondam liberta, fidem ita probaverat, ut ſecretioribus adhibita, juſſaque nuntiare Tiberio, quæ adversùs eum para-

ret Sejanus: pòſt Veſpaſiani voluptati-
A. U. C. 827. J. C. 74. bus, antequam Flaviam Domitillam uxorem duceret, innexa. Is, privatus adhuc, amiſsâ uxore, Cænidem in contubernium revocavit, atque etiam Princeps pæne juſtæ uxoris loco habuit. Cænis in id faſtigium evecta, nihilque in auctoritate magnificum, niſi immenſas opes, reputans, fortunam ad lucra vertit: provinciarum & exercituum præfecturas, magiſtratus, ſacerdotia, ipſaque Principis reſponſa venalia proponebat. Tanta fœditas laudes Principis obruiſſet, ni inexplebilem feminæ cupidinem finiſſet mors. Tum ſi quid adhuc obtrectationis ex tributorum vectigaliumque magnitudine ſupererat, Veſpaſianus publicâ neceſſitate & Principalibus impenſis, quæ in Urbis totiuſque imperii decus ac magnificentiam unicè cederent, fuit excuſatus.

Hoc anno feliciter ſe exeruit agricolarum induſtria. Cùm enim prægelidæ hiemis acerbitate ſpes tota ſegetum interiiſſet, reperti in agro Treverico, qui adverſis temporum obluctati, menſe Martio campos reſarrientes novam ſementem telluri credidere. Natura, labore vinci læta, agreſtem patientiam uberrimis meſſibus penſavit.

Vespasiano

VESPASIANO Auguſto VI, Tito Cæſare IV conſulibus, templum Pacis, quo nullum in Urbe fuit majus pulchriuſque, dicatum eſt : ibi, ceteras inter opes undique terrarum advectas, poſita templi Hieroſolymitani ſpolia. Simul attollebatur ingens magnificentiæ & luxuriæ miraculum, amphitheatrum, divo Auguſto quondam meditatum, tranquillioribus ſervatum temporibus. Architectura, libere exſpatiata, & undequaque ſpectabilis, ſuas omnes opes explicuit. Admirationem auxit in hujus monumenti decora tractum coloſſeum Neronis ſimulacrum, ſed damnatis ejus ſceleribus, venerationi Solis dicatum.

A. U. C. 828. J. C. 75.

HAC operum audaciâ Urbs ſe priſcis Orientis & Ægypti prodigiis æquabat, cùm Veſpaſianum ad belli curas retrahere voluit Vologeſes, Parthorum rex. Is nuntiabat « Alanos, barbaram » gentem, fugatis regibus Pacoro & Tiri» date, Mediam Armeniamque populari : » Parthis jam imminere : inde Romano» rum agros incurſaturos ». « Adversùs » communem hoſtem arma ſociari : alter» utrum de Veſpaſiani filiis ducem belli » mitti » flagitabat. Deſignabaturque Domitianus, & juvenili impetu, & fraternæ gloriæ æmulatu in hæc præceps. At

A. U. C. 828. J. C. 75.

Veſpaſianus, filii naturam, dominationis avidam, reveritus, lætuſque Arſacidarum faſtigium barbarâ vi imminui, hanc belli aleam detrectavit; prætexens Romanos ab externis domeſticiſque prœliis recentiores, novis periculis non objectandos. Iratus Vologeſes ſuperbas mittit epiſtolas, quibus inſcripſerat: « Arſaces rex regum » Flavio Veſpaſiano ». Modeſtiore reſponſo, quod hujuſmodi fuit, « Arſaci, regi » regum, Fl. Veſpaſianus », adeò irritata Vologeſis ferocia, ut Syriam occupare ſtatim pararet. Adversùs barbarum impetum reſtitit interrita Trajani, Syriæ præſidis, conſtantia; & virtus jam vivida ejus filii, qui puer admodum in maximas ſpes adoleſcebat. Parthorum ſuperbiâ metu ſolo cohibitâ, Vologeſes in pacem coactus eſt. Decreta Trajano, qui hoc decus antiquis natalibus addidit, triumphalia ornamenta; editique ludi, quos fere funeſtavit Cynicorum malignitas.

II pulſi, ut philoſophorum vulgus, clam in Urbem irrepſerant: publicis moribus tantò iratiores, quantò diutiùs coercita maledicentia, rebantur ſe opportunam populum Romanum inſectandi occaſionem nactos. Diogenes, ut nomine, ſic re, veterem famam æmulatus, in plebem,

ſpectaculis intentam, conviciis invehitur. Effrena procacitas verberibus multata. Heras, ſupplicio invitatus magis, quàm territus, atrociùs criminari audet. Iterata licentia rei capite expiata.

A. U. C. 828. J. C. 75.

SILENTIBUS bellis, in hac pacis tranquillitate, & cùm ſtudia liberalitate Principis refoverentur, juvit expendere quomodo Urbs, quæ tot eminentium oratorum ingeniis gloriâque effloruiſſet, eâ laude ita tunc eſſet orbata, ut vix nomen ipſum oratoris retineret. Hac quidem de re diſſeruere M. Aper, Julius Secundus, Curiatius Maternus & Vipſtanius Meſſala, ingenii famâ tum inſignes. Singula rei momenta ritè perperpenſa; & quæ olim ſtudia alerent, quæ deinde vel ipſa ingenia peſſum dederint tractata. In confeſſo tamen fuit eloquentiam alumnam eſſe licentiæ ac libertatis: nullos umquam fuiſſe oratores in iis civitatibus, quæ ſeveriſſimis legibus uterentur: bono ſæculi ſui utendum: ſapientiſſimi uniuſque Principis pacem contumaci arrogantique eloquentiâ meliorem eſſe atque utiliorem.

A. U. C. 829. J. C. 76.

VESPASIANO Auguſto VII, Tito Cæſare V conſulibus. Domitianus ab externis bellis hactenus retractus, ne vel ſucceſſu

elatus, vel Orientis ſocietate audax, for-
A. U. C. tunam præſumeret, adversùs Sarmatas
829. miſſus eſt, ex quîs gloriæ ſpes, nullus
J. C. novarum rerum metus. Recepit ſigna antè
76. capta, victorque in Urbem rediit.

INTERIM viſa Titi virtus elangueſcere. Otia tamen fallebat ſtudiis; & de Acontiâ, quæ hoc anno apparuit, præclaro carmine perſcripſit. At hæc leviora adversùs animum juventutis fervore, & novæ fortunæ licentiâ æſtuantem. Parta quidem bellis gloria diu fuit gliſcentibus vitiis velamen. Erupere tandem luxu, libidine, & impotentiori in dies amore Berenices, quæ non modò Romam venerat, & in palatium fuerat recepta, ſed & ei Titus nuptias pollicitus ferebatur. Urbs, barbarum dedecus exoſa, verebatur adhuc ne cetera Neronianæ aulæ mala redirent. Tum enim Titus ad mediam noctem comeſſationes cum profuſiſſimo quoque familiarium extendebat; inter exoletorum & ſpadonum greges frequens. Fœdâ quoque rapacitate conſtabat eum in cognitionibus patris nundinari præmiarique ſolitum. Inviſa & ſævitia, cùm ſuſpectum quemque, & oppoſitum ſibi, violenter opprimeret.

HÆC in majus ferebantur, vel ipſis patris virtutibus, qui nec ſuſpicione, nec metu

ad perniciem cujuſquam compulſus eſt : immo monentibus amicis cavendum eſſe Metium Pompoſianum, quòd vulgò crederetur geneſim habere imperatoriam, conſulem eum fecit, ſpondens « quando» que beneficii memorem futurum ». Ea tamen haud perinde fuere in Tito Cæſare naturæ vitia, quàm morbida luxuriantis fortunæ tabes, quæ, optimâ ejus indole, in melius poſt ſuſceptum principatum ſtatim ceſſit, ut mox ſumus dicturi. Hadrianus, poſtea rerum potiturus, hoc anno Romæ natus eſt IX Kalendas Februarias. A. U. C. 829. J. C. 76.

FLAVIO Veſpaſiano VIII, Tito Cæſare VI conſulibus, annus, ut civilibus rebus inturbidus, ita cæli inclementiâ fuit inſignis. Notatum eſt papilionum proventum ter repetito frigore fuiſſe exſtinctum, advenaſque volucres ad VI Kalendas Februarii ſpem veris attuliſſe, mox ſæviſſimâ hieme conflictatas. Quod autem luctuoſius, carbunculus, peculiare olim Narbonenſis provinciæ malum, qui L. Paullo & Q. Marcio cenſoribus, primùm in Italiam venerat, hoc anno fœdè ſæviit, duoſque conſulares exanimavit, Julium Rufum & C. Læcanium Baſſum : illum medicorum inſcientiâ ſectum ; hunc pol- A. U. C. 830. J. C. 77.

lice lævæ manûs avulſo acu a ſemetipſo;
A. U. C. tam parvo vulnere, ut vix cerni poſſet.
830. His acerbitatibus cùm Urbs eſſet inten-
J. C. ta, C. Plinius, ob ſtudiorum claritudinem
77. Veſpaſiano familiaris, naturæ hiſtoriarum triginta ſeptem libros edidit; opus diffuſum, eruditum, nec minùs varium, quàm ipſam naturam: quod utinam majore delectu, minori credulitate fuiſſet collectum, nec fœdatum inſanabili librariorum imperitiâ, aut incuriâ. In hoc tamen ſuo ſqualore, maximum humani ingenii, naturæ, atque artis promptuarium ſemper habebitur.

Cn. Julius Agricola, cùm Veſpaſianus ſenatum lectiſſimis viris ſuppleret, inter patricios adſcitus, dein, egregiè adminiſtratâ pæne per triennium Aquitaniâ provinciâ laudem adſecutus, in Urbem revocatus eſt ut ſuffectus foret conſul. Fama quoque erat provinciam ei Britanniam deſtinari. Ibi Julius Frontinus, Petilio Ceriali, deceſſori ſuo, quem ſuprà memoravimus, haud impar, validam & pugnacem Silurum gentem ſubegerat; ſuper virtutem hoſtium, locorum quoque difficultates eluctatus. Saborenſibus in Hiſpaniâ permiſſum, ut oppidum ſub Principis nomine exſtruerent.

L. CEIONIO Commodo, Decimo Novio Priſco conſulibus, Veſpaſiani clementia, vel ſua inter pericula hactenus illæſa, inſolito caſu eſt infracta; quem ut exponam, res altiùs repetenda. Julius Sabinus, apud Gallos opibus præcipuus, & falsâ divi Julii ſtirpe vanus, Cæſarem ſe ſalutari juſſerat. Sequanos, Romanis fidos, bello provocare auſus, utì jam ſuprà relatum eſt. Contrà fuit fortuna: ipſe cum popularibus ſuis Lingonibus fuſus. Captivos, maximè duces, & Sabino intimos, manebant ſupplicia, rebellionis pœna. Multi aut fugâ, aut voluntariâ morte, infamiæ ſe ſubduxere. Sabinus, amore uxoris ſuæ Eponinæ, nec fugam, nec mortem tentare ſuſtinuit; at arte uſus eſt, ut famam exitii ſui vulgaret. Nempe conceſſit in villam, in quâ ſibi certum eſſe vitam finire ſimulat; ideoque dimiſſis ſervis, duos tantùm libertos ſibi fidiſſimos retinet. Iis ſecreti conſciis, ſubterraneam ſpecum, condendis theſauris clam olim paratam, ſubit: mox incensâ villâ, Martialem, e duobus libertis alterum, mittit, qui Eponinæ nuntiet maritum veneno occubuiſſe, ejuſque corpus flammis hauſtum: certus, quantò atrocior foret uxoris luctus, tantò citiorem mani-

A. U. C. 831. J. C. 78.

feſtioremque fore mortis ſuæ fidem.

A. U. C. 831. C. 78. Eponina, luctu amens, tres dies totidemque noctes muliebribus lamentis & ejulatibus abſumpſerat, cùm Sabinus, veritus ne longior triſtitia dilectam uxorem obrueret, Martialem remittit, qui maritum vivere, artem locumque ſeceſsûs doceat, moneat tamen ut per doloris imitamenta adultam viduitatis famam nutriat. Eponina, quò re lætior, eò ſpecie triſtior, lacrimas, queſtus, ceteraque lugentium atra ingeminat; ac tandem obſcuro noctis uſa, in mariti amplexus ruit; alloquioque recreata, domum repetit, ad notas artes paratior. Sic exacti ſeptem menſes, cùm ſpes illuxit eſſe in Urbe veniæ locum. Huc ſtatim proficiſcitur cum marito, quem mutato habitu, tonſo capillo, galericuloque capiti adaptato, ita componit, ut gratiæ, ſi ſit locus, non injuriæ, ſi metus ingrueret, pateat. Ibi, ut miſeris plerumque evenit, comperto læta ab amicis temere promiſſa, triſtia imminere, in Gallias redit, & maritum ſuâ in ſpecu recondit. Sævientis fati ſolatia fuere, mutuus amor, meliorum temporum vota, grataque vel ſummâ in miſeriâ fecunditas. Plurimâ enim arte & uterum & parturientis neceſſitates occultans, Eponina

auᶜta eſt duobus liberis virilis ſexûs, qui in tantò cariores ſpes adolevere, quantò calamitoſior erat parentum fortuna. A. U. C. 831. J. C. 78.

SABINUS his artibus latebriſque vitam per novem annos traduxerat, cùm tandem eum vivere auditum eſt. Statim ipſe ejuſque uxor ac liberi comprehenſi, Romamque vecti, ante Veſpaſianum ſiſtere ſe juſſi ſunt. Viſo Principe, Sabinus obmutuit, rebellionis flagitio preſſus. Eponina, ſexu, amore, conſcientiâ animoſior, rumpit ſilentia, preces intendit, teſtatur « ſe peperiſſe ut plures haberet, qui efflagitarent veniam ». Veſpaſianus, inſontes liberos intuens, illacrimavit; iiſque datum vivere. At Sabinus lege majeſtatis, non illâ novâ & ſub prioribus Principibus repertâ, ſed vetere, quâ perduelles puniuntur, mortis damnatus eſt. Tracta quoque in mariti ruinam Eponina, fortè conſiliorum ſocietate & virilibus curis nocens viſa. Nullâ jam ſpe vitæ, caſſiſque quos per tot annos ſuſtinuerat laboribus, ferox femina preces in iras vertit, Veſpaſianoque inſultans, profitetur « vitam » morte ſibi libenter mutari: ſe feliciorem » vel in obſcuris terræ viſceribus, quàm » ipſum in principatûs ſplendore, vixiſſe ». Multi, feminæ fortitudinem mirati, ejus

A. U. C. 831. J. C. 78.

malis indoluere : vulgus autem, cuncta, maximè quæ Principes ſpectant, interpretari ſolitum, mox ſecutam Veſpaſiani, haud lentam Titi mortem, dein Domitiani ſcelera cædemque, & totius Flaviæ gentis excidium, hujus ſupplicii pœnas fuiſſe, ut ſerò, ſic adſeveranter, jactitavit.

HÆC cùm in Urbe diverſis rumoribus agitarentur, lætiores de Britanniâ nuntii venêre. Julius Agricola, quamquam mediâ jam æſtate in inſulam tranſgreſſus, Ordovicum civitatem, quòd haud multò ante ejus adventum alam in ſuis finibus agentem obtriviſſet, ingenti clade adfecerat; cæsâque propè universâ gente, Monam inſulam, a Suetonio Paullino improſpere olim tentatam, petiit, hoſteſque ita terruit, ut petitâ pace, deditâque inſulâ, clarus ac magnus ſtatim haberetur. Ipſe, ne laureatis quidem geſta proſecutus, diſſimulatione famæ famam auxit. Tres urbes in Cypro inſulâ terræ motu corruêre.

A. U. C. 832. J. C. 79.

VESPASIANUS Auguſtus IX, Titus Cæſar VII conſules, continuis ferme magiſtratibus imperium firmare intendebant. Hæc dominationis ſtudia Alienum Cæcinam & Eprium Marcellum in novas res impulere. Compertis conſiliis, Titus,

patris caritate ſuoque periculo in vindictam præceps, Cæcinam vocatum ad cenam, ac vixdum e triclinio egreſſum confodi juſſit: ſanè urgente diſcrimine, cùm etiam chirographum ejus præparatæ apud milites conjurationis deprehendiſſet. Hunc finem habuit Cæcina, antè Vitellii proditor. Marcellus autem a ſenatu interrogatus damnatuſque, ſectis novaculâ faucibus, vitam multis ſub Nerone fœdatam flagitiis, nunc perfidis adversùs Principem amicum conſiliis infamem finivit.

A. U. C. 832. J. C. 79.

TUM quidem fuit ſecuritas. At Principis valetudo motiunculis levibus in Campaniâ tentari cœpit: vulgata ſtatim portenta: « Mauſoleum Cæſarum derepente patuiſſe: crinitam ſtellam in cælo » viſam ». Hæc quidem irriſit Princeps: « alterum ad Juniam Calvinam e gente » Auguſti pertinere » dictitans: « alterum » ad Parthorum regem, qui capillatus » eſſet ». In Urbem tamen regreſſus, Cutilias ac Reatina rura, ubi æſtivare quotannis ſolebat, petiit. Hìc, ſuper urgentem valetudinem, creberrimo frigidæ aquæ uſu inteſtina vitiavit. Feſſo tunc corpore, & imminente vitæ periculo, cæleſtibus honoribus, quos adulatione Romanâ & Titi filii ſui induſtriâ proximos

A. U. C. 832. J. C. 79. præſentiſcebat, illudens, « ut », inquit, « puto, deus fio ». Interim ad imperatoria munia intentus, ipſas etiam legationes audiebat cubans. Has inter curas, alvus repente uſque ad defectionem ſoluta. Ne mors inertem cubantemque opprimeret, conſuluit; « ratus Imperatorem ſtantem mori oportere ». Dum conſurgit, ac nititur, inter manus ſublevantium exſtinctus eſt IX Kalendas Julii, annum agens ætatis ſexageſimum ac nonum, ſuperque menſem ac diem ſeptimum: Princeps animi magnitudine, conſiliorum prudentiâ, parcimoniâ ſimul & magnificentiâ ſuper priorum Principum laudes evectus: ſequentibus exemplo fuit & incitamento. Primus Cæſarum vitam fato implevit.

TITUS.

Quod quoque in imperio novum; filius patri ſucceſſit. Titus enim Imperator conſalutatus eſt; promiſſumque militi donativum: fratre iras non occultante, & diu cunctato an duplum donativum donaret. Inde aſſiduæ ejus querelæ relictum ſe participem imperii, ſed fraudem teſtamento adhibitam. Quæ odia, dum viveret pater, clam exercita, tum manifeſta, crevere ſemper, donec imperio

potitus eſt. Veſpaſiano autem funus pro more ductum; exin cæleſtes honores decreti. A. U. C. 832. J. C. 79.

TITUS, ſummam rerum adeptus, nihil retinuit priſtinæ luxuriæ: ſed amicos elegit optimos: Berenice in Judæam regredi juſſa: dimiſſi delicatorum gratiſſimi. Et Princeps totus patuit virtutibus. Beneficia a ſuperioribus conceſſa Principibus, quæ ex inſtituto Tiberii omnes Cæſares aliter rata non habuerant, quàm ſi eadem iiſdem & ipſi tribuiſſent, primus præterita omnia uno confirmavit edicto, nec a ſe peti paſſus. Par ejus in ceteros comitas, liberalitaſque, & obſtinata cura, ne quem umquam ſine ſpe dimitteret. Admonentibus domeſticis, quaſi plura polliceretur, quàm præſtare poſſet: « Non oportere », reſpondit, « quemquam a ſermone Prin» cipis triſtem diſcedere ». Et quondam recordatus ſuper cenam, quòd nihil cuiquam toto die præſtitiſſet, memorabilem vocem edidit: « Amici, diem perdidi ».

NE quid etiam paternæ labis hæreret, cùm Veſpaſianus & pecuniæ viſus fuiſſet cupidior, & deceptus in inſontium neces conſenſiſſet, ipſe ne conceſſas quidem ac ſolitas collationes recepit; pontificatum quoque maximum ideo « ſe » profeſſus

«recipere, ut puras ſervaret manus»:
A. U. C. 832. J. C. 79. nec auctor poſthac cujuſquam necis, nec conſcius, quamvis interdum ulciſcendi cauſa non deeſſet, ſed «periturum ſe »potiùs, quàm perditurum» adjuravit. De majeſtatis crimine numquam egit, neque agi permiſit, dictitans «neque »injuriam neque contumeliam ſibi fieri »poſſe, quòd nihil reprehenſione dignum »patraret: falſa, ſi qua ſpargerentur, »ſibi curæ non eſſe». Tum omnes Titum mirari, celebrare; iis verò, qui eum, nondum Principem, timuiſſent, pudor.

Dum in hac admiratione venerationeque Urbs adquieſcebat, luctum adtulit atrox & continuus tremor terræ, quem ſecuta eſt horrenda Veſuvii montis conflagratio. Pulcherrima Campaniæ ora miſerè fœdata: obrutæ duæ urbes Herculanium & Pompeii: vaſta hominum ſtrages, quos inter periere Agrippa ejuſque mater Druſilla. At, ſtudiorum famâ, mors C. Plinii, quem ſuprà memoravimus, fuit inſignior. Is fortè tum Miſeni erat, claſſemque imperio præſens regebat. Miraculo nubis, quæ in ſimilitudinem formamque arboris è ſummo Veſuvio primùm viſa erumpere, excitus, huc properat, noſcendæ naturæ avidus. Dum pergit, gliſcit periculum,

cineribus, pumicibus, ambuſtiſque lapidibus latè depluentibus. Interritus, inter incendia, montem petit: ſulphureis flammis craſſioreque caligine ſpiritu obſtructo, exanimatus eſt. Tanta autem fuit ignium vis, ut cineres in Africam, Syriam & Ægyptum fuiſſe delatos vulgatum. Ubi hæc Romæ audita, ab omnibus trepidatum eſt. Princeps ad miſerorum ſolatia & levamenta curas omnes vertit. E conſularium numero ducti, qui Campaniam ſpectarent & refoverent: bona oppreſſorum, quorum heredes non exſtabant, reſtitutioni afflictarum civitatum attributa.

A. U. C. 832. J. C. 79.

Tito Auguſto VIII, Domitiano Cæſare VII conſulibus, nec ſanguinis communione, nec ſocietate honorum, nec Principis indulgentiâ placabatur Domitiani animus, dominationis cupidine atrox. At is modò inſidias fratri ſtruere, modò ſollicitare exercitus, fugam quoque meditari. Contrà Titus, in dies clementior, nec ſævire, nec ſuccenſere, ne in minore quidem honore fratrem habere, ſed imperii conſortem ſucceſſoremque palam teſtari; ſecretò tantùm lacrimis & precibus orare, « ut tandem mutuo erga ſe » animo vellet eſſe ». Hæc Titi clementia

A. U. C. 833. J. C. 80.

intra domum non ſtetit. Duos quoque
A. U. C. patricii generis convictos in affectatione
833. imperii nihil ampliùs, quàm « ut deſiſ-
J. C. » terent, » monuit : « principatum fato
80. » dari : ſi quid præterea deſiderarent, ſe » tributurum ». Confeſtim ad alterius matrem, quæ procul aberat, curſores ſuos miſit, qui anxiæ ſalvum filium nuntiarent : mox ipſos familiari cenæ adhibuit; & inſequenti die, gladiatorum ſpectaculo, circa ſe ex induſtriâ collocatis, oblatos ſibi mirmillonum gladios, quaſi ad explorandam aciem, uni atque alteri commiſit. Iis perculſis, conſtantiamque mirantibus, nefaria conjurationum conſilia in obſequium ceſſere.

At quantò melior Princeps, tantò gravioribus malis conflictabatur res Romana. Eo enim profecto, ut Campaniam inviſeret, ſæviſſimum poſt Neronis flammas incendium per triduum totidemque noctes Romæ exarſit. Præter inſulas domoſque, ædes Serapidis & Iſidis, Septa, Neptuni templum, thermæ Agrippæ, Pantheon, Diribitorium, theatrum Balbi, ſcena Pompeii, Octaviæ opera & bibliothecæ, templum Jovis Capitolini, junctæque Junonis & Minervæ ædes, igni hauſta. Tetrior adhuc incubuit lues. Tanta enim

fuit vis peſtilentiæ, ut per multos dies in rationem Libitinæ ferme dena millia funerum venirent. Titus, his malis haud victus, pietatem auxit: nec modò Principis ſollicitudinem, ſed & parentis affectum unicum præſtitit: everſas incendio fortunas ſuis ſuſtentavit opibus: publica reparavit Urbis damna; & ne prior magnificentia deſideraretur, cuncta prætoriorum ſuorum ornamenta operibus & templis deſtinavit; præpoſitique complures ex equeſtri ordine, quò quæque maturiùs peragerentur. Medendæ autem valetudini, leniendiſque morbis, quæ ei cura magis anxia, nullam divinam humanamque opem non adhibuit, inquiſito omni ſacrificiorum remediorumque genere.

A. U. C. 833. J. C. 80.

INTER hæc temporum adverſa exhorruit delatores mandatoreſque, inteſtinum malum, nec ſub patris principatu, vigente Eprio Marcello, ſatis coercitum, ſævire auſos. Ut ſecuritati publicæ proſpiceret, eos acriter corripuit, aſſiduéque in foro flagellis ac fuſtibus cæſos, partim ſubjici in ſervos ac vænire imperavit, partim in aſperrima inſularum avehi. Et ne rediret audacia, ſed perpetuò coerceretur, vetuit inter cetera, de eâdem

A. U. C. 833. J. C. 80. re pluribus legibus agi, quærive de cujuſquam defunctorum ſtatu ultra certos annos.

Sic paratâ imperii tranquillitate, ut præteritorum malorum memoria aboleretur, amphitheatrum, duobus gradibus a Tito auctum, thermiſque juxtà celeriter exſtructis, dedicatum eſt. Ibi editum munus apparatiſſimum largiſſimumque; & uno die quinque millia omne genus ferarum confecta: mox immiſsâ aquâ, equi, tauri, ceteraque animalia, nova præbuere ſpectacula: deinde Corcyrenſium Corinthiorumque claſſes pugnavere. Iterati poſtea ludi in veteri naumachiâ: præter gladiatores, ferarumque cædes, & navale prœlium, quo tria millia hominum certavere, exhibita obſidio; atque ut magnarum rerum memoriâ voluptas creſceret, Athenienſes, Syracuſanos aggreſſi, expugnatoque muro ad id ſtructo, eos ſuperavere. Ludorum pompa munificentiâ Principis, e theatro dona ſpargentis, exhilarata. Inter hæc hilaria fauſtaque imperii auſpicia, VII Idus Decembris vota pro reſtitutione & dedicatione Capitolii nuncupata.

A. U. C. 834. J. C. 81.

L. Flavio Silvano Nonio Baſſo, Aſinio Pollione Verrucoſo conſulibus, quidam

Terentius Maximus, Aſiâ oriundus, Neroni corporis habitu, citharæ cantûſque artibus non abſimilis, ſe eſſe Neronem erat mentitus; concitâque popularium manu, ad Euphratem contenderat: ibi regis Parthorum, Tito infenſi, ſtudiis attollebatur. Irritum fuit mendacium, vanaque novarum rerum tentamina, non Urbe tantùm, ſed & imperio, in obſequio veneratione que Principis, qui deliciæ & amor humani generis appellabatur, defixis.

A. U. C. 834.
J. C. 81.

In hac pacis ſecuritate, vota pro Titi ſalute nuncupabantur. At infauſti amores populi Romani. Et ſuper Domitiani odium, valetudo Principis aſſiduo balneorum uſu labefactata ingraveſcebat. Seu ſuæ, ſeu communis mortalitatis ſenſu, in ſpectaculorum fine, populo coram ubertim flevit: mox Sabinos petiit aliquanto triſtior, ob læva quæ evenerant portenta: ad primam ſtatim manſionem febri corripitur: cùm inde lecticâ transferretur, ſuſpexiſſe dicitur, dimotis plagulis, cælum: multùm conqueſtus, « eripi » ſibi vitam immerenti: neque enim ex» ſtare ullum ſuum factum pœnitendum, » excepto dumtaxat uno ». Id quale fuerit, neque ipſe tunc prodidit, neque cuiquam facilè ſuccurrit. Vanum autem ſcrutari, quod non licet adſequi. Ubi Titus in villâ,

quâ pater obierat, decubuit, morbus
A. U. C. invaluit. Domitianus, morarum impa-
834. tiens, eum, remedii ſpecie, lavacro nive
J. C. pleno mergi deſerique jubet: mox ipſe
81. properè Romam petit, caſtra occupat, & promiſſo, quod frater dederat, donativo, Imperator ſalutatur. Exſtinctus eſt Titus Idibus Septembris, altero & quadrageſimo ætatis anno, eamdem brevi imperio, quam Auguſtus longiore, claritatem adſecutus. Utrique mortis opportunitatem obtigiſſe multi memorabant, quòd ille brevitate vitæ ventura vitia effugiſſet, hic juventutis mala ſenectute emendaſſet. Ingens fuit in urbe Titi deſiderium, ut in domeſtico luctu cunctis publicè mærentibus. Præcipuus dolor ſenatûs, qui amantiſſimum ordinis ſui Principem amittebat.

DOMITIANUS.

DOMITIANUS defunctum Titum nullo præterquàm conſecrationis honore dignatus eſt: auſus & in ſenatu jactare « & patri ſe & fratri imperium » dediſſe, illos ſibi reddidiſſe ».Haud illæta tamen fuere principatûs initia, Principe adversùs cupiditatem, & avaritiam, ſatis firmo. Senatus, novi imperii facilitate utendum ratus, poſtulavit « ne ſenatorem Princeps puniret,

»ſed reos ſenatûs judiciis permitteret». Re-
nuit Domitianus, ſeu iras jam recondebat, A. U. C.
ſeu fratris clementiam exoſus. Manebat 834.
enim odium etiam poſt fata; Titumque J. C.
aſſiduè vel obliquis orationibus vel edictis 81.
carpebat: immo vetuit natalem ejus diem
celebrari.

Domitiano Auguſto VIII, T. Flavio
Sabino conſulibus. Princeps, ut patre A. U. C.
fratreque videatur melior, omnes reipu- 835.
blicæ partes emendare adgreditur. A ſe J. C.
orſus, ne ulla hæreat cupiditatis ſuſpicio, 82.
relictas ſibi hereditates ab iis, quibus li-
beri erant, non recipit: omnes circa ſe
largiſſimâ liberalitate proſequitur, nihil
priùs aut acriùs monitos, quàm «ne
»quid ſordidè facerent». Inde in foro
aſſiduus, pro tribunali jus dicit; & extra
ordinem ambitioſas centumvirorum ſen-
tentias reſcindit: magiſtratus Urbicos &
provinciarum prætores ita coercet, ut
neque modeſtiores umquam, neque juſ-
tiores exſtiterint. Fiſcales calumniæ magnâ
calumniantium pœnâ repreſſæ; egregia-
que vox Principis audita: «Princeps, qui
»delatores non caſtigat, irritat».

Ut licentiam infringat, probroſis feminis
uſum lecticæ, juſque capiendi legata atque
hereditates adimit. Infenſus quoque inge-

niorum audaciæ, famoſa ſcripta, vulgóque edita, quibus primores viri ac feminæ notabantur, abolet non ſine auctorum ignominiâ. Simul priorum Principum magnificentiam æmulabatur. Templa monumentaque, quæ incendium nuper hauſerat, refecta. Ne omiſſa quidem incenſarum bibliothecarum cura: ut repararentur, exemplaria undique petita; miſſique Alexandriam, qui deſcriberent, emendarentque. Capitolium autem tantis opibus reſtitutum, ut in aurea ejus opera duodecim millia talentorum impenſa. Prope Capitolium, Jovi Cuſtodi exſtructum templum ingens. Palatio quoque addita Domitiani domus, quæ inter tanta opera præfulgeret. At reſurgentem Caii Neroniſque prodigentiam mirantibus inerat metus, ne rediret quoque ſævitia. In eam enim præceps erat Domitianus; cæſique Ælius Lamia, & Flavius Sabinus.

AU. C. 835. J. C. 82.

DOMITIANO Auguſto IX, Q. Petilio Rufo II conſulibus, Domitia, uxor Principis, Auguſtaque recèns conſalutata, Paridis hiſtrionis amore fœdabatur. De ejus cæde conſultatum. Urſo vitam deprecante, repudiata eſt. Paris, in viâ Flaminiâ cæſus, adulterii pœnas luit. Multi, qui, ob ſcenicarum artium me-

A. U. C. 836. J. C. 83.

moriam, ejus tumulum floribus condecorabant, interfecti. Tum Princeps in amorem Juliæ, divi Titi filiæ, prorupit. At, intra breve tempus, impatiens diſcidii, Domitiam, quaſi efflagitante populo, reduxit. Haud fracta tamen Juliæ potentia ac libido. Super has cupidines, & ædificiorum impenſas, quibus vix par fuiſſet imperium, in immane creverant ſpectaculorum ſumptus. Iis brevì exhauſtæ opes; & Principis libidines inopiâ accenſæ. Sic cœpit triſtiſſimum illud ſæculum, quo, reſolutis reipublicæ vinculis, turbata omnia & in contrarium verſa. Curia trepida fuit & elinguis. In caſtris nulla ducibus auctoritas, nulla militibus verecundia.

A. U. C. 823. J. C. 70.

INTER hæc immotus Agricola grande dedit conſtantiæ exemplum. Hactenus Britanniâ belli paciſque artibus obtentâ, cunctiſque gentibus cis Bodotriam compoſitis, Hiberniæ imminens eam facili certæque victoriæ deſtinabat. At propius graviuſque diſcrimen ingruebat ab amplis civitatibus trans Bodotriam ſitis. Agricola hac æſtate eas exercitu claſſeque adgreſſus, ſimul terrâ, ſimul mari bellum impulit, ut latiùs faceret terrorem, & ſubitis occurreret. Populi Caledoniam incolentes, aperiri ſuos receſſus indignati, paratu

A. U. C. 836. J. C. 83.

magno arma cepere. Agricola, ne ſuperante numero, & peritiâ locorum circumiretur, diviſo in tres partes exercitu, inceſſit. Hoſtis, occaſione uſus, nonam legionem, ut maximè invalidam, nocte adgreſſus, inter ſomnum ac trepidationem irrupit. Quod ubi Agricolæ compertum, opem tulit, & Britannos ita terruit, ut niſi paludes & ſilvæ fugientes texiſſent, debellatum illâ victoriâ foret. Succeſſu ferox exercitus penetrandam Caledoniam fremebat. Dux cautior reſtitit, ut certam & incruentam victoriam pararet.

EADEM æſtate cohors Uſipiorum, per Germanias conſcripta, & in Britanniam tranſmiſſa, conſcenſis tribus liburnicis, aufugit. Hac, illac rapti, & ad id inopiæ adacti, ut infirmiſſimos ſuorum, mox ſorte ductos veſcerentur, Britanniam circumvecti ſunt. At amiſſis per inſcitiam regendi navibus, a Suevis Friſiiſque intercepti ac venumdati indicio tanti caſûs inclaruere.

A. U. C. 837. J. C. 84.

DOMITIANO Auguſto X, & T. Aurelio Sabino conſulibus, quæſita belli materia, ut Princeps triumphalia civilis belli Judaicæque victoriæ, quæ dudum æmulabatur, decora præmineret. Petita Germania. At ne gentes domeſticis tumultibus diviſæ,

diviſæ, in unum ſociarentur, ſi vis Romana magno paratu ingrueret, Domitianus profectionem ſuam cenſu obtexuit Galliarum. Tum inopinato bello affuſus, Cattos terruit. Mox, ne viſo quidem hoſte, emptis tantùm per commercia, quorum habitus & crines in captivorum ſpeciem formarentur, Romam repetit, præeunte famâ Germaniam captam. Ut falſa fuit victoria, ita in Urbe major adulatio. Super ſolitos honores, Principi conſulatus in decennium a ſenatu decretus, perpetuaque poteſtas cenſoria data: additum ut, quoties in ſenatum veniret, quatuor & viginti lictoribus veſteque triumphali uteretur.

A. U. C. 838. J. C. 84.

DUM Princeps Urbſque fortunæ illudebant, Agricola ſummâ de re in Britanniâ decertabat. Is ubi ad montem Grampium pervenit, adſtitere hoſtes, ſuperioris annî clade non fracti, &, ſociatis omnium civitatum viribus, validiores. Calgacus, virtute & genere præſtans, eos adlocutus, ſpe libertatis, ſervitutis metu, majorum memoriâ, poſterorum curâ inflammat. Suum quoque militem Agricola rerum antè geſtarum gloriâ victoriæque neceſſitate accendit. Pòſt ſtatim ad arma diſcurſum: ambigua diu pugna: cùm tandem, immiſſis equi-

tum alis, quas Agricola ad ſubita belli
A. U. C. retinuerat, Britanni in fugam verſi, &
837. ab inſequentibus trucidati. Cæſa hoſtium
J. C. ad decem millia. Romanorum trecenti
84. quadraginta cecidere, in quîs Aulus Atticus, præfectus cohortis, juvenili ardore & ferociâ equi hoſtibus illatus. Exactâ jam æſtate, cùm ſpargi bellum nequiret, Agricola in fines Horeſtorum exercitum deduxit. Ibi acceptis obſidibus, præfecto claſſis circumvehi Britanniam præcepit; & in extremum hunc terræ famæque receſſum eſt inquiſitum.

DOMITIANO Auguſto XI, T. Aurelio
A. U. C. Fulvo conſulibus. Princeps, in Urbem
838. redux, triumphum egit; & ut præmiis
J. C. fidem virtutis militaris faceret, quartum
85. addidit ſtipendium militi, aureos ternos. Hæc alii ſolitâ adulatione attollebant: plures irridebant: pari utrimque diſcrimine, cùm Domitianus conſcientiâ mendacii laudes non ferret, & inſitâ vanitate contumelias odiſſet. Omnibus pariter infenſus, ſecretoque palatii, aut in Albano ſuo conditus, atroces iras meditatur. Inde in deterius ruente principatu, delatores, hactenus repreſſi, licentiùs irrupere. Urſus, talia Principis dedecora haud æquo animo ferens, in diſcrimen adductus,

At quam ipſe Domitiæ, hanc illi ſalutem attulit Julia. A. U. C.

INVIDUM autem Principis animum acriùs uſſere literæ, ab Agricolâ miſſæ, quibus res in Britanniâ geſtæ nuntiabantur. Recurrebat enim falſi triumphi pudor. Suberat & indignatio veram & magnam victoriam, tot millibus hoſtium cæſis, ingenti famâ celebrari. Formidoloſum videbatur privati hominis nomen ſupra Principis attolli, militaremque gloriam occupari. Odium tamen repoſuit, donec impetus famæ & favor exercitûs langueſceret. Nam etiam tum Agricola Britanniam obtinebat. Igitur triumphalia ornamenta, & illuſtris ſtatuæ honorem, & quidquid pro triumpho datur, multo verborum honore cumulata, decerni in ſenatu jubet: addique inſuper opinionem: Syriam provinciam Agricolæ deſtinari, vacuam tum morte Atilii Rufi conſularis, & majoribus reſervatam. Agricola, traditâ ſucceſſori ſuo quietâ tutâque provinciâ, Romam revertit. At ne notabilis celebritate & frequentiâ occurrentium introitus eſſet, vitato amicorum officio, noctu in Urbem, noctu in palatium, ita ut præceptum erat, venit: exceptuſque brevi oſculo, & nullo ſermone, turbæ

838.
J. C.
85.

ſervientium immixtus. Impendebat &
A. U. C. ruina, ni militare nomen aliis virtutibus
838. temperaſſet; modeſtiâque parta ſecuritas.
J. C.
85.

INTERIM inteſtinis bellis fervebat Germania. Catti, triumphati, non victi; Cheruſcos gentem Romanis fidam erant adgreſſi; pulſuſque regno Chariomerus, Cheruſcorum rex. Is quidem, ſociis in auxilium excitis, regnum recuperavit: at mox deſertus, obſides Romam miſit, qui opem orarent. Data tantùm pecunia; Cheruſcique, longâ pace imbelles, a Cattis attriti ſunt. Tracti ruinâ Cheruſcorum Foſi, contermina gens. Suevis autem, quòd a Lygiis vexarentur, auxilium petentibus, miſſi centum equites, onus potiùs, quàm vires adversùs hoſtem. Unde irritati Suevi cum Jazygibus adversùs pacem Romanam, trajecto Danubio, conſilia iniere. Maſyus quoque, Semnonum rex, & Ganna, poſt Veledam magnæ apud eos auctoritatis femina, cùm Romam veniſſent, honorificè excepti, in patriam remiſſi ſunt. Sic quæ olim, dum vigebant artes Romanæ, ad debellandam ſuiſque armis vincendam Germaniam fuiſſent quæſita, ultro oblata tum ſpernebantur cum pari reipublicæ probro ac detrimento.

DOMITIANO Auguſto XII, Ser. Cornelio Dolabellâ conſulibus, licèt Urbs ſuâ luxuriâ jam fatiſceret, excogitata nova ludorum nomina ad Græcorum exemplum. Igitur exſtructis odeo ſtadioque, inſtitutum quinquennale certamen, Capitolino Jovi triplex, muſicum, equeſtre & gymnicum. Ibi non poeſi tantùm, certatum etiam & proſâ oratione Græcè Latinéque. Laudes Jovis Capitolini, perpetua materia. In ſtadio cucurrere & virgines. Super hæc ludicra, quotannis celebrabantur in Albano Quinquatria Minervæ, cui Princeps collegium inſtituerat; ex quo ſorte ducti magiſterio fungerentur, rédderentque eximias venationes & ſcenicos ludos. Ibi quoque oratorum ac poetarum certamina.

A. U. C. 839. J. C. 86.

INTERIM malum, reipublicæ exitiale, in exercitibus gliſcere cœperat. Sordebat nempe vetus diſciplina, orbis terrarum victrix: ducumque curâ in leviores agilioreſque artes conversâ, ſtudium armorum, a manibus ad oculos, ad voluptatem a labore transferebatur: nec exercitationibus veteranorum aliquis, cui decus muralis aut civica corona, ſed Græculus magiſter aſſiſtebat. Aderat & peſſimum exemplum, mollitia Principis adeò fracti & enervis,

A. U. C 839. J. C. 86. ut ſi navigaret, nec pulſum, nec fragorem remorum ferret, ſed ad ſingulos ictus formidine horreſceret. Unde repertum, ut procul ab omni ſono inconcuſſus & immotus, religato revinctoque navigio, non ſecus ac piaculum aliquod, traheretur. Cetera ad hanc luxûs ſpeciem corrupta & imbellia. Nec ulla jam reipublicæ cura. Sed ſi qua fortè conſilia, de libidine gulâque inita. Anxia tantùm Principis ſollicitudo, ne ulla emineret virtus. Multæ tamen hoſtium minæ.

Invalido Agricolæ ſucceſſore, animos reſumpſerant Britanni; jamque celebrabatur rex Arviragus. Plus adhuc terroris inferebant Daci, quorum amicitiam priores Principes pecuniâ foverant. Ubi exhauſtum a Domitiano ærarium liberalitati non ſuffecit, hoſtilia ingruêre; duceque Diurpaneo, quem Decebalum appellabant, cœptum atrox bellum. Inter hæc Romani nominis opprobria, tertiodecimo Kalendas Octobres natus eſt Antonius Pius, cui ſtudia virtutis & publica felicitas, cùm imperio potitus eſt, immortale decus peperere.

A. U. C. 840. J. C. 87. Domitiano Auguſto XIII, Aulo Voluſio Saturnino conſulibus. Hactenus Princeps ſe ſuper patris fratriſque laudes

extulerat, Græcamve vanitatem erat æmulatus: nunc ad Orientis libidines ſuperbiamque divertit; & infra ſe humanos honores ratus, divinos uſurpavit. Talis arrogantiæ initium fecit, cùm procuratorum ſuorum nomine formalem dictaret epiſtolam, iis verbis: « Dominus deuſque » noſter ſic fieri jubet ». Quod ſtatim ita pervulgatum, ut ne ſcripto quidem ac ſermone cujuſquam aliter appellaretur. Tum ad id ſuperbiæ compoſitus eſt principatus: ſtatuaſque ſibi in Capitolio non niſi aureas & argenteas poni permiſit, ac ponderis certi. Janos arcuſque cum quadrigis & inſignibus triumphorum paſſim per regiones Urbis exſtruxit. Inde in omnium fortunas eò licentiùs irruit, quòd operum ac munerum impenſis, auctoque ſtipendio exhauſtus, & ad relevandos caſtrenſes ſumptus inconſultè amputatis militum numeris, obnoxium ſe barbaris animadverteret. In prædam ceſſere bona vivorum ac mortuorum: uſquequaque, quolibet & accuſatore & crimine corripiebantur. Satis erat objici qualecumque factum dictumque adversùm majeſtatem Principis. Nulla teſtamenta ſecura, nullus ſtatus certus, ſi vel unus profiteretur, audiſſe ſe ex defuncto, cùm viveret,

A. U. C. 840. J. C. 87.

A. U. C. 840. J. C. 87.

heredem ſibi Cæſarem eſſe, alieniſſimæ confiſcabantur hereditates. Acerbiùs adhuc agebatur fiſcus Judaicus; deferebaturque quicumque, vel improfeſſus, Judaicam intra Urbem viveret vitam, vel diſſimulatâ origine, impoſita genti tributa non pependiſſet. Nec abſtinebatur contumeliis, ut inſpiceretur an quis eſſet circumſectus.

HIS quidem atrocitatibus crevere opes Principis. At militi non redierat virtus. Ambiguum ſemper, aut funeſtum cum Dacis bellum: invalido adversùs hoſtium ferociam, duciſque artes, Oppio Sabino, qui tum Mœſiam regebat. Ni fors faviſſet, certa quoque Flacci, Numidiæ prætoris, ruina. Naſamones, quòd tributis attererentur, arma ceperant, quæſtoreſque interfecerant. Dein Flaccum aggreſſi, eoque ſuperato, caſtris potiti, fortè ibi præter cibaria vini copiam reperere, quâ ingurgitati ac temulenti, a Flacco internecione deleti ſunt. Fortuitam victoriam ſuas in laudes Domitianus traxit, gloriatus in ſenatu «ſe Naſamonibus vitâ interdixiſſe».

A. U. C. 841. J. C. 88.

DOMITIANO Auguſto XIV, L. Minucio Rufo conſulibus. Opes Principis, privatarum fortunarum ſubverſionibus reparatæ, in ſpectacula ſtatim ſunt impenſæ: quibus

ut plus celebritatis foret, editi ſæculares ludi; computatâ ratione temporum ab anno, non quo Claudius proximè, ſed quo olim Auguſtus eos ediderat. Immo & anticipatum tempus, ne lentior veniret voluptas. Urbe gaudio vagâ, auditum eſt hominem incertæ conditionis in Oriente videri, qui ſe Neronem eſſe jactaret; eumque gratiâ opibuſque Parthorum niti. Seu imminutâ Romani nominis auctoritate, ſeu infeſtiore Parthorum animo, & prævalidâ vetere in Neronem benevolentiâ, mendacium, aliàs jam vulgatum, ægre compreſſum. At is tandem redditus eſt; & ſublata turbarum materia.

A. U. C. 841. J. C. 88.

TRISTIORES e Danubii ripâ venêre nuntii. Diurpaneus, cæſis legionibus, Oppium Sabinum, conſularem, oppreſſerat; ejuſque caput fœdè abſciſſum apud barbaros oſtentui habebatur. Penetratâ inde provinciâ, Diurpaneus caſtella urbeſque expugnabat, cunctaque prædabundus latè populabatur. Nec jam de limite imperii & ripâ, ſed de hibernis legionum & poſſeſſione dubitatum.

T. AURELIO Fulvo II, A. Sempronio Atratino conſulibus. Poſt tantas exercituum clades, dux ultorque ſanguinis Romani ore vulgi poſcebatur Agricola.

A. U. C. 842. J. C. 89.

Reſtitit Princeps, infenſus virtutibus, & gloriâ viri deterritus. Ipſe cum immenſo paratu adversùs Dacos proficiſcitur, bellum, ut rebatur, ſuis auſpiciis reparaturus. Diurpaneus, tantam armorum vim metuens, legatos miſit, qui de pace agerent. Ejus prudentia Domitiani vanitatem inflavit. Is, ſpretis legatis, ne dato quidem reſponſo, Cornelium Fuſcum, prætoriarum cohortium præfectum, bello præponit. Ubi Diurpaneo id fuit compertum, ducem Urbis deliciis, quàm belli artibus meliorem irriſit, rurſuſque miſit legatos, qui pacem offerrent, dum Romani, harum terrarum incolæ, ſingulis annis binos obolos ſolverent: ſecus exterminium minitabatur. Domitianus, ut vanus, ſic periculi timidus, in Mœſiâ reſtitit. Fuſcus, junctis navibus in modum pontis, Danubium tranſmiſit cum lectiſſimis militibus; hoſtemque aggreſſus, ſed poſt cruenta prœlia oppreſſus, temeritatis pœnas luit. Tum cura belli Juliano commiſſa, qui rem Romanam reſtituit.

A. U. C. 842. J. C. 89.

INTERIM Domitianus in Pannoniam venerat; Quadiſque & Marcomannis infenſus, quòd opem adversùs Dacos non tuliſſent, intulerat bellum. Iis pacem orantibus, deſpecti legati: alii, cùm

preces iteraſſent, cæſi. Germani, hac atrocitate in furorem verſi, bellum ſuſcipiunt; victuſque & in fugam conjectus Domitianus. Res feliciùs ceſſerant in Daciâ. Julianus, arte uſus ut Romanorum animos pudore erigeret, juſſerat milites ſua & centurionum nomina ſcutis inſcribere. Tum, cùm certa eſſet virtus, nec occulta ignavia, hoſtes aggreſſus eſt, gravique clade eos perculit. Vezinas, poſt Diurpaneum auctoritate apud Dacos præcipuus, ſimulatâ morte, deinde fugâ ſalutem quærere coactus. In ipſius regiæ expugnationem ibatur, ni Diurpaneus hoſtem, quem vi repellere non poterat, aſtu eluſiſſet. Cæſis enim arboribus, truncos armis induit, numeroſique exercitûs fecit ſpeciem, quâ deceptus Julianus receſſit. Manebat tamen prioris victoriæ fama. Eâ uſus eſt Domitianus, ut ſe ſuo dedecore exſolveret; paciſque conditiones & opes obtulit, quas Diurpaneus ultro accepit, diuturni belli laboribus feſſus, & clade a Juliano illatâ anxius. Colloquium tamen cum Principe renuit: ſed fratrem ſuum Diegin miſit, qui capta arma, paucoſque captivos, quaſi hi ſoli manerent, traderet. Tum Domitianus, ut victor, regnumque daturus, Diegin

A. U. C. 842. J. C. 89.

diademate evinxit. Superbas inde literas, victoriarum nuntias, amplaque ſpoliorum fercula, unâ cum epiſtolâ Diurpanei, verâ incertum an fictâ, ejuſque legatos Romam mittit; quò mox ipſe, aucto milite honoribus & donativo, revertitur; provinciis, quàm hoſtibus gravior.

A. U. C. 842. J. C. 89.

DOMITIANO Auguſto XV, M. Cocceio Nervâ II conſulibus. Vulgato ſub hoc principatu more, quo clades, ut quondam victoriæ, celebrabantur; Princeps de Dacis Germaniſque triumphavit: nec umquam magis ſollicita adulatio, ut triumphales ejus ſtatuæ non Urbem tantùm, ſed & imperium, opplerent. Acriora tamen Romæ ſtudia, inſtinctore Principe, qui militiæ probra ſpectaculorum magnificentiâ velabat. Omne genus ludorum editum. In naumachiâ, juxta Tiberim effoſsâ & circumſtructâ, pæne juſtæ claſſes pugnavere: at miſera fuit & ſpectantium & pugnantium ſors. Hi enim ad omnium uſque necem certavere. Illorum multi exſtincti ſunt, quòd Princeps adeò fuit pervicax, ut, coortâ tempeſtate, inter maximos imbres, proſpectaverit, veſtes quidem idemtidem commutans; neminem verò egredi, aut veſtimenta mutare ſiverit.

A. U. C. 843. J. C. 90.

UT in hac ludorum ſatietate irritare-

tur voluptas, naturæ portentis placuit ludere; viſaque pumilonum & mulierum certamina. Hæc ludicra excepit convivalis lætitia, luctu mixta. Novo quidem luxu, & miraculo noctis die ſplendidioris, datum plebi epulum. Contrà Principis cena tenebrarum obſcuro funereiſque cærimoniis horruit. Paratæ erant ædes nigrore luridæ: atra ibi laquearia, parietes, pavimentum: atra quoque, & in ſolo nuda, ſedilia. Primores ſenatûs equeſtriſque ordinis ſine comitibus huc intrare ſedereque juſſi; ſepulcraliſque columna, convivæ nomine inſcripta, cuique adpoſita, cum exiguo lychnucho, qualis in monumentis ſuſpenditur. Tum, umbrarum inſtar, erupere elegantes pueri, nudi & atramento tincti, qui cùm horridè circum convivas tripudiaſſent, ante cujuſque pedes adſtitere. Mox allatæ feralis convivii lances; miniſtratumque quidquid in funeribus edule & atrum. Loci horror, pavor imminentis fati omnes attonuerat. Alto ſilentio defixis terrorem intendebat Princeps, mortes, cædes, ceteraque funebria memorans. Nec cenæ finis metûs laxamentum tulit: at ſervis, qui in ædium veſtibulis conſtiterant, juſſis diſcedere, alii & ignoti præſto fuere, qui

A. U. C. 843.
J. C. 90.

A. U. C. 843. J. C. 90. convivas partim vehiculis, partim lecticis imponunt; cunctis rigeſcentibus, ſeque ad mortem rapi reputantibus. Ut tamen quiſque ſuâ in domo repoſiti, formidinem inter & ſpem ancipites reſpirare cœperant, cùm nuntiatur ſingulis quoſdam ab Auguſto venire; gravior redit pavor, ſtatimque ſubit admiratio, cùm columnæ argenteæ, lances pretii laboriſque exquiſitiſſimi in cenâ adpoſitæ, aliaque id luxûs dona afferrentur: ſingulis quoque datus puer, qui infernâ imagine luſerat, tum lotus comptuſque. Sic nocte abſumptâ, cœpit Principis liberalitas celebrari. At quæ ipſe triumphalia victoriarum decora jactitabat, vulgus ferales epulas eorum qui in Daciâ occubuerant, vel in Urbe mactabantur, veriùs appellavit.

Ausus tamen ipſe eſt Septembrem menſem & Octobrem ex appellationibus ſuis *Germanicum Domitianumque* tranſnominare; quòd altero ſuſcepiſſet imperium, altero natus eſſet. Manſere vocabula, dum ſævire potuit: periere, ubi deſiit timeri. Interim Civica Cerialis, Aſiæ proconſul, res novas erat molitus. In ipſo proconſulatu occiſus eſt. Aſia, in rebellionem ebrietate acta, excidere vineas juſſa. Aderat annus, quo Agricola proconſulatum Aſiæ

& Africæ ſortiretur: artes invidiamque Domitiani veritus, ne in provinciam iret ſe excuſavit, annuentique Principi gratias egit. Salarium tamen, proconſuli ſolitum offerri, Agricolæ non dedit Domitianus, ſive offenſus non petitum, ſive ex conſcientiâ, ne quod vetuerat videretur emiſſe. A. U. C. 843. J. C. 90.

M. Ulpio Trajano, M. Acilio Glabrione conſulibus, vulgata prodigia, quæ Glabrioni exitium, Trajano imperium portenderent. Certè Trajani virtus, in caſtris jam probata, Urbis ſplendore inclareſcebat; factumque calamitate temporum, ut multi ejus fortunam augurarentur ſimul & precarentur. Favorem augebat Princeps in dies atrocior. Juliam, inceſto pollutam, quod ſuprà memoravimus, dum cogit conceptum a ſe abigere, occiderat; moxque divinis honoribus extulerat. Super hanc libidinem, aliis merſus, tantò erat inviſior, quòd ſe acerrimum violatæ pudicitiæ vindicem ferebat. A. U. C. 844. J. C. 91.

Vespasianus quidem Tituſque Veſtalium inceſta neglexerant: hæc Domitianus æmulatu magis, quàm ſanctitatis ſtudio, coercuit. Jam ſub ipſa principatûs initia, Ocellatas ſorores Varonillamque corripuerat: iis tamen permiſſum liberum

mortis arbitrium; earumque corruptores
A. U. C. relegati. Nunc verò quaſi indulgentiæ
844. pœniteret, ratuſque ſæculum ſuum il-
J. C. luſtrari, ſi Veſtalem vivam defoderet,
91. Corneliam, Veſtalium maximam, olim abſolutam, longo intervallo repetit; jureque pontificis maximi, reliquos pontifices non in regiam, ſed in Albanam villam convocat. Cornelia, abſens inauditaque, inceſti damnatur. Miſſi ſtatim pontifices, qui defodiendam necandamque curarent. Ejus ſtupratores virgis in comitio ad necem cæſi: quos inter Celer, eques Romanus, ſupplicio ſubditus, ſe inſontem profeſſus eſt. Valerius Licinianus, prætorius vir, reuſque quòd in agris ſuis occultaſſet Corneliæ libertam, ad confeſſionem confugit. Princeps, ſe abſolvi lætus, exſilium molle, velut præmium, ipſi dedit.

DOMITIANO Auguſto XVI, Q. Voluſio
A. U. C. Saturnino conſulibus. Gliſcentia jam ob
845. ſævitiam odia Domitianus adhuc provo-
J. C. cabat contumeliis, quibus nihil umquam
92. fuit Principibus exitioſius. L. Antonius, Germaniæ ſuperioris præſes, iis accenſus bellum civile movit. Ipſi aderant legionum vis & opes: conſilia quoque cum Germanis inierat. Grave inde exarſerat

bellum, ni L. Maximi vigilantia forſque reipublicæ præſto fuiſſent. At mirâ felicitate, ipsâ dimicationis horâ reſolutus repentè Rhenus tranſituras ad Antonium barbarorum copias inhibuit; victuſque Antonius. Ubi Romam venêre rebellionis nuntii, Domitianus, cùm de retinendâ dominatione ageretur impiger, legiones excivit; Trajanum qui in Hiſpaniâ tunc agebat, Lucianum Proclum alioſque evocavit, ſtatim ipſe ad bellum profectus. In itinere ſupervenere victoriæ nuntii; eaque quodam famæ miraculo, priùs præſagiis, quàm nuntiis, Romæ innotuit. Ipſo enim, quo dimicatum eſt, die, ſtatuam Principis inſignis aquila circumplexa pennis clangores lætiſſimos edidit; vulgatuſque, incerto auctore, rumor, « interfectum Antonium » : multis etiam caput ejus allatum vidiſſe ſe adeò pervicaciter contendentibus, ut pars magna magiſtratuum pro partâ victoriâ ſtatim ſacrificaret.

A. U. C. 845. J. C. 92.

TAM inopinato ſucceſſu in limite imperii reſtituta pax : at Principis crudelitas inclementer ſæviit. Id quidem veritus L. Maximus, literas omnes in Antonii ſcriniis repertas igne aboleverat, ne cui periculum faceſſerent. Domitia-

nus, periculo atrox, quoſvis ſuſpectos
A. U. C. corripuit: interfectorum quoque memo-
845. riæ infenſus, vetuit « in acta eos referri ».
J. C. Ne ſcriptis quidem ad ſenatum literis,
92. eorum capita, ut & Antonii, Romam miſit pro roſtris exponenda. In hac pereuntium turbâ, duo ſoli e notioribus veniâ donati ſunt, tribunus laticlavius, & centurio, qui « ſe », ut faciliùs expertes culpæ crederentur, « impudicos » probaverant, « & ob id neque apud ducem, » neque apud milites ullius momenti eſſe » potuiſſe ». Ne idem rediret periculum, « geminari caſtra legionum » prohibitum: « nec plus quàm mille nummos a quo» quam ad ſigna deponi ». Antonius enim apud duarum legionum hiberna, ex depoſitorum etiam ſummâ, fiduciam cepiſſe videbatur. Imminutâ quoque nobilium potentiâ, quædam ex maximis officiis inter libertinos militeſque Romanos communicata.

Longius adhuc proſpexit ſuſpicacis Principis cura: cumque ebrietas in ſeditiones facilè efferveſcat, utì jam antè de Aſiâ compertum, cauſatus « uber» tatem vini, frumenti inopiam, nimioque » vinearum ſtudio negligi arva », edixit, « ne quis in Italiâ novellaret: utque in

»provinciis vineta ſucciderentur; relictâ
»ubi plurimùm dimidiâ parte». Quâ A. U. C.
tamen in re exſequendâ haud ita perſeve- 845.
ravit, ſeu mutatus precibus Scopeliani, J. C.
a cunctis Aſiæ civitatibus, ut id depreca- 92.
retur, miſſi, ſeu potiùs metu compulſus, quòd ſparſi tum libelli cum Græcis verſibus, hac ſententiâ: «Rode vitem; hinc »tamen erit, quod in mactandum Cæ»ſarem ſpargatur». Quibus commotus, edicti de excidendis vineis propoſiti gratiam fecit. Inſuper datum Scopeliani eloquentiæ, ut qui in Aſiâ vites non ſererent, multarentur. Sub Principe, cui ludus fuit muſcas captare ac ſtylo præacuto configere, quidam cœpere, novo ſcelere, venenatis acubus obvios pungere; morſque ſæpe ſine ullo doloris ſenſu inferebatur. Furor, qui non in Urbe tantùm, ſed peſſimo æmulatu per totum imperium graſſabatur, reorum morte repreſſus.

POMPEIO Collegâ, Cornelio Priſco
conſulibus. Verſo ad ſævitiam Principe, A. U. C.
crevit delatorum audacia; boniſque om- 846.
nibus formidata nomina, Carus Metius, J. C.
Catullus Meſſalinus, Marcus Regulus, 93.
Publicius Certus, & Bebius Maſſa. Hic, ſupra inſitam perfidiam, ſuo quoque periculo audax. Bæticis enim querentibus,

contra eum ſenatus Plinium cum Herennio
A. U. C. 846. J. C. 93. Senecione advocatum provinciæ dederat. Dum fit inquiſitio, obiit Cn. Julius Agricola, ſexto & quinquageſimo ætatis anno. Rerum geſtarum claritate, virtutumque conſtantiâ, celebrata olim nomina æquaverat: propriam in hac temporum calamitate laudem adſecutus, quòd ſine contumaciâ; ſine inani jactatione libertatis, ſed moderatione & prudentiâ, induſtriâ ſimul & vigore, ſalvam virtutis famam retinuit; & quam multi ambitioſâ morte quæſiere, ipſe placido vitæ curſu immortalem ſuî memoriam reliquit: magno quidem exemplo poſſe etiam ſub malis Principibus magnos viros eſſe.

POST Agricolæ mortem, quaſi turbo, furor Domitiani incubuit. Is nempe efferatus civilis belli memoriâ & aſſiduis conjurationum rumoribus, ratuſque ſecuritatem diffidentiâ niti, non jam per intervalla ac ſpiramenta temporum, ſed continuo & velut uno ictu rempublicam exhauſit. Ob leviſſimas ſuſpiciones bonus quiſque in exilium acti, morteve adfecti. Inter eos, qui pœnis tum fuere obnoxii, eminebant M. Cocceius Nerva & Salvidianus Orfitus, ambo conſulares: ille Tarenti exſul delituit: hic in inſulam

conjectus, mox interemptus eſt. In his temporum acerbitatibus, auditi ſunt motus Sarmatarum, qui legionem cum legato ceciderant. Huc tendit Princeps. Et, ſeu victis hoſtibus, ſeu fictis victoriis, utì jam antè, ludificatus, lauream Jovi Capitolino retulit.

A. U. C. 846. J. C. 93.

L. NONIO Torquato Aſprenate, T. Sextio Magio Laterano conſulibus. Principis ſævitia, nec bello, nec victoriæ ſollemnibus remiſſa, impietatis accuſationibus adcrevit. Præcipua mali cauſa Maſſa Bebius, ſuprà memoratus. Is fuerat damnatus, cauſam Bæticorum orantibus Herennio Senecione & Plinio: ejuſque bona, ut publicè cuſtodirentur, ſepoſita. Senecio, dum, nimio in clientes provinciamque ſtudio, apud conſules inſtat, ne poſtulationibus vacent, irritat Maſſam, qui eum impietatis poſtulat, quòd Priſcum Helvidium laudaſſet. Eâ accuſatione perculſus, occiſus eſt. Par cauſa, eademque ruina Arulenum Ruſticum traxit; eique capitale fuit, quòd Pæti Thraſeæ vitam ſcripſiſſet, virumque ſanctiſſimum appellaſſet. Nec in ipſos modò auctores, ſed in libros quoque eorum ſævitum, delegato triumviris miniſterio, ut in comitio ac foro urerentur. Eodem caſu

A. U. C. 847. J. C. 94.

convulſæ nobiliſſimæ feminæ : relegantur
A. U. C. Arria Thraſeæ Pæti , Fannia Helvidii
847. Priſci vidua , Gratilla Ruſtici uxor. Rele-
J. C. gatus quoque Mauricus. Nihil autem atro-
94. cius viſum , quàm cùm Publicius Certus , accuſato Helvidio filio , quaſi ſcenico exodio ſub perſonâ Paridis & Œnones divortium Principis cum uxore tractaſſet , ipſe ſenator ſenatori manus intulit , eumque , mox occidendum , in carcerem duxit. Tum Philoſophi omnes , ut inſtinctores libertatis , Urbe Italiâque ſubmoti. Acriter quoque in Chriſtianos animadverſum.

Domitiano Auguſto XVII , T. Flavio
A. U. C. Clemente conſulibus. Nemo umquam
848. tot conſulatus ceperat. Id Principis arro-
J. C. gantiæ diffidentiæque datum. Obſeſſa au-
95. tem , ut priore anno , curia. Nec pudor fuit Clementem reum ſubdere , licèt conſul , Principis collega ac patruelis foret. Ob Chriſtianam religionem , arguebatur impietatis in deos ; ideoque ferme in ipſo conſulatu interemptus. Eamdem ob cauſam Flavia Domitilla ejus uxor in Pandatariam inſulam relegata , ut & in Pontiam altera Domitilla , pariter Flavio ſanguine orta. Nullâ re magis Domitianus maturavit ſibi exitum ; licèt & alias nobilium

cædes ediderit : quas inter Acilius Glabrio conſularis & exſul occiſus eſt ut rerum novarum molitor. At ubi mota domeſtica hæc odia, nemo fuit cui Princeps fideret. Fruſtra vel præfectos prætorio in ipsâ præfecturâ reos agebat, vel opprimebat libertos, quos ut doceret numquam, ne bono quidem exemplo, audendam patroni necem, Epaphroditum a libellis capitali pœnâ condemnavit, quòd poſt deſtitutionem, Nero in adipiſcendâ morte, manu ejus adjutus exiſtimabatur. Suppliciis irritata tantùm audacia. Nec profuit vigilantia Juventii Celſi, inter conſpiratos olim accuſati ; ſed ſupplicium effugerat, Principem ſecretò allocutus, teſtatuſque ſe eſſe inſontem : &, ſi annuerit Princeps dominus ac deus, ſe nefanda quævis conſilia inveſtigaturum, certóque renuntiaturum. Poſtea ſemper eluſit Principem ; hacque fraude incruentus ſupervixit. A. U. C. 848. J. C. 95.

C. ANTISTIO Vetere, C. Manlio Valente conſulibus. Valens nonageſimo ætatis anno in conſulatu mortuus eſt. Hunc quoque annum fatalem ſibi fore Domitianus dudum audierat, ab adoleſcentiâ vaticiniis Chaldæorum, qui diem, horam, genuſque mortis ei prædixerant, imbutus. Recentioribus adhuc agitabatur A. U. C. 849. J. C. 96.

oraculis. Inſuper continua fulminum vis,
A. U. C. tactum de cælo Capitolium, templum
849. Flaviæ gentis, domus Palatina & cubicu-
J. C. lum Principis, aliaque multa portenta
96. metum intendebant. Dum adversùs imminens periculum ſe ſollicitudine & sæcitiâ accingit, ſuam ipſe impellit ruinam. Parthenius enim & Sigerius, cubicularii, Entellus a libellis, ceterique Principis amici ac liberti, ſed ejus iras veriti, conjurationem iniere. Iis animos addidit Domitia, cùm fortè legiſſet ſecretas Domitiani tabellas, quibus ſuum, eorumque qui morti deſtinabantur, nomen inſcriptum. Ubi id conſpiratis compertum, ſuo aliorumque periculo territi, rem properant. Priùs tamen actum de ſucceſſore, quem eligerent. Cocceium Nervam ad imperii ſpem votumque erigunt. Cunctabantur adhuc quando & quomodo Domitianum aggrederentur. Stephanus, Domitillæ procurator, & tunc interceptarum pecuniarum reus, conſilium operamque obtulit. Is ergo, ut ad ſuſpicacem Principem facilior ſecretiorque foret aditus, conſpirationis indicium profeſſus, & admiſſus, legenti traditum a ſe libellum, & attonito ſuffodit inguina: ſaucium ac repugnantem alii adorti,

adorti, vulneribus ſeptem contrucidaverunt. Occiſus eſt Domitianus quartodecimo Kalendas Octobris, anno ætatis quinto & quadrageſimo, imperii quintodecimo. Ante principatum arrogans; ſub principatûs initiis, ut patris fratriſque gloriam obrueret, virtutum ſpecies mentitus eſt: mox ſuis vitiis abſtractus, in omnes libidines ruit: quævis audendi licentiam adducto & militari imperio obtinuit: plebi, ob ludorum magnificentiam, non ingratus; militi, cui omnia indulgebat, acceptiſſimus, ſenatoribus ita odioſus, ut, auditâ ejus cæde, certatim repleverint curiam, & in ejus contumelias eruperint, detractis quoque, & ſolo afflictis ejus imaginibus: mox ut ubique ejus tituli eraderentur aboleretur que omnis memoria decretum.

A. U. C. 849.
J. C. 96

NERVA.

HÆC fuit animorum inclinatio, cùm M. Cocceius Nerva, Narniæ in Umbriâ natus, ſed Cretenſi origine, imperio potitus eſt, adnitentibus Petronio Secundo, cohortium prætoriarum præfecto, & Parthenio conjuratorum duce. Primus advenarum, Romæ imperavit; & vir-

tutes, faſtigio Cæſarum ignotas, oſtendit :
A. U. C. res olim diſſociabiles miſcuit Principatum
849. ac libertatem. Naturâ, ſenectute, &,
J. C. quod bonarum artium feraciſſimum eſt,
96. multiplici malorum temporum experientiâ difficilem regendi artem edoctus, prioris Principatûs odia abrogavit. Rei majeſtatis abſoluti : ſublata fiſci Judaici calumnia : ſervi ac liberti, qui dominis inſidias ſtruxerant, ſuppliciis ſubditi : in eos omnes, qui delationes factitaverant, inquiri licuit. At ut mali, ſic & boni, eſt præfervidus & lethifer quidam impetus. Tanta delatorum turba incondito turbidoque clamore poſtulata ſimul & oppreſſa, ut Fronto, conſul, egregiè adverterit, « malum eſſe Principem, ſub » quo nihil cuiquam liceat; pejorem ta» men eſſe, per quem omnia omnibus » licent ». Inde Nerva pronos ad vindictam animos inhibuit, eoſque mollivit liberalitate. Reſtitutum quidquid apud fiſcum ſupererat, a Domitiano temere ademptum : egenis civibus Romanis datus ager ad ſexcenties ſeſtertiûm; lectique ſenatores, qui agrum emerent & dividerent : additum quoque congiarium. Ad levanda imperii onera, conflata ex aureis argenteiſque Domitiani ſtatuis ingens

pecuniarum vis. Privatas quoque opes, & Principum prædia, domos, ſupellectilem Nerva diſtraxit, ut reipublicæ conſuleret.

NERVA Auguſto III, L. Verginio Rufo III conſulibus. Verginius Rufus, ſpreto triginta ante annos imperio & continuâ virtutum claritate principem in Urbe locum adſecutus, tertio hoc conſulatu perfunctus obiit, cùm annum tertium & octogeſimum exceſſiſſet. Longo illo ævo undecim Cæſares vidit; ita tamen inter Auguſti felicitatem & Trajani virtutes interjectus, ut egregiis hujus imperii temporibus non ſit uſus. Ductum ei publicum funus.

A. U. C. 850. J. C. 97.

NERVA autem, ad imperii curas intentus, afflictas urbes refovebat; puellas pueroſque egenis parentibus natos per Italiæ oppida ſumptibus publicis ali juſſit. Simul ut pluribus neceſſitatibus ſubveniretur, creati quinque viri, qui modum publicis impenſis facerent. Sacrificia, Circenſes ludi, ſpectacula, aliaque id genus, quibus ſub priore Principatu opes profundebantur, circumciſa. Dum talibus curis detinebatur Princeps, penes prætorianum militem flagrabat Domitiani deſiderium. Novas quoque res moliebatur Calpurnius Craſſus. Is deprehenſus, confeſſuſque,

Tarentum cum uxore amotus eſt. Hac
A. U. C. Principis lenitate arrogantiam cepit Ælia-
850. nus Caſperius prætoriarum cohortium
J. C. præfectus; eoque inſtinctore, Domitiani
97. interfectores ad exitium poſtulantur. Reſtitit quidem Princeps. At, eo neglecto, Petronius Secundus & Parthenius comprehenſi & jugulati. Tum eò audaciæ prorupit Caſperius, ut Nervam compelleret referre apud populum gratias militibus, «quia nefandos peſſimoſque omnium mortalium peremiſſent». Tali indignitate Princeps infremuit, ſenſitque & ſenectuti ſuæ & reipublicæ quærendum præſidium. Nec illud intra domum adſumpſit; ſed M. Ulpium Trajanum, qui præſidebat Germaniæ, cunctoſque bellicis ac civilibus virtutibus præeminebat, adoptavit: quartodecimo Kalendas Octobris, cùm lauream ex Pannoniâ allatam in gremio Jovis collocaſſet, adoptio nuncupata. Trajani vel abſentis famâ ſtatim reſtituta Nervæ auctoritas, & prætorianorum tumultus conſedit.

NERVA Auguſto IV, Ulpio Trajano II
A. U. C. conſulibus. In hac imperii tranquillitate,
851. Nervæ longa decoraque obtingere potuit
J. C. ſenectus, ſi acriorem in vitia impetum
98. eſſet moderatus. At, dum in Regulum,

legibus potiùs quàm verbis puniendum, fervidior invehitur, irâ adeò exarſit, ut per omnes ejus artus ſudor erumperet: qui cùm & hiemis acerbitate & Principis ſenio fuiſſet ſubitò reſtinctus, febris eum corripuit, quâ paullo pòſt occubuit: brevi imperio ipsâque mortis causâ majorem quàm ullus antè Principum gloriam nactus. Is enim primus, Cæſarum ſuperbiam exoſus, civilia profeſſus eſt ſtudia, cunctaque in publicam utilitatem vertit; & conſiliorum magnitudine, legum prudentiâ, magnificentiâ operum, Urbis ſplendore præoccupavit gloriam, quæ ſequentem Principatum illuſtravit. Ejus corpus, a ſenatu delatum, in Auguſti tumulo conditum eſt: mox deûm honores additi.

A. U. C. 851.
J. C. 98.

TRAJANUS.

TRAJANUS ab Urbe aberat, firmandæ apud Germaniæ inferioris exercitus militari diſciplinæ intentus. Nervam exceſſiſſe accepit diligentiâ Hadriani, qui paullo antè adoptionem ei gratulatus, tum in Germaniâ ſuperiore agebat, tantò alacrior ut imperium primus nuntiaret, quòd Trajani eſſet conſobrinus, eumque, mortuo

A. U. C. 851. J. C. 98. patre, tutorem habuiſſet; pro filio ipſe etiam habitus, donec ob vitam juvenili libidine vagam gratiâ excidit. Inde magis ſollicitus ut prioris culpæ oblivia mereretur, & vacuum Principis animum occuparet. Servianus, ſororis vir, qui ejus luxum ganeamque olim arguerat, odiaque ei moverat, eum detinere, dein fracto conſultè vehiculo retardare fruſtra eniſus eſt: Hadrianus, pedibus iter aggreſſus, Serviani beneficiarium antevertit. Paullo pòſt allatæ ſenatûs literæ.

NIHIL prioris vitæ conſiliorumve mutavit Trajanus. Quam inire vellet imperii rationem ad ſenatum ſcripſit, teſtatus proborum quemque tutum fore, ſe eorum nullum aut morte, aut ignominiâ adfecturum. Simul conſuluit auctoritati; & Ælianum Caſperium, prætorianoſque ejus inſolentiæ adversùs Galbam ſatellites, ab Urbe accivit, ſceleriſque admonitos interfici juſſit. Eâ ſeveritate Nervam ultum ibat; ſuum quoque muniit Principatum, cujus turbida fortè fuiſſent initia, quòd nec in Urbe, nec in Italiâ, ſed Italicæ in Hiſpaniâ natus, imperium capeſſeret: eique familia antiqua magis, quàm clara, cui pater conſulatum primus intulerat. At ſplendorem amoremque

ſtatim addidit Principis virtus: verſis ad admirationem omnium animis, ubi memorandum percrebuit dictum, quo Saburanum, quem prætoriis cohortibus præfecit, adlocutus eſt. Cùm ei inſigne poteſtatis, utì mos eſt, pugionem daret; « Tibi, inquit, iſtum ad munimentum » meî committo, ſi rectè agam; ſin aliter » in me magis: moderatorem omnium » vel errare minus fas eſt ». Cuncta poſtea ad eam ſublimitatem compoſita. Idque unum in Principatu egregium reputans, quòd virtutum exemplis & immortalitatis neceſſitate poſſet ceteros præeminere, huc ſuas omnes cogitationes convertit.

A. U. G. 851.
J. C. 98.

CERTUS militari re ſtare imperii auctoritatem & robur, voluit in caſtris nihil vitiorum, quæ ex Neronis temporibus civiliumque bellorum licentiâ veſanus Domitiani furor revexerat, ſupereſſe. Inertia, contumacia, dedignatio parendi exolevere ipsâ Principis præſentiâ, qui imperator ſimul & commilito omnes imperio & exemplo continebat. Revaluit ducum auctoritas: viguere militum exercitationes & obſequia: moreque militiæ, quæ uno citiſſimoque impetu ut ad malum, ſic ad rectum rapitur, reformata hæc caſtra ceteris legionum caſtris ſe reformandi

A. U. C. 851. J. C. 98. voluntatem & facilitatem indidere. Jam ardebat miles ſuas vires experiri, ulciſci veteres injurias, & Principem, paternis ſuiſque bellicis factis illuſtrem, triumphi gloriâ condecorare. At Trajanus, reſtitutâ militari diſciplinâ lætus, eos motus compoſuit, in hoc tum firmus illam eſſe veram Principum gloriam, ut nec timeant bella, nec provocent. Altiore adhuc detinebatur curâ: nempe trans Rhenum inteſtinis diſſidiis laborabat Germania. Bructeri, vicinis nationibus inviſi, nuper fuerant ſedibus pulſi ac penitus exciſi. Super ſexaginta millia non armis teliſque Romanis, ſed ſuo furore ſuîque odio ceciderant. Melius utiliuſque viſum per has diſcordias graſſari: longè oſtentare bellum, & ſolâ Romani nominis famâ ferociſſimas gentes compeſcere. Quod quidem ita valuit, ut numquam ſecuriores fuerint imperii fines, cùm terrore munirentur.

A. U. C. 852. J. C. 99. Cornelius Palma & Soſius Senecio conſulatum iniere. Quod iis datum humanitate Principis, tum ut privatorum virtuti locus ac præmia manerent, tum ut inſigni exemplo pateret mutata eſſe tempora, quibus Principes conſulatus extorquebant & continuabant.

EMENDATIS autem caſtris, Trajanus profectus eſt Romam, quò eum vocabant civium ſtudia & ipſa rerum neceſſitas: fruſtra enim adversùs externos hoſtes rempublicam tutabatur, ſi interna vitia invaleſcerent, quæ Urbem primùm, dein provincias peſſumdabant. Ejus iter placidum fuit ac modeſtum: nullus in exigendis vehiculis tumultus: nullum circa hoſpitia faſtidium: annona, quæ ceteris: comitatus, tali Principe dignus, accinctus & parens. Mirantibus paſſim populis, qui meminerant qualis fuiſſet Domitiani tranſitus, cùm hoſpitum abactus exerceret, populationem inferret, & ut gulæ luxuique ſufficeret, omnia dextra lævaque perureret & attereret, ut ſi vis aliqua externa ac barbara incideret. Placuit Trajano utriuſque Principis diſcrimen obſervari; nec tam pro ſuâ gloriâ, quàm pro communi utilitate, edicto ſubjecit quid in utrumque eſſet impenſum.

A. U. C. 852.
J. C. 99.

LÆTIOR adhuc gratiorque in Urbem ingreſſus, cùm Princeps, non quadrijugo curru, non albentibus equis, non humeris hominum, ut priores invehi & importari erant ſoliti, at ſolâ corporis proceritate altior aliis & excelſior, ita ſedem imperii adiit, ut ſimul communem

A. U. C. 852. J. C. 99.

patriam veneraretur. Effuſa in ejus occurſum civitas, viſo Principe, lætitiæ impotens, in fauſtas omnes, quas amor gaudiumque reperit, voces erumpit. Patris patriæ nomina ingeminat ſenatus. Titulum, ſibi cariſſimum, at nondum ſatis meritum Princeps deprecatur. Novum inde venerationis & amoris certamen: creſcit, cùm receptus Princeps ſenatum oſculo excipit; equeſtris ordinis decora honore nominum ſine monitore diſtinguit; ultro ſalutatis clientibus notas addit familiaritatis: affabilitatem etiam ita intendens, ut ſenſim & placidè, quantùm reſpectantium turba pateretur, incederet, & occurſantium populus Principi adſtaret. Ipſe non ſtipatus ſatellitum manu, ſed circumfuſus undique nunc ſenatûs, nunc equeſtris ordinis flore, prout alterutrum frequentiæ genus invaluiſſet, ſilentes quietoſque lictores ſuos ſubſequebatur. Idem militum, qui & Principis, pudor, eadem tranquillitas, eadem modeſtia.

UBI ad Capitolium ventum eſt, viſa cuncta altaribus plena, auguſta victimis: auditæ voces Jovem Principi, Principem Jovi gratulantium: in ejus ſalutem collata omnium vota. Pari ſtudio Trajanus pro ſe, pro populo, pro imperio precatur;

peractiſque ſacris palatium petit, ſed eo vultu, eâ moderatione, ut omnes civem potiùs, quàm Principem ſentirent. Accedebat magnum felicitatis publicæ ornamentum ſimul ac tutamentum Plotina & Marciana, hæc ſoror, illa uxor Principis, ſanctiſſimæ feminæ, &, rarum in hoc faſtigio, ſibi concordes, atque, in quantum patitur ſexus, Principi ſimiles. Celebrata quoque Plotinæ, palatium intrantis, vox, « qualis ingrederetur, talem ſe velle » egredi ». Statim earum virtuti datum, ut offerret ſenatus cognomen Auguſtarum, quod eodem animo, quo Trajanus appellationem patris patriæ recuſaverat, ipſæ certatim ſunt deprecatæ.

A. U. C. 852. J. C. 99.

LÆTISSIMAS, ſub talibus auſpiciis, imperii ſpes cumulavit Principis liberalitas. Jam miles partem donativi acceperat. Plebi, cujus urgens erat neceſſitas, totum additum eſt congiarium, & eâ quidem curâ, quæ nondum fuerat viſa. Nemo enim expers fuit munificentiæ, ſeu negotiis, ſeu valetudine, ſeu mari fluminibuſve diſtinebatur: ipſi infantes recepti. Supra ſolitum numerum, paullo minus quinque millia ingenuorum hac Principis ſollicitudine conquiſita & adſcita. Neque eâ liberalitate, ut ſæpe antè contigit, Princeps

redimebat ſcelera, ſed ejus in publicum
A. U. C. ſtudia noteſcebant. Aderat & temporis
852. opportunitas. Acrior enim annona, ob
J. C. inopinam Ægypti ſiccitatem ſterilitatem-
99. que, leviter inundante Nilo, metuebatur. At providentiâ Principis factum, ut non modò Roma Italiaque, ſed & Ægyptus abundaret, eique alimenta, quibus per tot annos populum Romanum paverat, refunderentur.

Neque his impenſis quidquam publicæ lætitiæ detractum. At editum eſt ſpectaculum paratu magnificum, nec tamen enerve & fluxum, quod animos molliret, ſed quod per ſervorum noxiorumque pugnas ad pulchra vulnera contemptumque mortis accenderet. Libera ſpectantium ſtudia, ſecurus fuit favor. Nemo ingenuus, nedum eques ſenatorve, arenâ fœdari juſſus: neque impietas fuit crimenve majeſtatis, ſi quis odiſſet gladiatores, aut eos non veneraretur.

His dulcibus illecebris in majus opus tendebat Trajanus. Delatorum audacia vetus erat in Urbe malum, improborum Principum avaritiæ gratum, ſub bonis numquam ſatis coercitum: immo apud eos odioſa nomina ſæpe invaluerant. Eprium Marcellum inter amicos receperat

Veſpaſianus : probroſus Vejento cum Nervâ cenabat, atque etiam in ejus ſinu recumbebat. Nempe boni venerandique ſenes ſenſim & leniter vitia tolli poſſe confidebant. At Trajanus, ut viridi adhuc ætate, ita & valentioribus conſiliis uſus, ſummaque mala extremis tantùm remediis curari certus, peſtem hanc penitus ſublatam exſciſamque voluit. Providâ ergo ſeveritate agmina illa delatorum, qui templum, qui forum inſederant, qui honeſtiſſimorum civium, maximè potentiſſimorum, incertos ſtatus fecerant, eos fortunis ac penatibus deturbaverant, qui fundatam legibus civitatem tot abhinc annis ſubvertebant, undique coacta ſunt : congeſti in navigia raptim conquiſita, ac tempeſtatibus dediti, ut per ventorum ludibria irent, ſcopulis adfigerentur, aut in inſularum aſpera detruderentur, quibus pulſa & inops virtus tamdiu ingemuerat. Neque in hac ſeveritate deſiderata Principis clementia, quæ vitam permitteret hominibus tanto ſanguine, tot cædibus contaminatis. At ſapienter proviſum ut exſecrabilis eorum furor, mille pœnarum indagine incluſus, non in præſens tantùm, ſed in æternum reprimeretur.

A. U. C. 852. J. C. 99.

A. U. C. 852. J. C. 99.

PACE foro redditâ, ad altiores curas vertit Princeps: vectigalia, onera publica, imperii neceſſitates introſpexit, ſimul reputans quantum ſua frugalitas de impendiis demere, reditibus poſſet addere. Hæc ſcrutatus, collationes remiſit, temperavit vectigalia, iiſque, quæ ſupererant, modum poſuit, quibus fierent toleratiora; reſciſis, quæ naturæ legibus non conſentirent. Id quidem majores divuſque Auguſtus neglexerant. Et ut major foret Romani nominis reverentia, qui per Latium in civitate, ſeu beneficio Principis veniſſent, niſi ſimul cognationis jura impetraſſent, alieniſſimi habebantur, quibus conjunctiſſimi fuerant: inſtitutâque vigeſimâ, bona, licèt ſanguine, gentilitate, ſacrorum ſocietate fuiſſent poſſeſſa, tranſmitti tamen non poterant, quin eorum pars tributo abraderetur. Hanc quidem duritiem jam Nerva mollierat; ſancito, ut « quod ex matris ad » liberos, ex liberorum bonis perveniſſet » ad matrem, etiamſi cognationum jura » non recepiſſent, cùm civitatem adipiſce» rentur, ejus vigeſimam ne darent ». Eamdem immunitatem in paternis bonis filio tribuerat, ſi modò reductus eſſet in patris poteſtatem.

ADDIDIT Trajanus, « ut, quemadmodum in patris filius, ſic in hereditate » filii pater eſſet immunis » : exceptionem quoque removit, « ſi modò filius in poteſtate patris fuiſſet » : intuitus ſanè vim legemque naturæ, quæ ſemper in ditione parentum eſſe liberos juſſit, nec utì inter pecudes, ſic inter homines poteſtatem & imperium valentioribus dedit. Nec contentus primum cognationis gradum abſtuliſſe vigeſimæ, ſecundum quoque exemit, cavitque, ut in ſororis bonis frater, & contrà in fratris ſoror, utque avus avia in neptis nepotiſque, & invicem illi ſervarentur immunes. His quoque quibus per Latium civitas Romana patuiſſet, idem indulſit, omnibuſque inter ſe cognationum jura ſimul commiſit, ut ſummus civitatis honos nihil naturæ detraheret. Ulteriùs tetendìt Principis providentia; ſtatutâque ſummâ, quæ publicanum pati poſſet, caruit onere vigeſimæ parva & exilis hereditas. Denique ne ſuum ſæculum priorum temporum acerbitate notaretur, adjecit, ut qui ejuſmodi ex cauſis in diem edicti vigeſimam deberent, nondum tamen intuliſſent, non inferrent.

A. U. C. 852.
J. C. 99.

PARI æquitate, ne auditum quidem eſt majeſtatis crimen, ſingulare & unicum

A. U. C. 852. J. C. 99.

eorum qui crimine vacarent, non tutandis Principibus, ſed fiſco & ærario locupletandis repertum. Eadem fuit teſtamentorum ſecuritas: nec umquam niſi ab amicis Princeps ſcriptus eſt heres: amicus autem nemo, niſi bonus, niſi conſtans & integer. Civium recti ac vividi animi placebant & fovebantur. Hi honoribus, ſacerdotiis, provinciis attollebantur. Cetera imperii ſimili gravitate compoſita. Tum viſum eſt, quod numquam priùs annalibus memoratum, utinam quantâ admiratione tantâ æmulatione poſtea memoretur! Urbs ſine cenſurâ, ſine præfecturâ morum, ſolis Principis beneficiis, ſolis virtutibus emendata. Vulgus ipſum Principis diſciplinæ capax & æmulum. Ipſum puduit ſuæ laſciviæ; oravitque ut ſpectaculum pantomimorum, a prioribus Principibus ob immodeſtiam ſæpe pulſum, ſemper a populo repetitum, tolleretur.

Nihil quoque omittebat Trajanus, quo ipſe carior, populus lætior foret. Palatium, arcem illam dominationis, quam *publicarum ædium* nomine divus Nerva jam inſcripſerat, publicum fecit. Patuit omnibus: ibi Princeps cuivis obvius, non aditu tantùm facilis, ſed in-

vitans, ſed exſpectans, ſingulis comis & indulgens. Poſt magnam diei partem inter imperii curas tranſactam, remiſſiones, non occultæ, ſed oculis expoſitæ, cœtu, frequentiâ, ſuavitate ſociales. Cibus ſemper in medio, menſaque communis, & in convictu frugalitas, jucunditas, mutui ſermones, liberales joci, & ſtudiorum honor. Inde parcus breviſque ſomnus, quem novæ curæ, nova excipiebat humanitas. A. U. C. 852. J. C. 99.

NEC ſatis fuit, ſi ſe totum Princeps utilitati publicæ impenderet; voluit ut in eamdem utilitatem voluptatemque cederet priorum temporum luxus, ſibi inviſus, imperio gravis. Arctata ergo immenſa illa terrarum ſpatia, quibus in unâ ſuâ domo urbes, flumina, ſtagna, ſilvas concluſerant Principes, incredibilium cupidi. Circumlata tabula ingens rerum venalium, quas effrena eorum cupiditas undique corrogaverat. Licuit domos, villas, ſuburbana emere, quas ob inquietum animum gravemque conſcientiam, ut totidem latibula, in infinitum paraverant. Amicis etiam amœniſſima quæque elargitus eſt, amicitiæ quidem pignora, ſed & ſimul virtutis præmium & incitamentum.

A. U. C. 852. J. C. 99.

QUANTUM privatis Principum opibus detraxerat, tantò in publicum liberalior, templa, porticus, vetera monimenta, vetuſtate, caſu, negligentiâ, invidiâ, dilapſa aut corrupta repoſuit reſtituitve. Aucto quoque, ut memoravimus, congiarii facilitate populo, locorum quinque millia circo addita; immenſumque circi latus, incendio ſub Nerone Principe labefactum, tantâ magnificentiâ refectum eſt, ut templorum pulchritudinem provocaret: longè majori tamen ſpecie, quòd tum æquatus in hac populi victoris gentium ſede plebis ac Principis locus, nec cubiculum Principis, ſed ipſe Princeps cerneretur, in publico, in populo ſedens.

MIRUM ut in hoc imperii ſplendore erupit impetus procreandi & educandi liberos, qui non in immitia, ſed in lætiſſima tempora creſcerent & adoleſcerent: egregium reipublicæ ſubſidium, ſub bonis Principibus ſemper paratum, curâ Trajani adhuc amplificatum, & in ſeras ætates diffuſum. Nihil enim omiſit, ut vitam virtutemque extenderet. Medendi ars præmiis & immunitatibus incitata. Idem collatum grammaticis, rhetoribus, philoſophis, qui ingenia moreſque juventutis formarent.

AB ortu imperii nondum fuerat tanta admirationis laudumque materies. Iis jam perſonabant theatra : vetuit Princeps ; hiſque in locis, quæ adulatio libidoque tamdiu fœdaverant, voluit de ſe ſileri. Senatum quoque coercuit, qui arcus, tropæa, ſtatuas affatim vetere de more offerebat. Ne tamen modeſtia contemptu honorum in arrogantiam verteret, ſtatuam unam alteramve, & hanc æream, in veſtibulo Jovis Capitolini ſibi poni permiſit. Quo temperamento egregiè providit, ut virtutum monimentis honos maneret, dum ea, quæ vanitas, ſcelus, & impietas, auro, argento, per fora, per templa, paſſim antè ſacraverant, ridebantur & abolebantur.

A. U. C. 852. J. C. 99.

TRAJANO Auguſto III, Cornelio Frontone III conſulibus. Proximus annus raras Principibus, tertius hic conſulatus ne notas quidem virtutes explicuit. Hactenus Principes conſulatum uſurpaverant, ut cuncta imperio parerent, eum recepit Trajanus ut pareret legibus. Nec umquam certius fuit reſtitutæ libertatis argumentum, quàm cùm Princeps, privato ſimilis, campum adiit, candidatus comitiis ſuis interfuit; peractiſque eorum ſollemniis, deſignatus conſul acceſſit ad conſulis ſel-

A. U. C. 853. J. C. 100.

lam : eo ſedente, ipſe, Imperator, Cæſar, Auguſtus, Pontifex maximus, ſtetit ante ejus gremium : præeunte conſule, juravit, expreſſitque verba, quibus caput ſuum, domum ſuam, ſi ſcienter fefelliſſet, deorum iræ conſecraret. Dein cùm conſulatum iniret Kalendis Januariis, nullo jam præeunte, in roſtris ſimili religione ipſe ſe legibus ſubjecit : mox tertio Idus Januarias, cùm vota nuncuparentur pro æternitate imperii, pro ſalute civium, pro ſalute Principis, numquam obliteranda verba addidit, « ſi bene rempublicam & ex utilitate omnium rexero ».

A. U. C. 853. J. C. 100.

MAJOR adhuc viſus, cùm comitia obivit. Candidatos exemplo ſuo ſatis docuerat, ut ſenatum revererentur ; ne eorum animi perſtringerentur Principatûs ſplendore, eos adhuc hortatus eſt, « ut ſenatui ſupplicarent, atque ita a Principe ſperarent honores, ſi a ſenatu petiſſent ». Tum anxia ei fuit ſollicitudo, ut ſi quid uſquam poſt tot ſtrages ſtirpis antiquæ, ſi quid reſiduæ claritatis foret, illud in uſum reipublicæ promeret, debitumque generi honorem, vel antequam deberetur, offerret : nec minor induſtria, ut quos nondum ſanguis, jam virtus nobilitaverat, promoverentur. Ipſe erat lau-

dator, ut quod egregium, licèt longè & in provinciis, præſtiterant, noteſceret: A. U. C. 853. J. C. 100.
gnarus nempe gratiſſimam eſſe virtuti mercedem, ſi a Principe laudetur; & ad æmulandum accendi animos, ſi ſciverint nihil laudabiliter actum Principem celari, paratum ſemper ejus teſtimonium, huncque honoris & gloriæ campum omnibus patere.

Quos tam impensè foverat, novâ extulit comitate. Candidatos enim, ſenatûs adſenſu probatos, ſuâ voce renunciavit: ut quemque nominabat, non adfixus curuli manum tantùm, & hanc cunctanter & pigre, & imputanti ſimilis, utì priùs fuit ſolitum, prompſit, ſed oſculo occurrit, devexus in planum, & quaſi unus ex gratulantibus. Perculſis animis inſolitâ humanitatis ſpecie, quâ Princeps & candidatus æquales & ſimul ſtantes videbantur, inſtinctu quodam & virtutis imperio exſiliere patres, & a cuncto ſenatu acclamatum eſt, «tantò »major! tantò auguſtior»! Erubuit Princeps; demiſit vultum; humeſcentibus ſtillantibuſque oculis, precatus eſt «ut »illa ipſa ordinatio comitiorum bene ac »feliciter eveniret ſenatui, reipublicæ, »ſibi». His Principis lacrimis, talibus

votis, admiratio, lætitia, caritas ardeſcit:
A. U. C. 853. J. C. 100. unanimis erumpit acclamantium impetus, « o te felicem! o nos felices! crede » nobis! crede tibi! Sic te ament dii, » quemadmodum tu nos ». Nondum vel regum imperia, vel felix libertas, vel Cæſarum magnificentia hanc lætitiam taleſque voces expreſſerant. Ne qua fauſtiſſimum diem interciperet oblivio, ſimul ut ejus memoriâ futuri Principes onerarentur, hæc comitia in publica acta mittenda & incidenda in ære ſenatus cenſuit: annuit Princeps ſuî ſecurus, & quòd omnes gauderent lætus.

IDEM fuit totius conſulatûs tenor. Trajanus frequens in campo, in foro frequentior, aſſiduus in tribunali, omnes conſulis partes ſuſtinere: religione æquitatis, legum reverentiâ tueri cujuſque jura: in cognitionibus mitem ſeveritatem non diſſolutâ clementiâ attemperare: ſingulis magiſtratibus ſuam auctoritatem non imminuere, ſed augere: pleraque ad prætores remittere, quos etiam collegas vocabat; populare gratumque nomen, & ex ore Principis non irridentis, ſed ita ſentientis, amicum pariter & honorificum.

HIS tamen anni initiis nihil magis

probavit conſularem Trajani patientiam, quàm triduum totum in causâ Marii Priſci inſumptum. Avaritia magiſtratuum, ſingulare vitium, malorum Principum terrore meliùs, quàm bonorum vigilantiâ repreſſum, ſub Nervâ Principe recruduerat; ſenili ejus auctoritate irritatum & audax. Duo homines, Marius Priſcus & Cæcilius Claſſicus, iis ſordibus infames: conſularis alter, alter ſenator: ille ex Bæticâ, hic ex Africâ oriundus. At, mutatis invicem locis, licentiùs, ut extra patriam, ſævierant.

A. U. C. 853. J. C. 100.

Afri, quibus Marius proconſul præfuerat, eum accuſavere. Is, manifeſtis criminibus irretitus, judices petiit. Ego (abſit verbo injuria; non me vanitas, ſed rerum neceſſitas Hiſtoriæ inſerit) & C. Plinius, Afris adeſſe juſſi, exiſtimavimus fidei noſtræ convenire, notum ſenatui facere, « exceſſiſſe Priſcum immanitate » & ſævitiâ crimina, quibus dari judices » poſſent: cùm ob innocentes condem- » nandos, interficiendos etiam, pecunias » accepiſſet ». Reſpondit Fronto Catius, deprecatuſque eſt « ne quid ultra repetun- » darum legem quæreretur »: vir, movendarum lacrimarum peritus, orationem miſeratione implevit. Magna inde con-

A. U. C. 853. J. C. 100. tentio, magni utrimque clamores: aliis «cognitionem ſenatûs lege concluſam», aliis «liberam ſolutamque» dicentibus, «quantúmque admiſiſſet reus, tantùm »vindicandum». Cùm ita ferverent animi, conſul deſignatus Julius Ferox, vir rectus & ſanctus, «Mario quidem judices »interim cenſuit dandos: evocandos au»tem, quibus diceretur innocentium »pœnas vendidiſſe». Venerunt, qui adeſſe erant juſſi, Vitellius Honoratus & Flavius Martianus, ex quibus Honoratus «tre»centis millibus exſilium equitis Romani, »ſeptemque amicorum ejus ultimam pœ»nam»: Martianus «unius equitis Ro»mani ſeptingentis millibus plura ſup»plicia arguebatur emiſſe»: erat enim fuſtibus cæſus, damnatus in metallum, ſtrangulatus in carcere. Honoratum cognitioni ſenatûs mors opportuna ſubtraxit: Martianus inductus eſt, abſente Priſco. Tutius Cerealis, conſularis, jure ſenatorio poſtulavit «ut Priſcus certior fieret»: incertum miſerationem an invidiam ejus præſentiâ vellet movere: fortè tamen ratus æquiſſimum eſſe commune crimen ab utroque defendi; &, ſi dilui non potuiſſet, in utroque puniri. Dilata res eſt in proximum ſenatum. Magna jam erat ob

ob cauſæ amplitudinem exſpectatio & fama: crevere dilatione. Celebritatem addidit Princeps, conſul & præſes, ſenatuſque, ut Januario, menſe frequentiſſimus. Movit & ipſe rei ſqualor. Stetit enim Priſcus, modò conſularis, modò ſeptemvir epulonum, jam neutrum. A. U. C. 853. J. C. 100.

CAUSAM orſus eſt Plinius: dixit horis pæne quinque, magno audientium adſenſu, tantâque Principis ſollicitudine, ut oratorem, per ejus libertum poſt eum ſtantem, ſæpius admonuerit, « voci la» terique parceret », Reſpondit pro Marciano Claudius Marcellinus. Miſſus deinde ſenatus, ne ſi inchoaretur Marii defenſio, noctis interventu ſcinderetur. Poſtero diė dixit pro Mario Salvius Liberalis, vir ſubtilis, diſpoſitus, acer, diſertus. Reſpondi eâ, quam cauſa locuſque ſuadebant, eloquentiâ & gravitate. Rurſus pro Mario dixit Fronto Catius inſigniter: utque jam locus ille poſcebat, plus in precibus temporis, quàm in defenſione conſumpſit. Hujus actionem veſperà incluſit, non abrupit. Itaque in tertium diem probationes exierunt. Pulchrum ſanè & antiquum, ſenatum nocte dimitti, triduo vocari, triduo contineri. At egregium, Principem tamdiu ſediſſe, nihil

A. U. C. 853. J. C. 100.

præter conſulem egiſſe ; &, quod rarum magis, tutum fuit cuique interrogare quod placuit, diſſentire, diſcedere, copiam judicii ſui reipublicæ facere. Conſulti ſunt omnes, atque etiam dinumerati ; vicitque ſententia, non prima, ſed melior.

Censuit enim Cornutus Tertullus, conſul deſignatus, vir egregius & pro veritate firmiſſimus, « ſeptingenta millia, » quæ acceperat Marius, ærario inferenda : » Mario Urbe Italiâque interdicendum : » Martiano hoc ampliùs, Africâ ». In fine ſententiæ adjecit « Plinium & Ta- » citum injunctâ advocatione diligenter » fortiterque functos eſſe : arbitrari ſena- » tum, ita eos feciſſe, ut dignum man- » datis partibus fuerit ». Adſenſerunt conſules deſignati, omnes etiam conſulares uſque ad Pompeium Collegam. Ille « ſeptingenta millia, quæ acceperat Ma- » rius, ærario inferenda, & Martianum » in quinquennium relegandum : Marium » pœnæ, quam jam paſſus eſſet, cenſuit » relinquendum ». In molliorem hanc ſententiam plures iere, quidam etiam ex iis, qui Cornuto videbantur adſenſi, Collegam ſecuti ſunt. Sed cùm fieret diſceſſio, qui ſellis conſulum adſtiterant,

in Cornuti ſententiam ire cœperunt. Tum illi, qui ſe Collegæ adnumerari patiebantur, in diverſum tranſierunt. Collega, cum paucis relictus, multùm poſtea de impulſoribus ſuis, præcipuè de Regulo queſtus eſt, qui ſe in ſententiâ, quam ipſe dictaverat, deſeruiſſet. At Regulo, homini malefico, quem ſæpe memoravimus, mobile ingenium: ut plurimùm audebat, plurimùm timebat. Hic finis fuit cognitionis ampliſſimæ, quam Plinium hujus temporis res elegantiſſimis epiſtolis complexum ſecutus, fuſiùs tradidi, ut palam fieret, quantùm mutata eſſent ea tempora, quibus unus ſoluſque cenſebat, ceteros manebat muta ac ſedentaria adſentiendi neceſſitas.

A. U. C. 853. J. C. 100.

SUPERERAT quidem Hoſtilius Firminus, legatus Marii Priſci, permiſtus cauſæ, nunc verò caſu an conſcientiâ abſens. De eo relatum proximo ſenatu. Probatus eſt rationibus Martiani, & ſermone quem ille habuerat in ordine Leptitanorum operam ſuam Priſco ad turpiſſimum miniſterium commodaſſe, ſtipulatus quoque de Martiano quinquaginta millia denariûm: præterea comptus ſemper & pumicatus, ſeſtertiûm decem millia fœdiſſimo unguentarii nomine acceperat. Evictis

criminibus, de pœnâ ſecutæ ſunt diverſæ
A. U. C. ſententiæ conſulum deſignatorum. « Or-
853. » dine movendum » cenſuit Cornutus Ter-
J. C. tullus : Nerva « in ſortitione provinciæ
100. » rationem ejus non habendam ». Quæ ſententia, tamquam mitior, vicit. Altera tamen in publicum magis decora. Congruens enim hominem, notatum a ſenatu, & damnatum ſordium, in ſenatu non ſedere.

CÆCILII Claſſici cauſa major fuit reorum numero; minor tamen claritas, licèt una tantùm civitas paucique privati Marium Priſcum poſtulaſſent, tota verò Bætica in Claſſicum incumberet. At is properâ morte pudorem damnationis fugerat: quod cognitionis famam minuit, odia non reſtinxit. Nam Bætica in defuncti accuſatione perſtitit. Proviſum hoc legibus, intermiſſum tamen, & poſt longam intercapedinem tunc reductum.

ADFUERE Bæticis C. Plinius, modò memoratus, & Luceius Albinus, vir dicendo copioſus, ornatus. Ne evaderent, quos Claſſicus ſocios miniſtroſque habuerat, neceſſe fuit Claſſicum nocentem oſtendere, & miniſterium crimen eſſe probare. Utrumque peractum eſt; & manifeſta erant Claſſici crimina. Suâ enim

manu reliquerat ſcriptum quid ex quâque re, quid ex quâque causâ accepiſſet. Vulgatæ quoque ejus epiſtolæ, Romam ad amiculam miſſæ, jactantes & glorioſæ, his verbis: « Io, Io, liber ad te venio: » jam ſeſtertiûm quadragies redegi, parte » venditâ Bæticorum ». In hanc proterviam animadverſum. « Bona Claſſici, quæ ha- » buiſſet ante provinciam », placuit ſenatui « a reliquis ſeparari: illa filiæ, hæc ſpo- » liatis relinqui ». Additum eſt « ut pecu- » niæ, quas creditoribus ſolverat, revo- » carentur ».

A. U. C. 853. J. C. 100.

DUOS provinciales, in accuſatione junctos Claſſico, Bæbium Probum & Fabium Hiſpanum, utrumque gratiâ, Hiſpanum etiam facundiâ, validum, defendere fruſtra tentavit Claudius Reſtitutus, vir exercitatus & ſubitis paratus. Hiſpanus & Probus in quinquennium relegati ſunt. Poſt paucos dies Clavius Fuſcus, Claſſici gener, & Stillonius Priſcus, tribunus cohortis ſub Claſſico, accuſati ſunt, diſpari eventu. Priſco in biennium Italiâ interdictum: abſolutus eſt Fuſcus. Actione tertiâ plures inducti, ne ſi longiùs eſſet extracta cognitio, ſatietate & tædio quodam juſtitia cognoſcentium ſeveritaſque langueſceret. In hac turbâ,

A. U. C. 853. J. C. 100.

quidam abſoluti, plures damnati, atque etiam relegati, alii in tempus, alii in perpetuum. Uxor Claſſici, Caſta nomine, ſuſpicionibus implicabatur: nondum tamen convincebatur, cùm quidam ex teſtibus Norbanum Licinianum, legatum & inquiſitorem a Bæticis miſſum, non tamquam bonum & fidelem, ſed tamquam Claſſici inimicum, & ab illo relegatum, reum poſtulavit, quaſi in causâ Caſtæ prævaricaretur. Lege quidem cautum eſt, ut reus antè peragatur, tunc de prævaricatore quæratur. Optimè enim ex accuſatione ipſâ æſtimatur accuſatoris fides. At Norbanus, homo alioqui flagitioſus, & Domitiani temporibus uſus, tantâ conflagravit invidiâ, ut non ordo legis, non legati nomen, non inquiſitionis officium præſidio fuerit. Immo dari ſibi diem ad diluenda crimina fruſtra poſtulavit. Coactus eſt ſtatim reſpondere. Confidenter incertum an conſtanter (adeò pravum fuit hominis ingenium) certè paratiſſimè reſpondit. Objecta ſunt multa, quæ magis quàm prævaricatio, nocuerunt. Duo etiam conſulares, Pomponius Rufus & Libo Frugi, læſerunt eum teſtimonio, tamquam apud judicem, ſub Domitiano, Salvii Liberalis accuſatoribus adfuiſſet;

Damnatus itaque & in inſulam relegatus eſt. A. U. C. 853. J. C. 100.

Tum Plinius iterum Caſtam aggreſſus eſt; nihilque magis preſſit, quàm quod accuſator ejus prævaricationis crimine corruiſſet. Non vicit. Contrarium tamen & novum, ut, accuſatore prævaricationis damnato, rea abſolveretur. At prona in feminam indulgentia ſenatûs; fortè & juvere crimina præter prævaricationem Norbano objecta. Summo die Salvius Liberalis, naturâ vehemens & diſertus ſuiſque periculis in ſuſpiciones præceps, reliquos legatos graviter increpuit, tamquam non omnes, quos mandaſſet provincia, reos peregiſſent. Viris optimis, jam in diſcrimen adductis, ſubvenit Plinius, in hac, ut in Priſci causâ, ſenatûs teſtimonio probatus. Forenſibus ejus laudibus acceſſit conſulatûs faſtigium, prioribus etiam temporibus præcipuum, ſed Trajani virtutibus adhuc nobilitatum. Quâ enim modeſtiâ eum geſſerat, eâdem poſuit, pro concione, pro roſtris, & ſollemni jurejurando « ſe nihil contra » leges feciſſe ». Eam dignitatem cepit Plinius Kalendis Septembribus. Gratias egit Principi ingeniosè & facundè. Exſtat oratio, in qua magna oratoris ars, major

A. U. C. 853. J. C. 100.

eminet Principis virtus. Id enim facundiam inter & eloquentiam intereſt, quòd hæc commendet virtutes, illa commendetur virtutibus.

INTERIM venere bellorum nuntii: nec Principem imparatum reperere. Nihil enim inter pacis otia militaris duritiei omiſerat Trajanus: ſolitus per Urbem pedibus ingredi; &, ſi quid remiſſionis permitterent publica negotia, venatu corpus exercere, luſtrare ſaltus, excutere cubilibus feras, ſuperare montium juga, horrentibus ſcopulis gradum inferre, nullius manu, nullius veſtigio adjutus: aut, ſi ad mare diverteret, naves conſcendere, gubernaculis adſidere, cum valentiſſimo quoque ſodalium certatim frangere fluctus, domitare ventos reluctantes, remiſque transfretare obſtantia freta. Certus corpora otio marceſcere, valeſcere exercitiis; decorum eſſe Principi, ut vel ejus voluptates belli memoriam imaginemque referant: alioquin in belli cogitationes defixus, quòd ſciret ſummam hanc eſſe Principum artem, ut pace bellum parent, bello pacis ſecuritatem faciant. Ceterùm cuncta in imperio erant valida: in exercitibus diſciplina, in foro æquitas, in provinciis abundantia, in ærario opes,

Ubi igitur auditum eſt Decebalum, Dacorum regem, ſæpe nobis memoratum, Trajani abſentiâ extolli, ingentem hominum vim armari, bellum ſtatim decretum eſt. Commeatus aliaque bello neceſſaria properari juſſa. Præter naturam militaris gloriæ avidam, ardebat Trajanus illatas Romano nomini ſub Domitiano Principe injurias ulciſci, & rempublicam ignavis pecuniis, quæ per ſingulos annos barbaris pendebantur, abſolvere. Exſcindendam quoque reputabat gentem in bella ſemper pronam, corporum vi, &, quod ferocius, ſpe æternitatis ac melioris vitæ, quam eorum animis indiderat Zamolxis, apud eos numinis loco habitus. A. U. C. 853. J. C. 100.

INTER hos belli apparatus, obiere Silius Italicus & Valerius Martialis, duo ætatis ſuæ ingenia, mediocritatem non egreſſa. Hic, Bilbili, in Hiſpaniâ oriundus, ut ferebat literarum quas coluit jocoſum genus, plus laudis quàm fortunæ obtinuit; in notandis vitiis ſat lepidus, in vitandis haud ita felix: cùm alios in Urbe irriſiſſet, ipſe in patriâ irriſus triſtem vitam finivit. Contrà Silio Italico omnia fuere præter ingenium: opes, honores, &, quæ rariora ſunt, potentia ſine invidiâ, & in magnâ fortunâ literarum amor &

A. U. C. 853. J. C. 100. cura. At dum Virgilium, quem præcipuâ religione colebat, imitari audet, exemplo fuit promptum eſſe præcellentes viros venerari, imitari arduum; cunctaque præter ingenium eſſe fortunæ obvia. Neronianis temporibus ambiguâ vixit famâ, quòd crederetur ſponte accuſaſſe. In Vitellii amicitiâ ſapienter & comiter ſe geſſit. Ex proconſulatu Aſiæ reportatâ gloriâ, maculam veteris induſtriæ laudabili otio abluit; fuitque inter principes civitatis, vitam aut ſcribendo, aut doctiſſimis ſermonibus terere ſolitus. Pòſt ſuadentibus annis, in amœniſſimo Campaniæ ſeceſſu ſe continuit. Plures ibi ei villæ, quarum, cùm inconſtans ſit elegantiarum libido & facilis opulentiæ ſatietas, adamatis novis, priores negligebat. Multùm ubique librorum, multùm ſtatuarum, multùm imaginum. In hac eruditi luxûs tranquillitate, inſanabili clavo diſcruciatus, doloriſque impatiens, mortem inediâ properavit. Annum quintum & ſeptuageſimum exceſſit. Haud magnâ certè mortalitate, ipſe tamen noviſſimus a Nerone factus conſul, poſtremus ex omnibus, quos Nero conſules fecerat, deceſſit.

A. U. C. 854. J. C. 101. TRAJANO Auguſto IV & Sexto Articuleio Pæto conſulibus. Senatus Trajanum

exoraverat, ut quartum hunc conſulatum ſumeret. Ejus initia inſignivere leges, quibus obviàm itum cupiditati, ne quid libertatem impediret. Senatuſconſulto Articuleiano cautum eſt « ut de fideicommiſsâ libertate præſides provinciarum in » provinciis cognoſcerent, licèt heres non » foret ejus provinciæ ». Alterum poſtea, cùm ſuffecti fuiſſent conſules Rubrius Gallus & Cœlius Hiſpo, additum eſt ſenatuſconſultum, « ut ſi hi, a quibus » libertatem præſtari oportet, evocati a » prætore, adeſſe noluiſſent : ſi, causâ » cognitâ, prætor pronuntiaſſet libertatem » his deberi, eodem jure ſtatus ſervaretur, » ac ſi directò manumiſſi eſſent ».

A. U. C. 854. J. C. 101.

HÆC inter clarior dignaque his temporibus acta eſt cauſa. Gymnicus agon apud Viennenſes ex teſtamento celebrabatur. Hunc Trebonius Rufinus, vir egregius, in duumviratu ſuo tollendum abolendumque curaverat. Cùm negaretur ex auctoritate publicâ feciſſe, cognitio coram Principe inſtituta. Trebonius egit ipſe cauſam non minùs feliciter, quàm diſertè. Dein cùm rogarentur ſententiæ, dixit Junius Mauricus, naturâ, & obitis ſub Domitiano periculis, virtutis & veritatis firmus, « non eſſe reſtituendum

»Viennenſibus agona». «Vellem etiam»,
A. U. C. 854. J. C. 101. adjecit, «Romæ tolli poſſe». Placuit agona tolli, qui mores Viennenſium infecerat. Majori cum labe manſit in Urbe, quæ eò amplitudinis & licentiæ exceſſit, ut vitiis ſit continenda.

His perfunctus curis, Trajanus Daciam profectus eſt. In Romanâ ripâ aggeſta jam erat ingens frumenti & commeatuum copia. Nec Decebalus, audito non per legatos, ſed ab ipſo Trajano ſe peti, quidquam tentare auſus eſt. At, ut mos eſt barbaris, quantò antè in audaciam, tantò in pavorem tunc pronior, ſuis ſe montibus abdidit, ut locorum difficultate & inſidiis falleret. Itaque ubi primùm Trajanus advenit, tranſvecti commeatus; conſtratoque navibus Danubio, impoſitoque ponte, trajectus exercitus. Tum Princeps, hoſtile ſolum ingreſſus, poſt initam de ſummâ belli conſultationem, ſuovetaurilibus deos propitiavit. Dein milites adlocutus, caſtra muniri jubet, ne quis ſit occaſioni locus: ipſe ubique præſens, operas conſiliis juvat, dictis accendit; &, cùm amnibus paſſim interſepta eſſet regio, aut derivatæ aquæ, aut pontes additi, ut ferebat locorum natura, & itinerum neceſſitas. Interim

exploratores miſit, qui hoſtium poſitus vireſque ſcrutarentur. Horum duo intercepti, & ad Trajanum adducti, ubi ſui latitarent docere coacti ſunt. Penetranda erat ſilva: ne incedentem militem moraretur, aut pugnantem impediret exciſa eſt. Tum legiones in hoſtem ductæ. In conſpectu ſtetere acies: Romana, aperto in campo, ſolitis armis, & fulgentibus aquilis inſignis: hoſtes, ſaltu defenſi, gladiis, ſudibus, ſagittiſque armati, ſua inter vexilla ferarum monſtra geſtantes. Gravi prœlio dimicatum eſt. Romanorum impetum equitatu adjutum non ſuſtinuere Daci; ingenſque ſtrages edita. Trajano allata cæſa ducum capita. Is terrore utendum ratus, hoſtium capita contis præfigi exponique juſſit; eorumque caſtra flammis aboleri. Tum milites concione laudavit, & ut feliciter cœpta grandioribus auſis promoverent adhortatus eſt. A. U. C. 854. J. C. 101.

BARBARI, ſuâ clade territi, ſtatim Trajanum adiere, pacem orantes. At is certus quantò nunc demiſſiores, tantò ferociores fore, ni graviore bello mulctarentur, eos acriter increpuit, veteriſque perfidiæ admonuit: « inſtare ſemper ſce- » leri pœnas: ſat magno ſanguine illud » nondum fuiſſe expiatum. Scirent popu-

A. U. C. 854. J. C. 101.

» lum Romanum ſubjectis populis parcere, » conſulere amicis, at ſuperbos & divini » humanique juris neſcios contundere : » eos non ſua tantùm, ſed externa quoque » bella provocare auſos : nunc quoque » ituros in exemplum, ut eorum cladibus » diſcerent gentes quanto cum diſcrimine » laceſſeretur Romana pax. Irent ergo ; » belli aleam experirentur ; ferro flammâ- » que vaſtandam regionem defenderent ». Ita dimiſſos mox ſecutus eſt Romanus miles : abditos receſſus ſpecuſque rimatur ; & quidquid repertum, occidione deletum. Has inter ſtrages barbaros furor occupat : ipſi facibus armati diſcurrunt, ſuaque tecta ignibus populantur : pecudes, armenta contrucidant ; in ſe ipſos ſæviunt, nihil ſibi perire rati, quod Romanorum manus effugerit. Matres, relictis penatibus, diffugiunt, liberos, cariſſima pignora, amplexæ, & in vicinum amnem ultro præcipites, ſi aliud non ſit effugium. Adversùs hunc furorem haud immota perſtitit optimi Principis clementia. Ipſe accurrit, feminas alloquitur, orat « ne » pereant : ſe de ſontibus pœnas repetere : » inſontibus eſſe præſidio : eas ſexu, liberos » innocentiâ ſatis defendi : vivant, pa- » trias terras retineant ; nec verbis, ſed

»beneficiis credant, ut Romani nominis »amorem induant». At incaſſum: nihil movet feminas furore & dolore amentes: manus retinentis militis eluctantur, periculaque laceſſunt, nihil ſollicitæ dum communi ſuorum fato vivant aut occumbant. Interim Dacorum equites peditesſque amnem tranando ſuperare adlaborant: multi aquis obruuntur; alii in ulteriorem ripam ægre enatant, ſuorumve manibus attrahuntur. Pars Daciæ occupata manet victoribus, qui, exactâ jam æſtate, in hiberna ſe recipiunt; &, ne quid per hiemem auderent barbari, in eorum ripâ munita caſtra: ſimul ut labores voluptatibus levarentur, exſtructum amphitheatrum; poſituſque arcus, victoriæ monimentum: Principi additum *Dacici* cognomen.

A. U. C. 854. J. C. 101.

ANTEQUAM Trajanus ex Urbe diſcederet, repetundarum reus jam agebatur Julius Baſſus, qui Bithyniam proconſul rexerat. Vir minimè malus, nec ullis avaritiæ ſordibus inquinatus, incautè tamen natali die Principis & Saturnalibus munuſcula, quod lege etiam vetitum, acceperat miſeratque. Hæc exaggerabat Theophanes, unus ex Bithyniæ legatis. Ad hanc cauſam tantò arrectior fuit civitas,

A. U. C. 854. J. C. 101.
quantò magis vacua, abſente Principe. Multos quoque movebat mæſta & ſqualida ſenectus Baſſi, quem ſæpius in pericula revocatum dolebant. Accuſatus enim ſub Veſpaſiano, & ad ſenatum remiſſus, diu pependerat, antequam abſolveretur. Titum timuerat, ut Domitiani amicus: dein a Domitiano relegatus eſt: revocatus a Nervâ, ſortituſque Bithyniam, in diſcrimen rurſus adducebatur. At acriter accuſatus, fideliter quoque defenſus fuit. Et, licèt ex ſeveritate legis, cenſuiſſet Bæbius Macer, conſul deſignatus, lege repetundarum Baſſum teneri; prævaluit tamen Cæpionis Hiſponis ſententia, « ſalvâ » Baſſi dignitate, judices dandos ». Immo ita placuit ſenatui, in facto, vetito quidem, non tamen inuſitato, jure ſuo uti, quo valet & mitigare leges & intendere, ut Cæpioni, ad cenſendum conſurgenti, acclamatum ſit, quod ſolet reſidentibus. Valerius autem Paullinus non tantùm aſſenſus eſt Cæpioni, hoc ampliùs cenſuit « referendum de Theophane, cùm lega» tionem renuntiaſſet ». Arguebat enim « multa in accuſatione feciſſe, quæ illâ » ipsâ lege, quâ Baſſum accuſaverat, tene» rentur ». Hanc ſententiam conſules, quamquam maximæ parti ſenatûs proba-

batur, non ſunt perſequuti; ſanè ne infringeretur legatorum auctoritas. Paullinus tamen & juſtitiæ famam & conſtantiæ tulit. Miſſo ſenatu, Baſſus magnâ hominum frequentiâ, magno clamore, magno gaudio exceptus eſt. Dignitatem nempe & venerationem addit nomen periculis notum. A. U. C. 854. J. C. 101.

AGRIPPA, rex, mortem obiit. Romanis rebus magis, quàm externum hominem decebat, ſub Caio Claudioque Principibus fuerat immixtus: laudem tamen poſtea meritus ob fidem & conſtantiam in Judaico bello, cùm ſocius Veſpaſiano Titoque adfuit. Triſtior fuit Helvidiarum ſororum caſus. Utraque a partu, utraque filiam enixa deceſſit. Præter juventutem moreſque honeſtiſſimos, eas in ſummo claritatis faſtigio collocaverat egregia patris avique virtus & numquam intermoritura memoria. Mærorem anxiamque ſollicitudinem addebat ex optimo ſanguine unicus frater ſuperſtes.

C. SOSIO Senecione III, L. Licinio Surâ conſulibus. Decebalus, reparato per hiemem exercitu, excitiſque in auxilium Sarmatis, caſtra, Tapis vicina, obſidione cinxit. Hæc quidem pulcherrima bellorum pars vulgò barbaris ignara, ob A. U. C. 855. J. C. 102.

rude ingenium & machinarum inopiam.
A. U. C. 855. J. C. 102. Ejus uſum arteſque ſuperioribus adversùs Domitianum bellis Daci didicerant. Jamque caſtrorum muros pars ariete quatiebat, dum alii ſagittis Romanos petunt, qui e murorum ſummo propinquos hoſtes & machinas obruere conantur. Ubi Trajanus caſtrorum neceſſitatem audivit, ſtatim profectus eſt, opem laturus; &, ne retardaretur, jumenta impedimentaque navibus impoſita: ipſe cum lectâ ducum militumque manu navem conſcendit, caſtraque noctu penetrat. Tum terrorem, quo nihil adversùs barbaros validius, intendens, præmiſſis ſpeculatoribus & equitum turmâ in cataphractos Sarmatarum equites impetum facit. Ii improviſo adſultu conſternati, in fugam vertuntur, paucis temere & e longinquo ſagittas ejaculantibus: alii, dum præcipiti curſu fugiunt, procidunt, &, ob armorum pondus ad reſurgendum invalidi, equorum pedibus proteruntur.

Reversis ſpeculatoribus, Trajanus id accepit, antequam in hoſtium conſpectum veniſſet. Haud dato temporis ſpatio, ut Daci, qui vicinam ſilvam occupabant, conſilio fugâve ſaluti conſulerent, in eos immiſit equitem, quem

ſequebantur legionarii. Illic ferociter pugnatum. Hoſtes, licèt Sarmatarum fugâ & repentino ſuo diſcrimine turbati, at quòd mors ſervituſve immineret in deſperationem acti, impetum ſuſtinent. Miſcentur acies: conſeruntur manus: ictus agglomerantur. Hæc inter ſtrages edit eques. Ac tandem victi, at non inulti; & multo cum ſanguine Romano Daci latè procumbunt. Qui ſuperant, vinclis onuſti. Capta ſigna, arma, commeatus. A. U. C. 855. J. C. 102.

SPE victoriæ tam citò in luctum versâ conſternati undique animi: nulla jam fugæ conſilia: unica in victore ſalutis ſpes. Accurrunt patres, liberos manu trahentes, humeriſve geſtantes, matres filios ſinu complexæ, honeſtæque puellæ; præmiſſis, qui clementiam Principis implorarent, Trajanum adeunt, ſupplices manus preceſque offerunt. Is tali viſu permotus, veritus tamen ne præcipiti indulgentiâ belli finem retardet, conſultat; mox, clementiâ ſeveritati antehabitâ, miſeros in fidem recipit. At ejus animum altiùs penetravit triſtior viſus, Principiſque humanitatem aperuit. Nempe Romanorum multi aderant acceptis in prœlio vulneribus invalidi: fomenta quidem & medicamenta apponebantur. At iis ligan-

A. U. C. 855. J. C. 102.

dis, ob læſorum multitudinem, præſto non eſſe parem faſciarum numerum videt Princeps: ſtatim veſtem ſuam diſcindit, ſanguinem pro ſe, pro patriâ, fuſum reverens, certuſque Principalem ornatum in eorum uſus rectè cedere, per quos valet & ſplendeſcit. Cæſis autem aras ſtrui, & per ſingulos annos iis parentari jubet.

Inter has curas, publicæ ſecuritatis non oblitus, & ut in fidem recepti contineantur, præcaveaturque hoſtis, tantò formidoloſior, quantò ejus receſſus magis penetrabantur, nova exſtrui caſtra imperat. Dum fervent operæ, carrobaliſtas ceteraque bellica inſtrumenta diſponi curat, ut, hoſtem mox quæſiturus, decretoriâ tandem, ſi fieri poſſit, pugnâ confligat. Interim Luſius Quietus (is ex Maurorum gente, equeſtrem militiam in caſtris Romanis ſecutus, dein exauctoratus, a Trajano ob militarem virtutem & experientiam revocatus) in interiorem Daciam cum legionum vexillis antè miſſus, tum ut hoſtium vires diſtraheret, tum ut bellum latiùs ſpargeretur, victor rediit: vaſtatis campis, hoſtibuſque juſtâ acie ſuperatis, captivorum agmina ſecum ducebat, qui caſtris clauſi ſunt. Mirum,

ut legionarius miles, diu disjunctus, periculorum ſuperſtes, tamdem obvius in mutuos amplexus ruebat; ſua quiſque facinora oſtentantes. Eorum lætitia Principis humanitate & liberalitate cumulata. Laudatâ enim pro concione militum virtute, ſingulis dextram ſuam oſculandam permiſit; addiditque donativum. A. U. C. 855. J. C. 102.

At dum caſtra laudibus Principis exercitûſque gaudiis perſonabant, auditum eſt quo furore in captivos Romanos ſævirent barbari. Nullis parcebant tormentis: feminæque, ut fert eorum natura, quantò imbellior, tantò atrocior, in hac barbarie viris horridiores. Lætæ ſuperbæque, facibus armatæ, nudos revinctiſque manibus, captivos accipiebant: poſt ludibria, aliæ capitis vertici, aliæ humeris, aliæ brachiis, aliæ aliis membris ardentes faces admovebant. In his cruciatibus haud deſiderata Romana conſtantia: non auditi imbelles queſtus, ſed firmæ voces deos Romanoſque ultores minitantium. Eorum ſuppliciis exarſit Trajani exercitûſque indignatio. Cúmque commeatus, quos ſubditi Daci advexerant, fuiſſent recepti, tramiſſus eſt amnis, ut, ſuperato Decebalo captâque ejus regiâ, finis bello imponeretur, & occiſorum manes placarentur.

A. U. C. 855. J. C. 102.

PRIMUM occupata caſtra, quæ hoſtis deſeruerat; ibique relicti veterani, & addita munimenta, ut tutiùs præſidium agitarent. Cùm diſciplinæ curam vigilantiamque iis commendaſſet Princeps, proceſſit exercitus. At ne quos temeritas efferret, Trajanus, habitâ concione, monuit «ut formidoloſum hoſtem locaque ignota »periculiſque ſepta præcaverent» : ſimul juſſit «propinquam cædi ſilvam, addi mu-»nimenta, ne hoſti latibulum ſuffugiumve »foret». Cùm nihil intutum ſineret Imperatoris ſollertia, Daci miſère legatos, qui pacis conditiones offerrent. Territo, nondum fracto, hoſte, «abire & belli »aleam experiri» juſſi ſunt. Tum Trajanus, ſacris operatus, luſtratoque ſuovetaurilibus exercitu, concionem habuit; hortatus milites, «mactarent animis: »graviores quidem, at ſupremos, labores »inſtare : iis, ſuperatâ gente hactenus »invictâ, æternam ſibi Romanoque no-»mini famam adſerturos». Imperatoris oratione laudiſque cupidine alacres, pars ſilvam exſcindit; alii ſpargunt per agros incendia, caſtellaque ſuccendunt; alii interceptos hoſtes cædunt, eorumque capita contis præfigunt; ſeveritatis, quæ ceteros manet, exempla. Trajanus, ponè

ſequutus, tramiſit pontem; & quæ cis tranſque pontem erant incendi juſſit, ne, dum Sarmizegethuſæ propinquaret, inde turbaret hoſtis, nihil tum auſus, ſed, viſo Principe, in montes cum vexillis ſuis profugus.

A. U. C. 855. J. C. 102.

TUM nova ſtructa caſtra; cúmque bellum propiùs premeret, venit Dacorum legatio, non jam comatorum, ſed pileatorum, quos Daci habent primores, e quibus regum ſacerdotumque fit delectus. Ii, poſitis armis, genuaque Principis advoluti, pacem orant ſupplices; teſtantes « Decebalum, quidquid Princeps voluerit, facturum; ipſumque venturum, ut colloquio pacis conditiones ineant: ſin minus mittat, qui cum eo tranſigant ». Id magis ex dignitate imperii Romani viſum. Miſſi Sura & Claudius Livianus, prætoriarum cohortium præfectus. At ne cum iis quidem congredi auſus eſt Decebalus animo perfidus, ideoque timidus. Dixit « ſe alios miſſurum legatos ».

REGEM illudentem indignaſque trahentem moras non tulit Trajanus: juſſa vexilla legionum montes, quos hoſtis inſederat, ſcrutari, dum ipſe, cum legionum viribus ſuggreſſus, præmittit

Luſium Quietum, qui cum alâ Maurorum
A. U. C. terrorem faceret. Is manum hoſtium of-
855. fendit in preces potiùs, quàm ad prœlium
J. C. pronam. At, urgentibus Imperatoris
102. mandatis, plerique Dacorum cæſi ſunt: ceteri fugâ ſe proripuere: nec libuit per colles ſaltuſque eos inſequi. Princeps ſemper meliora ratus, quæ tutiora, in occupato loco caſtra communiit. Ibi expetitus novâ legatione, humaniter quidem datâque dextrâ legatos excepit: at, ſiniſtrâ gladio admotâ, « ite, inquit, & renun» tiate adversùs perfidos bella non verbis, » ſed gladiis, profligari ». Mox hoſtem petit, qui non longè aberat. Aggeſtis, in caſtrorum modum arborum truncis ut baliſtæ ceteræque belli machinæ defenderentur, lecta legionum vexilla funditoreſque & Sarmatarum Germanorumque auxilia pugnam inire mandat. Pars hoſtium, ad reſiſtendum invalida, improſperum certamen ſubiit, dum alii vicinam ſilvam cædebant, ut victor exercitus progredi prohiberetur. At id quoque infeliciter ceſſit. Superatâ acie, occupata eſt ſilva; &, quòd propè eſſet Dacorum oppidum, caſtra poſuit Trajanus, cunctaque ad obſidionem paravit. Quo autem eſſent loco hoſtium res docuere captivi ad

ad eum adducti. Ante oppidum caſtra munierant Daci; ipſiſque ante caſtra ſtantibus, pugnandum fuit. Adversùs eos miſſi libratores, ſagittarii, aliique levioris armaturæ, qui, editâ hoſtium ſtrage, eorum caſtra aſſeribus tantùm compacta potiti ſunt. Tum oppido propinquatum. Obſidionis cura Maximo demandata. Is ſororem Decebali intercepit; mileſque, actâ teſtudine, oppidum expugnavit. Pars hoſtium, quæ haud procul tendebat, auxilium oppido latura, in communem ruinam tracta, non ignavè tamen, ſed fortiter pugnando, periit. Interea exciſa hoſtium caſtella montibus impoſita: capta magna armorum hominumque vis: recuperatum quoque ſignum ſub Domitiano Principe Duceque Fuſco amiſſum. Tot præſidiis nudata patuit tandem Sarmizegethuſa, Decebali regia. Ducibus legionumque præcipuis ad conſilium adhibitis cenſuit Trajanus « periculoſam fore feſtinationem: bella arte & prudentiâ profligari, momento corrumpi: hactenus nihil temeritati datum: parum Romani ſanguinis, ſi tot tamque varia, quæ ſuſtinuerant, prœlia numerarentur: incruentam nunc poſſe eſſe victoriam: Decebalum ultro in deditionem venturum.

A.U.C. 855. J.C. 102.

A. U. C. 855. J. C. 102.

»Supremam hanc ſibi laudem adderent; »eâque ſe reipublicæ approbarent. Adeſſe »ſibi loci opportunitatem, aquæ copiam, »parata caſtra. Commeatus tantùm im»portarent, & belli finem opperirentur». Illati caſtris commeatus. Nec lenta fuere Decebali obſequia. Is enim reputans rerum ſuarum anguſtias, regiam hoſti perviam, inſuper anxius ſororis ſuæ ſorte (& apud barbaros ſororum amore nihil validius) ſtatuit, ut illi ſibique conſuleret, Trajanum adire, veneratione obſequioque pacem emercari, quam infringere & fortè in hoſtium exitium vertere penes ſe foret, ſi umquam faveret fortuna. Itaque ad Trajanum mittit, qui veniam pacemque orent ſuppliciter, eum ad quævis Principis imperia paratum teſtentur, haſque pacis conditiones offerant: «Decebalum arma, machinas, earum»que artifices traditurum: dediturum »transfugas: Sarmizegethuſæ propugna»cula diruturum: numquam milite Ro»mano uſurum: nec quemquam Roma»norum umquam excepturum: agris, »quos ex vicinis populis occupaverat, »deceſſurum: amicos hoſteſque habitu»rum, quos amicos hoſteſque haberet »populus Romanus». Pacis conditionibus

annuit Trajanus; juſſitque legatos dari, qui eas Romam ad ſenatum perferrent. Tum Decebalus cum regni primoribus & frequenti populo Trajanum adiit: eum genua advolutus veneratus eſt, pacta & conventa jurejurando firmavit: ſe antè hoſtem, nunc ſociorum fidiſſimum fore patriis exſecrationibus tantò impenſiùs obteſtans, quantò mente perfidior. At ultra regis perfidiam Trajani providentia. Antequam Urbem repeteret, diruta a Dacis Sarmizegethuſæ propugnacula: ad eam poſita caſtra, ſtructaque tropæa, victoriæ monumentum. Redditi Sarmatis Jazygibus agri, quos Decebalus occupaverat. Caſtra, quæ eo bello munierat Trajanus validis præſidiis firmata. Tum legionem, quam præſidem vindicemque pacis relinquebat, adlocutus, Romam profectus eſt.

A. U. C. 855. J. C. 102.

URBEM, ante bellum optimi Principis admiratione defixam, continui victoriarum nuntii in victoris laudes tranſtulerant. Idem omnium ſermo: omnium oculi aureſque in Daciam verſæ. Prout quiſque aut locorum ſcientiâ, aut veterum temporum hiſtoriis exercitatus, caſtra, prœlia, ceteraque belli eventa enarrabat, & Principis victorias cum priſcorum

imperatorum victoriis conſerebat. Hæc
A. U. C. per fora, per domos, per inſulas, per
855. publica privataque loca celebrabantur.
J. C. In hoc laudum concentu auditæ tamen
102. Bithynorum querelæ. Nuper Priſcum Varenum adversùs Julium Baſſum advocatum poſtulaverant & acceperant. Proconſul poſtea ad eos miſſus Varenus. Eum nunc reum agebant, & inquiſitionem poſtulabant. Cauſa magnâ contentione acta. Interceſſit ſenatuſconſultum, quo Vareno defenſionis causâ evocare teſtes licuit. Illud Bithyni apud abſentem Principem criminati ſunt. Ad ſenatum a Principe remiſſi, criminari non deſtitere. Mox eos accuſationis, ut temere inchoatæ, pœnituit; & Principi utrum verè eos pœniteret fuit judicandum. Quâ in re miram provincialium naturam ſortemque juvat obſervare. Hos ſi difficiliùs audieris, a provinciarum rectoribus vexantur: ſi faciliùs, vexant provinciarum rectores. Adeò difficile eſt mortalibus intra æqui verique fines conſiſtere.

Varia quoque famâ jactatum eſt Nepotis, prætoris, edictum. Is, ut venalia advocatorum ingenia coerceret, brevi edicto accuſatores reoſque admonuit exſequuturum ſe, quæ ſenatuſconſulto

» continebantur ». Suberat ſenatuſconſultum, quo omnes, quidquid negotii haberent, jurare, priuſquam agerent, jubebantur, « nihil ſe ob advocationem » cuiquam dediſſe, promiſiſſe, caviſſe ». Peractis tamen negotiis, permiſſum pecuniam dumtaxat decem millium dari. Alii prætorem carpebant, « quòd publicos » mores emendaret ». Alii laudibus attollebant, « quòd rem pulcherrimam turpiſſimè vænire non pateretur ». Dum fervebant diverſa ſentientium animi, fortè Sollers, vir prætorius, a ſenatu petiit, « ut ſibi inſtitui in agris ſuis nundinas per» mitteretur ». Contradixerunt Vicentinorum legati. Iis adfuit Tuſcillus Nominatus. Mox, dilatâ causâ, ab advocatione deſtitit; amicorum ſermonibus perterritus, qui monebant ne deſiderio ſenatoris tam pertinaciter, præſertim in ſenatu, repugnaret. Talem inconſtantiam ægre tulit Nepos; & cùm, alio ſenatu, Vicentini ſine advocato intraſſent, Nepos eos interrogavit « an Tuſcillus gratìs adfuiſ» ſet »: reſponderunt, « ſex millibus num» mûm »; « an rurſus aliquid dediſſent », dixerunt, « mille denarios ». Secuta ſtatim Nepotis poſtulatio circa Tuſcillum. Is in ſenatum inductus, ipſe pro ſe egit; multas

A. U. C. 855. J. C. 102.

A. U. C. 855. J. C. 102.

preces, multum lacrimarum fudit: totâ actione (quod & favorabilius & tutius) deprecari magis, quàm defendi viſus. Abſolutus eſt ſententiâ deſignati conſulis Afranii Dextri. Cenſuit « liberandum, » qui in hoc genus culpæ non fraude in» cidiſſet, nihilque dignum animadver» ſione admiſiſſe convinceretur ». Adſenſerunt omnes præter Flavium Aprum. Is « interdicendum Tuſcillo advocationibus » in quinquennium » cenſuit. Neminem auctoritate ſuâ traxit. A quibuſdam etiam reclamatum, cùm, prolatâ lege de ſenatu habendo, Dextrum jurare coegit « e repu» blicâ eſſe, quod cenſuiſſet ». Nigrinus, tribunus plebis, cùm non hominem, ſed vitium argueret, plus obtinuit. Recitavit libellum diſertum & gravem, quo queſtus eſt « vænire advocationes, vænire etiam » prævaricationes; in lites coiri: & gloriæ » loco poni ex ſpoliis civium magnos & » ſtatos reditus »: addidit capita legum, admonuit ſenatuſconſultorum; & in fine dixit « petendum ab optimo Principe, ut, » quia leges, quia ſenatuſconſulta contem» nerentur, ipſe tantis vitiis mederetur ». Paucos poſt dies allatus liber Principis ſeverus, & tamen moderatus. Egregium fuit temperamentum, quo avaritiæ oc-

curſum, nec ſublata præſtiti officii memoria & præmia.

TRAJANO Auguſto V, L. Appio Maximo iterum conſulibus. Adventu Principis mirum in modum efferbuit Urbis lætitia; viſaque in ſenatu egregia veteris magnificentiæ ſpecies. Senatum enim Daçorum legati a Decebalo miſſi, depoſitis armis, junctiſque in captivorum morem manibus, ingreſſi ſunt. Pauca ſuppliciter locuti, confirmatâque pace, arma recepere. Dein primus ex invictâ gente actus eſt triumphus; novâque acclamatione Dacici cognomen Trajano confirmatum. Datum plebi congiarium; editaque in amphitheatro gladiatorum ſpectacula; &, ut publica lætitia novo ſpectaculo incitaretur, revocati pantomimi, quos inter Pylades Cæſari præcipuè acceptus.

A. U. C. 856. J. C. 103.

PRINCIPIBUS celebratiſſimiſque ducibus ſollemne eſt a caſtrorum laboribus ad pacis voluptates raptim dilabi, in deliciis tantò molliores, quantò antè in periculis duriores. His quoque vicibus ſunt ſuperbi, quaſi hoſtibus patriæ ſervire juſſis, eorum voluptatibus ſervire debeat patria. At id, quod fortè privatos duces non ita dedecet, Trajanus indecorum Principi rebatur, cui magna belli, major pacis habenda eſt

A. U. C. 856. J. C. 103.

cura. Civiles ergo, ut ante bellum, occupationes reſumit. Frequens in foro Auguſti, in porticu Liviæ, aliiſque publicis in locis, jus pro tribunali dicebat. Si qua graviora occurrerent, conſilium optimorum ſenatorum adhibebat. Tali conſilio magna res eſt acta, & in exemplum itura.

LUSTRICUS Bruttianus, provinciam ſortitus, Montanum Atticinum comitem ſuum in multis flagitiis deprehenſum eſſe Principi ſcripſerat. Atticinus, ut periculum declinaret, nova addidit flagitia, & Bruttianum, quem deceperat, accuſavit. Cognitionem recepit Princeps. Egit uterque pro ſe; idque carptim & per ſumma capita, quo genere veritas ſtatim oſtenditur. Protulit Bruttianus teſtamentum ſuum, quod Atticini manu ſcriptum eſſe dicebat. Hoc & arcana familiaritas, & querendi de eo, quem ſic amaſſet, neceſſitas indicabatur. Enumeravit crimina fœda & manifeſta. Atticinus, cùm diluere non poſſet, ita regeſſit, ut, dum defenditur, turpis, dum accuſat, ſceleratus probaretur. Corrupto enim Scribæ ſervo, interceperat commentarios, interciderat que, & per ſummum nefas utebatur adversùs amicum crimine ſuo. Fecit pul-

cherrimè Cæſar. Non enim de Bruttiano, ſed ſtatim de Atticino perrogavit. Damnatus & in inſulam relegatus. Bruttiano juſtiſſimum integritatis teſtimonium redditum, quem conſtantiæ gloria etiam ſecuta eſt. Nam defenſus expeditiſſimè, accuſavit vehementer; nec minus acer, quàm bonus & ſincerus apparuit. Magnum provinciarum rectoribus documentum, ut plurimùm ſibi credant, nec cuiquam ſatis fidant; &, ſi fortè fuerint decepti, paratam ultionem ſciant.

A. U. C. 856. J. C. 103.

ULTRA Urbanas curas ſeſe diffudit Trajani ſollicitudo; ipſoſque ſeceſſus, Principibus adeò optatos, ut, dignitatis ſuæ majeſtate feſſi, ad privatæ vitæ delicias redeant, in publicos uſus vertit: nec umquam major viſus. Nam familiaritas, quæ plerumque Principes minuit, ei plus ſplendoris addidit. Ibi enim nulla recludebantur vitia; ſed, ut propiùs viſæ, magis enitebant Principis virtutes, juſtitia, gravitas, comitas. Nec ſocietate corrumpi poterat, cùm ſenatorum optimos in conſilium illuc evocaret. Centumcellis, quò in pulcherrimam villam diverterat, inſignes actæ ſunt cauſæ. Suam dixit Claudius Ariſto, princeps Epheſiorum, homo munificus & innoxiæ popularitatis: inde

tamen invidia, & a diſſimillimis immiſſus
A. U. C. delator. Itaque abſolutus vindicatuſque
856. eſt.
J. C. AUDITA quoque Gallita, adulterii
103. rea. Nupta hæc tribuno militum, honores petituro, & ſuam & mariti dignitatem centurionis amore maculaverat. Maritus legato conſulari, ille Cæſari ſcripſerat. Cæſar, excuſſis probationibus, centurionem exauctoravit, atque etiam relegavit. Supererat ut criminis, ſic ultionis reliqua pars. Sed maritum, non ſine aliquâ reprehenſione patientiæ, amor uxoris retardabat. Immo, poſt delatum adulterium, eam domi habuerat, quaſi contentus æmulum removiſſe. Admonitus, ut perageret accuſationem, peregit invitus: ſed, vel invito accuſatore, ut par erat, damnata eſt & Juliæ legis pœnis relicta. At Cæſar, ne omnes ejuſmodi cauſas revocare ad ſe videretur, & nomen centurionis & commemorationem diſciplinæ militaris ſententiæ adjecit: reputans ſub prioribus Principibus imminutam legum reverentiam, dum promiſcuè judicum munia pro libidine uſurpabant.

PARITER ob memoriam veterum temporum, quibus præpollentes Principum liberti, plus celebritatis habuit cognitio

de Julii Tironis codicillis, quos ex parte veros eſſe conſtabat, ex parte falſi dicebantur. Subſtituebantur crimini Sempronius Senecio, eques Romanus, & Eurythmus, Cæſaris libertus & procurator. Heredes, cùm Cæſar eſſet in Daciâ, communiter epiſtolâ ſcriptâ, petierant, ut cognitionem ſuſciperet. Suſceperat, reverſuſque diem dixerat. At, cùm ex heredibus quidam, quaſi reverentiâ Eurythmi, remitterent accuſationem, pulcherrimè dixit Trajanus: « Nec ille Polycletus eſt, nec ego Nero ». Indulſerat tamen petentibus dilationem; cujus tempore exacto, conſedit auditurus. A parte heredum intraverunt duo: omnino poſtularunt, ut omnes heredes agere cogerentur, cùm detuliſſent omnes, aut ſibi quoque deſiſtere permitteretur. Locutus eſt Cæſar ſummâ gravitate, ſummâ moderatione: cúmque advocatus Senecionis & Eurythmi dixiſſet « ſuſpicionibus relinqui reos, niſi audirentur ». « Non curo, inquit, an iſti ſuſpicionibus relinquantur, ego relinquor ». Vox digna Principe, qui ſciret puram eſſe debere privatorum fidem, Principum inviolabilem. Converſus ergo ad ſenatores, qui aderant, uſuſque Græco verbo, « cenſete, inquit,

A. U. C. 856.
J. C. 103.

»quid facere debeamus». Mox, ex conſilii ſententiâ, juſſit« denuntiari heredibus »omnibus aut agerent, aut ſinguli approbarent cauſas non agendi, alioqui ſe vel »de calumniâ pronuntiaturum». Dies eâ honeſtate, eâ ſeveritate actos excipiebant jucundiſſimæ remiſſiones. Senatores, qui conſiliis interfuerant, cenæ adhibebantur. Erat modica, & ut decebat Principem, qui non ſumptu & ganeâ, ſed ſuavitate & ſimplicitate convictûs vellet præcellere. Inde aut acroamata audiebantur, aut jucundiſſimis ſermonibus nox ducebatur. Summo die, antequam in conſilium evocati abirent, (adeo diligens erat in Cæſare humanitas) ſingulis xenia mittebantur.

A. U. C. 856. J. C. 103.

Privatam Principum vitam plerumque ſilet Hiſtoria, ne eviléſcat: Trajani referre geſtit, eâ quàm victoriis recenſendis lætior & ſplendidior. Immorari tamen haud licet, quòd, vel inter ſeceſsûs delicias, mens, imperii magnitudini par, totam ejus molem ſemper verſaret, noviſque inſtitutis ac monumentis perficeret. Super ſolitos reditus, Principiſque parcimoniam, tantis operibus ſufficiebant partæ bello Dacico opes. Itaque dum exſtruebatur Centumcellis immenſæ ma-

gnificentiæ portus, qui importuoſo Tyrrheni maris litori ſuccurreret, alter ſimul & majore quidem munificentiâ addebatur Anconæ, ut Adriatici maris commercia promoverentur. Oſtienſi autem portui, quem Claudius Cæſar inenarrabili impendio, ut jam memoravimus, condiderat, novum ſuperaddidit, quo tutiùs commodiúſque naves, quæ Urbem alerent, reciperentur. Ipsâ in Urbe reſtituebantur vetera reipublicæ libertatiſque monumenta, temporum injuriâ collapſa, aut Cæſarum negligentiâ & ambitione corrupta. Ut arcerentur Tiberis inundationes, quæ toties Romam terrore & ruinis oppleverant, foſſa per Vaticanos campos ducebatur, quâ pars fluminis innoxio fluxu decurreret, & fæcunditatem inferret.

A. U. C. 856. J. C. 103.

EADEM Principis vigilantia, in quotidianas Urbis neceſſitates intenta, quæ divus Nerva admirabili conſilio cœperat, abſolvit. Aqua Marcia, clariſſima aquarum omnium, & ſalubritatis palmâ populi Romani potibus addicta, ita per omnes colles eſt invecta, ut omnium ſiti largè ſufficeret. Ceteræ aquæ, non ita nobiles, pro ſuâ quæque qualitate, aptis uſibus adſignatæ. Emendata etiam Anienis novæ vitia; & ne, ob tempeſtatum

A. U. C. 856. J. C. 103. pluviarumque caſus, deformis ac turbida umquam flueret, omiſſo flumine, repetita eſt ex lacu, unde per montium ſaxa & nemorum opaca, adeò frigida & ſplendida in Urbem pervenit, ut dotibus æquaret Marciam, copiâ ſuperaret. Tantaque fuit ſollicitudo ne umquam ſentiretur aquarum inòpia, ut per omnes Urbis partes lacus tam novi quàm veteres plerique binos ſalientes diverſarum aquarum acceperint, alteriuſque copia, ſi alteruter deficeret, abundè ſufficeret. Ne pereuntibus quidem aquis ſua defuit utilitas. Iis enim & immunditiarum facies, & impurior ſpiritus, & cauſæ gravioris cæli, quibus aer antè fuit infamis, ſunt remotæ.

Hanc Urbis ſalubritatem ejuſque commoda ampliabant Pomptinæ paludes, quarum pars magna jam ſiccata, nec frugum tantùm fæcunda, ſed & pervia, ſtratâ ſilice Appiâ viâ, quæ novis in dies magnificiſque operibus exornabatur. Par per provincias ac maximè in Hiſpaniam, patriam ejus terram, munificentia.

At hæc ſatis vulgata, & conditoris nomine ac monumentis adhuc plerumque celebrata, ſingillatim perſequi haud licet, cùm nos ad majora & ætatum omnium memoriâ laudibuſque digniſſima trahat

miranda optimi Principis humanitas. Jam Roma, ut ſuprà memoravimus, ejus liberalitatem in pueros effuſam ſenſerat. Excelſius aliquid ac propè divinum auſus eſt. Norat imperia non opum, non dominationis magnitudine, ſed civium numero & virtute niti: Italiam eſſe populi Romani ſedem, orbis terrarum dominam, cunctarum gentium parentem, cujus æternitati erat conſulendum, ſi æternum vellet imperium. Eâ imbutus ſcientiâ, quod erat in Italiâ puerorum puellarumque, quos inopia morti aut vitiis mancipabat, ipſe alendos ſumptibus ſuis ſuſcipit. Et ne inſtitutum, quo nullum fuit, nec erit præſtantius, incuriâ aut avaritiâ in poſterum convelleretur, per univerſam Italiam emit agros, quos modico fenore, ne umquam vacarent, collocat, ut ex annuis reditibus inopi pueritiæ, non procul a patriâ, quod diſpendioſum pariter & vitioſum eſt, ſed ſuos apud Penates, alimenta in perpetuum ſuppeditet. Ultra fata, & in omnes ætates re & exemplo beneficus, homines naturæ, reipublicæ cives addidit, tantò meliores, quòd in Romani nominis amore & Principis veneratione creſcerent.

A. U. C. 856. J. C. 103.

PROVINCIIS quoque ſubventum;

omniumque Princeps non eas tantùm quæ
A. U. C. 856. J. C. 103. ſui erant juris, ſed & quæ populi ſenatûſque imperio continebantur, in meliorem ſtatum revocandas curavit. Universâ hac providentiâ in Bithyniam, proconſulum negligentiâ aut vitiis turbatam, C.Plinium legatum proprætorem conſulari poteſtate miſit. Pontus quoque & Byzantiorum reſpublica ejus curæ commiſſa. Ob egregiam viri integritatem ac prudentiam, mandatum ut formandis illarum civitatum moribus moderaretur, & ea conſtitueret, quæ ad perpetuam earum quietem eſſent profutura.

SUB anni finem Nicomedia vaſtiſſimum incendium paſſa eſt; latiùs ſparſum primùm violentiâ venti, deinde inertiâ hominum, quos ſatis conſtitit otioſos & immobiles tanti mali ſpectatores perſtitiſſe; ceterùm inſtrumentis ad incendia compeſcenda deſtitutos. Juſſi ſunt comparare ea, quæ ad coercendos ignes auxilio eſſe poſſent. At Princeps non permiſit inſtitui fabrorum collegium, ne hetæriæ (ſic vocant ſodalitates) fierent, & turbida civitas iis ad movendas factiones abuteretur.

A. U. C. 857. J. C. 104. L. LICINIO Surâ II & P. Horatio Marcello conſulibus. Prudentiam diligentiamque

Principis in ordinandis provinciis hic annus maximè inſignivit. Verùm, antequam hac de re ſapienter conſtituta in Bithyniâ referam, juvat aliàs & per plures annos diffuſa ſummatim colligere, ne aut optimi regiminis memoria pereat, aut ſæpius interrupta narratio lectoris animos fatiget. Hìc ergo monuiſſe ſit ſatis toto hoc Principatu creatos fuiſſe conſules Principi amicos & plerumque ſimillimos: eos, poſtea in provincias miſſos, continuis Cæſaris literis & adhortationibus ad ea quæ provinciis opes, tranquillitatem, ſplendorem inferrent, fuiſſe incitatos: expertâque fide, collatam iis ſummam auctoritatem. Quos inter Plutarchus, quem, licèt tot alios ſileam, honoris causâ ob ſtudiorum claritudinem nominaverim, cùm Illyricum regeret, id dignitatis accepit, ut omnes qui inter has gentes agebant magiſtratus, nihil eo inconſulto facere juſſi ſint. Principales autem Cæſarum ac maximè Trajani curas nihil magis commendat, quam aſſidua eorum diligentia & exquiſita brevitas in reſcribendo de rebus, ſuper quas continuò & a cunctis provinciarum rectoribus conſulebantur. A. U. C. 857. J. C. 104.

ÆQUITATE adhuc & humanitate præ-

A. U. C. 857. J. C. 104.

ſtabant Trajani reſcripta. Nec tam vox Principis, quàm Dei fuit, cùm & Julio Frontoni ſcripſit: « Abſentem in crimi» nibus damnari non debere »; & Aſſiduo Severo, « ſed nec ſuſpicionibus debere » aliquem damnari. Satius enim eſſe im» punitum relinqui facinus nocentis, quàm » innocentem damnare ». Inſidioſas quoque quæſtiones vetuit; mandavitque: « Qui quæſtionem habiturus eſt, non » debet ſpecialiter, ſed generaliter, in» terrogare quis crimen fecerit. Alterum » enim magis ſuggerentis, quàm requi» rentis videtur ». Nec ſuâ utilitate deceſſorumve exemplis a propoſitâ ſibi clementiâ innocentiâque umquam dimoveri potuit; & ad Didium Secundum reſcripſit: « Scio relegatorum bona avaritiâ ſu» periorum temporum fiſco vindicata: ſed » aliud clementiæ meæ convenit, qui inter » cetera, quibus innocentiam rationum » meorum temporum approbavi, hoc » quoque remiſi exemplum ». In virtutis gloriæque ſubſidium veniebat Plotina Auguſta. Comperto procuratores, vel ſub optimis Principibus avidum durumque hominum genus, auſos eſſe contumelias provinciis inferre, Cæſarem admonuit, ne talem nomini ſuo labem inuri pate-

retur. Quod ita Trajanum advertit, ut exactiones in poſterum inhibuerit; dictitans « fiſcum lienem eſſe, quo creſcente, » artus reliqui tabeſcunt ». Dein tanta fuit fiſci modeſtia, ut, moriente Trajano, reliqua fuerint vetera ſeſtertium novies millies: ingens Hadriano liberalitatis materies.

A. U. C. 857. J. C. 104.

VERUM ad temporum ordinem rerumque ſeriem redeo. Cùm Plinius tertio Nonas Januarii vota pro incolumitate Principis cum provincialibus ſolviſſet, ad publicas curas animum vertit. Præcipua ei cura fuit rationes civitatum excutere, ne aut nimiis, aut minimè legitimis, ſumptibus exhaurirentur. Approbante plurimùm Principe, levata eſt Byzantiorum reſpublica, quæ maximis impendiis gravabatur. Legatum ad eum ſalutandum annis omnibus cum pſephiſmate (id apud eos nomen plebiſcito) mittebat, eique dabat nummorum duodena millia. Ut minuerentur ſumptus, id remiſſum: ne tamen omitteretur publicum officium, Plinius ad Principem ipſe miſit pſephiſma. Pariter circumcidit terna millia, quæ viatici nomine annua dabantur legato eunti ad eum, qui Mœſiæ præerat, publicè ſalutandum.

A. U. C. 857. J. C. 104.

De pecuniis publicis plus ei videbatur difficultatis. Intererat ne otioſæ jacerent; nec facilè tamen collocabantur, cùm prædiorum comparandorum aut nulla, aut rariſſima eſſet occaſio. Præterea non inveniebantur, qui vellent debere reipublicæ, præſertim duodenis aſſibus, quanti a privatis mutuabantur. Conſuluit Principem « ut diſpiceret numquid minuenda » uſura, ac per hoc idonei debitores invi» tandi; an, ſi nec ſic quidem reperiren» tur, diſtribuenda inter decuriones pe» cunia, ita ut rectè reipublicæ caverent: » quod, quamquam invitis & recuſanti» bus, minùs acerbum foret, leviore uſurâ conſtitutâ ». Pro ſolitâ ſuâ æquitate reſcripſit Princeps: « Non aliud eſſe re» medium, quàm ut quantitas uſurarum » minueretur, quò faciliùs pecuniæ pu» blicæ collocarentur: modum ejus, ex » copiâ eorum qui mutuarentur, Plinius » conſtitueret. At invitos ad accipiendum » compellere, quod fortaſſis ipſis otioſum » futurum foret, non eſſe ex juſtitiâ ſuo» rum temporum ».

Hanc Principis indulgentiam haud fregit juris durities. Plinius maximam, & quæ ad totam provinciam pertineret, quæſtionem de conditione & alimentis

eorum, qui liberi nati, expoſiti, deinde ſublati, a quibuſdam in ſervitute educabantur, propoſuerat; eâque de re edictum Auguſti, & Principum epiſtolas, ſed earum emendatas, & quaſdam non certæ fidei memoraverat. Reſpondit Trajanus « quæſtionem hanc ſæpe eſſe tractatam: » nihil tamen inveniri in commentariis » Principum, qui ante ſe fuerunt, quod » ad omnes provincias foret conſtitutum: » nec Bithyniam eſſe inter provincias, » quibus hac de re fuerat reſcriptum: » ideo putare ſe non adſertionem dene» gandam iis, qui ex ejuſmodi causâ in » libertatem vindicabuntur: neque ipſam » libertatem redimendam pretio alimen» torum ». Sic, quantùm per tempus licuit, expoſitorum ſtatui conſuluit. A. U. C. 857. J. C. 104.

AT in eâ quæſtionum multitudine, quæ hoc anno tractatæ ſunt, plurimas haud ita graves omiſerim: duas verò, alteram Amiſenorum, Chriſtianorum alteram, juris ſimilitudine, & innocentiâ, ſingulares referre operæ pretium eſt. Amiſeni, civitas libera & fœderata, beneficio Principis legibus ſuis utebantur. Plinio dederunt publicè libellum ad Eranos (id apud eos nomen pecuniis, quæ ſublevandis pauperibus colliguntur) pertinentem,

A. U. C. 857. J. C. 104.

Illum Trajano miſit Plinius, ut quid & quatenus aut permittendum aut prohibendum declararet. Secutæ Principis literæ: « Amiſenos, quorum libellum epiſtolæ » tuæ junxeras, ſi legibus iſtorum, quibus » de officio fœderis utuntur, conceſſum » eſt eranos habere, poſſumus, quo minus » habeant, non impedire, eò faciliùs, » ſi tali collatione, non ad turbas & illi- » citos cœtus, ſed ad ſuſtinendam tenuio- » rum inopiam utuntur. In ceteris civita- » tibus, quæ noſtro jure obſtrictæ ſunt, » res hujuſmodi prohibenda eſt ». Nihil nempe, præſertim in longinquis provinciis, magis cavebatur, quàm ut nullus eſſet, quod jam ſuprà memoravimus, hetæriarum uſus, nulla tumultûs factionumve cauſa.

ITAQUE cùm Chriſtiani, ut poſtulabat ſacrorum uſus, ſæpe inter ſe convenirent, id Plinium omnibus intentum advertit; & numero coeuntium permotus, re diligenter inquiſitâ, ad Trajanum epiſtolam miſit, quam integram hìc ſubjungere neceſſe eſt, ut, quàm latè ſerperet religio, noteſcat. « Sollemne eſt mihi, Domine, » omnia de quibus dubito, ad te referre. » Quis enim poteſt meliùs vel cunctatio- » nem meam regere, vel ignorantiam

» inſtruere ? Cognitionibus de Chriſtianis
» interfui numquam : ideo neſcio quid A. U. C.
» & quatenus aut puniri ſoleat, aut quæri. 857.
» Nec mediocriter hæſitavi, ſitne aliquod J. C.
» diſcrimen ætatum, an quamlibet teneri 104.
» nihil a robuſtioribus differant : deturne
» pœnitentiæ venia, an ei qui omnino
» Chriſtianus fuit, deſiſſe non proſit :
» nomen ipſum, etiamſi flagitiis careat,
» an flagitia cohærentia nomini puniantur.
» Interim in iis, qui ad me, tamquam
» Chriſtiani, deferebantur, hunc ſum
» ſecutus modum. Interrogavi ipſos, an
» eſſent Chriſtiani : confitentes iterum ac
» tertiò interrogavi, ſupplicium minatus :
» perſeverantes duci juſſi. Neque enim
» dubitabam, qualecumque eſſet, quod
» faterentur, pertinaciam certè, & in-
» flexibilem obſtinationem debere puniri.
» Fuerunt alii ſimilis amentiæ, quos,
» quia cives Romani erant, adnotavi in
» Urbem remittendos ; mox ipſo tractatu,
» ut fieri ſolet, diffundente ſe crimine,
» plures ſpecies inciderunt. Propoſitus eſt
» libellus ſine auctore, multorum nomina
» continens, qui negarent ſe eſſe Chriſ-
» tianos, aut fuiſſe : cùm, præeunte me,
» deos appellarent, & imagini tuæ, quam
» propter hoc juſſeram cum ſimulacris

A. U. C. 857. J. C. 104.

» numinum adferri, thure ac vino ſuppli-
» carent, præterea maledicerent Chriſto
» (quorum nihil cogi poſſe dicuntur, qui
» ſunt revera Chriſtiani) dimittendos pu-
» tavi. Alii ab indice nominati, eſſe ſe
» Chriſtianos dixerunt, & mox negave-
» runt: fuiſſe quidem, ſed deſiſſe, qui-
» dam ante triennium, quidam ante plures
» annos, non nemo etiam ante viginti
» quoque. Omnes & imaginem tuam,
» deorumque ſimulacra venerati ſunt; ii
» & Chriſto maledixerunt. Adfirmabant
» autem, hanc fuiſſe ſummam vel culpæ
» ſuæ, vel erroris, quòd eſſent ſoliti ſtato
» die ante lucem convenire: carmenque
» Chriſto, quaſi Deo, dicere ſecum in-
» vicem: ſeque ſacramento non in ſcelus
» aliquod obſtringere, ſed ne furta, ne
» latrocinia, ne adulteria committerent,
» ne fidem fallerent, ne depoſitum appel-
» lati abnegarent: quibus peractis, morem
» ſibi diſcedendi fuiſſe, rurſuſque coeundi
» ad capiendum cibum, promiſcuum ta-
» men & innoxium: quod ipſum facere
» deſiſſe poſt edictum meum, quo ſecun-
» dùm mandata tua hetærias eſſe vetue-
» ram. Quo magis neceſſarium credidi,
» ex duabus ancillis, quæ miniſtræ dice-
» bantur, quid eſſet veri, & per tormenta,
» quærere.

» quærere. Sed nihil aliud inveni, quàm » ſuperſtitionem pravam, & immodicam; » ideoque dilatâ cognitione, ad conſu- » lendum te decurri. Viſa eſt enim mihi » res digna conſultatione, maximè propter » periclitantium numerum. Multi enim » omnis ætatis, omnis ordinis utriuſque » ſexûs etiam, vocantur in periculum, » & vocabuntur. Neque enim civitates » tantùm, ſed vicos etiam atque agros » ſuperſtitionis iſtius contagio pervagata » eſt: quæ videtur ſiſti & corrigi poſſe. » Certè ſatis conſtat, prope jam deſolata » templa cœpiſſe celebrari, & ſacra ſol- » lemnia diu intermiſſa repeti: paſſimque » vænire victimas, quarum adhuc rariſſi- » mus emptor inveniebatur. Ex quo facilè » eſt opinari, quæ turba hominum emen- » dari poſſit, ſi ſit pœnitentiæ locus ».

A. U. C. 857. J. C. 104.

PRONUM in clementiam Plinii animum Trajanus majore adhuc indulgentiâ levavit; reſcripſitque: « Actum quem » debuiſti, mi Secunde, in excutiendis » cauſis eorum, qui Chriſtiani ad te delati » fuerant, ſecutus es. Neque enim in » univerſum aliquid, quod quaſi certam » formam habeat, conſtitui poteſt. Con- » quirendi non ſunt: ſi deferantur & » arguantur, puniendi ſunt: ita tamen,

»ut, qui negaverit ſe Chriſtianum eſſe;
A. U. C. »idque re ipsâ manifeſtum fuerit, id eſt,
857. »ſupplicando diis noſtris, quamvis ſuſ-
J. C. »pectus in præteritum fuerit, veniam ex
104. »pœnitentiâ impetret. Sine auctore verò »propoſiti libelli, nullo crimine locum »habere debent. Nam & peſſimi exempli, »nec noſtri ſæculi eſt». Sic Chriſtiana religio, Neronis ac Domitiani furores ante eluctata, jam in Cæſarum indulgentiam irrepebat, aliquando fortè venerationem & fidem obtentura.

Hæc verò cùm Trajanus ſub anni finem reſcriberet, allatum in Urbem «Decebalum pactis & conventis non ſtare, »arma clam parare, transfugas recipere, »munitiones, caſtella inſtaurare; vicinas »gentes per legatos ſollicitare: qui ſupe»riore in bello pro Romanis ſteterant »vexari, jamque Jazygum terras partim »occupari». Turbidum hominis ingenium, & ad majores, quàm barbarum decebat, ſpes erectum, ſuſpectum antè fecerat Callidromus, olim Laberii Maximi ſervus, dein captus a Suſago in Mœſiâ, & a Decebalo muneri miſſus Pacoro, Parthorum regi. Cùm pluribus annis in miniſterio ejus fuiſſet, fugerat, & in Nicomediam pervenerat. Inde, ob fo-

renſia jurgia, Plinio notus, ad Trajanum nuper fuerat perductus. Decebalus ob talem cum potentiſſimo rege neceſſitudinem violataque pacis fœdera, hoſtis a ſenatu judicatus eſt. Id bellum in ſe recepit Trajanus, dum Cornelius Palma Arabiam occupare parabat. Validiſſima tum fuit res militaris : additæ erant legiones duæ, ſecunda Trajana & triceſima Ulpia : firma & vigil cuncta per caſtra diſciplina : mandatum quoque provinciarum rectoribus, « quantùm fieri poſſet, » milites a ſignis non eſſe avocandos ». Et ne in habendis delectibus fraus foret, prodierat Principis præceptum, « ut ſi » quis filium debilitaret, delectu per bel» lum indicto, deportaretur ». Inſuper rem militi lætiſſimam curaverat Trajanus, permiſſo « ut libere teſtamenta facerent ». Id primus conceſſerat divus Julius Cæſar; ſed ad tempus : deinde idem tribuit divus Titus, & poſtea Domitianus. Pleniſſimam hanc indulgentiam in milites contulit divus Nerva, quam ita amplexus eſt Trajanus, ut mandatis inſertum fuerit caput : « Cùm in notitiam meam prolatum ſit, » ſubinde teſtamenta a commilitonibus » relicta proferri, quæ poſſint in contro» verſiam deduci, ſi ad diligentiam legum

A. U. C. 857. J. C. 104.

A. U. C. 857. J. C. 104. »revocentur & obſervantiam : ſecutus »animi mei integritudinem erga optimos »fideliſſimoſque commilitones, ſimplicitati eorum conſulendum exiſtimavi, »ut quoquo modo teſtati fuiſſent, rata »eſſet eorum voluntas. Faciant igitur »teſtamenta quoquo modo volent : faciant »quomodo poterint ; ſufficiatque ad bonorum ſuorum diviſionem faciendam »nuda voluntas teſtatoris».

A. U. C. 858. J. C. 105. Tiberio Julio Candido II, Aulo Julio Quadrato II conſulibus. Dum exſpectatur mare, ut Trajanus in Daciam tranſmitteret, venêre Plinii literæ, quæ de protopraxiâ civitatum, de earum largitionibus, de introitu decurionum, de ſollemnibus invitationibus interrogarent. Reſpondit in ſummam imperii ſecuritati, civitatum civiumque felicitati conſuli ; nihil, niſi neceſſe, novari, ne foret perturbationi locus. Singulaque ſigillatim evolvens, voluit « protopraxiam, ſeu »jus, quo civitates in exigendis pecuniis, »quæ ipſis debebantur, ceteris creditoribus anteponebantur, ex lege cujuſque »civitatis æſtimari : ſi haberent privilegium, quo anteponerentur, cuſtodiri : »ſi verò non habebant, in injuriam privatorum id non dari». Mandata, quibus

prohibebatur largitiones ex publico fieri, confirmavit. At, cùm Amiſenorum civitas ab Julio Piſone denariorum circiter quadraginta millia, donata ei publicè ante viginti annos, repeteret, ſanxit « ne » multorum ſecuritas ſubrueretur, largi» tiones factas ante aliquantum temporis » retractari, atque in irritum vindicari » non oportere. Quidquid ergo ex hac » causâ actum ante viginti annos fuiſſet, » omittendum eſſe : ſe enim non minus » hominibus cujuſque loci, quàm pecuniæ » publicæ conſultum velle ». Decuriones, qui a cenſoribus legebantur, pro introitu dare pecuniam non juſſerat lex Pompeia : ſed ii, quos Trajanus ſuper legitimum numerum adjecerat, ſingula millia denariorum & bina intulerant. Anicius deinde Maximus, proconſul, eos etiam, qui a cenſoribus legerentur, dumtaxat in pauciſſimis civitatibus, aliud aliis juſſerat inferre. Quærebat Plinius an id in omnibus civitatibus exigendum. Reſpondit Trajanus « hac de re in univerſum a Prin» cipe non poſſe ſtatui : at, quod ſemper » tutiſſimum ratus eſt, ſequendam cujuſ» que civitatis legem : & ſanè id acturos, » ut, cùm inviti fuerint decuriones, eorum » erogatio ceteris præferretur ». Denique

A. U. C. 858. J. C. 105.

A. U. C. 858. J. C. 105.

invitationes Plinius ex ſollemnibus cauſis conceſſerat. Verebatur tamen ne modum aliquando excedere viderentur, & in quamdam ambitioſarum ſportularum ſpeciem incidere, cùm, qui virilem togam ſumebant, vel nuptias faciebant, vel inibant magiſtratum, vel opus publicum dedicabant, ſolerent totum ſenatum, atque etiam ex plebe tantum numerum vocare, ut ſæpe mille homines, interdum etiam plures convenirent, binoſque denarios vel ſingulos acciperent. Ne imprudenter egiſſe argueretur, monuit Principem. Is Plinium, quòd ambitionem ſportularum timeret, laudavit. Voluiſſet quidem ut, non per corpora, ſed viritim ſinguli ex notitiâ ad ſollemnes ſportulas contraherentur. Ne quid tamen imperioſiùs novaret, maximè cùm nihil impatientiùs ferant civitates, quàm ſi gentiles uſus mutantur, id Plinio remiſit, quem elegerat ut formandis illius provinciæ moribus ipſe moderaretur, & ea conſtitueret, quæ ad perpetuam ejus quietem eſſent profutura.

HÆC pacis decora belli curis, inſtante navigationis opportunitate, Trajanus mutavit; vitatiſque Alpibus, ne moras objicerent, Adriaticum mare trajecit, &

per Illyricum Mœſiam petiit, inde Daciam ingreſſurus: comitem adſumpſit Hadrianum, qui eo anno tribunus plebis factus, nunc primæ legioni Minerviæ præpoſitus eſt. Hoſtes jam præoccupaverat terror. Multi, ubi primùm audierant Decebalum a ſenatu hoſtem fuiſſe judicatum, bellumque non per duces, ſed a Trajano confectum iri, ad eum defecerant. Ipſe Decebalus, prioris belli adverſa & cœptæ defectionis pericula reputans, de pace egerat: ſed juſſus « arma ſeque » ipſum tradere », horruerat; ratuſque nihil ſibi fœdius poſſe evenire, belli diſcrimen adire decrevit. Tum arma copiaſque palam paravit; utque vicinas gentes ad bellum traheret, eas acriter monuit, « ſi conſilia vireſque ſociarent, certam » eſſe libertatem: ſi ſeſe disjungerent, » imminere ſervitium: ſe quidem primum » peti, ut, cùm foret ſuperatus, ceteri » indefenſi & bello impares in ruinam » impellerentur. His artibus increviſſe Ro- » manum imperium: quibus olim ſuccu- » buiſſe miſerum fuit, nunc ſuccumbere, » probroſum ». At vel junctis viribus non ſatis confiſus, dolo ac ſcelere graſſatus eſt; miſitque transfugas, qui Trajanum, dum adhuc erat in Mœſiâ, interficerent.

A. U. C. 858.
J. C. 105.

A. U. C. 858. J. C. 105.

Is tantò apertiùs inſidiis patebat, quòd ſuâpte naturâ & ob diſponendi belli neceſſitatem maxima eſſet admiſſionum facilitas. Sed plerumque turbidæ & efferæ ſunt ſceleris meditationes: quidam earum ſuſpectus, comprehenſus eſt; tormentiſque ſubditus, crimen ſocioſque patefecit.

TRAJANUS, ſuo periculo cautior, hoſtile ſolum ingreſſus eſt. In ejus venerationem obſequiumque ruit Dacorum pars, quæ ad eum defecerat. Parentes liberoſque, manus tendentes, opem fidemque implorantes, benignè excepit: ſacriſque operatus, precatus eſt Deos, ut cœptis annuerent, mala averterent: diſſonis Romanorum Dacorumque precibus ingeminata ſunt vota. Mox cæſæ materiæ, munitaque caſtra. Interim hoſtis, unde bellum ingrueret certus, partim oppida munitionibus valida, partim caſtella montibus impoſita occupat. Nihil tutum fuit adversùs Romanorum impetum. Capta oppida, expugnata caſtella; ingenſque fuit hoſtium ſtrages. Cùm tamen ad eorum propugnaculum, triplici muro vallatum, perventum eſſet, primùm ſubſtitit impetus: mox difficultate irritata eſt militis audacia; treſque muros ſuperavit,

Necdum certa victoria : ibi enim hoſtis plurimus ; & ſingula inter valla mutuis cædibus dimicabatur, cùm Trajanus ſupervenit, & ſuis fiduciam, hoſtibus terrorem injecit.

A. U. C. 858. J. C. 105.

At hujus anni proſpera non virtus, ſed fraus Decebali interturbaverat. Longinum enim, legionis præfectum, qui adversùs eum multa ſtrenuè geſſerat, cuncta ejus arbitrio permittendi ſpecie ad colloquium vocatum, interceperat. Ut id accepit Trajanus, ſimulque ne feliciter cœpta aut temporum adverſis aut hoſtium dolis perverterentur, exercitum in hiberna maturè reduxit. Decebalus autem, cùm Longinum de conſiliis Trajani publicè interrogaſſet, iſque ſe nihil proditurum reſpondiſſet, liberæ eum cuſtodiæ tradidit, honorificéque habuit; ratus ſe eo, ut pacis vade, uti poſſe. Legatum itaque Trajano mittit, qui proponat, « ut ſibi » terræ ad Danubium uſque permittantur, » bellique impenſæ reſtituantur, ſe Lon» ginum redditurum ». Reſponſum ita moderatus eſt Trajanus, ut nec Longini virtutem minueret, nec efferret; ne aut nimiis laudibus creſceret redemptionis pretium, aut modicis Longini vita periclitaretur. Decebalus his ambagibus im-

peditus, hæſit; quid ageret incertus.
A. U. C. 858. J. C. 105. Interim Longinus, adverſis non fractus, ſecum reputabat quomodo patriæ ſubveniret: libertique operâ venenum nactus, ne qua oriretur ſuſpicio, arctiorve cuſtodia adhiberetur, ſe Decebalum inter & Trajanum pacis ſequeſtrum fore ſimulavit. Hac de re ſupplices componit literas, quas liberto tradit perferendas. Eo profecto, nocte venenum hauſit, & repentè exanimatus eſt. Trajanus, quid Longinus meditaretur certus, libertum retinuit. Decebalus, ſe illuſum indignans, libertum repetit, Longini cadaver & decem præterea captivos traditurum ſe pollicitus. Centurionem, cum Longino captum, miſit, qui id ſignificaret. At Trajanus liberti & centurionis ſalutem, ob imperii dignitatem, Longini ſepulturæ antehabendam ratus, neutrum remiſit: de captivis haud ita ſollicitùs, quòd nihil adversùs eos auderet Decebalus, ne majori ſuorum ſanguine rependeretur.

Dum Cæſar ultra Danubium victoriis imperium propagabat, illud ejus auſpiciis per Arabiam diffuderat Corn. Palma, Syriæ præſes. Eam quidem Cn. Pompeius olim terruerat, non domuerat. Dein divus Auguſtus, intelligens quanti intereſſet

regionem odoriferâ ſilvarum fertilitate inclytam, opibus potentem, & commerciis opportuniſſimam, imperio adjicere, Ælio Gallo, Ægypti præfecto, hanc expeditionem mandavit. Aderat & Nabatæorum favor, qui ſe adjutores ſocioſque fore ſpoponderunt. Nec rex Obodas erat impedimento; cùm, utì mos eſt earum gentium regibus, otio reſolutus pacem negligeret, bellum ne attingeret quidem, ſed ejus curam Syllæo, procuratori, penitus committeret. Præterea adversùs gentes prœliorum ignaras & timidas, mercaturæ addictas, ferme decem millia Romanorum peditum & ſociorum ex Ægypto tranſvexerat; ipſeque Syllæus quingentorum Judæorum & mille Nabatæorum ductor. At is animo perfidus, & inhians bello parandis opibus, quas, ſi falleret, ſolus occuparet, continuis per ſex menſes erroribus potiùs, quàm itineribus, inter loca aſpera, arida, deſerta, ita exercitum debilitavit, ut, licèt Romani ſæpe cum barbaris conflixiſſent, eorum ad decem millia uno prœlio interfeciſſent, plura oppida cepiſſent, & ſuorum ſeptem tantùm amiſiſſent, ceteri omnes morbis, laboribus, fame, & itinerum difficultate perierint. Syllæus quidem, dum adhuc

A. U. C. 858.
J. C. 105.

amicitiam ſimulabat, aliorum quoque
A. U. C. criminum convictus, in Urbe ſecuri per-
858. cuſſus eſt. Sic expiata eſt perfidia: deinde
J. C. tamen ab Auguſto, &, qui eum ſecuti
105. ſunt, Principibus, ſeu incuriâ, ſeu deſidiâ, neglecta eſt Arabia.

At Trajanus, qui non modò opimæ terræ theſauros noverat, ſed & dolebat ſingulis annis magnam Romani auri argentique vim Arabicis odoribus mutari, nec umquam remeare, Indicaque commercia, quorum ingens tum erat celebritas, &, creſcente in dies luxu, neceſſitas, ni poſſideretur Arabia, tarda eſſe & parum proficua, Palmæ imperaverat, ut eam, non terrore, ſed prudentiâ occuparet. Quod callidè Palma præſtitit. Arabiam enim deſertam, cujus incolas inopes ſimul & fortes ſuperare velle & inutile erat & periculoſum, reliquit. Petrææ verò & Felici Arabiæ victrices Orientis legiones oſtentavit: laudavit gentes, « quæ » ſuper ceteros terrarum populos opibus » abundarent, iiſque ita providè uterentur, » ut apud eas privatam rem augentibus » præmium, minuentibus pœna eſſet conſ- » tituta, nec laborarent niſi regum ſuorum » vitiis, in quorum vitam ſæpe erat in- » quirendum. Penes eas eſſe ignavum

» fœdumque ſervitium excutere, & ſeſe » Romano imperio inſerere. Se iis ſub » optimo ſuo Principe, fortunarum incre- » mentum, & quod in fortunâ dulciſſimum » eſt, ſecuritatem adpromittere. Adeſſe » legiones, ſi adnuerint, non in excidium, » ſed in præſidium paratas ». Placuit imperii novitas & magnificentia: nec victa, ſed adquiſita eſt Arabia. Præcipuæ urbes Boſtra & Petra, ob mutatos dominos, lætitiam ſtatim teſtatæ ſunt, hocque anno novæ dominationis ſuæque felicitatis tempora computare inſtituerunt. Nec minorem, quam Palma promiſerat, indulgentiam, expertæ ſunt: eâ quoque magnificentiâ adornata fuit Boſtra, ut Nova Trajana Boſtra nuncuparetur.

A. U. C. 858. J. C. 105.

CUM ita creſceret imperium, contigit triſtiſſima ſex urbium clades: terræ motu collapſis Elæâ, Myrinâ, Pitane, & Cyme in Aſiâ, Opunte in Achaiâ, & Oritano in Eubœâ.

L. CEIONIO Commodo Vero, L. Tutio Cereale conſulibus. Belli curas ne per hiemem quidem Trajanus omiſerat: immo cuncta paraverat, ut ei finem imponeret. Operi maximè inſtabat, quod nunc vincendæ Daciæ, pòſt retinendæ, plurimùm inſerviret. Expertus enim priore

A. U. C. 859. J. C. 106.

bello vi frigoris & gelu diffractas eſſe
A. U. C. naves, ortaſque inde moras, cum magnâ
859. laborum & impenſarum jacturâ; ne id
J. C. incommodi rediret, juſſerat pontem in
106. Mœſiâ ſtrui, qui Daciam Romano imperio adnecteret. Architectus fuit Apollodorus, origine Damaſcenus. Is magnificentiam, Principi inſitam, animo ita complexus eſt, ut, licèt poſtea in Urbe multa exſtruxerit, quæ admirationem vicerint, hoc tamen in opere major & præcellentior ſit habitus. Pontem quidem in anguſto Danubii ſinu ſtatuit. Sed quantò ibi arctior fluvius, tantò profundior erat & rapidior. Quadrato lapide poſitæ ſunt pilæ viginti; ſingulæ, ſuper fundamentum, altæ pedes centenos quinquagenos, latæ pedes ſexagenos, inter ſe diſtantes pedibus centenis ſeptuagenis, & fornicibus concameratæ. Opus, quamquam ante aliquot annos cœptum, nondum erat abſolutum. Expeditus tamen tranſitus; tramiſſoque exercitu, Cæſar ſacrificiis & religionem & lætitiam teſtatus eſt.

Huc eum convenere Dacorum legati, pacem orantes: admiſſi quidem ſunt, & auditi. Id tantùm ſinebat Principis clementia. Nam ſuper ceteras belli cauſas, regis per ſuperiorem annum flagitia ultio-

nem pœnaſque repoſcebant. Juſſus ergo exercitus progredi. Adventantem Principem, ſtructis aris, excepere milites, in Daciâ per hiemem relicti. Dein ſuovetaurilibus luſtratus eſt exercitus; tribunalque conſcendit Trajanus, & milites adlocutus, monuit « adeſſe laborum finem: » hunc annum æternam ipſis gloriam, Ro» mano imperio provinciam additurum. » Macti virtute, in diſciplinâ militari » perſtarent, quâ unâ datum Romanis » bellare & vincere ». Mox quid cuique eſſet gerendum præſcripſit. Tum pars in caſtra commeatus comportat, dum ſociorum cohortes & legionum vexilla hoſtem petunt.

A. U. C. 859. J. C. 106.

NACTI agros, jam meſſibus albentes, eos demeſſuere, ut, cùm anguſtior foret res, furor reſideret. Dein valido Dacorum oppido propinquatum, cujus tamen non ſtatim cœpta obſidio, quòd propè eſſet hoſtium exercitus. Placuit rem potiùs prœlio tranſigere: conſternatis enim clade animis, certa deditio. Utrimque ergo inſtructæ acies: atroci certamine conflictum eſt: ex utrâque parte multæ primùm mortes, plurima vulnera. Præ ceteris tamen enituit unius ex equitibus Romanis virtus. Is, gravi vulnere ſaucius, ad taber-

naculum erat delatus, ut medici fomenta adhiberent: ibi audiit nullam ſibi eſſe ſalutis ſpem: cùm adhuc ferveret ſanguis, & vires ſuppeterent, ſtringit gladium, equum ſcandit, præcipiti curſu hoſtem petit, latéque ſtragem facit, donec exſanguis, ſed ultus, corruit exanimus. Tali virtutis portento recrudeſcit militis Romani ardor: undique cadunt Daci; & per calcatas eorum ſtrages in ſuperſtitum excidium itum eſt. Tum in victoris poteſtatem ceſſit indefenſum oppidum.

A. U. C. 859. J. C. 106.

DATO tempore, ut feſſus miles vires reſumeret, cuncta parata, quîs præſidium, locorum aſperitate & multiplici munimentorum ſerie & anfractu defenſum, expugnaretur. Admotæ ſcalæ: funditores lapidibus, ſagittarii telis eminus hoſtem aggrediuntur, dum alii muris ſuccedunt, qui cominus feriant. Contrà Daci ingentes ſaxorum moles in oppugnatores devolvunt, eoſve ſagittis figunt. In longum trahebatur obſidio, ni veniſſet Trajanus, qui loca inſpexit, ac præſentiâ conſilioque animos vireſque ſuffecit. Nihil tamen magis juvit, quàm ipſa Dacorum audacia. Muros egreſſi, in Romanos impetum faciunt: at fortiter excepti, repulſique, cæſi fuere plurimi: ceteri in fugam acti.

Occupatum eſt præſidium ; & ne fiat aliquando hoſti ſuffugium, exſcinditur. Dein effoſſi putei, cæſa ſilva proxima, collectæque materiæ, ut inter arida petroſaque loca conſiſtere poſſet exercitus, nec munimentis careret. A. U. C. 859. J. C. 106.

INDE mota caſtra, & propinquatum Sarmizegethuſæ; læto milite, qui urbem aſpiceret tot periculis quæſitam, & tamdem in opima ſpolia ceſſuram. Venit quidem unus e primoribus Trajano ſupplicatum. Inanes fuere preces; juſſuſque miles urbem occupare. At, horrendum dictu! furor hoſtem abripit: in ſe Romanis ſævior, ſuam ipſe urbem regiamque flammis ſuccendit. Vitam quoque ſuam exoſus, commune init mortis concilium; ſtatuiturque in eorum medio vas ingens venenis plenum. Ut quiſque furore atrocior, rapidis hauſtibus mortem ebibit: hanc ſibi invicem propinant, & alacres miniſtrant. In hoc tamen morientium furore, ſuperſtes adhuc pietas; viſuſque pater morienti filio adſidere. Alii, quibus non ita ferox pectus, aut timidius, fugâ novis ſe objectant periclis: dum quidam, quibus nondum inſana mens, ad Cæſarem confugiunt, ejuſque genua advoluti, vitam veniamque orant. Indignis quidem

precibus nihil datum : ſed humanitati
A. U. C. indulſit Princeps, ne pari ſuorum ſcelere
859. vitam finirent.
J. C.
106. INTEREA miles, urbem ingreſſus, loca flammis & cadaveribus fœda purgabat ; quodque ſupererat commeatuum opumque, collectum. Reperta ingens frumenti copia, quæ viritim militi data. Dein Cæſar, milites adlocutus, jubet muniri caſtra, ut reliquum belli tutò peragatur.

DUM fervent operæ, Dacorum primores Cæſarem adeunt, ſeque ejus arbitrio permittunt. Is, increpitâ gentis pertinaciâ, & regis proterviâ, qui antè arrogans, nunc ignavus, fugitet, interrogat ubi lateat. Supplicum unus eum cum exercitûs reliquiis ultra Sargetiam flumen ſeceſſiſſe monſtrat. Poſtquam Trajanus eos in fidem accepit, ligneo ponte Romanum exercitum trajecit. Daci haud procul tenebant locum, partim lapidibus, partim lignorum ſtrue vallatum : cùm defendi non poſſet, illum deſeruere, ne numero obruerentur. Nondum tamen ſpe exciderant. Et cùm Romani caſtra haud ita valida occupaſſent, Daci auſi ſunt obſidionem tentare. At a cœptis brevì deſtitere, temeritate in ruinam cedente.

TUM allati ſunt Trajano Decebali the- A. U. C
auri. Hos quidem Decebalus, præſentium 859.
emporum formidine, averſo captivorum J. C.
perâ fluvio, & effoſsâ humo, cum pre- 106.
iosâ vaſorum ſupellectile condiderat: deinde, injectâ terrâ ſaxiſque aggeſtis, uvium immiſerat. Quidquid autem aquis umentive ſolo corrumpi poterat, ſpelunis fuerat abditum. Pòſt captivi, quibus ſus erat, ad unum occiſi, ut loca ignoarentur. At Bicilis, Decebalo intimus, ſecreti particeps, in adverſis Dacorum rœliis captus, loca aperuit; ſtatimque uſſa lecta militum manus ea ſcrutari, heſauroſque efferre. Militem, impoſito nunere perfunctum, & complures equos pulentiſſimâ prædâ onuſtos trahentem, ro tribunali excepit Cæſar, ejuſque fidem diligentiam laudavit.

INTERIM Decebalus, hactenus vel ua inter pericula interritus, ſenſit, captâ egiâ, proditis arcanis, ablatiſque theauris, cuncta ſibi periiſſe, nihil ſpei eſſe eliquum. At neque animo fractus, nec dejecto vultu, ſed firmâ voce, ſuos ſupremùm adloquitur. «Ad quas, inquit, » anguſtias fata res noſtras adegerint cer» nitis: nec me veſtrî, nec vos, opinor, » meî pœnitet. Quod penes nos fuit præ-

A. U. C. 859. J. C. 106.

»ſtitimus. Honor, virtus, fortitudo in »tuto ſunt. Diu victores, tamdem vin- »cimur. Id humanæ ſortis eſt; quam »quidem queri non poſſumus, cùm, »quod pleriſque hominum negatum eſt, »longâ felicitate frui & æternum nomen »parare nobis datum ſit. Illam ipſam, »quæ nunc imminet, neceſſitatem mo- »mento finire in noſtrâ manu eſt. Hæc »autem noſtra laus ſemper erit numquam »ſerviiſſe. Addet ætas poſtera ſemperque »mirabitur Dacorum gentem populo Ro- »mano terrarum victori reſtitiſſe: victos »numeroſiſſimos ejus exercitus; captos »cæſoſque duces, aquilam ſignaque rapta; »Domitianum, ſuperbiſſimum Cæſarum, »turpem in fugam actum: Romam, »Romam ipſam nobis factam eſſe ſtipen- »diariam: annua tributa Domitianum, »divum, ut vocant, Nervam, Trajanum »ipſum pependiſſe. Nunc tamdem victor »eſt. At ne ejus quidem victoriæ invi- »deatis. Certior inde promptiorque noſtra »ultio. Aliena rapienti nihil umquam ſatis »eſt. Noſtro excidio audacior avidiorque »Trajanus ſuum in exitium ruet. Atque »utinam non me mea fallat mens, Ro- »ma undique raptis opibus jam corrupta, »noſtris corruptior, citiùs in luxuriam,

» in ignominiam, ac tamdem, ſine ferro, » ſolis ſuis vitiis, pudendam in ruinam » reſolvetur. Hæc mea ſpes; eâque lætus, » mortem ultro ſponteque obibo. Hoc » unum ſupereſt, quo me mihi, me vobis » approbem ». A. U. C. 859. J. C. 106.

HÆC locutus, omnibuſque in admirationem defixis, genu terram tangit, Romæque ruinam precatus, gladium jugulo imprimit. Multi, exemplum regis ſecuti, pariter in mortem ruunt. Alii, quibus mollior manus, ſe interficiendos tradunt. Quidam, quos vitæ amor tenet, pretioſiorem ſupellectilem, quam ſecum tulerat Decebalus, tollunt, adeuntque Trajanum, hoc pretio vitam emercaturi. Manebant tamen adhuc Dacici exercitûs reliquiæ. Multi in armis palabantur, aut avia in caſtella ſeſe abdiderant. Ne quid hoſtile relinqueretur, eques pedeſque adversùs eos miſſus. Citò quidem Dacorum equites aſſecutus eſt Romanus eques; & jam feſſos turbidoſque ita intercepit, ut penitus ſint deleti. Repertum Decebali cadaver, cujus amputatum caput caſtris illatum eſt: tum oſtentui habitum, dein Romam perferendum, ingens victoriæ monumentum. Interim a Romano pedite palantes Daci aut cæſi, aut vinclis onuſti,

Capta & incenſa caſtra. Horum unum
A. U. C. pro muris etiam defendere auſi ſunt Daci.
859. Temeritas graviore exitio repenſa; hæc-
J. C. que fuit ſuprema Daciæ clades. Propin-
106. quante jam hieme, additum militi donativum, & in hiberna miſſus eſt. Remanſit Trajanus, per hiemem Daciæ ſtatui conſulturus. Hadrianus, qui in hoc bello Principi ſtrenuè adfuit, muneratus eſt adamante, quem ipſe Trajanus a Nervâ acceperat: lætumque fuit imperii augurium.

IN Urbe, quam continuæ Principis victoriæ novis in dies gaudiis extulerant aucta eſt lætitia, celebrato quinquennali Jovis Capitolini certamine, a Domitiano, ut ſuprà memoravimus, inſtituto. Sexto hoc luſtro L. Valerius Pudens, cùm eſſet annorum tredecim, inter poetas Latinos omnibus ſententiis judicum coronatus eſt. Quod non ob claritatem ingenii, ſed propter ſingularitatem, & proniores ad ingenioſæ pueritiæ admirationem animos retulerim. Plerumque enim improſpera præcox natura: nec portentis, ſed ſtudio & arte vigent literæ.

A. U. C.
860. L. LICINIO Surâ III, C. Soſio Sene-
J. C. cione IV conſulibus. Danubius non jam
107. limes, ſed pars fuit imperii Romani,

quod ad Tyram uſque fluvium propagatum eſt. Trajanus victoriis addiderat plus quàm decies centena millia paſſuum circuitu. Nihil omiſit ut tantum terrarum non modò retineretur, ſed pro virili portione ad publicas utilitates totum converteret. Prima cura fuit vias aperire & ſternere, ut expediti forent militares commeatus, commerciiſque pateret regio. Oppida, caſtra, ſtrui juſſa: ob pontis vicinitatem, addita Sernenſium colonia juris Italici: reſtituta quoque Sarmizegethuſa; ibique condita per M. Scaurianum colonia, quæ victoris nomine Ulpia Trajana nuncupata eſt. Ne quid autem turbarum umquam oriretur, ex toto orbe Romano arceſſiti, qui Daciam incolerent, mores rituſque imperii transfunderent. Veteres coloni, virile ac muliebre ſecus, cum liberis, armentis, pecudibus, in imperii interiora ſunt recepti, ut fera ingenia miteſcerent, & procul a patriâ Romanis ſacris legibuſque faciliùs aſſueſcerent. A. U. C. 860. J. C. 107.

Cum Trajanus ea providiſſet, Urbem repetiit. Antè profectus erat Hadrianus, ut præturam iniret; eique datum quadragies ſeſtertium, quo ludos ederet. Longè ſplendidior fuit Urbis facies ob adventum Auguſti. In ejus occurſum effuſa

A. U. C. 860. J. C. 107. tota civitas. Ardebat quiſque optimum Principem reviſere, & propagatori imperii gratulari. Accrevit publica lætitia, cùm acta eſt triumphi pompa, & ſpectata fortiſſimæ gentis ſpolia. Nihil veteris magnificentiæ tramiſſum: datum plebi congiarium, & pomerium Urbis amplificatum. Addidit Princeps ludos quos immensâ munificentiâ per centum viginti tres dies edidit. In iis cæſa ſunt undecim millia ferarum pecudumve, decem millia gladiatorum certavere. Tantorum ſpectaculorum lætitia aucta viſu prorſus novo & majeſtate populi Romani digniſſimo. Longus erat legatorum ordo, quos reges ſocii amicive Romam miſerant Trajani victorias gratulatum. Hos inter videbantur, qui a barbaris gentibus extremiſque Indis miſſi venerant, famâ incertum an timore exciti. Eos omnes Trajanus in ſenatorum ſede ludos ſpectare voluit. Magnificum & ipſi erant ſpectaculum.

Mirum, ut efferbuere ingenia: ardent Principis laudibus ſeſe æternitati inſerere. Græcis etiam verſibus Caninius Dacicum bellum complecti aggreſſus eſt. Juvabat virum altiſſimi ingenii, quodque ampliſſimis operibus increſceret, latam copioſamque materiam tractare, quâ quamquam

quamquam in veriſſimis rebus, fabulæ licentiam æquaret aut ſuperaret. Egregium enim dicere immiſſa terris nova flumina, novos pontes fluminibus injectos, inſeſſa caſtris montium abrupta, pulſum regiâ, pulſum etiam vitâ regem, nihil deſperantem. Super hæc, actos bis triumphos, exultantiſque Urbis faciem, qualem ne libertas quidem olim viderat.

A. U. C. 860. J. C. 107.

RARISSIMAM temporum felicitatem, ni excelſa fuiſſet Principi mens, luctuoſam feciſſet aula. Ibi inviſum, quidquid eminet; locoque criminis eſt, Principis favor. Quiſquis apud eum amicitiâ prævalidus, palam quidem obſequiis, clam calumniis mactatur. Iis ſæpe jam petitus Licinius Sura, ſuâ integritate, Principis conſcientiâ, inimicos eluſerat. Novæ, ideoque atrociores parabantur. Præſenſit Trajanus; illuſtrique exemplo amicum iis exemptum voluit. Itaque ne vocatus quidem, dimiſsâ cuſtodum corporis turbâ, Suram adit cenaturus. Antè ocular io ejus medico oculos ſuos inungendos, tonſori radendam barbam permittit: ita lotus, cum amico recumbens jucundiſſimam init cenam. Poſtero die, cùm adſtarent, qui Suram cruentarum machinationum inſimulabant, « Erratis, inquit,

»ſi vitam meam Sura peteret, heri eam »eripuiſſet». Quo dicto adſerta tum Suræ tranquillitas, tum Trajani gloria; qui norat amicitiis fortunam Principum indigere, præcipuumque eorum opus eſſe amicos parare, &, cùm paraverint, defendere.

A. U. C. 860. J. C. 107.

A. U. C. 861. J. C. 108.

APPIO Annio Trebonio Gallo, M. Atilio Metilio Braduâ conſulibus. Auctis imperii opibus, ad publicam Urbis magnificentiam Trajanus curas vertit. Aderat Apollodorus, quem ſuprà memoravi, vir vaſtiſſimi ingenii, & creatrice naturâ inſtinctus. Is vidit in foro Romano adultam eſſe populi Romani gloriam: divum Julium Cæſarem forum alterum ſplendidius addidiſſe, ingens cœpti imperii ornamentum: ſuum, cùm creviſſet Urbs, & terrarum orbi jura diceret, divum Auguſtum ſtruxiſſe; ibique clariſſimorum virorum ſtatuas, inſcriptis eorum laudibus conſecraſſe, ut aſpectu & gloriâ virtus accenderetur: divum Nervam, novum a Domitiano inchoatum, ſed meliore dignum auctore, non modò abſolviſſe, ſed quidquid etiam anteactum ſublimitate operum ſuperaſſe. Supremum, quod omnia vinceret, & æternum foret Urbis monimentum, animo concepit. Gran-

dioribus auſis utilitatem addidit. Nempe in hoc Urbis ſplendore faſtigium Quirinalis montis centum octo & viginti pedibus adhuc adſurgebat. Complanato monte, vallibuſque æquatis, Apollodorus forum imponere ſtatuit, quod cuncta imperii decora, ſacra, leges, ingenia complecteretur; eaque inter emineret Principis majeſtas, cum æternâ ſuſcepti operis memoriâ. A. U. C. 861. J. C. 108.

Ob id delineavit forum, columnarum magnitudine & æneis laquearibus ſuperbum, in cujus atrio Trajanus ære expreſſus & equo inſidens ſpectaretur. Fori faſtigia inauratis equorum atque ſignorum militarium ſimulacris circumundique ornata. Inſuper tropæis & ſejugi triumphali curru, cui ſuperſtabat Princeps, victricem laurum tenens & a Victoriâ coronatus, inſignis porticus. Hinc juri dicundo baſilica erat Ulpia: inde Ulpiæ bibliothecæ, quæ non ingeniorum tantùm, ſed ſenatûs & imperii monimenta includerent. Ibi quoque attollebatur magnifica templi moles, deorum qui victorias tutaverant imaginibus præfulgens. Hæc inter ſublimis columna marmorea, egregiâ arte ſculpenda, ut cunctos Dacici belli eventus repræſentaret; eâque altitudine, quæ

intuentibus omnibus quantum montis
A. U. C. fuiſſet tantis operibus egeſtum declararet.
861. Columnæ capiti impoſita coloſſea Trajani
J. C. ſtatua, dextrâ orbem geſtantis, ſiniſtrâ
108. innixi haſtâ. Ceterùm cùm optimus Princeps in hos uſus neque ærarii neque fiſci opes impendi vellet, ſed contractas tantùm ex venditâ Dacicâ prædâ pecunias deſtinaret, foro inſcriptum: EX MANVBIEIS. Ut placuit, plaudente ſenatu populoque Romano, operis meditamentum, quale nullum umquam fuit majus excogitatum, ſtatim conquiſitæ operæ, aſportatæ materiæ; omniumque fuit impetus, ut quod erat artis, fieret celeritatis miraculum.

INTERIM altioribus curis diſtinebatur Princeps; certuſque ex majeſtate ſimul & ex utilitate eſſe, ut Roma latiùs mari, quàm terris præſideret, huc imperium propagare decreverat. Jam Oceanum, jam mare Mediterraneum tenebant claſſes Romanæ. Sub ipſo divo Claudio Cæſare, jam agitata, ut antè memoratum eſt, per Rubrum mare commercia; ſed tenuia & languida, quòd nullâ protegerentur claſſe. Adquiſitâ Arabiâ, patebat tandem ille ſinus, unde per Ægyptum Orientiſque regna in immenſum opes quondam

diffuſæ. Ut nunc in Urbem confluerent, Trajanus in mari Rubro claſſem inſtituit; æmulatuſque quod olim Seſoſtris Ægypti, Darius Perſarum rex tentaverant, Ptolemæuſque Philadelphus promoverat, navigabilem alveum fecit; ductâ a Babylone ad Heroum oppidum foſsâ, quæ Nilum Arabicumque Sinum conjunxit. Præter adſertam Arabiæ fidem, his operibus hinc imminebat opulentis Æthiopiæ oris, inde Indiam petebat, &, ſi læderetur commerciorum ſocietas, bellum vaſtationemque ſpargere meditabatur. Numquam latiùs prudentiúſque fuerat imperitatum: ita coaleſcente Romanæ dominationis vi, ut nihil intus eſſet divulſum, nihil externum niſi cum ſuo exitio poſſet hoſtilia exercere. A. U. C. 861. J. C. 108.

ID tamen auſi Sarmatæ, acti prædæ cupidine. Compreſſi ſunt ab Hadriano, qui tum legatus prætorius Pannoniam regebat; quantóque apud Trajanum favoris cupidior, tantò retinendæ militaris diſciplinæ diligentior. Civilia quoque pari ſtudio tractabat; & procuratores, quos non fiſcus, ſub optimo Principe æquus & modeſtus, ſed privata avaritia ad injurias adigebat, coercuit. A. U. C. 862. J. C. 109.

AULO Cornelio Palmâ II, Caio Cal-

viſio Tullo II conſulibus. Annus inquies
A. U. C. 862. J. C. 109. fuit terræ motibus. Iis tres urbes in Galatiâ proſtratæ. Perterritus quoque extremus Oriens, ſimul adeò atroci conflictatus fame, ut corporibus humanis veſceretur. Cæſar, haud minus ſecuritati, quàm ſplendori Urbis intentus, hæc mala pro virili portione præcaverat. Numquam enim major fuit annonæ cura; &, ut ad poſteros etiam ejus ſollicitudo tenderet, reperit firmavitque piſtorum collegium. Adversùs quoque aut imminentes terræ tremores, aut Tiberis exundationes, quarum vim magnam jam exhauriebat foſſa a providentiſſimo Principe facta, utì ſuprà relatum eſt, ſtatuit ne domorum altitudo, ſexaginta pedes ſuperaret. Eadem caritas, aſſiduæ per provincias largitiones, & continua in urbes beneficia; præcipuo tamen, ut Cæſarem decebat, Italiæ amore, cujus non modò commoditati, ſed æternitati in omnibus conſultum voluit. Inde non quæſita, ſed Principum beneficiis ſemper devota, erupit omnium veneratio. Undique, quod numquam antè auditum, propagatori imperii, locupletatori civium acclamabatur. Unus omnium timor, ſola querela, quòd aliquando fata optimum Principem rape-

rent, nec eſſet ei ſoboles, quam ſuî ſimilem & heredem inſtitueret. A. U. C. 862. J. C. 109.

CIRCUMSPICIEBAT quidem Trajanus virtutes, quas in id faſtigium adſumeret. At difficilis ob raritatem delectus, & ſemper anceps, quòd privatorum virtutes plerúmque in regnantum vitia cedant. Præterea ambitione & cognatione gliſcebat Hadrianus, Licinii Suræ amicitiâ, Plotinæ, Trajani uxoris, favore, oraculis etiam, quæ ſemper audaciæ prompta ſunt, ſubnixus. Aderat & commendatio ob Sabinam, Marcianæ, ſororis Trajani, neptem, quam uxorem duxerat. Hæſitabat tamen Trajanus, & reformidabat leve & verſatile ingenium, Græcorum literis, moribus, artibus impenſiùs, quàm Principem decet, deditum, ſubdolum etiam, quod vitia & virtutes pariter ſimularet. Ut curatiùs introſpiceretur, cúmque Hadrianus fortiter in bello Dacico ſe geſſiſſet, & recèns Pannoniam egregiè rexiſſet, hoc anno conſul ſuffectus eſt. In eo magiſtratu, a Surâ comperit ſe eſſe adoptandum. Ubi primùm id vulgari cœptum, ſemper pronis ad fortunæ reverentiam animis, momento mutata de Hadriano hominum judicia. Antè ejus mores contemptui, artes irriſui habebantur. Statim

A. U. C. 862. J. C. 109. in immenſum crevere virtutes: nulla fuere vitia. Paſſim ut literarum & elegantiarum arbiter celebratur : canere, pſallere, mederi etiam peritus omnium laudibus attollitur : muſicus quoque, & geometra, & pictor, & fictor ex ære, vel marmore, proximè Polycletos & Euphranoras, prædicatur. Has inter adulationes, ſeu virtus, ſeu invidia fuit, infenſi manſere Palma & Celſus. Apollodorus autem, æmulationis expers, ſed ingenitâ nobilitate ingeniorum, cùm in ejus operibus aliquid coram Trajano Hadrianus arguiſſet, libere eum adlocutus : « Hæc, inquit, nihil ad » te. Tuas cura cucurbitas ». Quæ nunc tantò patientiùs diſſimulavit Hadrianus, quantò acriorem parabat ultionem, ſi umquam rerum potiretur.

A. U. C. 863. J. C. 110. SER. Salvidieno Orfito, M. Pæducæo Priſcino conſulibus, Pantheon tactum fulmine; auctaque aſſiduis tempeſtatibus & crebris diluviis mala. Exundavit Tiberis, demiſſioribus ripis altè ſuperfuſus: ipſe Anio, delicatiſſimus amnium, fractis raptiſque quibus inumbratur, nemoribus, latè per agros villas tectaque disjecit, &, ſuper ruinas evectus, pariter divitum apparatus gravemque ſupellectilem, & ruris inſtrumenta, armentaque, boves &

rectores abſtulit. Nec malo vacant, quos excelſioribus terris illa tempeſtas non deprehendit. Hos premit aſſiduus imber, & dejecti nubibus turbines. Proruta opera, quaſſata atque etiam decuſſa monimenta; multi ejuſmodi caſibus debilitati, obruti, obtriti; plurima paſſim damna. Repentinæ calamitati ſubvenit Trajanus, Italiamque reſtituit. Egregium quoque ſubſidium paraverant jam diu coalitæ pax & concordia, earumque comes abundantia. Magna quidem horum temporum laus, ſed non ita grata legentibus. Varietate placent bellorum motus & fori ſtrepitus: æqualem & inconcuſſam felicitatis tranquillitatem faſtidimus. At detur virtuti, detur exemplo, ſæpe cupita, rarò viſa, & fortè ſeriùs reditura, memorari tempora, quibus Princeps & populus mutuò felices, ſibi invicem plaudentes, læti adquieſcebant: hic in reverentiam, ille in benevolentiam intentus. Præeminebat quidem Princeps, non dignitate tantùm, ſed, quibus ſemper certum Principibus placere, liberalitate & affabilitate. Tantaque ejus popularitas, ut nimiam erga omnes comitatem amici culparent. At voces, veteris ſervitutis retinentes, egregio, & per omnes ætates in Principum

A. U. C. 863. J. C. 110.

documentum ituro, corripuit dicto; «Talem ſe Imperatorem eſſe privatis, »quales eſſe ſibi Imperatores privatus »optaſſet».

A. U. C. 863. J. C 110.

Inter eas civilis vitæ delicias, nihil de Principalibus curis remiſſum. Novis quotidie operibus promovebatur publica commoditas. Jam ſuperi inferique maris portus abſolvebantur. Jam præclarâ arte maximiſque impenſis ſtrata erat per Pomptinas paludes via: eam produxit Cæſar, & a Benevento Brunduſium pecuniâ ſuâ fecit. Ex alterâ imperii parte iter per feras gentes conditum, quo facilè ab uſque Pontico mari in Galliam permearetur. Simul Sauromatæ regis amicitia disjunctas terras conſociabat, Orientemque Occidenti connectebat. Tantam imperii amplitudinem, conſenſu validam, Trajanus novo firmavit invento, quo, quantùm patitur hominum natura, omnia, numinis inſtar, intueretur, omnia exaudiret. Admota nempe publici cursûs media, ut quidquid ubique e republicâ gerebatur, ocyùs noſceretur, &, ſi quid egeret regimine, ſtatim adeſſet Principatûs vis & auctoritas.

Singulæ imperii partes in optimo ſtatu erant conſtitutæ. Novum ac mirabile

ex ipſis Principis oblectamentis decus acceſſit. Ingens erat fama immenſarum navium, quas Ægypti reges & Hiero, clariſſimus Syracuſarum rex, quondam ſtruxerant. Trajanus hæc artis miracula, bellis quidem & commerciis minùs habilia, ſed ob magnificentiæ & artificii commendationem æternùm memoranda, renovare atque etiam ſuperare aggreſſus eſt: ratus dignum eſſe populo Romano ſpectaculum, & intereſſe ut, qui orbem virtute & armis viciſſet: eum quoque ingeniis & artibus vinceret.

A. U. C. 863. J. C. 110.

ITAQUE quintodecimo ab Urbe lapide delegit Aricinum lacum, profundiſſimum, illimi aquâ, nec ullis umquam caſibus obnoxium. Locus erat non modò viæ Appiæ viciniâ, & Numæ regis memoriâ celeberrimus, ſed amœniſſimis quoque collibus, ſemper virentibus ſilvis, ſaluberrimâ aeris temperie, ditique ſolo, & lætis proſpectibus gratiſſimus. Ibi aggeſtis immenſis larignarum, pinearum, cupreſſinarum, quercearumque arborum ſtruibus cum ingentibus ferreorum, æreorum, & roboreorum clavorum acervis, ſtructa eſt navis, omnium quæ umquam fuere maxima, quingentos ſex pedes longa, lata ducentos quinquaginta tres,

profunda ſexaginta. Prima cura fuit, ut tanta moles validiſſimâ compage coagmentaretur; iiſque in partibus, unde hiſcere potuiſſet, ſolidiùs firmaretur. Tabulæ non junctæ tantùm, ſed minoribus tabulis, latis circiter quaternos digitos, per ſtriaturas inſertis, connexæ, & roboreis clavis conſtrictæ: cautum tamen eſt ne clavi foras exirent, ut exterior tabularum facies purior & firmior maneret. Nullus uſquam fuit ferreorum clavorum uſus, niſi iis in locis, in quibus aut rubigine infici, aut excidere, ſine ullo navis damno poterant. Quidquid robuſtiore & perenni juncturâ fuit continendum, æreis clavis, quorum multi binos palmos erant longi, transfixum eſt. Ultra progreſſa eſt cura; juvitque, cùm duraturum pararetur monumentum, extimam totam navim plumbeis laminis veſtire. At, ne quid humidi penetraret, ligneaſque materias corrumperet, inter navis tabulas & plumbeas laminas infarctæ lanæ ſuavè olenti pice imbutæ. Præterea, ut pars navis, aquis mergenda, incorruptior foret, licèt jam ibi major eſſet tabularum craſſitudo, duplicibus adhuc plumbeis laminis redimita eſt: in ſuperiore autem dimidiâ parte ſimplices tantùm fuere,

A. U. C. 863. J. C. 110.

Æreis clavis fixæ erant laminæ; &, ne deſideraretur elegantia, clavorum caput in radiantium ſtellarum formam erat figuratum. A. U. C. 863. J. C. 110.

MAJOR in interiore nave, adversùs ignium vim arenato & lateribus veſtitâ, magnificentiæ oſtentatio. Ibi ſtructa digna Principe, digna Trajano domus; præter opes & decora, quæ tantam ſemper ſequuntur fortunam, vermiculatis pavimentis, æreiſque trabibus ſuperba. Improviſum magis, eóque gratius, additum etiam ornamentum. Nempe e ſummo colle, qui trecentis circiter paſſibus adſurgit Septemtrionem versùs, fons erumpit: ejus aqua plumbeis canalibus in navim perducta, ut & commoditati ſufficeret, & ſalientibus jactibus domûs areas condecoraret.

TANTUM artis prodigium ſtabat in medio lacu; ad ejus oras nave hinc & inde funibus alligatâ: nec ullus intumeſcentium aquarum metus, excavato intra montem per tria paſſuum millia emiſſario, quo ſuperfluum exoneraretur. Civium oblectamenta inter Principis delicias non omiſſa. Ambitu trium circiter millium paſſuum explanata via, lacui imminens, quâ currus ducerentur. Inde per trecentos

circiter paſſus facilis ad lacum deſcenſus;
A. U. C. ibique, pari circuitu, multâque platano-
863. rum umbrâ, commoda peditibus deam-
J. C. bulatio. Ipſo in lacu, magna cymbarum
110. copia, ut quæ quiſque longiùs ſuſpexerat, propiùs inſpiceret, adiretque, & Principis voluptatibus frueretur. Id autem tradidiſſe operæ pretium fuit, cùm nihil ſummum ſilere debeat Hiſtoria, prudenſque rerum non minùs ex oblectamentis, quàm ex conſiliis factiſve Principes æſtimet.

C. CALPURNIO Piſone, M. Vettio
A. U. C. Bolano conſulibus. Structum in Martio
864. campo amphitheatrum, thermaſque Urbi
J. C. additas, aliaque complura monumenta
111. aut a Principe in publicos uſus, aut a populis in Principis venerationem poſita, licèt egregia ſint pacis & felicitatis ornamenta, haud tamen recenſuerim, ne ſit ſimilia narrantis ſatietas. At, ob raritatem & exemplum, ſilere nefas amicitiæ decora. Exoleverant cruenta illa tempora, quibus præcipua fuit Principatûs lex: «Oderint, dum metuant». Trajanus, id atrox & Principe indignum ratus, ſe Titi æmulum ferebat; & ut, quas Titus orbi delicias promiſerat, ipſe faceret, ſe optimis amicis accinxerat, quîs ſine nihil datum Principibus magnum aut ſuſcipere,

aut peragere. Gloriam, quam eorum conſiliis ſibi peperit, cum iis communicatam voluit; eoſque conſulatibus extulit, honoribus proſecutus eſt. Vidit læta civitas, non ob fortunam & opes, ſed propter virtutem & amicitiam, a Principe honoratos cives, ſtatuaſque in ejus foro poſitas Soſio Senecioni, Licinio Suræ, & Publicio Celſo.

A. U. C. 864. J. C. 111.

TANTA Principis humanitate maleſanos animos ad ſcelus provocatos referre puderet, ni intereſſet illuſtri exemplo comprobare turbida ingenia cæco impetu in novas res ferri, &, quamquam recti ſtudia ſæpe prætendant, ambitione tantùm & audaciâ regi. Numquam id evidentiùs compertum, quàm cùm in eâ reipublicæ tranquillitate Craſſus, Laberius Maximus, aliique conjurationis ſocii, adversùs optimum Principem conſpiravere. Ultionem Trajanus, ſuâ conſcientiâ & populi amore tutus, dedignatus eſt. Senatus, non ex ſceleris atrocitate, ſed ex Cæſaris indulgentiâ, in reos animadvertit. Craſſus & Laberius Maximus inſulis clauſi ſunt.

DUM illi ſeſe in exitium præcipites agebant, Hadrianus fortunæ validiùs ſe inſerebat. Sura, quem modò memoravimus,

A. U. C. 864. J. C. 111. mortalitatem expleverat, Principi ob familiaritatem, populo ob publicæ magnificentiæ ſtudium conditumque gymnaſium gratiſſimus. Ductum ei publicum funus; & in perennem memoriam, thermas, recèns ſtructas, Trajanus de ejus nomine Suranas appellavit. Ejus ingenio in componendis Principalibus orationibus uſus erat Cæſar, non quòd literas aut neſciret, aut deſpiceret: immo exſtant vel Græcis in literis ejus ingenii monimenta. At ab ipsâ juventute in caſtris belliſque fuerat innutritus: dein Princeps vetera ducum exempla, militareſque artes, & imperii curas tractare, quàm in operosâ verborum compoſitione, vix decorâ Principi, cùm eam primis ab annis non calluerit, tempus terere, ſatiùs duxerat. In Suræ locum dictandis orationibus Hadrianum adſumpſit. Magnum fuit & favoris & familiaritatis incrementum, quod Hadrianus blanditiis, Plotina artibus promoverant.

A. U. C. 865. J. C. 112. Trajano Auguſto VI, T. Sextio Africano conſulibus. Longâ imperii Romani pace creverat Parthorum ſuperbia. Jam Pacorus hoſtilia tentaverat: majora ſuſcepit Choſroes. Hic, mortuo Armeniæ rege, Exedari diadema imponere auſus eſt.

Trajanus, ubi id nuntiatum eſt, Choſroi ſcripſit «nihil adversùs majeſtatem Romanam juſque imperii attentaret. Non »Parthorum, ſed Romanorum, eſſe Armeniæ reges dare. Meminerit veterum »temporum, & Neronis, qui id auctoritatis recèns ſibi vindicavit. Non paſſurum, ſe Principe, minui imperii decus: »neque exiſtimare ſe Choſroem bellum, »quàm pacem, malle. Jam a Ventidio, »cùm diviſa ac turbulenta eſſet Romana »res, ſuperatos eſſe Parthorum exercitus: »nunc integras bello paceque adoleviſſe »Romani imperii vires; totaſque externam vim propulſuras. Se eſſe hortatorem »pacis: modò, ni conſiliis annuat, ducem belli, læſæque populi Romani majeſtatis vindicem fore».

A. U. C. 865. J. C. 112.

CHOSROES, inſitâ Orienti vanitate, longinquas minas inriſit. Id Trajanus, haud illætus, reſcivit; quòd, partâ quæſitæ pacis famâ, loca paternis victoriis nobilitata reviſeret, Alexandri Magni premeret veſtigia, &, poſt propagatos ultra Danubium imperii fines, trans Euphraten Tigrimque Romanas aquilas oſtentaret: ibi cum immortali ſuî nomine clariſſima patriæ tropæa poſiturus; Indias etiam, ſi fata ſiverint, penetraturus. In

A. U. C. 865. J. C. 112.

has belli cogitationes intentus, incertoſque mortalitatis caſus reputans, quantùm potuit, reipublicæ conſuluit; pròviditque ut maneret Urbis felicitas, cœptaque in ejus ſplendorem opera abſolverentur. Par circa provincias Principis caritas; cúmque Neratium Priſcum, virum quem hæc ætas virtutis laude & juris ſcientiâ ſummum tulit, alloqueretur: « Commendo tibi », inquit, « provincias, ſi quid mihi fataliter » contigerit ». Ubi cuncta diſpoſita ſunt, vota ſuſcepit Princeps, ut dii bellum proſperarent; ſenatus populuſque Romanus, ut periculis immunem, ſalvumque, Principem optimum reducerent: additaque Trajano patri cæleſtis religio, ut filium ardua tentantem protegeret. Mox Trajanus profectus eſt, comitibus Plotinâ, quæ numquam a marito diſceſſit, & Matidiâ, cujus mater, Marciana, ſoror Principis, expletâ mortalitate, deûm honores receperat. Hadrianus, Plotinæ favore, inter legatos adſcitus.

Cum id bellum moras pateretur, iter Trajanus ita inſtituit, ut in provinciarum utilitatem cederet; multaſque inviſit. Poſtquam Athenas advênit, ei occurrêre Parthorum legati. Auditâ Trajani profectione, Choſroes, territus quòd minis

facta tam citò inſtarent, belloque invalidus, hos miſerat, « ut pacem orarent; » Armeniam peterent pro Parthamaſiride, » qui & ipſe Pacori erat filius; nuntiarent» que Exedarem a ſe regno eſſe pulſum, » quòd adversùs Romanos & Parthos æquè » indignè ſe gereret ». Legati, oblatis muneribus, regis mandata expoſuere. Trajanus munera rejecit; idque tantùm reſpondit: « Amicitiam operibus, non » verbis, æſtimari: ſe Syriam mox peti» turum; ibique quid facto opus conſul» turum ».

A. U. C. 865.
J. C. 112.

INDE Aſiâ, Lyciâ, lociſque finitimis luſtratis, flexit ad Ægyptum, ut turbatas res provinciæ mobilis & ventoſæ, at ob Urbis annonam cautiùs coercendæ, componeret. Ibi hortantibus amicis ut de belli eventu conſuleret Heliopolitanum deum, cujus reſponſa magnâ celebritate multiſque experimentis comprobata ferebantur; Cæſar, ne qua humana fraus ſubeſſet veritus, priùs religionis fidem exploravit; miſitque ſignatos codicillos, ad quos ſibi reſcribi vellet. Deus juſſit « afferri » chartam, eamque ſignari puram, & » mitti ». Stupuere plurimùm ſacerdotes, qui conditionem codicillorum ignorabant. Hos verò maximâ cum admiratione

A. U. C. 865. J. C. 112. Trajanus excepit, quòd ipſe quoque puris tabulis cum deo egiſſet. Tum quaſi religionis certus, aliis codicillis conſcriptis ſignatiſque conſulit « an Romam, perpe» trato bello, rediturus ſit ». Vitem centurialem deus ex donariis, in æde dedicatis, deferri juſſit, diviſamque in partes ſudario condi, ac proinde ferri. Obſcurum reſponſum, nunc prout cuique ſenſus aut adulatio in varia tractum, pòſt, cùm defuncti Trajani oſſa Romam relata ſunt, ambitiosè laudatum, Cæſar ad properandi neceſſitatem meliùs convertit. Itaque compoſitis Ægypti rebus, vicinos adiit Judæos, gentemque inquietem, & fanatico impetu maliſque ad atrocia ſemper pronam, compeſcuit; ne quid turbarum retro audiret, dum Armeniis Parthiſque incumberet.

INTER has peregrinationes, cùm Hadrianus factus eſſet Athenarum princeps, quem Archontem vocant, mulier bicipitem fetum Romæ edidit. Aruſpicum reſponſo in Tiberim abjectus eſt. Felicior fuit mater, quæ Alexandriæ uno utero quinque liberos genuit: hos Trajanus ſuis ſumptibus ali juſſit. Eadem anno ſequenti tres peperit.

A. U. C. 866. J. C. 113. L. PUBLICIO Celſo II, L. Clodio

Priſcino conſulibus. Adſertâ per provincias tranquillitate, Trajanus Seleuciam venit. Urbi proximus eſt mons Caſius, quem placuit Cæſari conſcendere, non modò ut excelſo ejus e cacumine quartâ vigiliâ orientem per tenebras Solem aſpiceret, breviqueque circumactu corporis diem noctemque pariter experiretur; ſed major erat religio Jovem, ſummum loci numen, venerari; eique argentea vaſa aliaque Dacicæ victoriæ monimenta ſacrare. Pietatem Cæſaris carmine Græco celebravit Hadrianus, quem nulla umquam fugit placendi occaſio. Inde Anthiochiam ventum. Ingens fuit ob receptum Principem urbis lætitia, ſed in Chriſtianorum luctum verſa. A. U. C. 866. J. C. 113.

SUPRA memoravimus Trajani literas, quibus Chriſtianos quidem conquiri prohibitum. Id ultro indulſerat Cæſaris clementia. At, ſi deferrentur & arguerentur, eos puniri juſſum; quòd vetita eſſet externa quæque religio, ni a ſenatu probaretur. Ignatius, Antiochiæ Chriſtianorum antiſtes, difficilia tempora, quibus multi periere, erat elapſus, cùm, tamdem accuſatus, coram Trajano ſiſtere ſe juſſus eſt. Is pervicax perſtitit, ſeque *Theophorum* dicebat. Trajanus jubet

A. U. C. 866. J. C. 113.

« eum comprehendi, duci Romam, & » in amphitheatro beſtiis objici, ut po» pulus Romanus *Theophori* ſpectaculo » fruatur ».

TUM Cæſar ad belli curas converſus eſt. Eum convenit Arbandes, Abgari Arabum regis filius. Pater, qui regnum magnâ pecuniæ ſummâ a Pacoro redemerat, fidem exuere nondum audebat: cupidus tamen gratiam apud Trajanum occupandi, filium præmiſerat, qui munera & obſequia deferret. Juvenem, vultu formoſum, procerum corpore, ætate florentem, multâ cum humanitate Cæſar excepit: amicè tantùm queſtus, quòd ad legationis officia, non in belli & periculorum ſocietatem veniſſet; ejuſque inaurem attrectans, (illi enim gentili de more perforatæ aures, & aureis inauribus onuſtæ) « hanc » tibi », inquit, « libenter avellerem, ut » in poſterum non hoc cultu, ſed armis » Romanum Imperatorem adeas ». Alia addidit filio patrique grata.

DEIN Antiochiâ profectus eſt cum valido exercitu: geminus ei erat, alter legionum, alter ſociorum: ingens inſuper auxiliarium copia, & multi in numero relati. Armeniam primùm petiit. Ut ejus finibus propinquavit, undique in occurſum

& venerationem adcucurrere vicini ſa-
trapæ regeſque, ſua quiſque offerentes A. U. C.
munera, & ſi quid haberent ſingularitate 866.
curioſum oſtentantes. Hæc inter viſus J. C.
equus, doctus anteriora genua flectere, 113.
cervicemque pedibus ejus, qui propè aderat, ſubmittere. Dum fervent ſalutantum officia, Parthamaſiris, adversùs ingruentem belli procellam impotens, literas ad Trajanum miſit, uſurpato regis nomine. Nihil ei reſcriptum. Alteras, omiſſo regis titulo, ſcripſit; petiitque ad ſe mitti Marcum Junium, Cappadociæ præſidem, quîcum ageret. Trajanus, Junii filio eum adire juſſo, ipſe Samoſata proficiſcitur, quibus citra pugnam potitus eſt. Mox, ne Parthamaſiris necendo moras illuderet, magnis itineribus indefenſam Armeniam penetrat; captiſque Satalis, Anchialum, Heniochorum & Machelonum regem, ob fidem, donis remunerat. Deinde occupat Elegiam: ibi munita caſtra; dataque Parthamaſiridi Cæſarem adeundi copia. Is, intra caſtra pro tribunali admiſſus, Trajanum ſalutat. Nihil autem humile, nihil abjectum reputans, dum regnum obtineat, diadema capiti detrahit; eoque ante Cæſaris pedes poſito, ſtat ſilens & venerabundus, ejus

jussa opperiens. Miles, lætus videre Ar-

A. U. C. ſacidarum ſanguinem, Pacori filium,

866. Choſrois fratre genitum, quaſi captivum,

J. C. ante Romanam majeſtatem demiſſum,

113. ingenti clamore Trajanum, ut victo hoſte profligatoque bello, imperatorem conſalutat. Improviſo tumultu horret Parthamaſiris, eumque ſuî injuriam interpretatus, fugam trepidus circumſpicit. At ſe undique cinctum milite intuens, hæret, & deprecatur « ne in tantâ turbâ eloqui » cogatur ». In Principis tabernaculum deducitur; regnumque orat: ſed nihil impetrat; certo Cæſare Armeniam Romano imperio continere, dum Parthico bello diſtineretur.

PARTHAMASIRIS, nullâ regni ſpe ſubnixus, irâque infremens, e tabernaculo exſilit. Jam caſtrorum medium attigerat, cùm illum arceſſi jubet Trajanus, ne, ſi inauditus recederet, quæ inter ipſos ſecretò erant agitata, falſis rumoribus corrumperentur. Itaque iterum conſcenſo tribunali, imperat Parthamaſiridem adſtare, &, prout libitum, cauſam orare. Is adhuc irâ & amiſſi regni deſiderio incenſus, in libera prorumpit verba: « Se » non victum, non captum bello: ſed » ſponte veniſſe, ratum apud Principem » inviolatam

»inviolatam eſſe Principum dignitatem : »nec ſe aut nova, aut indebita, petere. A. U. C. »Idem a Nerone Tiridati datum; prio- 866. »reſque Cæſares cum Arſacidis non ut J. C. »hoſtes, ſed ut amicos egiſſe. Se primum 113. »eſſe delectum, ut per ſuî contumeliam »in regum injurias iretur». Trajanus, ibertate haud offenſus, ſed dignitatis etinens, reſpondit : «Eam eſſe populi »Romani æquitatem, ut neminem lædat: »eam majeſtatem, ut nec reges deſpiciat, »nec timeat. A Pompeio prioribuſque »Cæſaribus Armeniam regibus permiſ- »ſam, quòd id tunc tranquillitati publicæ »expediret. Nunc Choſroem amicitiæ fœ- »dera violaſſe; datiſque Armeniæ regibus, »dominationis Romanæ jura perfregiſſe : »ea ſe ſarta tectaque velle; & in poſterum »non regnum, ſed provinciam fore Ar- »meniam. Sibi autem ſacra eſſe gentium »jura : nec Parthamaſiridem ſuis in caſtris »captivum attineri. Quò vellet, abiret; »Parthique, qui eum erant comitati, »ſequerentur». Armenii autem, qui cum o venerant, cùm & ipſi, ut & eorum atria, pars eſſent imperii Romani, ma- ere juſſi ſunt. Parthamaſiridi additi equi- es, qui eum ducerent, ne fortè dum diſ- ederet, turbas ſeditioneſve machinaretur.

TUM reliqua Armeniæ occupata: vicini
A. U. C. reges in fidem recepti, aut, ſi repugna-
866. vere, non prœliis, ſed auctoritate, in
J. C. ditionem redacti. Caſtris præſidiiſque
113. munitâ provinciâ, Trajanus Edeſſam profectus eſt, ut Parthicum bellum diſponeret. Abgarus, qui, miſſis ſæpe legatis & muneribus, amicitiam ejus coluerat, ei occurrit; obtulitque ducentos quinquaginta equos, totidem loricas atque ephippia, & ſexaginta millia telorum. Tres tantùm loricas accepit Trajanus: cetera remiſit, ſponte indulgens Abgaro, quòd non priùs in ejus conſpectum veniſſet. Inde Edeſſam ingreſſus eſt. Magna fuit ob ejus adventum lætitia. In convivio rex filium ſuum barbarico de more ſaltantem induxit; regnumque, quod a Parthis, ut jam retuli, redemerat, Principi ultro offerebat, in obſequia eò effuſior, quò ſerior.

INTERIM Ignatius, quem ſuprà memoravi, Romam pervenerat. Cùm inſtaret ludorum finis, XIII Kal. Januarias leonibus objectus eſt, ſtatimque diſcerptus; mortis, quàm hominum vulgus vitæ, avidior. Non in Urbe tantùm, ſed in provinciis viſa eadem Chriſtianorum alacritas; iiſque profuit. Puduit enim morte

punire, quibus volupe erat mori. Sic reſtincta, quæ adversùs Chriſtianos efferbuerant, odia: cúmque Tiberianus, Judææ præſes, Trajano ſcripſiſſet, ſe in eos animadvertendo eſſe imparem, quòd ſponte lætique ſupplicia provocarent, Cæſar prudentiâ ſimul & clementiâ inutiles pœnas prohibuit. A. U. C. 866. J. C. 113.

Q. NINNIO Haſtâ, P. Manilio Vopiſco conſulibus. Præter lætos receptæ Armeniæ nuntios, forum & columna, ſplendidiſſima artium miracula recèns abſoluta, Urbem gratiſſimo ſpectaculo recreabant. Conſentientibus ſenatûs & populi votis dedicata ſunt; cunctique jactabant « terram triſti pyramidum mole non obrui, » nec peregrinas obeliſcorum formas operoſiùs, quàm glorioſiùs, oſtentari: tamdem Romam ſuis artibus victoriarumque ſuarum monimentis ſplendeſcere, & ſupra quidquid priſca ætas prædicavit evehi ». Iterum Principi additum eſt *Optimi* cognomentum; rarâ & majore, quàm antè, gloriâ: cùm præproperæ laudis toties populos pœnituerit, puduerit Principes. At idem erat poſt tot annos Urbis ſenſus, eadem Principis virtus. Pace belloque inclaruerat. Novum decus ex Parthicis rebus acceſſit. A. U. C. 867. J. C. 114.

A. U. C. 867. J. C. 114.

DUM bellum per ſuperiorem annum in Armeniâ flagrabat, Mannus, Arabiæ, quæ Meſopotamiæ contermina eſt, rex, & Sporaces, Anthemuſiæ phylarchus (id ibi nomen regibus), ſeu fide in Parthos, ſeu ob incertos belli eventus ambigui, neque Trajanum adierant, neque legatos miſerant. Eorum quoque exemplum ſecutus Maniſarus, licèt inteſtinis cum Choſroe diſſidiis Armeniam Meſopotamiamque occupaſſet, tuncque eos inter vigerent hoſtilia. At ubi audiere Cæſarem, Meſopotamiam ingreſſum, ad Abgarum veniſſe, ſtatim miſère, qui de pace componerent. Maniſarus ſe regionibus, quas occupaverat, ceſſurum pollicebatur. Reſpondit Cæſar: « Veniret ipſe, fidemque » factis, non verbis, probaret ». Suſpectus magis Mannus, quòd copias Mebarſapi, Adiabenes regi, ſubminiſtraſſet. At Cæſaris diligentiâ fuerant interceptæ. Ne aut ſocietate, aut tempore, valeſcerent, viſum ſatius eſſe eorum obſequia imperare, quàm exſpectare. Itaque Trajanus, ſuadente Abgaro, Anthemuſiam profectus eſt, ut inde Adiabenen peteret.

CERTUS autem longinqua in primis bella imperatoris exemplo & militari diſciplinâ profligari, pedes cum exercitu

incedebat, tranabatque flumina: militari victu, lardo, caſeo, poſcâ contentus. Si movenda erant caſtra, ipſe inſtruere exercitum, ordineſque pro locorum temporumque varietate diſponere: identidem falſos etiam rumores ſpargere, ut vigil & impiger miles bellum cautè capeſſeret. Cùm in exercitu nihil eſſet vagum, nihil ſolutum, duceſque Cæſaris exempla æmularentur, quidquid armis petitum, ceſſit. Capta Anthemuſia: adquiſita Arabia. Luſius Quietus, bello Dacico clarus, Singara aliaque Meſopotamiæ oppida citra pugnam potitus eſt. Niſibin, urbem validiſſimam, Batnaſque Cæſar expugnavit. Tum cùm ultra Euphratem victrices aquilæ dominarentur, regnaque, Parthici imperii decora & auxilia, parere eſſent coacta, Cæſar *Parthicus* appellatus eſt. Glorioſum quidem nomen; ſed ei lætum magis nomen *Optimi:* quòd in illo bellicæ tantùm virtutis laus erat: in hoc autem, præter animi morumque commendationem, ſe amare populum, ſe a populo redamari audiebat.

A. U. C. 867. J. C. 114.

L. VIPSTANIO Meſſalâ, M. Vergiliano Pedone conſulibus. In Oriente ſumma erat Romani nominis claritas; in Urbe abundantia & opes, Has amplificaverant

A. U. C. 868. J. C. 115.

Dacia, & Pannonia metallorum feraces.
A. U. C. 868. J. C. 115. Auro, argento, æreque effoſſis, quod fuit monetæ, aut uſu detritum, aut fraude adulteratum, aut avaritiâ clauſum, reparatum eſt; verſæque in victoriarum monimenta divitiæ, Cæſaris virtute & providentiâ partæ. Talibus monimentis materiam continuò ſuppeditabant, qui ex Oriente afferebantur, nuntii. Simul creſcebat amor Principis, qui tot ſe objectabat periculis. In Urbe, in provinciis vota pro ejus incolumitate ſuſcepta; &, ut præſens ſemper foret pater patriæ, paſſim poſitæ ejus imagines.

IPSE interim per domitas gentes Romanam dominationem firmatum ibat. Parthamaſiride occiſo, Armeniâ & Meſopotamiâ in poteſtatem populi Romani redactis, capta & Parthia: Cardueni Medi, Mardique occupati: Iberorum, Sauromatarum, Boſporanorum, Arabum, Oſroenorum, Colchorumque reges in fidem accepti. Et ut Oriens intelligeret Romanos non capere terras, ſed injurias ulciſci, & pacatum orbem velle, Trajanus terras victoriis partas diribuit, regeſque impoſuit, qui auctoritate populi Romani jura populis dicerent. Magnifica ſemper ſcena, lætiſſima fuit, cùm in hoſtili antè

ſolo, procul a priſcis imperii finibus, præſente victore exercitu, viſi ſunt tres reges, nudo capite ſupplices, Cæſaris juſſa excipere: iis obſequia profeſſis adſignata regna. A. U. C. 868. J. C. 115.

Tum placuit Cæſari eorum fidem abſentiâ experiri: ſimul mens erat imperii rebus propiùs conſulere, ut, cùm cuncta forent tuta, bello Parthico finem audentior imponeret. Itaque deſtinavit hiemem Antiochiæ agere. Ut eam urbem, Syriæ caput, repetiit, illuc undique confluxit infinita hominum multitudo: alii ut publicas privataſque res, alii ut externas, tractarent: multi ut optimum Principem, tantâ victoriarum famâ præfulgidum ſpectarent & venerarentur. Pedo quoque conſul Româ advenit. Aderat & ingens militum copia. Ne iis quidem temporibus, quibus valuit Oriens, umquam fuerat Antiochiæ tam magna hominum vis, tanta imperii majeſtas. Splendida lætaque urbis facies momento funeribus & luctu mutata. Præceſſere quidem fulmina, tonitrua, & inſolita ventorum procella, haud credita tamen tantorum malorum prænuntia.

His autem ſopitis, a. d. decimum Kal. Januarias ante diluculum auditus

A. U. C. 868. J. C. 115.

repentè terribilis ſonus; ſimul intumeſcit, tremitque terra: nutantia hinc inde mœnia tectaque attolluntur: mox pondere depreſſa & mutuo occurſu arietantia, horribili cum fragore columnis, trabibus, lateribus, ſaxiſque crepitantibus, ruinas per vacuum etiam viarum arearumque ſpargunt. Avulſæ quoque radicitùs arbores ſurſum vibratæ ſubſultant. Hos inter ſtrepitus tam denſa cooritur pulveris nubes, ut nec videre, nec loqui, nec audire quiſquam valeat. Interim immenſa hominum vis exanimatur: alii ſub tectis oppreſſi; alii, dum tentant fugere, multiplici ruinâ eliſi, aut obruti. Triſte in hac ſtrage ſubſidium mors. Sors enim triſtior hos manet, quos parte tantùm corporis obtritos premunt columnarum trunci, trabiumve aut ſaxorum fragmina, mortis certos, in tormenta vivaces. Dies multos, multas noctes duraverat horrendus ille motus, cùm tandem reſedit. Tum viſi, qui evaſerant: pauci quidem incolumes, multi cruribus brachiiſve fractis, alii rupto capite, alii ſanguinem evomebant: hos inter fuit Pedo conſul, & paullo pòſt exſtinctus. Ut oppreſſis, ſi qui adhuc viverent, ſubveniretur, mota urbis rudera. Dum fervet flebilis labor, audita

unius mulieris querula vox, quæ ſe & infantem lacte ſuo paſta, unà cum infante eruta eſt incolumis. Ceterorum reperta tantùm cadavera, præter tenellum puerum mortuæ matris ubera adhuc ſugentem. Unicum fuit tantæ cladis ſolatium ſervatus Trajanus. Ubi primùm terra intremuit, per feneſtram ex ædibus evaſit; occurritque vir corporis vi & proceritate inſignis, qui eum leviſſimo tantùm vulnere ſaucium foras eduxit. Dum duravit motus, in Circo ſub dio egit. A. U. C. 868. J. C. 115.

EXTRA urbem ſævierat tremor; multæque urbes afflictæ aut verſæ. Caſius mons, Antiochiæ imminens, ita concuſſus eſt, ut inclinata ejus culmina novam ruinam minitarentur. Alii montes ſubſedêre: emiſſi novi aquarum rivi: ſiccata veterum loca.

L. ÆLIO Lamiâ, Æliano Vetere conſulibus. Proviſis, quæ reſtituendæ Antiochiæ ſublevandiſque miſeris erant opportuna, Cæſar bellum Parthicum eò acriùs repetiit, quò, breve & incertum vitæ expertus, citò parandæ immortalitatis cupidine flagrantior. Superiore anno, antequam Antiochiam proficiſceretur, cùm ſumma eſſet circa Tigrin lignorum raritas, juſſerat apud Niſibim, ubi magna A. U. C. 869. J. C. 116.

L v

A. U. C. 869. J. C. 116.

erat eorum copia, naves fabricari, ita tamen paratas, ut ob faciliorem uſum & conjungi & diſſolvi poſſent. Hæ cùm fuiſſent ſtructæ, plauſtris comportatæ ſunt, ut ad Gordyæos montes Tigris ponte jungeretur. Adverſa ripa barbaris erat inſeſſa: eorum vim infringere opus fuit. At cùm maximus eſſet navium numerus, ingenſque Romanus exercitus, pars naves gravis armaturæ milite & ſagittariis plenas in barbaros dirigunt, pars per diverſa loca trajectum minantur: ſimul alii mirâ cum alacritate pontem inſtruunt. Conſternati barbari tantâ navium multitudine, maximè in locis ſilvarum nudis, & veriti ne invadantur, diffugiunt. Libero tum tranſmiſſu, Cæſar ineunte vere Adiabenen ingreditur.

Cum exercitus Adenyſtris (munitiſſimum erat Adiabenes caſtellum) propinquaſſet, Sentius, centurio, legatus Mebarſapi antè miſſus, & ab eo cum ſociis perfidè detentus, inditiſque vinclis, caſtello abditus, occaſione uſus eſt. Conſilio cum ſuorum audaciſſimis inito, rumpit vincula, præſidii præfectum interficit; ſuiſque in libertatem vindicatis, ſe ad exercitum recipit. Comite victoriâ, peragrata eſt Adiabene: & in ditionem

redacta. Juvit inviſere celeberrima Orientis loca, Ninon, clariſſimam quondam regum Aſſyriæ ſedem, Gaugamela, vicum Darii caſtris notum, & Arbela, quîs æternam gloriam circumdedit Alexandri Magni victoria. A. U. C. 869. J. C. 116.

INDE per vaſtam hoſtium ſolitudinem Babylonem ventum. Inteſtinis diſcordiis ita exhauſti fuerant Parthi, ut ne conſpectum quidem Romani militis ſuſtinere auderent. Trajanus luſtravit urbem, Chaldaïcarum gentium olim caput, nunc Medorum Parthorumque invidiâ exinanitam, ſed vel ſuis in ruderibus venerandam. Ædes adiit, in quibus Alexander mortalitatem exuerat. Cùm ei parentaſſet, inviſit aggerem, opus, ut ferebatur, Semiramidis, altitudine pedum viginti quinque, latitudine pedum quinquaginta, longitudine ducentorum ſtadiorum: magnum veteris magnificentiæ monumentum. Vidit quoque lacum bituminis, quo ferruminati Babylonis muri; ſpecumque halitûs tam peſtilentis, ut quodque animalium & volucrum genus, vel tenuiſſimo ejus ſpiritu adflatum, exanimaretur.

ARTIS & naturæ mira ſpeculatus, ad ingentia, quæ volvebat animo, conſilia

A. U. C. 869. J. C. 116.

curas vertit. Deſtinaverat foſſam ab Euphrate ad Tigrin perducere, ut, tranſvectis navibus, Tigrin ponte jungeret. At Euphrate multò excelſiore comperto, quàm Tigri, conſilio deſtitit, ne immiſſus Euphrates exhauriretur, tolleretur que ejus navigatio. Itaque juſſit naves machinis trahi; iiſque per breviſſimum Euphraten inter & Tigrin ſpatium deportatis, cùm Seleuciâ priùs eſſet potitus, Cteſiphontem occupat. Fugiente ſemper hoſte, capta Choſrois filia, aureaque Arſacidarum ſella, tot regum regnorumque opibus ſuperba. Trajanus, victor Parthorum, *imperator* conſalutatus eſt, iterumque *Parthicus* cognominatus. Trecenta quinquaginta millia paſſuum ultra Cteſiphontem adhuc progreſſus, Suſam cepit, veterem Perſarum regiam.

Tantarum fortunarum nomina, Aſſyrii, Medi, Perſæ, Parthique ditioni Romanæ acceſſerant. Cùm hæc Romam nuntiata, a ſenatu decretum eſt ut Trajanus triumphos, quotquot vellet, ageret. At is propagandi imperii & augendæ famæ cupidior, voluit Perſicum ſinum & mare Rubrum ſcrutari. Haud ingens ei claſſis, Cæſare tamen digna. Quinquaginta erant naves, quarum quatuor, imperatoriis ſignis

ſplendidæ, prætoriam navem funibus alligatam trahebant. Hæc autem longitudine triremem, latitudine & altitudine onerarias naves, quanta maxima eſt vel Nicomedea, vel Ægyptiaca, æquabat. Ejus apluſtria auro inſignia, ſummoque in velo Trajani nomen & imperatoris tituli præfulgebant. Intus conclavia erant, quæ numero & ornatu Cæſaris fortunam decerent. Claſſis tres in partes diviſa eſt, ne, ſi continuo ordine ſuccederet, inter ſe alliſis navibus, curſus interturbaretur. Appulit ad Meſenem, Tigris inſulam, in quâ regnabat Athambilus, qui ſe ultro ditioni Romanæ ſubdidit, & tributa ſe perſoluturum ſpopondit. Cùm inde proveheretur claſſis, vi tempeſtatis, fluminis violentiâ, æſtuque maris ita conflictata eſt, ut ſummum in diſcrimen Trajanus foret adductus, ni, qui Characem, oppidum Paſitigri proximum, incolebant, parebantque Athambilo, eum perhumaniter excepiſſent.

A. U. C. 869. J. C. 116.

DEFUNCTUS periculo, & audentior, Oceanum ingreditur. Cùm in ejus naturam inquireret, vidit navem, quæ in Indiam curſum dirigebat. Olim lacrimas divo Julio excuſſerat viſa Alexandri Magni imago. Ipſe Alexander inlacrima-

A. U. C. 869. J. C. 116.

verat, audito partem orbis terrarum, quam non viciſſet, ſupereſſe. Trajanus, utrique par animo, virtute melior, ſuam tantùm ætatem queritur. « O ſi, inquit, » forem juvenis, Indiam peterem ». Mox gloriæ impetu æſtuans, populorum mores, vires, opeſque ſciſcitatur : quæ ſit cæli ſolique natura interrogat. Comperto tertiam hanc eſſe terrarum partem, numeroſiſſimas gentes, incredibilem agrorum fertilitatem, infinitam opum copiam & varietatem, miram aeris ſalubritatem, alibi effœtam, hìc vegetam eſſe naturam, « beatum » pronuntiat « Alexandrum : ſe » illo longiùs progreſſurum fuiſſe, & ultimos Orientis ſinus ſcrutaturum ». His cogitationibus plenus, literas ad ſenatum ſcribit, quibus quas vicerit gentes, quas victas velit ſignificat.

At fortuna virtutis, quæ mortalium ſortem ſupergreditur, ſemper invida, crudeles parabat ludos, & momento tot victorias funeſtare contendit. Amici victique reges, rebellionis turbine circumacti, undique conſpirant : in præſidia apud ſe relicta, aut impoſita, inſurgunt. Alia pulſa, alia cæſa. Hæc audit Trajanus longinquo in mari, procul a caſtris, cùm paucæ adeſſent naves, exigua militum

manus : audit tamen interritus, nec unquam major viſus. Hoſtium turbas, ut ſuas antè acies, dividit; mittitque Maximum, Luſium Quietum, Erucium Clarum, & Julium Alexandrum, expertos probatoſque duces, qui rebelles comprimant, dum ipſe petit Cteſiphontem, ut Parthos contineat. Nec adeo iniqua fuit ſors, ut nihil opis relinqueret. Manſit enim Athambilo fides, magnumque fuit renaviganti Cæſari ſubſidium. Parthi quoque, ſeu terrore, ſeu impotentiâ, in ceterorum furorem non adacti. Cùm ferveret adhuc rebellionis æſtus, Maximus prœlio victus occubuit. Luſius Quietus, eum ultus, Niſibin recuperavit : mox Edeſſam petiit; infenſuſque Abgari perfidiæ, expugnatam urbem primùm direptioni permiſit, deinde incendio abolevit. Antea Erucius Clarus & Julius Alexander Seleuciam ceperant. Urbem, plebis urbanæ ſexcentis millibus potentem, ut exemplo & oſtentui eſſet, delevere & incendere.

A. U. C. 869. J. C. 116.

Ex adverſo Seleuciæ Cæſar Cteſiphontem tenebat; cunctaque ejus præſentiâ erant tranquilla. At ne, cùm abeſſet, Parthi nova molirentur, placuit iis regem imponere. Qui tum aderant Romani Par-

thique in ingentem planitiem convocati
A. U. C. 869. J. C. 116. ſunt. Structum ibi excelſum tribunal Cæſar conſcendit : ante tribunal inter Romana ſigna ſtabat Parthamaſpates. Tum Cæſar orſus a deûm favore, qui ipſum populumque Romanum ad id felicitatis evexerant, ut quidquid fuerat diſcordiarum continuo victoriarum curſu eſſet ſedatum, paxque Romana ultra Euphratem atque Tigrin diffuſa; deos precatus eſt « ut Ro» mam ſubditoſque populos æternæ pacis » fœdere conſociarent. Non ſibi curæ eſſe » immenſos imperii fines, infinitas opes, » interminatam potentiam : at cordi eſſe » orbis pacem, ſecuritatem, felicitatem. » Hæc ſua eſſe vota ; hanc unam ſe repu» tare gloriam, hanc ſolam cupere ». Dein flexâ ad Parthos & Parthamaſpaten oratione, illos fidei admonuit. « Diſcordiis » imperiorum ruinam, populorum exitium » peti : teſtes ipſos eſſe, qui antequam » victricibus Romanorum armis ſubderen» tur, inteſtinis diſſenſionibus florentiſſi» mum ſuum imperium jam exinanive» rant. Excidio flammâque vaſtatam Se» leuciam documento eſſe quæ ſors diſ» cordes rebelleſque maneat ». Parthamaſpaten dein allocutus, eum ad humanitatem, clementiam, æquitatem, princi-

patûſque curas hortatus eſt. « Iis virtutibus »ſe Romæ, ſe ſuis populis approbaret. »Intelligeret tandem Oriens quantùm »ſuperbiæ præſtet regnantum modeſtia; »ipſeque experiretur quantò dulcius ſit »amantibus, quàm ſervientibus, populis »imperare». Tum per præconem regno regnique conditionibus pronuntiatis, Parthamaſpates, flexo genu, ſuppliceſque manus tendens, diadema, dignitatis inſigne, accepit. Ab Urbe conditâ, & apud gentes quæ memoriâ hominum latiùs ſunt dominatæ, nondum illuxerat tanta, tam ſpecioſa dies, cùm ab extremâ Britanniâ ad Parthiam uſque per quadragies centena millia paſſuum Cæſar jura diceret, regna diriberet. Tigris Romanæ dominationis terminus inſtitutus eſt.

A. U. C. 869. J. C. 116.

Talem imperii felicitatem intervertere ſe poſſe rata eſt fanatica Judæorum gens. Ingenio & calamitate ad furorem prona, animos ſuſtulerat, Orientis motu inflata. Gliſcere quoque cœperant oracula, miſeris turbulentiſve hominibus ſemper parata, quæ funeſta diraque imperio portendebant. Iis omnibus accenſi, cùm undique terrarum & lucri cupidine & ſcelerum pœnâ ſint diſperſi, uno & eodem impetu per Cyrenaïcam provinciam,

Ægyptum, Cyprum inſulam, & Meſo-
A. U. C. potamiam debacchantur. Quidquid ibi
869. aut Romanum, aut deorum religionibus
J. C. imbutum, ut impium, proſternunt &
116. diſcerpunt. Quantò plus audaciæ, tantò plus crudelitatis. In Cyrenaïcâ, duce Andræâ, eò ferociæ prorupere, ut ducenta viginti millia hominum horribilibus ſuppliciis ludibriiſve abſumpſerint. Paſti humana corpora, eorum redimiti viſceribus, obliti ſanguine, pellibus induti, furiat diſcurrunt, & interceptos aut a cervice ferris medios diſſecant, aut objiciun beſtiis, aut invicem pugnare & perire cogunt. Vaſtatâ Cyrenaïcâ, atrox illa procella per Ægyptum diffunditur, quam Lucuas dux jam cædibus fœdaverat. Effera magis per Cyprum inſulam Artemioni rabies. Is urbem Salamina ſubvertit, & ducenta quadraginta millia hominum internecione delevit. Eadem efferbuera per Meſopotamiam atrocitas: ſed a Luſio Quieto Judæorum excidio ſtatim fuit oppreſſa. Nec tarda fuit ubique vindicta ubi primùm a conſternatione reſipuere animi. Lupus, Ægypti præfectus, ipſique Ægyptii hanc peſtem abolevere, & Judæorum, qui Alexandriæ agebant, ſanguine fuit expiata. In Cypro inſulâ, Martiu

[T]urbo, vindex ſceleris miſſus, Judæos [o]mnes interfecit; & in poſterum ſtatuta [p]œna, ut ſi quis hujus gentis homo Cy-[p]rum appelleret, tempeſtatis etiam vi [d]elatus, capital foret. Ut repentè exortus, [si]c repentè oppreſſus furor ille Judaicus. A. U. C. 869. J. C. 116.

DUM tantis rerum converſionibus lu-[d]ebat fortuna, luſit & natura ſingulari [s]exûs mutatione. Mulier, Laodiceæ nupta, [v]ir evaſit; & quæ modò erat & appella-[b]atur Æteta, fuit & dictus eſt Ætetus.

QUINCTIO Nigro, C. Vipſtanio Apro-[n]iano conſulibus. Crebreſcebant oracula, [m]alorum prænuntia; ipſumque menſem [M]eſori (id nomen apud Ægyptios Auguſto [m]enſi) feralem deſignabant. At publicam [l]etitiam in tanto imperii ſplendore nihil [m]orabatur. Senatus, lectis, quas a Tra-[j]ano miſſas memoravi, literis, & cùm [c]ontinuò aliæ adferrentur, quæ ne notas [q]uidem nomine ſubactas gentes nuntia-[b]ant, decrevit «Principem de quotcum-que provinciis vellet triumphos actu-rum»: arcum quoque in ejus foro ſtrui [j]uſſit, Parthicæ victoriæ monumentum, [e]t columnam, Dacicæ. Additum «ut ſenatus redeunti Principi longiùs, quàm ſolitum, obviàm procederet». A. U. C. 870. J. C. 117.

CÆSAR autem, firmandæ dominationi

intentus, Atrenos, qui in prioris anni
A.U.C. motu rebellaverant, nec hoſtiles animos
870. poſuerant, exſcindere, aut ſi ob inſupe-
J.C. rabilem locorum difficultatem deleri pe-
117. nitus non poſſent, ita infringere parabat, ut numquam rediret nocendi vel voluntas, vel facultas. Iis erat in Meſopotamiâ civitas haud ampla, nec dives, Arabum legibus & ditioni ſubdita. Latè circùm regio magnam partem deſerta: raræ aquæ, aut inſalubres: ſumma ligni pabulique penuria. Præcipuum, ſed munitiſſimum præſidium, Atræ, urbs rupi impoſita. Magna ibi Solis, cui urbs ſacra, veneratio. Solæ opes, ſed ingentes, donaria templis condita. Haud ægre Romanus miles, quæ urbem ambiebant, occupavit. At ubi opus fuit urbem obſidere, machinaſque admovere, ibi ſudor laborque plurimus. Præmiſſi equites equitatu, quo Arabes præpollent, gravi cum damno proturbati ſunt, eoſque hoſtis in caſtra uſque inſecutus eſt. Cæſar, ad accendendam ſuorum virtutem, ipſe, inter obſidentes, urbem petit. Ejus præſentia tantum ardoris indidit, ut pars murorum urbis fuerit diruta; haud ſine Principis diſcrimine: licèt enim, ne agnoſceretur, veſtem imperatoriam exuiſſet, ejus canitie

ıltûſque gravitate permoti barbari, cer-
que talem eſſe debere Imperatorem, A. U. C.
ı eum ejaculabantur; equeſque ei proxi- 870.
ıus tranſverberatus eſt. J. C.
117.

Suo quidem periculo immotus erat æſar: at portentis territus eſt exercitus. ʾuoties enim impetum faceret, quaſi ım urbem invadere profanum foret, elum coruſcare fulguribus, tonitribus erſonare, verſicoloribus irradiare lumibus, procellæ, grando, fulmina erumere. Jam & antè tetra lues caſtris incuıerat: tanta nempe culicum vis, ut iis edatos omnes cibos exercitus nauſeâ ſpueret. Hæc Cæſarem variis ſententiis erſiſteretne, an deſiſteret, diſtractum nebant. At reputans nec ſapientis, nec ptimi Principis eſſe naturæ imperare elle, tantumque gloriæ & ſalutem exertûs temeritate perditum ire, obſidioem ſolvit.

Tum anceps utrumne exercitum in leſopotamiam reduceret, an bellis finem nponeret, dein affectâ ſuâ valetudine ıxius, paullo pòſt gravem in morbum cidit. Venenum, atrox ſummæ potentiæ ıalum, vel optimis Principibus formiıtum, ſuſpectans, in Italiam navigare eſtinat. Simul ſupremæ animo obver-

ſabantur curæ. Modò decorum videbatur Alexandri Magni exemplo ſine certo ſucceſſore decedere. Modò, ut quantùm poſſet reipublicæ provideret, ſatiùs rebatur ſucceſſorem deligere, qui imperium ſibi a divo Nervâ traditum, a ſe acceptum iiſdem in publicam felicitatem ſtudiis regeret. Nec facilis delectus. Ambigeba enim Neratiumne Priſcum virtute & legum ſcientiâ præſtantem anteponeret, an Luſium Quietum tantis bellorum experimentis probatum. Mox ne infauſta ſucceſſoris deſignatione memoriam ſuam oneraret, expeditiùs ducebat, miſsâ ad ſenatum oratione, viros proponere, quo inter ſenatus, quem optimum probaſſet legeret. Egregia imperii Romani tempora quibus Princeps optimus, optimi Principis filius, optimos, qui ſuccederent, valu deſignare!

A. U. C. 870. J. C. 117.

At de ſucceſſore in incertum volvuntu Principum conſilia. Dum Trajanus vi tute proviſum imperio volebat, artibu ſeſe fortunæ inſerebat Hadrianus. Jam dudum Principis favorem aucupabatur & virtutum adſimulatione, &, quod plerumque validius eſt, vitiorum æmulatu Fuiſſe enim Trajano vitia haud ſileb Hiſtoria; nec eum humanæ condition

'orte excuſatum feret. At, vel inter vitia, A. U. C.
aus ejus erit propria, quòd imperii regi- 870.
nini numquam ea immiſcuerit. Immo, J. C.
:ùm divi Nervæ ſocietate & exemplo 117.
juandoque indulgere vino cœpiſſet, curari
'etuerat juſſa poſt longiores epulas. Suos
.utem delicatos (huic quoque amori ſer-
'iebat Cæſar) ad voluptates, non in con-
ilia admittebat. Licèt ergo Hadrianus
ε vinolentiæ adſuevissſet, & libertos de-
.catoſque Cæſaris blanditiis, promiſſis,
onis diu captaſſet, nihil profecerat, nì
'atianus & Plotina ſubveniſſent: ille
etere ſtudio, cùm Hadriani tutor fuiſſet;
æc muliebri ambitione, ut, quod aucto-
.tatis mariti morte decederet, dato im-
erio recuperaret. Aulæ autem periti, non
rgendo, (obſtabant enim certa Hadriani
.tia, incertæ virtutes, nec umquam in
ım pronus Principis favor), ſed decli-
ındo, eum ſummæ ſpei admovêre. In-
ravefcente enim Trajani morbo, ante-
ıam e Meſopotamiâ diſcederet, effe-
:re ut Hadrianus exercitui in Syriâ præ-
:eretur. Ingens erat potentiæ adjumen-
.m, & quibuſvis artibus paratum. Increvit
:in morbus, profluvioque ſanguinis,
ıo Cæſar ſingulis annis per alvum pur-
ıbatur, interrupto, vix ulla ſupererat

ſalutis ſpes. Seleuciâ tamen pervenit Se-
A. U. C. 870. J. C. 117. linuntem, Ciliciæ urbem. At cùm apoplexiâ fuiſſet oppreſſus, ſimul & intercute aquâ laboraret, conclamatâ ejus ſalute, Plotina hominem prope lectum occuluit, qui morientis & exanimi Principis voce ſimulatâ adoptionem Hadriani dictaret. Ejus nuntium quinto Idus Auguſti menſis accepit Hadrianus. De eâ quoque miſſa ad ſenatum literæ, non Trajani, ſed Plotinæ manu ſubſcriptæ. Ubi novo imperio ſatis proviſum, a. d. tertium Idus evulgata Trajani mors. Is fuit Trajani finis anno ætatis ſexageſimo ſecundo, imperii vigeſimo. Promiſcuis laudibus vulgus Principum attollatur, nobis unica & ſumma Trajani laus erit ipſe TRAJANUS OPTIMUS. In hominum memoriâ vivit ſemperque vivet. Appellatus dulcedine, narratu admiratione animos implebit. Fortè vana & turgida adulatio Principes Trajano meliores optabit. Æqua veraque poſteritas optimos habebit Trajano proximos.

MORTE, quæ tot Principum gloriam obruit, ejus accrevit claritas. Cremato ejus corpore, cineres Tatianus Plotinaque & Matidia, divæ Marcianæ filia, excepere, ut eos Romam deferrent. Obviàm proceſſit Hadrianus, patriſque reliquias veneratus

veneratus, juſta perſolvit, comeſque fuit itineris, donec, conſcensâ claſſe, funebris pompa Italiam repetiit. Tum Hadrianus Antiochiam regreſſus eſt. Feralis autem pompa ibat, ut ante nonaginta octo annos viſa, quæ triſtes Germanici exuvias ferebat. Fatale enim fuit iiſdem ferme locis oppreſſos eſſe & Cæſarum optimum & optimum Principum: utrumque militari gloriâ circumdatum, pari utrumque comitate & affabilitate, utrumque deſideratiſſimum, quòd ille in maximas ſpes adoleſceret, hic maximas impleviſſet.

A. U. C. 870. J. C. 117.

Ut Romæ propinquatum eſt, ſenatus populuſque obviàm effuſi; mærent ſimul & mirantur. Nempe omnes luctu impleverat feralis urnæ viſus: ſimul animis obverſabatur victoriarum fama, propagati imperii gloria, & merita tot triumphorum laus. Quæſitum tantæ virtuti novum decus; &, quod nemini hactenus datum, ipsâ in Urbe, locoque Urbis ſplendidiſſimo, in foro, quod Trajanus ſtruxerat, ejus cineres triumphali pariter & funebri apparatu conditi ſunt, & columnæ ſuppoſiti. Mox lectis Hadriani literis, ſuper cæleſtes honores alioſque quos Hadrianus affatim poſtulaverat, multi adhuc additi;

inſtitutique ludi Parthici, perenne victo-
A. U. C. riatum monumentum. Hadriani in Ur-
870. bem adventus novæ & majoris celebritatis
J. C. cauſa fuit. Is enim, cùm triumphum a
117. ſenatu ſibi oblatum remiſiſſet, dictitans «honores a patre meritos in ſe non eſſe »conferendos», Trajani imaginem triumphali curru vexit, præeunte ſenatu & exercitu; eamque columnæ impoſuit, ut Princeps optimus ſua inter opera ſublimis Urbi præſideret: ludis quoque, qui deinde in ejus honorem ederentur, balſama & crocum per gradus theatri fluere juſſit. Durent creſcantque honores Principis optimi; æternâque ejus memoriâ intelligant Principes ſuâ in fortunâ cuncta eſſe fluxa & caduca, virtutem tantùm & beneficentiam fore immortales.

NOTÆ

IN LIBRUM QUINTUM

HISTORIARUM

C. CORN. TACITI;

EJUSDEMQUE LIBRI

SUPPLEMENTUM,

ET IN

APPENDICEM

CHRONOLOGICAM.

NOTÆ
IN LIBRUM QUINTUM
HISTORIARUM
C. CORN. TACITI.

Cap. I. Privatis utriusque rebus. Veſpaſianus ac Titus, privatis adhuc rebus, id eſt nondum ad Principatum evecti, in Germaniâ, in Britanniâ, in Judæâ, militari laude inclaruerant. Vide Suetonium in Veſpaſ. cap. 4, & in Tit. cap. 4.

Tertianoſque. Legiones III & XXII. De Titi exercitu vide quoque Joſephum, Bell. Jud. V, 1, num. 6.

Agrippa Sohemuſque. De Agrippâ II, Galilææ; Sohemo, Sophenes; Antiocho, Commagenæ regibus, jam dictum ſuprà Hiſt. II, 81.

Caſtra facit. Primùm caſtra fecit in Spinarum valle, prope vicum Gabath-Saul, diſtantem ab

Hieroſolymis circiter ſtadia triginta. Joſephus, Bell. Jud. V, 2, num. 1. Ea propiùs deinde admovit.

CAP. II. *Primordia ejus aperire.* Mirum pleriſque videri ſolet Tacitum, literarum ſtudiis clariſſimum, adeò portentoſa de Judæorum origine fuiſſe commentum, eâ potiſſimum ætate, quâ Judaicæ res, captâ Judæâ, in Urbe pernotuerant. Quod tamen fortè haud ita mirabuntur, ſi attenderint Tacitum hiſtorias ſcripſiſſe, cùm florentiſſimum fuit imperium Romanum, vix ſuarum religionum, nedum exterarum curioſum: Judæorum originem hiſtoriamque multorum Scriptorum mendaciis jam pridem fuiſſe obſcuratas: Judæos demum, ob cærimonias ſacraque a ceterarum gentium ritibus alieniſſima, Romanis jam dudum inviſos, tum ob cladem ſuam fuiſſe deſpicatiſſimos. Igitur Tacitus, Judaicis traditionibus neque credulus, neque penitus incredulus, partim Judæorum, partim externorum ſcriptorum e memoriâ, quæ ſibi probabilia videbantur, ſelegit, ut gentis primordia aperiret. Inde vera falſis, falſa veris admixta; in quibus tamen multa adhuc latent primævæ veritatis argumenta. Hæc autem, cùm id paterentur prioris editionis ſpatia, fusè explicavi, & ſingulis diſſertationibus de Cretenſi, de Ægyptiacâ, de Æthiopicâ, de Aſſyriâ, de Solymæâ Judæorum origine pertractavi. Quæ omnia vide in priore Taciti editione, Tom. III, pag. 538 & ſeqq.

Cretâ inſulâ. Nunc *l'iſle de Candie.*

Saturnus. Græci a Saturno & Jove, ut poſtea Romani a Trojâ & Trojanis omnia repetebant. Inde apud Græcos invaluit Cretenſis hæc Judæorum origo. Nitebatur adhuc quadam nominis ſimilitudine. Nempe Phœnices, Palæſtinive, quos

inter fuit gens Cerethim, גוי כרתים in Cretam inſulam venerant, coloniamque condiderant.

Proximas in terras. In Judæam, Ægypto proximam. Ficto autem Hieroſolymi, vero Judæ nomine abuſi ſunt Ægyptii, ut Ægyptiacam Judæorum originem aſſererent. Superba illa ac ventoſa gens ſe primam mortalium eſſe jactitabat.

Æthiopum prolem. Æthiopicæ hujus originis varia fuere argumenta. Æthiopes enim rerum olim erant potiti, iiſque ſervierat Ægyptus: illos quoque *Syriæ imperitaſſe, ætate regis Cephei* tradit Plinius VI, 29. Victoriis elati, & locorum ſitu, Meridianarum nempe, quas incolebant, plagarum fecunditate nixi, ſe primos quoque hominum eſſe gloriabantur. Præterea in urbe Joppe, nunc *Jafa*, objecta ceto Andromeda, Cephei filia, ferebatur; vinculorumque Andromedæ veſtigia oſtendebantur. Immo & Judaica erant commenta, quæ memorat Joſephus Antiq. Jud. II, 10. Moſem, adhuc juvenem, in Æthiopiâ bellaſſe, ibi regis Æthiopum filiam uxorem duxiſſe; &, ut volunt Rabbini, imperaſſe. Demum Arabia, ſicut & Æthiopia, *Chus* כוש dicebatur. Porro cùm ex Arabià in Palæſtinam veniſſent Judæi, id conjecturarum inania ſectantibus fortè viſum eſt ſatis, ut originem Æthiopicam confingerent.

Aſſyrios convenas. In Aſſyriâ illâ Judæorum origine multum eſt veritatis; ut cuivis, Taciti verba expendenti, pronum eſt intelligere. Abram enim, dictus poſtea Abraham, parens auctorque gentis Judaicæ, *Aſſyrius* fuit *convena*, egreſſus de Ur Chaldæorum, Geneſ. XI, 31. Indigus agrorum, factâque fame, deſcendit in Ægyptum, Geneſ. XII, 12. Ipſe ejuſque poſteri Iſaac & Jacob, *Aſſyrii* quoque *convenæ*, errantes vixere, donec, ortâ adhuc fame, Jacob ejuſque filii ac

M iv

nepotes in Ægyptum, ubi Joſeph, filius Jacob; ſecundus a rege agebat, iterum venêre, Geneſ. XLI, 55; & XLVI, 1 & ſeqq. *Parte Ægypti*, nempe terrâ Geſſen & Rameſſes in inferiore Ægypto, potiti ſunt, Geneſ. XLVII, 4 & 11. *Mox*, ducentis quindecim pòſt annis ex Ægypto egreſſi, Exod. I & ſeqq. *proprias urbes*, urbes ſcilicet Chanaan, *Hebræaſque terras & propiora Syriæ coluere*, ut omnibus compertum, fuſéque narratur in libro Joſue. Hebrææ autem dictæ ſunt terræ ab אברם העברי, id eſt *Abramo Hebræo*, Geneſ. XIV, 13, ejuſque poſteris pariter העברים, ſeu *Hebræis*, quòd עבר, id eſt *trans* Euphratem ex Aſſyriâ in has terras veniſſent. Omnia ergo in hac traditione cum ſacris Scripturis accuratè concordant.

Solymos. Vana quidem eſt hæc Solymæa Judæorum origo; explananda tamen, ut erroris fons pateat. Apud Græcos Romanoſque fons claritatis fuere Homeri carmina. Ideo clara videbantur Judæorum initia, ſi originem repeterent a Solymis, carminibus Homeri celebratâ gente, quæ Hieroſolymæ urbi e ſuo nomen feciſſe credebatur. Verùm hæc fabula ſolâ linguæ Hebraicæ ignorantiâ nititur. Urbs Jeruſalem dicta eſt primùm *Salem* שלם, id eſt *pax*, a Melchiſedech, ut fertur, condita. Deinde, cùm Hebræi terras illas occupaſſent, pacemque ibi firmaſſent, appellata eſt *Jeruſalem* ירושלם, id eſt *poſſeſſio pacis*. Urbi Jeruſalem novam urbem Sion addidit David, tum non mutato nomine, ſed in duale inflexo, vocata eſt ירושלים, vel ירושלם; diverſâ quidem ſcripturâ, ſed eâdem pronuntiatione. Græci autem vocem interpretati ſunt Ἱεροσόλυμα; &, cùm vim Hebraicæ linguæ ignorarent, finxere Hieroſolyma dici ab Ἱερῷ templo & Solymis montibus, ἐκ Σολύμων ὀρέων, quorum meminit

Homerus, Odyſſ. V, 284. De pugnacibus Solymis, Σολύμοισι αὐδακλίμοισι, agit adhuc in Iliad. VII, 184. Verùm cùm Solymos Homerus memorat, ii non populi ſunt Judææ, ſed Æthiopiæ; quos appellat Solymos, quòd eumdem ferme ſitum haberent in Æthiopiâ, quem Solymi in Piſidiâ. Vide Strabonem lib. I, pag. 35.

Cap. III. *Plurimi auctores.* Ex his auctoribus, multi ſanè periere: nonnulli tamen adhuc manent, quales Chæremon & Lyſimachus apud Joſephum, Juſtinus ex Trogo Pompeio, Diodorus Siculus in Eclogis, qui ſimilia abſurdioraque prodiderunt. Quâ de re plura dixi in priore Taciti editione, Tom. III, pag. 541 & ſeq. ubi de Judæis, eorumque inſtitutis ac moribus actum eſt.

Ortâ per Ægyptum tabe. Tabem illam, *ſcabiem ac vitiliginem*, id eſt lepram, appellat Juſtinus XXXVI, 2. In eâ autem tabe, Chæremonis & Lyſimachi mendaciis, ut videre eſt apud Joſephum, contra Apionem libr. I, 33 & ſeqq. fœdatâ, latet ſexta, quam Deus Ægyptiis intulit, plaga, cùm fœdis purulentiſque ulceribus infecti ſunt, ut narrat Moſes Exod. IX, 10. Quòd autem mirificam Hebræorum per mare Rubrum tranſmiſſionem ſiluerit Tacitus, mirum videri non debet, cùm ipſe Joſephus, cujus ſcripta tum inclaruerant, prodigium illud ita narraverit, ut id magis everteret, quàm adſtrueret. Simile enim portentum in Pamphylio mari, cùm Alexander Magnus Perſas bello peteret, contigiſſe adſeveravit Joſephus, Antiq. Jud. II, cap. ult.

Hammonis oraculo. De quo Pomponius Mela I, 8. *In Cyrenaicâ Hammonis oraculum, fidei inclitæ.* Vide & Plinium V, 9. Loco, ubi olim fuit oraculum, nunc nomen eſſe creditur, *Sant-rieh*.

Vaſtis locis. Vaſtis Arabiæ locis, ut rectè explicat Tertullianus: quem vide inter Teſtimonia Veterum.

Primo cujus auxilio. Inde rectè arguit Oroſius quædam, quæ Moſes ſtrenuè egiſſet, a Tacito fuiſſe celata. Vide Oroſium inter Teſtimonia Veterum.

Inopia aquæ. Hæc eſt aquæ inopia, quam memorat Moſes, Exod. XV, 23.

Grex aſinorum agreſtium. Id repertum videtur, ut laus Moſis detereretur, & fabula Dei Aſinini, de quâ mox dicetur, poſſet adornari. In hoc mendacium traxere, quod alibi & multò antè contigiſſe narraverat ipſe Moſes, Geneſ. XXXVI, 24. *Iſte eſt Ana, qui invenit aquas calidas in ſolitudine, cùm paſceret aſinos Sebeon patris ſui.*

Nemore opacam. In hac rupe, nemore opacâ, largiſque aquarum venis, pronum eſt agnoſcere duodecim fontes aquarum & ſeptuaginta palmas, quas Hebræi, duce Moſe, in Elim reperere, Exod. XV, 26 & 27. Palmetum illud in majorem palmarum numerum nemuſque poſtea ſuccrevit; & exſtat adhuc cum duodecim fontibus aquarum, ut vidit ipſe P. Sicard, cùm in his locis Hebræorum Moſiſque veſtigia relegeret. *Nouveaux Mémoires des Miſſions de la Compagnie de Jeſus dans le Levant*, Tom. VII, pag. 5.

Continuum ſex dierum iter. Hebræi ex Ægypto profecti, continuo ſex dierum itinere vaſta Arabiæ loca peragrare non potuere, ut patet tum e ſacrâ Scripturâ, tum e locorum notitiâ. Cùm id itineris emetiretur P. Sicard, loc. cit. pag. 4, nono ac tricesimo tantùm die ad montem Sinai pervênit. Latet tamen in Taciti verbis non obſcurum antiquæ veritatis monumentum. Hebræi enim, cùm in Palæſtinam veniſſent, *continuis ſex diebus* urbem Jericho circumivere; eam ceperunt *ſeptimo*

die, quod erat ſabbatum. Pulſis Palæſtinæ cultoribus, *terras* illas obtinuere, in quibus poſtea a Davide *urbs*, a Salomone *templum dicata ſunt*. Vide Joſue VI, 3 & 20. Tacitus nimiâ brevitate, exteroſque ſcriptores Judaicarum rerum ignaros ſecutus, hæc omnia fœdè corrupit.

Cap. IV. *Novos ritus*. Novos quidem, ſed Deo dignos: quos a Taciti cenſura purgare minimè neceſſe eſt, cùm tot viri eruditi id ante nos præſtiterint. Satis ſit monuiſſe Joſephum libris contra Apionem I & II, omnia hæc convicia, ab Apione, Apollonio, Lyſimacho aliiſque maledicis jam decantata, abundè refutaſſe.

Apud nos ſacra. Verè quidem. Unum enim Deum Judæi, Romani innumera deorum ſimulacra, morbos, peſtes, vitiaque colebant. Vide Plinium II, 7.

Nobis inceſta. Romanis inceſta erant nuptiarum genera, quæ apud Judæos fuere conceſſa. De inceſtis Claudii & Agrippinæ nuptiis dictum eſt ſuprà Annal. XII, 5 & ſeqq. Illæ verò nuptiæ patrui cum fratris filiâ non ſunt prohibitæ in Levitic. XVIII. Vide & Menochium, *de Republicâ Hebræorum*, III, 20, num. 2.

Effigiem animalis. Huic fabulæ adverſatur ipſe Tacitus, cùm mox infrà cap. 5, ait: *nulla ſimulacra urbibus* Judæorum, *nedum templis* ſunt. Sed de fabulâ aſini a Judæis culti dixi ſatis in priore Taciti editione, Tom. III, pag. 544.

Cæſo ariete. Hæc meris, ut patet, conjecturis, quibus nihil fallacius, nituntur. Nempe quòd Jupiter Hammon arietinum cornu haberet, inde in ejus contumeliam cæſum a Judæis arietem finxere. Sic bovem immolatum, quòd Ægyptii bovem Apin colerent, prodiderunt. Quàm hæc

vana falſaque ſint liquet ex ſacrificiis, quæ Abel, Noe, aliique, Geneſ. IV, 4; VIII, 20, obtulere, cùm neque Hammon, neque Apis eſſent in rerum naturâ.

Hammonis. Cornutum Jovis Hammonis caput paſſim obvium in Cyrenæorum nummis. At ſingularem Fauſtinæ matris nummum, in cujus averſâ parte eſt illud Hammonis caput, & infrà AMMωN, protulit Cl. Pellerin, *Mélange de diverſes Médailles*, Tom. I, pag. 25. De Hammonis cornu ejuſque vi vide Plin. XXXVII, 10.

Apin. Præcipuum urbis Memphis numen: cujus ſuperſtitionem olim imitati Judæi, vitulum aureum conflavere, Exod. XXXII, 4. Apis frequens occurrit in Juliani Imperatoris nummis. Si de Api plura volueris, vide Herodotum III, 28, pag. 170. Plinium VIII, 47.

Sue abſtinent. Hæc ceteraque ex conjecturâ dicta, atque falſa. Non ſue tantùm, ſed etiam ſanguine, morticinis, quamplurimis etiam avibus, piſcibus, animalibus, juxta leges Levitic. XI & XVII, abſtinent Judæi. Id autem vetitum Dei providentiâ, qui populi ſui ſaluti conſulebat. Nempe, ut rectè obſervat eruditus Mead, *Medica ſacra*, cap. 2, pag. 17, cùm in his calidioribus regionibus, niſi accurata ſit victûs ratio, corpora leproſâ ſcabie facilè inficiantur, interdicta ſunt Judæis nutrimenta craſſa, quæ in morbis, qui cutem occupant, incommoda ſunt & noxia. Sic legis præcepta non modò Judæos ab idololatriâ & vanis religionibus avertebant, ſed ab omnibus quoque immunditiis puros illos præſtabant.

Scabies. Scabies illa eſt ipſa lepra, quam accuratiſſimè deſcripſit Moſes, Levitic. XIII & XIV; nec quondam tantùm Judæos turpaverat, ſed illi morbo fuere ſemper obnoxii, dum eas regiones

incoluere : quin etiam hodie frequens eſt in Syriâ & Ægypto, ut videre eſt apud eruditum Mead, loc. cit. pag. 12.

Crebris adhuc jejuniis. Crebra quidem erant Judæorum jejunia, ſiquidem in Judaicis Kalendariis ne unus quidem menſis eſt in quo dies aliquot jejuniorum non ſint notati ; & in nonnullis menſibus multi adſignantur. At jejunia illa non longam eorum famem teſtantur, ſed res infauſtas triſteſve, quæ diebus illis contigere, deflent Judæi. Sic die ſeptimâ menſis Tiſri notatur in eorum Kalendariis : *Jejunium, quod deciſum ſit decretum contra patres noſtros, ut gladio, fame, & peſte conſumerentur in deſerto ob opus vituli.* Die ſeptimâ menſis Adar : *Jejunium, quòd eo die mortuus eſt Moſes propheta.* Originem quoque & tempora jejuniorum corrupit Juſtinus XXXVI, 2. *Moſes ſeptem dierum jejunio, per deſerta Arabiæ, cum populo ſuo fatigatus, cùm tandem veniſſet in montem Synan*, le mont Sinai, *ſeptimum diem, more gentis ſabbatum appellatum, in omne ævum jejunio ſacravit : quoniam illa dies famem illis erroremque finierat.* Vulgarem autem fuiſſe apud Romanos hunc errorem patet ex Suetonio in Aug. cap. 76, & Martiale Epigramm. IV, 4.

Panis Judaicus. Hìc agnoſcere eſt panem azymum, de quo Exod. XII, 8. At panis ille non raptarum frugum, ſed mæroris ac luctûs fuit argumentum. Inde in Deuteronom. XVI, 3, vocatur לחם עני, id eſt *panis afflictionis*, quoniam in pavore egreſſi erant de Ægypto Judæi. Azymus autem panis non vulgaris fuit in victu Judaico, ut innuit Tacitus. Eo tantùm utebantur, cùm Paſcha celebrabant; ac ne toto quidem ſeptiduo, ſed primo ſolùm die ; nam reliquis ſex diebus, ſeminibus aut fructibus veſci potuere, dum

fermentato abſtinerent, ut teſtimoniis RR. Moſe & Selomo probat Petavius in Animadverſionibus ad Epiphanium, Hæreſ. LXX, *Audianorum*, Tom. II, pag. 293.

Septimo die otium. Verè quidem: nondum tamen ſatis accuratè. Memoria enim ſeptimi diei, ſeu ſabbati, ab orbe condito, ut Deus rerum omnium auctor coleretur, ſancta fuit, Exod. XX, 8 & 11. Poſtea cùm, Judæis ex Ægypto egreſſis, otium ſecurumque ſabbatum feciſſet Deus, iterum ſtatuta auctaque ſabbati religio, Exod. XXXI, 13. Deuteronom. V, 14.

Septimum quoque annum. Judæis non blandita eſt inertia: neque ſeptimus annus ab iis ignaviæ datus. Verùm ut exitûs ex Ægypto adſertæque libertatis memoria ex Judæorum animis numquam excideret, ſeque Deum legum ſuarum auctorem habere ſcirent, juſſi ſunt ſeptimo quoque anno nec ſeminare terras, nec vineas, nec oliveta colere, ſed ſabbatum Dei, שבת ליהוה, agere, Exod. XXIII, 10; Levitic. XXV, 4. Alterum adhuc ſabbatum, & ſolemnius, poſt *ſeptem hebdomadas* annorum, id eſt quinquageſimo anno, recurrebat. Ipſe enim erat יובל, id eſt *Jubileus*, Levitic. XXV, 8 & 10. Talia ſabbata fuere apud Judæos juge miraculum. Quî enim niſi a Deo præpotente, in his ſabbatis, ali potuit gens, in quâ erat circiter ſexagies hominum, 6,000,000. In unâ urbe Jeruſalem, cùm celebrabatur Paſcha, conveniebant plus quàm vicies centena millia hominum, 2,000,000, ut mox dicetur infrà cap. 13. At prædixerat Deus: *Facite præcepta mea . . . Quod ſi dixeritis: Quid comedemus anno ſeptimo, ſi non ſeverimus, neque collegerimus fruges noſtras? Dabo benedictionem meam vobis anno ſexto, & faciet fructus trium annorum*, Levitic. XXV, 18, 20 & 21. Caius Julius Cæſar, dictator, Ju-

dæis minimè iniquus, cùm eos tributa ſingulis annis pendere juſſiſſet, excepit annum ſeptimum, quem Sabbaticum appellant, quòd in eo neque fructus arborum legunt, neque ſeminant, neque arant. Ἐπειδὴ ἐν αὐτῷ μήτε ἀπὸ τῶν δένδρων καρπὸν λαμβάνουσι, μήτε σπείρουσι . . . οὔτε ἀροῦσιν. Vide ipſum Cæſaris decretum apud Joſephum, Antiq. Jud. XIV, 10, num. 6. In hac quidem Moſaicâ lege nonnihil politicæ utilitatis vidit eruditus Michaelis; quòd Judæi ad acriora agriculturæ ſtudia ſervandaſque fruges compellerentur. Id enim aliter vix præſtitiſſent, cùm abundans iis eſſet ſolum, & illicitum fenus. Vide Joannis David Michaelis Commentationes, *Comment. IX*, de Anno Sabatico, pag. 178 & ſeqq.

Saturno haberi. Cùm invaluit uſus, ut dies hebdomadæ a ſideribus nuncuparentur, dieſque ſeptimus Saturno eſſet dicatus, tunc exiſtimatum eſt ſabbati honorem Saturno haberi. Quod veriſimillimum iis viſum eſt, qui ab Idæis, ſeu Cretenſibus, ut dictum ſuprà cap. 2, Judæorum originem repetebant.

Altiſſimo orbe. E ſeptem ſideribus, quos planetas vocamus, altiſſimus eſt Saturnus. Præcipuus autem potentiâ habebatur; quòd *gelidæ ac rigentis eſſe naturæ* putaretur, Plin. II, 8.

Septimos per numeros. Ea fuit Ægyptiorum, Pythagoræorum, ac poſtea aſtrologorum omnium ſuperſtitio, ut mundi tempora hominumque fata ſeptem ſiderum curſu regi crederent. Atque ut mendacio auctoritatem adderet obſcuritas, ita diviſa eſt hominum vita, ut ſingulis annis, ſingulis menſibus, ſingulis horis præeſſent ſidera, vimque ſuam maximam, ſicutì & curſum, per ſeptimos numeros conficerent. Inde tota horoſcoporum ars, tota climactericorum annorum ratio. Quæ ſcientiæ vanitas in hac tantâ religionis lite-

rarumque luce nondum penitus ex hominum animis excidit. Uſque adeò timidos mortales vexat caliginoſa futuri ignorantia!

CAP. V. *Antiquitate.* Quod quidem Taciti teſtimonium Moſis legiſque Judaicæ antiquitatem comprobat.

Pravitate valuere. Siniſtra, fœda habeantur Judæorum inſtituta, ſi pravitas ſit Jovem, Venerem, ceteraque Romanarum religionum monſtra temnere; Deum unum, ſummum, æternum, neque mutabilem, neque interiturum, colere.

Spretis religionibus patriis. Præter Judæos, Palæſtinæ incolas, alii erant innumeri per totum terrarum orbem diffuſi. Ubique ritibus ſuis addicti, patrias locorum, quæ habitabant, religiones ſpernebant; & cùm templo Hieroſolymitano omnes intereſſe, cenſum ſolvere, victimas offerre non poſſent, tributa & ſtipes congerebant, quæ Jeruſalem ſingulis annis mittebantur. Hac magnâ auri argentique vi quantum auctæ fuerint Judæorum opes declaravi in priore Taciti editione, T. III, p. 546 & ſeqq. ubi, quæ tributa & ſtipes a Judæis undequaque terrarum Hieroſolymam mitterentur, & quantum inde opum exſurgere potuerit, inquiſitum. Demonſtratum eſt, modicâ potiùs, quàm magnâ æſtimatione, Judæos extra Palæſtinam incolentes ſingulis annis miſiſſe Gallicæ monetæ libras 13,920,000: eoſdem centum annis miſiſſe monetæ Gallicæ libras 1,392,000,000. Sic augebantur Judæorum res, ut rectè obſervavit Tacitus.

Et quia. Auctæ adhuc Judæorum res obſtinatâ apud ipſos, & inter ipſos, fide, miſericordiâ, & hoſtili adversùs omnes alios odio.

Fides obſtinata. Id commendat mutuam Judæorum caritatem: quæ quidem apud illos adhuc viget, ut & ſemper viguit.

Miſericordia. Celebratur adhuc maximè illa inter Judæos miſericordia. Vetera quoque manent exempla in Actibus Apoſtolorum, & D. Pauli epiſtolis.

Hoſtile odium. Chananæorum occidio, uſura, aliaque id genus famam hanc hoſtilis odii excitavere, quam abolere nititur R. Leo Mutinenſis, *Cérémonies & Coutumes des Juifs*, I, 5. Certè ex lege non fuit hoſtile illud adversùs omnes odium. Inde cum tot gentibus ipſiſque Romanis, ut videre eſt I. Machab. VIII, 1 & ſeqq. pacis ac ſocietatis fœdera Judæi inierunt. Hodieque ſingulis ſabbatis, orant Deum pro Principibus, ſub quorum dominatu vivunt, ut eos eorumque principatum ſoſpitet & amplificet. Idem jam monuerat Jeremias XXIX, 7.

Separati epulis. Veriti ne aliorum ſocietate communique vitâ polluerentur.

Diſcreti cubilibus. Suâ in gente nuptias ineunt.

Nihil inlicitum. Quàm id ſit falſum conſtat tum ex lege, cujus non modò præceptum eſt, *Non mœchaberis*, ſed etiam, *Non concupiſces.* Violataque pudicitia graviſſimis pœnis obnoxia, ut videre eſt in Deuteronom. XXII, 21 & ſeqq. Vide & Joſephum, contra Apionem II, 24 & 30. Immo ממזרים, id eſt, ſpurii, ſeu de ſcorto nati, non ingrediuntur *in eccleſiam Domini, uſque ad decimam generationem*, Deuteronom. XXIII, 2. Perperam ergo paucorum libidinem in omnium crimen vertit Tacitus.

Diverſitate noſcantur. Bene quidem. Fuit enim circumciſio *ſignum fœderis* inter Deum & Judæos, Geneſ. XVII, 11. Minimè ſentiebat Tacitus Judæos circumciſionem ab Ægyptiis accepiſſe. Quod poſtea nonnullis eruditis viris placuit.

Tranſgreſſi in morem eorum. Accuratiſſimè dictum. Ii ſunt גרים, ſeu *proſelyti*, dicti quoque

בני ברית, id eſt, *filii fœderis*, qui, relictâ Gentili religione, Judaicæ nomen dabant. Quàm acri ſtudio Judæi proſelytos quærerent videre eſt apud D. Matthæum XXIII, 15.

Idem uſurpant. Nec antequam circumcidatur, proſelytus habetur.

Vilia habere. Verè adhuc. Proſelytus enim quaſi modò genitus infans habebatur. Illi Judæa patria, Judæi fratres: cetera profana & vilia. Inde ſolemne illud Judæorum effatum, *Quiſqui proſelyto conſanguineus erat, dum fuit Gentilis conſanguineus planè jam non eſt.* Plura vide apud eruditum Seldenum, *de Jure Natur. & Gentium* II, 4, pag. 62 & ſeqq.

Nefas. Idem quoque laudat Joſephus contra Apionem II, 24. Contrà apud Romanos luxu libidine, inviſa erat liberorum multitudo. Adde expoſitionem infantium, quæ Judæis fuit ſemper ignota; familiaris autem aliis quamplurimis gentibus ob nativam inhumanitatem hæc impieta Vide Philonem in libro de Legib. ſpecial. ad præcept. 6 & 7.

Æternas putant. Æternas, æternúmve felices putabant animas eorum, qui nullo inquinati ſcelere vitam pro patriâ, pro religione, prœlio aut ſuppliciis profundebant. Inde Machabæorum Eleazari, aliorumque veneranda memoria. Qua de re vide Joſephum contra Apionem II, 3 Quidam autem Judæi exiſtimaverunt impiorum animas penitus exſcindi, &, ut bruta, perir Quod fortè hic innuit Tacitus. Teſtimonia Rabbinorum vide apud eruditum Seldenum, *de Ju Natur. & Gentium* VII, 9, pag. 829 & 831.

Moriendi contemptus. Tantùm valet æternitat perſuaſio!

Corpora condere. Mallet illuſtr. Huetius, *condire.* At nec repugnat, *condere.* Romani eni

:mabant corpora : contrà verò Judæi, ut & gyptii, cum unguentis & aromatibus conde-nt : in funebri apparatu neque parci, neque odigi, ut videre eſt apud Joſephum contra ɔionem II, 34. De funeribus Ægyptiis confer odorum Siculum I, 91. Apertè autem de Ju-is D. Joannes XIX, 39. *Venit autem Nico-mus . . . ferens mixturam myrrhæ & aloes, quaſi ras centum. Acceperunt ergo corpus Jeſu, & averunt illud linteis cum aromatibus, ſicut mos Judæis ſepelire.* Poſtea illud poſuerunt, ſeu ndiderunt, in monumento. Vide Matthæum XVII, 60.

Eademque cura. Judæis Ægyptiiſque ſpera-ntur bonorum præmia, malorum pœnæ. Inde iſque eadem cura, eadem perſuaſio de infernis. ut Ægyptii *ſepulcra domos æternas* appella-nt, τάφους ἀϊδίους οἴκους προσαγορεύουσι, Diodor. :ul. I, 51. Sic quoque Salomon, Eccleſiaſt. II, 5, tumulum dixit בית עולם, id eſt, *domum ernitatis.* Hodieque Judæis dicitur בית חיים, eſt, *domus viventium.*

Cœleſtium contrà. Judæi enim unum Deum ; ntrà Ægyptii plurima numina ipſaque animalia lebant.

Effigies compoſitas. Ægyptii non modò ple-que animalia viva, ſed eorum quoque effigies nerati ſunt. Quas quidem ita componebant, multas viderim marmoreas æreaſque corporibus manis, capitibus verò canis, felis, aliorumque imalium.

Mente ſolâ, unumque numen. Verè egregiéque acitus. Hanc quoque Judæorum religionem ſtatur Dio XXXVII, pag. 37.

Hederâ vinciebantur. Nuſquam in ſacrâ Scrip-râ legitur Judæorum ſacerdotes vinctos fuiſſe he-:râ. Immo ignoratur quomodo hedera Hebraicè

dicatur. At id mentiebantur Romani, ſicut
cultum Liberi patris, ſeu Bacchi, quod Judæi d
quintodecimo menſis Tiſri, id eſt menſe Octobr
feſtum סכות, ſeu tabernaculorum, celebraren
De fabulâ Judæos, hederâ vinctos, Bacchu
coluiſſe, plura dixi in priore Taciti editione, To
III, pag. 548.

Vitiſque aurea. Vitem illam, magnitudine a
teque mirabilem, cujus botri erant ſtaturæ humar
pares, Joſephus Gorionides affirmat fuiſſe pon
mille talentorum aureorum, Gallicæ monetæ
brarum 125,625,000. Eam quoque, ob magr
tudinem, artem, pretioſæque materiæ copia
prædicat oculatus teſtis Joſephus, Antiq. Jud. X
11, num. 3. Tantum Judaicæ magnificent
monumentum aliaque Orientis decora fuſiùs e
poſui in priore Taciti editione, Tom. III, pa
549 & ſeqq.

Abſurdus ſordiduſque. Fuere quidem Jud
ſolemnia ſplendida ac magnifica: alia verò,
plura, luctu, jejuniis, memoriâ adverſarum
rum, quæ genti contigerant, mæſta ac triſt
Quæ cùm a lætitiâ temulentiâque Bacchanali
abhorrerent, Judæorum mos abſurdus ſordiduſq
habebatur. Nec aliter Cicero in Orat. pro Flacc
cap. 28. *Iſtorum religio ſacrorum a ſplend
hujus imperii, gravitate nominis noſtri, majori
inſtitutis abhorrebat.*

Cap. VI. *Arabiâ.* Arabiâ Petræâ & deſert
Syriæ. Cœleſyriæ.

Exuberant. Fortè redundat, *exuberant.* Id en
ſatis intelligitur ex ſuperioribus, *uber ſolum.*

Noſtrum ad morem. Judæa enim frument
vineis, & oleis abundat, ut & Italia.

Palmetis proceritas. Inde palma, *le palmi*
fuit ſemper præcipua inter ſymbola decoraq

dææ. In Samaritanis Judæorum nummis ex-
eſſa palma ſæpe occurrit. De palmetorum ne-
oribus, palmarumque naturâ vide Plinium V,
& 17; XIII, 4.

Balſamum, modica arbor. Modica quidem ar-
r, ſed curioſæ naturæ, maximique pretii: pri-
ìm inter Judæorum, deinde inter Romani fiſci
es celebratiſſima. Unde balſamum prodierit,
antumque fuerit ejus pretium fusè docui in
ore Taciti editione, Tom. III, pag. 552 & ſeqq.

Humor. Quod opobalſamum dicebatur. De
dicâ vi balſami diſtinctè Plin. XII, 25. *Corticis*
m ad medicamenta pretium: præcipua autem
tia lacrymæ, ſecunda ſemini, tertia cortici;
ima ligno.

ibanum. Nunc quoque, *le mont Liban*;
ntem in ſacrâ Scripturâ celebratiſſimum.

)pacum fidumque nivibus. Nivem Libani me-
at Jeremias XVIII, 14. Eam non deficere
imè mirum in hac tantâ montis altitudine.

Amnem Jordanem. Nunc *le Jourdain*; amnem
enum, quem eleganter deſcribit Plin. V, 15.

Unum atque alterum lacum. Verè. Primò enim
achoniten lacum, ſeu aquas Merom, nunc
malmaron, & lacum Geneſareth, ſeu mare
eriadis, nunc *la mer de Tibériade*, integer
luit.

acus immenſo ambitu. Tertius hic lacus eſt
s Aſphaltites, qui accolis dicitur *Bahhret*
th, id eſt lacus Lot, nobis vulgò *la mer*
te. Juxta Plinium V, 16, *longitudine excedit*
um M. paſſuum, latitudine maximâ XXV
et, minimâ ſex. Pater Nau, accuratiſſimus
æ Sanctæ inſpector, *Voyage nouveau de la*
e Sainte, IV, 8, ait quoque lacum hunc
re quatuor & viginti circiter leucas longi-
ie, duas treſve variis in locis latitudine.

Sapore corruptior. Idem teſtantur viatores om-nes. Expertus verò eſt Princeps Radzivil, *Jero-ſolymitana peregrinatio*, pag. 96. *Lacus aqua colores variantem valde ſpiſſam & fœtentem habe quæ guttatim deguſtata, prout a nobis factum linguam atrociter mordet, & caput gravi peſt feroque odore vehementer inficit.*

Accolis peſtifer. De hac peſtilentiâ Plinius 15. *Inde litora Eſſeni fugiunt, uſque quà nocen* Plin. ibid. cap. 16. Nec aliter hodie Arab Gravitatem hanc odoris expertus eſt Cl. Pocock *Deſcription of the Eaſt.* Tom. II, Part. 1, pag. 3

Neque vento impellitur. Adverſatur Pater Na loc. cit. & ait aquas illas ſtare, nec, niſi vent moveri. Sic bitumen vento impulſum videbin in nòtâ ultimâ hujus capitis. Certè ibi nulla r vigatio, teſte Cl. Haſſelquiſt, *Voyages dans Levant*, Tom. II, pag. 87.

Neque piſces. Nec aliter vulgò viatores, ipſe P. Nau: immo & ipſi quoque Arabes. I bitat tamen Cl. Haſſelquiſt, loc. cit. quòd litore multa reperiantur conchylia.

Incertæ undæ. Et ſolido ſimiles, ut ſuprà Ann I, 70. *Neque diſcerni poterant incerta ab ſolid neque brevia a profundis.* Earum colorem te ſingulos dies mutari ait Joſephus, Bell. Jud. 8, num. 4. *Quod ipſe evidenter vidi*, ait Princ Radzivil, loc. cit. pag. 95. *Nam manè hab aquam nigricantem: meridie, ſole intenſo (J enim calores hìc maximi) inſtar panni ſit cæ lea: ante occaſum, ubi vis caloris remittit, t quam limo permixta, modicè rubet, vel po flaveſcit.*

Perinde attolluntur. Veſpaſianus, hæc viſe curioſus, lacum Aſphaltiten adiit, juſſitque qu dam, nandi imperitos, vinctis poſt terga ma bus, in altum projici; qui omnes, teſte Joſep

ell. Jud. IV, 8, ſurſum repulſi ſupernatavere. ariter Plinius V, 16. *Aſphaltites nihil præter tumen gignit; unde nomen: tauri camelique iitant. Inde fama nihil in eo mergi.* Oculatus item teſtis P. Nau, loc. cit. ait aquas hujus cûs ſale & amaritudine incredibili eſſe infectas; nde meritò vocatur *mare ſalis*, *mare ſalſiſſi-um.* Mox ſubdit experimenta, quibus conſtat ritos imperitoſque nandi perinde attolli, ut hìc dit Tacitus. Sanè ex ſalibus ſulphuribuſque naritudo aquarumque gravitas: quæ quidem nta eſt, teſte Cl. Pococke, loc. cit. ut aqua ſphaltitis lacûs ſit ad aquam dulcem ut 5 ad 4. orro cùm aqua illa contineat quartam ſalis partem, m noſtra maria vix quintamdecimam habent, ud mirum eſt in eâ denſitate corpora non mer-, tauros cameloſque fluitare.

Certo anni. Bene: non toto enim anno, ſed rto anni tempore, egeritur bitumen, Gallicè *Aſphalte.* Autumno illud in litore legunt Arabes, umiatamque, *Damiette*, ferunt, venduntque gendis lanis, teſte Cl. Haſſelquiſt, loc. cit. uſu quoque eſt pro navium compagine, plu-iiſque corporum medicamentis. Vide Joſephum Cl. Pococke, locis cit. Immo Cll. Pococke & aſſelquiſt exiſtimant bitumen idem eſſe eam-nque ſubſtantiam ac balſamum, quo conditæ it in Ægypto mumiæ.

Per menſes exſolvuntur. Hæc quidem Plinius I, 15; & XXVIII, 7. Solinus cap. 4, ipſe-e Joſephus Bell. Jud. IV, 8. At verè eruditus rcher, *Mundus ſubterraneus*, IX, 5. *Quæ nius, Solinus, Tacitus de bitumine Judaico dunt, quod in lacu Aſphaltite colligitur, adeò acis eſſe lentoris, ut nonniſi menſtruis femi-um cedat, & quod ferro domari non poteſt, um tactu facilè divellatur ſejungaturque; ve-*

rùm illa fabulis annumeranda ſunt, cùm experientiæ manifeſtæ repugnent, & ii qui id ab indigenis extrahi viderunt, nihil tale ſe obſervaſſe fateantur. De quibus vide Itinerarium Petri Vallei, Brocardi, aliorumque.

Gnari locorum. Eadem ferme Abbas monaſterii S. Sabæ, hujus lacûs accola, prodidit Patri Nau, loc. cit. *Je m'informai de lui du bitume, que l'on y recueille, & qui pour cela eſt nommé le lac* Aſphaltite, *du nom dont les Grecs appellent cette ſorte de poix. Il me répondit qu'on ne l'y trouvoit pas en tout temps : mais qu'en certaine. années ce bitume ſembloit ſortir, comme de deſſou. l'eau, (c'eſt probablement des endroits où l'Ecri ture, Geneſ. XIV, 3 & 10, dit qu'étoient les puit de bitume), qu'il s'élevoit à la ſurface du lac & s'y aſſembloit quelquefois de la groſſeur d'u navire ; qu'il flottoit au gré du vent, qui enfi le portoit à quelque côte, où il s'arrêtoit, & o quelquefois il ſe rompoit en diverſes pieces ; qu les Arabes le ramaſſoient avec ſoin, & que l Baſſa de Jéruſalem en avoit ſa part, & leur e laiſſoit prendre la leur ; & qu'il s'en formoit c cette ſorte diverſes maſſes de différentes groſſeur en divers endroits.*

CAP. VII. *Haud procul inde campi.* Immo ver illi ipſi campi, olim uberes, nunc ſunt mai Salis, ſeu mare Mortuum, ut patet ex Gene XIV, 3, maximè ſi legantur ipſa Hebraica עמק השדים הוא ים המלח. Non enim i apertè interpretes tum Græcus, tum Latinus. & ipſi vicini campi aridi ſunt, ac ſine vi fru ferâ, ut mox dicetur.

Magniſque urbibus habitatos. Verè quide illi enim campi olim habitati urbibus, Sodomi Gomorrhâ, Seboim, Adamâ, & Balâ, ſeu Sego

Magna

Magnæ, ut erant iis temporibus, urbes, quibus ſingulis ſui reges. Vide Geneſ. XIV, 2. Ex iis verò quatuor periere incendio Sodomitico, de quo Geneſ. XIX, 24; Deuteronom. XXIX, 23. Hìc quoque, ex teſtimonio indigenarum, tredecim urbes conflagraſſe memorat Strabo XVI, pag. 764, cujus inſignem locum vide apud ipſum auctorem. Unde fortè fuere plura incendia. Nam & ipſa urbs Segor, in quâ Lot fugit, poſtea abſorpta eſt.

Fulminum jactu. Bene Tacitus. Deus enim, impuras urbes perditurus, fulmina ejaculatus eſt. Sic Geneſ. XIX, 24. *Dominus pluit ſuper Sodomam & Gomorrham ſulphur & ignem a Domino de cælo.* Non ita accuratè Strabo, loc. cit. urbes illas ſubterraneis ignibus hauſtas prodidit.

Manere veſtigia. Sic Strabo loc. cit. præter alia exuſta monumenta, memorat manere adhuc ambitum urbis Sodomorum, & patere ſexaginta ſtadia. Alia quoque veſtigia, ſectorum lapidum multitudinem, & quaſdam domorum ruinas, a ſociis ſuis, qui mare illud ingreſſi ſunt, obſervatas teſtatur P. Nau, loc. cit.

Specie torridam. Inde Strabo loc. cit. terram illam cinericiam appellavit, γὴν τεφρώδη. Nec aliter viatores. Clariùs autem & diſtinctiùs Cl. Haſſelquiſt, loc. cit. Tom. II, pag. 86, ait ſolum eſſe cretam friabilem, ſale imbutam.

Vim frugiferam perdidiſſe. Accuratè dictum. Nec aliter Geneſ. XIX, 25. *Dominus ſubvertit civitates has, & omnem circà regionem, univerſos habitatores urbium, & cuncta terræ virentia.* Et Deuteronom. XXIX, 23. *Sulphure & ſalis ardore comburens, ita ut non ſeratur, nec virens quippiam germinet, in exemplum ſubverſionis Sodomæ & Gomorrhæ, Adamæ & Seboim, quas ſubvertit Dominus in irâ & furore ſuo.* Eamdem

ariditatem vaſtitatemque recèns obſervavit Cl. Haſſelquiſt, loc. cit. pag. 87. Nullæ, inquit, in illo mari arundines: nulla planta in litore. Paulo quidem longiùs, planta una, labioſo flore, ſed fœtida. In campo, alia planta, ſalis guſtu.

In cinerem vaneſcunt. Nec aliter Joſephus, Bell. Jud. IV, 8, num. 4. Idem poſtea portentum narravere viatores, & amplificavere: arbores illas Sodomiticas, fructuſque mala Sodomitica appellaverunt. Juxta eos, arbores ſunt ficûs altitudine, & ſimili ferme ligno: folia nucis viriditate & figurâ: fructus malis limoniis, Gallicè *des limons*, formâ & colore pares; ſpecie quidem egregiâ, quos tamen ſi digito preſſeris, in atrum cinerem vaneſcunt. At portentum dempſit, veritatemque docuit diligens explorator, reique herbariæ periſſimus Cl. Haſſelquiſt, loc. cit. pag. 90. Nempe arbores illæ, in vallibus Hiericuntinis, *de Jericho*, Occidentalique ripâ Jordanis, antequam in mare Mortuum influat, frequentiſſimæ, ſunt ſolanum melongena Cl. Linnæi: quarum quidem fructus aliquando plenus pulvere reperitur. At id contingit tantùm, cùm fructus vitiatur tenthredine, *la mouche à ſcie*, quæ interiora in pulverem redigit, integrâ tamen cuticulà, & illæſo colore.

Halitu lacûs. Verè. Et inde terra ad quinque millia paſſuum prope lacum ſquallet.

Belus amnis. De quo Plinius V, 19. *Rivus Pagida, ſive Belus, vitri fertiles arenas parvo litori miſcens: ipſe e palude Cendeviâ a radicibus Carmeli profluit.* Judaico, ſeu Mediterraneo mari illabitur haud procul Ptolemaide, nunc *S. Jean d'Acre.* Ipſe autem Belus amnis nunc dicitur *Nahr Halou.*

Modicum id litus. Plinius XXXVI, 26. *Quingentorum eſt paſſuum, non ampliùs, litoris ſpatium; idque tantùm multa per ſæcula gignendo*

ſuit vitro. Fama eſt, appulſâ nave mercatorum nitri, cùm ſparſi per litus epulas pararent, nec eſſet cortinis attollendis lapidum occaſio, glebas nitri e nave ſubdidiſſe. Quibus accenſis, permixtâ arenâ litoris, tranſlucentes novi liquoris fluxiſſe rivos, & hanc fuiſſe originem vitri. Vide & Joſephum, Bell. Jud. II, 10, num. 2. Strabonem XVI, pag. 758.

CAP. VIII. *Vicis diſpergitur.* At quanta eſſet in his vicis hominum multitudo æſtimari poteſt ex Joſepho, oculato teſte, Bell. Jud. III, 3, num. 2, ubi Galilæam deſcribens, ait frequentes ibi eſſe urbes, crebroſque vicos, & adeò populoſos propter ſoli bonitatem, ut minimus ſupra quindecim millia incolarum habeat. Ἀλλὰ καὶ πόλεις πυκναὶ, καὶ τὸ τῶν κωμῶν πλῆθος πανταχοῦ πολυάνθρωπον διὰ τὴν εὐθηνίαν, ὡς τὴν ἐλαχίστην ὑπὲρ πεντακισχιλίους πρὸς τοῖς μυρίοις ἔχειν οἰκήτορας. Ne tamen credideris numerum Judæorum fuiſſe hominum ſexcenties ſexagies bis centena quadraginta millia, 66,240,000, ut vult eruditus Villalpandus, in *Ezechiel*, Tom. II, pag. 539. Id enim repugnat; & evidenti imperiorum ratione confutatur.

Hieroſolyma. Plinius V, 14. *Hieroſolyma, longè clariſſima urbium Orientis, non Judææ modò.* Hieroſolymorum partem nunc occupat urbs *Jeruſalem.*

Immenſæ opulentiæ. Quantæ ergo templi Salomonici opes, ſi Zorobabelici templi, ab Herode exornati, immenſa fuerit, teſte ipſo Tacito, opulentia! Immenſam illam templi opulentiam, ejuſque cauſas & monumenta expoſui in priore Taciti editione, Tom. III, pag. 555 & ſeqq.

Primis munimentis. Primis quidem munimentis urbs; dein Occidentem versùs regia: ad Orientem templum, intimis munimentis clauſum. De urbe

Jeruſalem ejuſque templo diligentiſſimè ſcripſit Cl. d'Anville : *Diſſertation ſur l'étendue de l'ancienne Jéruſalem & de ſon temple.*

Ad fores. Sic & D. Lucas I, 8. *Factum eſt autem, cùm ſacerdotio fungeretur* Zacharias *in ordine vicis ſuæ ante Deum, ſecundùm conſuetudinem ſacerdotii, ſorte exiit ut incenſum poneret ingreſſus in templum Domini : & omnis multitudo populi erat orans foris horâ incenſi.* Immo lorica ſaxea, ad cubitum unum adſurgens, templum aramque cingebat, & populum a ſacerdotibus ſegregabat, Joſeph. Bell. Jud. V, 5, num. 6.

Servientium. Servierunt Judæi Aſſyriis, Medis ac Perſis; tunc ſanè deſpectiſſimi, Deo populi ſui peccata puniente. At non ſerviere David, Salomon, aliique reges plurimi, quos omiſit Tacitus vel brevitatis ſtudio, & quòd vetera illa tempora non attenderit, vel odio adversùs gentem, Romaniſ deſpicatiſſimam.

Macedones. Syriæ reges, qui partem regni Macedonici Alexandri Magni obtinuere.

Rex Antiochus. Antiochus Epiphanes, rex Syriæ, qui anno Urbis conditæ DLXXXVI, ante Chriſtum 168, populis omnibus ſibi ſubditis imperavit, ut, patriâ religione relictâ, Græcam profiterentur. Vide I Machab. I, 43 & ſeqq.

Parthorum bello . . . Arſaces deſciverat. Hìc vel errat Tacitus, vel turbarunt librarii; & emendandum : *Armenorum bello prohibitus eſt : nam eâ tempeſtate Artaxias deſciverat.* Nullum enim fuit Parthorum bellum, nullus Arſaces, imperante Antiocho Epiphane. Defectio Arſacis multò antè contigerat ſub principatu Antiochi II, cognomento Θεȣ̃, anno U. C. DIV juxta Petavium & Uſſerium, vel DVI juxta P. Frœlich, *Annal. Reg. Syriæ*, pag. 26. Contrà verò lege latâ, de quâ mox dictum eſt, ut quiſque Græcam reli-

gionem profiteretur, & Judæis omni ſuppliciorum genere vexatis, nec fractis, Antiochus in Armenos expediit, eorumque regem Artaxiam, prœlio victum, cepit anno U. C. DLXXX, ut narrat P. Frœlich, loc. cit. pag. 50, & Appianus in Syriacis, pag. 117 & 131. Ἐστράτευσε δὲ καὶ ἐπὶ Ἀρταξίαν τὸν Ἀρμενίων βασιλέα· καὶ αὐτὸν ἑλὼν ἐτελεύτησεν. Nempe Antiochus Epiphanes, capto Artaxiâ, Perſidem ingreſſus, ut opulentiſſimum Dianæ Perſicæ templum in urbe Perſepoli ſpoliaret, ſed cum dedecore pulſus, exercitus ſuos, in Judæâ fuſos, accepit; & occubuit anno U. C. DXC. I Machab. VI, & II Machab. IX, Joſeph. Antiq. Jud. XII, 9, num. 1. Hieronymus in cap. 11. Danielis. Frœlich, *Annal. Reg. Syriæ*, pag. 50. Prolegomen. pag. 34.

Macedonibus invalidis. Invalidis Syriæ regibus Demetrio I, ejuſque ſucceſſoribus, in libertatem ſe vindicavere Judæi, ut videre eſt apud Juſtinum XXXVI, 1 & 3. Inde in I Machab. XIII, 42. *Anno centeſimo ſeptuageſimo* Seleucidarum, Urbis conditæ DCXI, ante Chriſtum 143, *ablatum eſt jugum gentium ab Iſrael. Et cœpit populus Iſrael ſcribere in tabulis & geſtis publicis, anno primo ſub Simone ſummo ſacerdote, magno duce & principe Judæorum.* Idem teſtantur nummi ex ære magno Samaritanis literis inſcripti, intra coronam querceam, שמעון נשיא ישראל, id eſt, *Simeon Princeps Iſrael.* In averſâ parte, amphora utrimque anſata, שנת אחת לגאלת ישראל, id eſt, *anno primo redemptionis Iſrael.* Fuit quoque in Muſeo Collegii Ludovici Magni nummus elegantiſſimus, ære minimo, literis Samaritanis inſcriptus: ex unâ parte, calix, לגאלת ציון, id eſt, *redemptionis Sion*: ex alterâ parte, manipulus erectus, & in imo ab utroque latere uva, שנת ארבע, id eſt, *anno*

quarto Cuſus nempe fuit hic nummus annó centeſimo ſeptuageſimo tertio Seleucidarum, Urbis conditæ DCXIV, ante Chriſtum 140.

Procul erant. Licèt procul eſſent Romani, cum iis tamen Judæi fœdus iniere anno U. C. DXCIV. I Machab. VIII; & Juſtinus XXXVI, 3.

Mobilitate vulgi. Hæc intelligenda de bello civili, quod Judæos inter & regem eorum, Alexandrum Jannæum, per annos ſex exarſit, ab anno U. C. DCLXIII, ad annum DCLXIX, Joſeph. Antiq. Jud. XIII, 12 & ſeqq. Bell. Jud. I, 4.

CAP. IX. *Judæos domuit.* Cn. Pompeius anno U. C. DCXCI, ante Chriſtum 63, Hieroſolyma cepit; nec modò templum, ſed & Sancta Sanctorum victor ingreſſus eſt. Nihil verò divitiarum abſtulit, gloriæ, quàm pecuniæ cupidior, Joſeph. Ant. Jud. XIV, 4. Vide & Florum III, 5; & Ciceronem in Orat. pro Flacco, cap. 28. Tributum tamen Judæis impoſuit Pompeius; & brevi tempore Romani exegerunt plus quàm decem millia talentorum, Gallicæ monetæ lib. 54,468,750, Joſeph. loc. cit. num. 5.

Nullâ intus deûm effigie. Veriſſimè. Et inde manifeſtum penetrali non fuiſſe ſacratam aſini effigiem, ut dictum eſt ſuprà cap. 4.

Inania arcana. Ideoque Florus, loc. cit. Judæos impiam gentem appellavit.

Provinciæ ceſſerant. Provinciæ Orientis.

Rex Parthorum Pacorus. Tacitus vel adhuc errat, vel ſcripſerat, *F. reg. Parthor. Pacorus*, id eſt *filius regis Parthorum Pacorus.* Fortè etiam *rex Parthorum* eſt alicujus ſcioli additamentum. Pacorus enim numquam fuit rex Parthorum, ſed filius erat Orodis Parthorum regis. Miſſus a patre, Judæâ potitus eſt anno U. C. DCCXIV: anno

ſequenti a P. Ventidio, Romanorum duce, quem Antonius adversùm Parthos miſerat, victus & interfectus eſt. Joſeph. Antiq. Jud. XIV, 13, 14 & 15. Dio XLVIII, pag. 372; & XLIX, pag. 404. Fortè tamen Tacitus ſcripſerat *rex Pacorus*, quòd filii regum dicantur reges, ut vidimus ſuprà de Epiphane, Hiſt. II, 25.

C. Soſius. Antigonus, quem Pacorus regem Judæorum fecerat, adversùs Romanos rebellavit. Hieroſolyma expugnat Soſius; & Antigonus, juſſu Antonii, virgis cæditur & obtruncatur anno U.C. DCCXVII, Joſeph. Antiq. Jud. XIV, 16; Dio XLIX, pag. 405, hæc ſuperiore anno geſta ſcribit, & Soſium immeritò appellat *Soſſium.* In veteri marmore apud Cl. Muratori, *Inſcript. Antiq.* Tom. I, pag. 295, num. 2, memoratur C. SOSIVS.

Herodi. Herodes, dictus poſtea Magnus, amicitiâ & auctoritate Antonii nixus, Judææ regnum ſenatuſconſulto accepit anno U. C. DCCXIV; victoque Antigono, rex iterum renuntiatus eſt anno U.C. DCCXVII, Joſeph. Antiq. Jud. XIV, 26 & 28.

Simon quidam. Simon ille, Herodis ſervus, dux fuit ſeditionis, quam memorat Joſephus Antiq. Jud. XVII, 10, num. 6.

Tripartitò rexere. Archelaus, tetrarcha fuit Judææ, Herodes, Galilææ; Philippus, Iturææ & Trachonitidis.

A C. Cæſare. A Caio Caligulâ, a quo juſſi effigiem ſuam, nomine NOVI IOVIS INLVSTRIS CAII, in templo locare. Vide Supplementum Annal. VIII, 57.

Ad modicum redactis. Unus tunc Herodes, frater Agrippæ Magni, regnum Chalcidis occupabat.

Judæam provinciam. Vide quæ jam dicta ſunt ſuprà Annal. XII, 23 & 54.

Antonius Felix. Pallantis frater, Claudii libertus, trium reginarum maritus, ut videre eſt apud Suetonium in Claud. cap. 28. Duæ tantum noſcuntur; Druſilla nempe Cleopatræ & Antonii neptis, & Druſilla Agrippæ II ſoror. Dicuntur autem reginæ, non quòd regnaverint, ſed quòd regio ſanguine eſſent oriundæ.

Claudius nepos. Claudius, Antoniæ minoris filius, nepos erat M. Antonii, triumviri. Vide Stemma Cæſarum num. 42 & 100, Tom. II, pag. 415 & 434. Ut autem Claudius M. Antonii erat nepos, ſic quoque Felix ejuſdem Antonii progener. Tanta fuit hac ætate libertorum arrogantia!

CAP. X. *Geſſium Florum.* Quem crudeliſſimum & impudentiſſimum hominum appellat Joſephus, Bell. Jud. II, 14. Florus, dum poteſtate abutitur, Judæos ad defectionem adegit: cœpitque bellum anno U. C. DCCCXVIII, Jeſu Chriſti 65.

Ceſtium Gallum, Ceſtius Gallus, ut ortum bellum comprimeret, Hieroſolyma obſedit, partem ſeptemtrionalem urbis cepit, templum ipſum aggreſſus. At obſidium incautus ſolvit; cæſique Romani, ut narrat Joſeph. Bell. Jud. II, 19. Nec aliter Suetonius in Veſpaſ. cap. 4. *Cæſoque præpoſito, legatum inſuper Syriæ conſularem ſuppetias ferentem, raptâ aquilâ, fugaverunt.*

Duas æſtates. Annorum U. C. DCCCXX & DCCCXXI. Vide Supplementum Annal. XVI, 47, 51, 57 & ſeqq.

Proximus annus. Urbis conditæ ann. DCCCXXII, bello civili inter Galbam, Othonem & Vitellium intentus. Poſtea Principe Veſpaſiano, pax per Italiam parta; & externæ, id eſt Judaicæ, curæ rediere.

Utì diximus. Suprà cap. 1.

Oſtentavit. Eleganter dictum. Titus enim, cùm a Spinarum valle, uti diximus ſuprà cap. 1, ad Scopum, ita appellatum, quòd inde in urbem templumque, Septemtrionem versùs, erat proſpectus, caſtra promoviſſet, legiones oſtentavit. Tum ab Hieroſolymis diſtabat tantùm ſeptem ſtadiis. Quinta legio retrorſum tribus ſtadiis caſtra munire juſſa : decima autem legio juxta montem Olearum, Orientem versùs, ſex ab urbe ſtadiis caſtra metata eſt, Joſeph. Bell. Jud. V, 2, num. 3.

Cap. XI. *Ambiguè certavit.* Hæc aut modeſtè Tacitus, aut jactanter Joſephus, qui & ferme oppreſſum Titum, & caſtris ſuis pulſam decimam legionem memorat, Joſeph. Bell. Jud. V, 2, num. 2, 4 & 5.

Ad oppugnandum verſi. Tunc Titus caſtra poſuit ad turrim Pſephinam, nunc *Caſtel Piſano*, quæ erat in angulo ad Septemtrionem & Occidentem, Joſeph. Bell. Jud. V, 4, num. 3.

Duos colles. Duo illi præcipui colles Joſepho quoque memorati ſunt, Acra ad Septemtrionem, & Sion ad Meridiem. In colle Acrâ erat urbs inferior, cui urbs nova in colle Beſethâ Septemtrionem versùs fuerat addita ; in colle Sion urbs ſuperior, Joſephus, Bell. Jud. V, 4, num. 1 ; & V, 6, num. 8.

Per artem obliqui. Artem, artiſque cauſas docet Vegetius IV, 2. *Ambitum muri directum veteres ducere noluerunt, ne ad ictus arietum eſſet diſpoſitus, ſed ſinuoſis anfractibus, jactis fundamentis, clauſere urbes, crebrioreſque turres in ipſis angulis ediderunt propterea : quia ſi quis ad murum tali ordinatione conſtructum vel ſcalas vel machinas voluerit admovere, non ſolùm a fronte, ſed etiam a lateribus, & propè a tergo, veluti in ſinum circumcluſus, opprimitur.*

Et turres. Turres illas egregiè commendat Joſephus, Bell. Jud. V, 4, num. 3, eaſque fuiſſe numero centum ſexaginta quatuor prodit. Scilicet in tertii muri ambitu nonaginta, quarum intervalla erant ducenorum cubitorum : in medio muro quatuordecim ; & in antiquo muro ſexaginta.

Intus mœnia. Intra tertium murum alia duo erant mœnia ; ut modò dictum eſt. Fuſiùs autem Joſephus, Bell. Jud V, 4, num. 2.

Regiæ. Regia erat Septemtrionem Occidentemque versùs, haud ita procul turri Antoniâ. Siquidem, cùm ignis turrim Antoniam corripuiſſet, in regiam illapſus eſt ; ut videre eſt apud Joſephum, Bell. Jud. V, 4, num. 4.

Turris Antonia. Turris Antonia erat intra urbem in angulo duarum porticuum templi, quæ ad Occidentem & Septemtrionem ſpectabant. Arx potiùs dicenda, quàm turris. In eâ enim atria, balneæ, aulæ ; ipſaque in angulis cincta quatuor aliis turribus. Eximiam hujus turris pulchritudinem vide apud Joſephum, Bell. Jud. V, num. 8. Ab Hyrcano olim exſtructa, deinde ab Herode Magno magnificentiſſimè exornata fuit, & in honorem M. Antonii, triumviri, *Antonia* appellata, Joſeph. Bell. Jud. I, 21, num. 1.

Cap. XII. *Templum.* Templum fuit in monte Moriâ, & Orientali Urbis latere. Ibi nunc adſurgit Turcarum meſquita, *la Moſquée*, poſt Meccenſem Medinenſemque, maximæ apud eos celebritatis.

Opere ante alios. Laborem opuſque egregium ; immenſaſque in iis impenſas explicat Joſephus, Bell. Jud. V, 5. Satis ſit monuiſſe Judæos in hujus templi exſtructione uſos eſſe ſaxis quadragenos cubitos longis, quinos altis, & ſenos latis.

Joſeph. loc. cit. num. 1 & 6. Singuli illi lapides habebant menſurâ noſtrâ Gallicâ pedes 65 longitudine, 8 $\frac{1}{3}$ altitudine, 10 latitudine. Inde intelligas quod habet D. Marcus XIII, 1 & 2. *Et cùm egrederetur de templo, ait illi unus ex diſcipulis ſuis : Magiſter, aſpice quales lapides, & quales ſtructuræ. Et reſpondens Jeſus ait illi : Vides has omnes ædificationes : non relinquetur lapis ſuper lapidem qui non deſtruatur.*

Ipſæ porticus. Porticus illæ omnes erant duplices, quas ſuſtinebant columnæ quinis & vicenis cubitis, Gallicis noſtris pedibus 41 $\frac{2}{3}$, altæ, ſingulis e ſaxis marmore candidiſſimo, & cedrinis laquearibus tegebantur : latæ autem erant ad triginta cubitos, Gallicos noſtros pedes 50. Omnis autem earum ambitus unà cum Antoniâ turri ſex ſtadiorum menſuram comprehendebat, auctore Joſepho, Bell. Jud. V, 5, num. 2. De porticuum templique ambitu commodiùs dixi in priore Taciti editione, Tom. III, pag. 555 & ſeqq. ubi plura de templi magnificentiâ & opulentiâ. Hìc enim errat Joſephus, & templi magnitudinem imminuit.

Cavati ſub terrâ montes. Aquis, frumento, commeatibus, theſauris ſervandis. Sic quoque excavati ſubter mœnia cuniculi, & per campos longiùs protracti ; de quibus Dio LXVI, pag. 747.

Empto jure muniendi. Expugnatis Hieroſolymis muros diruerat Pompeius, ut dictum eſt ſuprà cap. 9. Agrippa rex, Caio Claudioque Principibus acceptus, eos reſtituere cœpit : inhibitus tamen fuit, ne urbs valeſceret. Sed, per Claudianorum temporum avaritiam, cùm omnia venalia proponerentur, empto jure muniendi, ſtruxere muros tamquam ad bellum. Univerſus urbis circuitus erat trium ac triginta ſtadiorum. Muri, alti cubitos viginti, & cum minis ac pro-

pugnaculis tota altitudo erat quinque & viginti cubitorum: latitudo autem decem cubitorum. Saxa verò, quibus erant conſtructi, longa cubitos vicenos, denos lata, Joſeph. Bell. Jud. V, 4, num. 2.

Ceterarum urbium. Inter belli initia; de quibus dictum in Supplemento Annal. XVI, 57 & ſeqq.

Quem & Bargioram vocabant. Niſi Tacitus ipſe erraverit, hæc a librariis loco ſuo dimota, & legendum: *Simon, quem & Bargioram vocabant; mediam urbem Johannes; templum Eleazarus, &c.* Simon enim, Gioræ; Joannes, Levi filius: ut videre eſt apud Joſephum, Vita Joſeph. num. 10, & Bell. Jud. IV, 9, num. 3.

Eleazarus. Eleazarus filius erat Simonis, Joſeph. Bell. Jud. II, 20, num. 3; V, 1, num. 2.

Prœlia. Atrociora enim Judæorum cum Judæis, quàm cum Romanis fuere bella ac prœlia; quæ flens queribundusque Joſephus fusè proſequitur.

Per ſpeciem ſacrificandi. Inſtante feſto Azymorum, die quartadecimâ menſis Xanthici, ſeu die 13 Aprilis, hoc ipſo anno Jeſu Chriſti 70, cùm Eleazarus portas templi aperuiſſet, & quotquot intus adorare vellent exciperet, miſſi a Joanne templo potiti ſunt, & Eleazarum manumque ejus obtruncaverunt, Joſeph. Bell. Jud. V, 3.

In duas factiones. In duas factiones Simonis & Joannis, Joſeph. Bell. Jud. V, 3, n. 1. Tunc templum temploque vicina tenuit Joannes. Vide Joſephum, Bell. Jud. V, 6, num. 1.

Concordiam pareret. Nec diu ſtetit concordia. Odia, inteſtinaque bella recruduere; & ſecum ipſi iterum diſſidentes pugnavere, Joſeph. Bell. Jud. loc. cit.

Cap. XIII. *Neque hoſtiis ... piare fas habet.* Immo nulla alia gens, cui facilior illuſtriorque

fuerit propitiatio. At inexpiabilia obſtinatæ perverſitatis ſcelera ultum ibat Deus. Jamque ſupremum illud excidium imminebat, quod ante prædixerat Jeſus Chriſtus, Matth. XXIV; Marc. XIII; Luc. XXI.

Concurrêre acies. Joſephus, oculatus teſtis, Bell. Jud. VI, 5, num. 3. *Quod dicturus ſum, fabula, ut opinor, eſſe videretur, niſi ab iis qui illud ſpectarunt, proditum eſſet, & ſubſecutæ clades ejuſmodi ſignis haud quaquam impares exſtitiſſent. Etenim ante Solis occaſum per univerſam regionem currus in aere ſublimes ferri, & armatæ phalanges per nubes diſcurrere, urbeſque circumvallare ſunt viſæ.*

Collucere templum. Joſeph. ibid. *Ante defectionem primoſque belli motus, populo ad diem feſtum Azymorum congregato, die octavo menſis Xanthici, horâ noctis nonâ, tanta lux circa altare templumque circumfuſa eſt, ut dies clarus videretur, atque hoc horæ dimidiæ ſpatio duravit.* Hæc, & quæ mox ſequuntur, prodigia evenere anno Urbis conditæ DCCCXIX, Jeſu Chriſti 66.

Delubri fores. Joſephus, loc. cit. Janua templi interior (*aut potiùs exterior.* Nam porta illa ἡ ἔξωθεν dicitur, Joſepho Bell. Jud. V, 5, num. 3.) *Orienti obverſa, quæ tota ærea & immenſi ponderis erat, & quæ ſub veſperam vix ab hominibus viginti claudebatur, & vectibus quidem ferro munitis ſuſtentata erat, peſſulos verò altiſſimè in ſaxeum limen ex uno perpetuo lapide demiſſos habebat, viſa eſt nocte circa horam ſextam ſponte patefacta: quod templi cuſtodes, cùm ad templi prætorem cucurriſſent, ei indicarunt: ille verò ubi aſcenderat, ægre eam claudere potuit.* Janua illa, alta triginta cubitis, quindecim lata, erat ære Corinthio, & januas argento auroque obductas dignitate plurimùm ſuperabat, teſte Joſepho,

Bell. Jud. V, 5, num. 3. Tacito autem *expaſſæ fores* dicuntur, quòd in hac, ut in ſingulis templi januis, binæ eſſent fores, teſte eodem Joſepho, ibid.

Major humanâ vox. Joſephus, Bell. Jud. VI, 5, num. 3. *Feſto autem die, qui Pentecoſte appellatur, ſacerdotes noctu templum ingreſſi ad obeunda ex more miniſteria, primum quidem motum ac ſtrepitum ſe exaudiſſe dixerunt, tum deinde vocem quaſi confertæ multitudinis ſimul clamantis, Migremus hinc:* Tacitus autem ex uſu Romanæ ſuperſtitionis dixit: *Excedere deos.*

Quæ pauci in metum. Sic quoque Joſephus, Bell. Jud. VI, 5, num. 3 & 4.

Veſpaſianum ac Titum prædixerant. Hìc Tacitus Veſpaſiano Titoque, fortunæ ſuæ auctoribus, adulatur. Ejuſdem criminis reus, & magis damnandus, Joſephus, qui fidem ſuam Chriſtumque negat, ut Veſpaſiani favorem captet, Joſeph. Bell. Jud. VI, 5, num. 4. At certiſſimum eſt, & cuique ſæculorum eventorumque ſeriem reputanti manifeſtum, hoc oraculo aliiſque plurimis prænuntiatum fuiſſe Jeſu Chriſti regnum, *quod in æternum non diſſipabitur*, Daniel II, 44. Æternitatem hanc regni Chriſti fuſiùs explicatam vide in priore Taciti editione, Tom. III, pag. 560 & ſeqq. ubi *de perſuaſione tunc vulgatâ profectos Judæâ rerum potituros* diſſerui.

Virile ac muliebre ſecus. Id eſt virilis ac muliebris ſexûs, ut ſuprà Annal. IV, 62.

Sexcenta millia. Magnus quidem numerus, ſi ſpectetur urbis Hieroſolymorum magnitudo, de quâ dixi ſuprà cap. 12. At Joſephus Bell. Jud. VI, 9, num. 3, ait in hac obſidione periiſſe undecies centena millia, 1,100,000. Ut ſtet Joſepho ſua auctoritas, compertumque ſit quantum Judaici ſanguinis hoc in bello fuerit effuſum vide priorem

Taciti editionem, Tom. III, pag. 563 & ſeqq. ubi dixi de numero incolarum urbis Hieroſolymorum, eorumque qui tempore Paſchatis in eam confluebant: ſimul quoque, quot in obſidione Hieroſolymitanâ totoque bello Judaico perierint homines, recenſui.

Plures, quàm pro numero. Juxta communem regulam, quâ quarta pars militat, ſi fuerint ſexcenta millia obſeſſorum, centum quinquaginta millia ferre arma poterant. At ob fanaticum Judæorum furorem, plures, quàm pro hoc numero, audebant.

Major vitæ metus. Id unum metuebant ne urbi temploque ſuperſtites viverent. Vide Dionem LXVI, pag. 748. Inde hodieque & in ipſo excidio Judæis manet quammaximus urbis Jeruſalem amor, quammaxima veneratio.

Struerentur. Hactenus Tacitum ſecutus, ejuſque exemplo, Judaicas res fusè proſecutus ſum. Ut coronidem adtexerem, & Sinenſium Judæorum monumenta, nondum edita, publicarem, diſſertationem *de Judæis Sinenſibus* in priore Taciti editione, Tom. III, pag. 567 & ſeqq. addidi. Hanc diſſertationem Gallico ſermone ſcripſeram anno 1757, & ad Patrem Patouillet miſeram, ut ederetur in volumine XXIX libri, cui titulus: *Lettres édifiantes & curieuſes, écrites des Miſſions étrangeres par quelques Miſſionnaires de la Compagnie de Jeſus.* Eadem, me inſcio, &, quod mirum magis, alio etiam auctoris nomine edita eſt anno 1774 in libro, *Lettres édifiantes & curieuſes*, vol. XXXI, pag. 296 & ſeqq. In illâ Gallicæ meæ diſſertationis editione irrepſere tum in Hebraicis, tum in Sinenſibus verbis nonnulla errata typographica, quæ velim eruditum lectorem emendare ex Latinâ Taciti editione.

CAP. XIV. *In Treveris pugnam.* Suprà Hiſt. IV, 77.

Apud Vetera Caſtra. Vetera Caſtra, nunc *Santen*, a Civili capta olim direptaque, ut vidimus ſuprà Hiſt. IV, 60.

CAP. XVI. *Haud porrecto agmine.* Civilis, ut majori impetu ageret, magiſque diſcreta foret ſuorum virtus, haud porrecto agmine, ſed cuneis adſtitit. De cuneo dictum ſuprà Hiſt. III, 29.

Gugernique. Gugerni jam memorati Hiſt. IV, 26.

Pauciores nuper. In Treveris; ut modò dictum eſt.

Domitores Britanniæ. Vide ſuprà Annal. XIV, 34.

Novamque aquilam dicaturos. Quòd ſecunda illa legio eſſet e recèns conſcriptis; ut vidimus ſuprà Hiſt. IV, 68.

CAP. XVII. *Silentem.* Meliùs *Silens*; & ita vertunt optimi interpretes.

Illis mos. Vide infrà de Moribus German. cap. 11.

Glandibuſque. Fuſili ex argillâ, plumbo, ferrove factæ glandes, & fundis jaciebantur.

Laceſſentibus. Germani Romanos conviciis laceſſebant, ut eos in paludem elicerent.

CAP. XVIII. *Retulimus.* Suprà cap. 14.

Bructerorum. De quibus plura infrà in libro de Morib. German. cap. 33.

CAP. XIX. *In ſuperiorem provinciam.* In Germaniam ſuperiorem. Gallus Annius jam memoratus eſt ſuprà Hiſt. IV, 68.

Chaucorum. De quibus dictum ſuprà Hiſt. IV, 79.

Oppida Batavorum. Victus Civilis non auſus eſt armis tueri oppida, quæ ſunt Moſam inter & Rhenum. Horum præcipua nunc appellantur *Gennep*, *Cleves*, *Nimegue*, *Batenbourg*; & *extrema Gallicæ oræ* dicuntur Hiſt. IV, 12. Itaque rapuit, quæ ferri poterant: ceteris ignem injecit, ne hoſtibus prodeſſent: ipſa autem oppida minimè ſuccendit. Poſtea in inſulam conceſſit.

Diruit molem. De hac mole dictum ſuprà Annal. XIII, 53.

Tenuis alveus. Abacto amne, & per emiſſarium, quod nunc dicitur *Leck*, Galliis ſuperfuſo, adeò tenuis Rheni alveus inter Batavorum inſulam & Germaniam, ut continentes terræ viderentur. Tenuis ille alveus, quem Plinius IV, 15, modicum alveum appellat, hodieque dicitur *le Rhin*; & in mare influit prope urbem *Leyde.*

Treverorum ſenatores. Sic ſenatum, magiſtratus, apud Friſios vidimus ſuprà Annal. XI, 19. Si plura volueris de civitatum ſenatu adeas Plinium Ep. 83 & 84.

Superiùs memoravimus. In Belgicam Germaniamque Ciſrhenanam poſt Cremonæ excidium oſtentui miſſus fuerat, ut dictum eſt Hiſt. III, 35 & IV, 31.

D. Alpinus. In Mſ. Agr. *Dr. Alpinus*, id eſt *Druſus Alpinus.* At in ceteris libris *D. Alpinus*, id eſt *Decimus Alpinus.* Atque ita dictum puto ob *patrem Claudii Cæſaris Druſum, olim Decimum, mox Neronem prænomine*, Sueton. in Claud. cap. 1.

Cap. XX. *Arenaci.* Arenacum fuit in ſuperiori parte inſulæ Batavorum, non verò extra inſulam. Itaque non eſt *Arnhem*, ut voluit Cluverius. Sed

loci veteriſque nominis memoria manet in vicis *Aert* & *Herwert*. Vide Cl. Alting, *Notitia Germaniæ inferioris*, pag. 8 & 9.

Batavoduri. Fuit quoque in ſuperiori parte Batavorum inſulæ Batavodurum; nunc *Wyk-te-Duurſtede*. Cl. Alting, ibid. pag. 18.

Grinnes. Grinnes Tabula Peutingerana memorat inter Caſpingium, nunc *Aſperen*, & Duodecimum, nunc *Doodenwerd*. Fuere ergo in inſulâ Batavorum dextrâque Vahalis ripâ, paulo infra vicum, qui nunc dicitur *Tiel*. Non ita bene Cl. Alting, loc. cit. pag. 80, Grinnes ad ſiniſtram Rheni ripam poſuit, ubi hodie *Beerhuyſen*, e regione viculi *Remmerten*. Vide Cl. d'Anville, *Notice de la Gaule*, pag. 361.

Vadamque. Vada, ut & Grinnes, fuit in ſuperiore parte inſulæ Batavorum, ripâque ſiniſtrâ Rheni, ut conſentiunt Cll. Alting & d'Anville. At Cl. d'Anville Vadam ponit e regione arcis *Clingenbeke*, prope oppidum *Meyrik*, ubi eruta quædam antiquitatis Romanæ monumenta, haud procul caſtris Herculis, nunc *Malburg*. Vide loc. cit. Cl. d'Anville, p. 666; & Cl. Alting, p. 128.

Decumanorum. Decimæ legionis.

Cap. XXI. *Diximus.* Suprà Hiſt. IV, 70.

Cap. XXII. *Noveſium Bonnamque.* Noveſium, *Nuis*; Bonna, *Bonn*; ut ſæpe dictum eſt.

Prono amne rapti. Fruſtra difficultatem movet Pichena, quaſi Germani adverſo, non prono amne, remeanti Cereali occurrere debuerint. Germani, qui disjectum agmen & incurioſas vigilias exploraverant, ſuperiora fluminis petivere, ut inſidias componerent: ſic, prono amne rapti vallum iniere.

Prætoriam navem. Prima princepſque navis

dicebatur prætoria ; quæ nunc apud nos appellatur *l'Amiral.*

Signo & vocibus. Intermiſſo buccinæ ſigno, interruptis vocibus, quibus initia vigiliarum nuntiabantur. Vide ſuprà Annal. I, 65 ; & XV, 30.

Flumine Luppiâ. Nunc *la Lippe.*

Veledæ. De hac feminâ, quæ numinis loco habebatur, jam dictum eſt ſuprà Hiſt. IV, 61.

Cap. XXIII. *Tricenis quadragenisque.* Rectè explicat illuſtr. Huetius: *Triginta vel quadraginta ex illis lintribus armatæ erant in modum liburnicarum ; iis vero, quæ captæ fuerant, ſagula pro velis impoſuerat Civilis.*

Oceano adfundit. Vide ſuprà Annal. II, 6.

Differebantur. In diverſas partes ferebantur.

Cap. XXV. *Virtutem & viros.* Eleganter dictum. Eodem ſenſu ſuprà Hiſt. IV, 12. *Viros tantùm armaque imperio miniſtrant.*

Cap. XXVI. *Nabaliæ fluminis.* Nabalia eſt ipſa foſſa Druſiana, quæ a Rheno ad fluvium Salam, *l'Yſſel*, fuerat ducta ; de quá dictum eſt ſuprà Annal. II, 8. Plura vide apud Cl. Alting, loc. cit. pag. 100.

Cujus epiſtolis. Vide ſuprà Hiſt. IV, 13.

Præſens monebat. Eadem vidimus ſuprà Hiſt. IV, 13.

Flavianus in Pannoniâ. Quæ hìc abſtulit temporum iniquitas, Supplemento libri quinti Hiſtoriarum continuavi.

NOTÆ

IN SUPPLEMENTUM LIB. V.

HISTORIARUM.

CAP. XXVI. *TIBERIUS ALEXANDER.* A quo initium ferendi ad Veſpaſianum imperii Alexandriæ cœptum. Vide ſuprà Hiſt. II, 79.

In verba Veſpaſiani adegi. Ut jam dictum eſt ſuprà Hiſt. IV, 21.

Recens adhuc memoria. Superfuſo enim Rheno potuere opprimi legiones, & volebant Germani at obſtitit Civilis, idque nunc imputabat. Vide ſuprà Hiſt. V, 24.

CAP. XXVII. *Lingones.* De quibus ſuprà Hiſt IV, 55 & 77.

Septuaginta millibus armatorum. Frontinus Strateg. IV, 3, num. 14. Quem vide laudatum ſuprà Hiſt. IV, 67, in Notis.

Dictum eſt ſuprà. Hiſt. III, 46.

Occubuit. Joſephus, Bell. Jud. VII, 4, num. 3

Miſit. Joſephus, ibid.

Addidit munimenta. Sic bellum Mœſiacum celeriter confectum eſt, Joſephus, loc. cit.

CAP. XXVIII. *Adulto jam vere.* Poſt feſtum diem Azymorum, celebratum hoc anno die quintadecimâ menſis Xanthici, ſeu 14 menſis Aprilis Joſephus, Bell. Jud. V, 3, num. 1.

Operi inſtitit. Relictis enim Spinarum valle & Scopo, ubi primùm fuere Romana caſtra, ſed quæ longiùs ab Hieroſolymis aberant, ut dictum eſt ſuprà Hiſt. V, 1, in Notis, Titus aciem admovit; eamque inſtruxit a monte Olivarum per montem Calvariæ ad turres uſque Pſephinam & Hippicon: deinde ad monumenta uſque Herodis prope piſcinam Serpentium proceſſit, machinas inſtruxit, & oppugnationem incœpit ad Joannis pontificis monumentum die 22 Aprilis, Joſeph. Bell. Jud. V, 2, 3 & 6.

Trans Euphraten. Dio LXVI, pag. 746. Vide & Joſephum, Bell. Jud. VI, 6, num. 2. Euphrates, hodieque *l'Euphrate.*

Pietateve. Ob Paſchatis ſolemnitatem. Notum quàm immenſa tum conveniret Judæorum multitudo. Vide jam notata ſuprà ad Hiſt. V, 13.

Primùm valuere. Joſephus, Bell. Jud. V, 6, num. 6; Dio, loc. cit.

Cuniculis. Dio, ibid. Quàm autem cælum ſolumque Hieroſolymitanum ſiticuloſum ſit, omnibus compertum.

Nocte prolapſa. Joſeph. Bell. Jud. V, 7, n. 1.

Lævum humerum ſaucii. Dio, loc. cit.

Occupare. Prima illa pars urbis Hieroſolymorum capta eſt die ſeptimâ menſis Artemiſii, ſeu die 6 Maii, quæ erat a cœptâ oppugnatione quintadecima, Joſeph. Bell. Jud. V, 7, num. 2.

Seceſſerat. Joſephus & Dio, ibid.

CAP. XXIX. *Duplicatus quoque.* Tunc enim commune diſcrimen propulſare adgreſſi ſunt Joannes & Simon. Ille ex turri Antoniâ, Septentrionali porticu templi, & Alexandri monumento pugnabat. Hic juxta monumentum Joannis, & tenebat uſque ad portam, quâ in turrim Hippicon aqua inducebatur. Titus autem locum,

Caſtra Aſſyriorum dictum, obtinuit, & quidquid interjacet uſque ad Cedronem occupavit, Joſeph. Bell. Jud. V, 7, num. 3.

In hanc neceſſitatem. Joſeph. Bell. Jud. V. 1, num. 5; & V, 9, num. 2.

Ceſtii Galli. De quo ſuprà Hiſt. V, 10. Vide & Supplementum, Annal. XVI, 47.

Flectere tentavit. Dio, loc. cit.

Alterius muri parte. Joſephus, Bell. Jud. V, 8, num. 1. *Alterum murum*, in parte urbis Septemtrionali, *cepit Cæſar die quinto poſt primum captum.* Quintus autem ille dies fuit duodecimus menſis Artemiſii, & 11 menſis Maii.

Utendum ratus. Ita Joſephus, loc. cit. Hæc enim una Tito cura ut ſibi urbem, templum urbi conſervaret.

In paucos Romanos. Titus cum mille armatis & lectis, quos circa ſe habebat, militibus, alterum murum erat ingreſſus, Joſeph. loc. cit.

Triduoque. Joſephus, ibid. num. 2.

Quarto die. Titus, quarto die Judæos fortite aggreſſus, altero muro potitus eſt. Quod a Septemtrionem ſpectabat ſtatim diruit: parti verò Meridionalis turribus præſidium impoſuit ibid. Quartus ille dies fuit 15 menſis Maii.

Turrim Antoniam. De quâ dictum ſuprà Hiſt V, 11.

CAP. XXX. *Ad oppugnandum aggeres.* Qua tuor maximos aggeres memorat Joſephus, Bel Jud. V, 11, num. 4. Horum unum ad turrir Antoniam, contra mediam piſcinam, quæ Stru thia vocabatur, ſtruxerat quinta legio; aliur legio duodecima, inde circiter viginti cubitc diſtantem; tertium legio decima, ad Orientaler partem urbis, & piſcinam, quæ Amygdalo appellabatur; quartum legio quintadecima, a

Joannis pontificis monumentum, triginta inde cubitos diſtans, Joſeph. Bell. Jud. V, 9, num. 2; & V, 11, num. 4. Ait ibidem Joſephus illos cœptos fuiſſe duodecimo die menſis Artemiſii, vix autem perfectos fuiſſe die vigeſimo nono, diebus ſeptemdecim operi ſine intermiſſione impenſis. Ergo aggeres cœpti ſunt die ipſo, quo ſecundus urbis murus dirutus eſt. Dies autem vigeſimus nonus fuit 28 Maii.

Per dies quatuor oſtentata. In Hieroſolymorum ſuburbanis, Septemtrionem versùs, oſtentata eſt acies Romana, Joſeph. Bell. Jud. V, 9, num. 1. Quatuor illi dies fuere 16, 17, 18, 19 Maii.

Miſſus Joſephus. Joſeph. Bell. Jud. V, 9, n. 3. Jam memoratus eſt ſuprà in Supplemento Annal. XVI, 58.

Fames. De quâ multa Joſephus, Bell. Jud. V, 10. Magnam autem frumenti copiam, quæ non paucis annis ſuffeciſſet, initio belli combuſſerant diſcordes Judæi. Joſephus, Bell. Jud. V, 1, num. 4. Præterea ne quid ſpei Judæis maneret, Titus pulcherrima urbis ſuburbana exciderat, & omnem latè regionem ad nonaginta ſtadia circumquaque vaſtaverat, ita ut nihil in campis, ne arbor quidem ſupereſſet, Joſeph. Bell. Jud. VI, 1, num. 1.

Meditabantur crimina. Dio, loc. cit.

Crucibus adfixi. Judæos quidem cruci adfixos memorat Joſephus, Bell. Jud. V, 11, num. 1. Et ſilet cauſam, eoſque ideo tantùm a Tito puniendos tradit, ut obſeſſi quid ipſos maneret, ni ſe dederent, intelligerent. Quod a Romanâ diſciplinâ Titique clementiâ omnino alienum.

Truncisve manibus. Joſeph. ibid. num. 2.

Sub aggeribus terra. Joſeph. ibid. num. 4. Aggeres illi a legionibus V & XII ad Turrim Antoniam fuerant exſtructi; ut modò ſuprà obſervatum eſt.

Incenſiſque materiis. Pice ac bitumine inlitæ fuerant materiæ; ſuccenſiſque ſudibus, penſiles aggeres magno cum ſonitu corruêre, Joſeph. ibid.

Contigerat. Id contigiſſe videtur die primâ menſis Sivan, ſeu 29 Maii.

Biduo pòſt. Joſeph. ibid. nnm. 5. Id ergo accidit die tertiâ menſis Sivan, ſeu 31 Maii.

Chagiras. Sic cognominatus ex fortunâ, ait Joſeph. ibid. quæ vox claudum ſignificat. חגירא enim Judæis eſt claudus. Tres autem illi viri e periculo non ſe ſubduxere priùs, quàm igni machinas corripuit, Joſeph. ibid.

Aliis aggeribus. Ii ſunt aggeres, quos legione X & XV ad Orientalem urbis partem ſtruxerant ut jam ſuprà notatum eſt.

Reſtingui potuerunt. Joſeph. ibid.

CAP. XXXI. *Incredibili tridui opere.* Joſeph Bell. Jud. V, 12, num. 2. Triduum illud fu ſanè 2, 3 & 4 Junii. A Tito autem ita depro peratum opus, quòd Judæi ſabbatum & duos die feſtos Septimanarum, ſeu Pentecoſtes, celebra vere diebus 5, 6 & 7 menſis Sivan, id eſt 2, & 4 Junii.

Per triginta novem ſtadia. Joſeph. ibid.

Muro ac turribus. Circuitum muri fusè deſcrib Joſephus, ibid. Hujus ſtruendi initium factum caſtris Aſſyriorum, ubi tendebat Titus: hinc a inferiorem Cænopolim ductus; inde per Cedro nem ad Olivarum montem pergebat: dein reve tens a meridie montem complectebatur uſque a petram Periſtereonon, proximumque collem qui valli juxta fontem Siloam imminebat: in ad vallem fontis deſcendebat, factoque pòſt a cenſu ad Anani pontificis monumentum, monte circumdabat, ubi Pompeius caſtra olim poſuera

tu

tum ad Septemtrionale urbis latus redibat, progreſſuſque ad vicum, qui Cicerum domus, Ἐρεϐίνθων οἶκος, dicebatur, Herodiſque monumentum complexus, ad Orientem Titi caſtris, unde initium ceperat, conjungebatur. Huic autem muro foris adſtructa ſunt tredecim caſtella, ſeu præſidia, quorum ambitus erat denis ſtadiis. Facto hoc muro, tunc impletum eſt, quod Jeſus, videns civitatem, & ſuper illam flens, prædixerat: *Venient dies in te: & circumdabunt te inimici tui vallo, & circumdabunt te: & coanguſtabunt te undique*, Luc. XIX, 43.

Cibis enecabantur. Joſeph. Bell. Jud. V, 13, num. 4.

Voraſſe. Joſeph. ibid.

Arabibus Syriſque. Qui erant auxiliares in exercitu Romano.

Diſſecti ſunt. Ut auro, quod voraverant, potirentur Arabes, Syri, ac nonnulli etiam e militibus Romanis; ut videre eſt apud Joſephum Bell. Jud. V, 13, num. 5.

Duo millia. Joſeph. ibid.

Intentatâ. Quos etiam, circumfuſo equitatu, jaculis configi ſtatim juſſiſſet Titus, ni reorum multitudine impeditus fuiſſet, Joſeph. ibid.

In templi ſpoliationes. Joſeph. Bell. Jud. V, 13, num. 6. Inter donaria, quæ Joannes tunc rapuit, memorat Joſephus urceolos ab Auguſto ejuſque uxore Liviâ olim templo datos.

In gentilium cædes. Tum Matthiam, Ananiam pontificem, alioſque plurimos interfecit Simon, Joſeph. Bell. Jud. V, 13, num. 1.

Periiſſent. Hac in re multus Joſephus, Bell. Jud, V, 13, num. 5, 6, & aliàs ſæpe.

CAP. XXXII. *Judas nomine.* Joſeph. Bell. Jud. V, 13, num. 2.

Projecit. Joſephus, ibid.

Ut memoravimus. Cùm Joannes terram ſub aggeribus Romanis effodit, ut dictum eſt ſuprà cap. 30.

Corruit. Joſephus, Bell. Jud. VI, 1, num. 3.

Struxerat. Joſephus, Bell. Jud. VI, 1, num. 4.

Sabinus. Natione Syrus, Joſeph. Bell. Jud. VI, 1, num. 6.

Ægre retracti. Joſeph. ibid. Id autem contigit die tertiâ menſis Panemi, id eſt die 30 Junii.

Sexto oppugnationis die capta. Ad expugnandam turrim Antoniam ſtructi ſunt aggeres per dies unum & viginti, id eſt a die 6 ad diem 27 Junii. Turris oppugnatio cœpta, primo die menſis Panemi, ſeu 28 Junii. Biduo poſt infelicem Sabini caſum, id eſt die 2 Julii, viginti milites, qui per aggeres excubias agebant, accito quintæ legionis ſignifero, duobus ex alâ equitum, & uno tubicine, horâ noctis nonâ murum ſuperavere: obtruncatiſque, qui primùm occurrerunt, ſomnolentis Judæis cuſtodibus, buccinâ concinunt: reliqui cuſtodes Judæi diffugiunt territi. Titus, audito ſigno, armari properè exercitum jubet: ſtatim ipſe cum ducibus lectâque manu adſtat. Ferme occupatum templum. At illud a Romanis violari perhorreſcentes Judæi, reſumunt animos. Acerrimè certatum a nonâ noctis horâ ad horam diei ſeptimam, quâ cùm templum expugnari non poſſet, occupata tantùm turris Antonia die 3 Julii. Joſeph. Bell. Jud. VI, 1, num. 1, 3 & 7.

Eam. Septem diebus everſa eſt turris Antonia. Sic æquus latuſque ad templum aſcenſus munitus eſt. Joſeph. Bell. Jud. VI, 2, num. 1 & 7. Septem dies, quibus turris Antonia everſa, numerandi ſunt a die 4 ad 10 Julii diem.

Tentarique. Miſſuſque adhuc Joſephus, qui Judæos alloqueretur, Joſephus, ibid. num. 1.

Romanis adire nefas. Joſephus , ibid. num. 4.

Cap. XXXII. *Structi aggeres.* Quatuor ſtructi aggeres : unus contra interioris templi angulum, qui ad Septemtrionem Orientemque ſpectabat : alter ad exedram Septemtrionalem , quæ inter duas portas erat : tertius contra porticum Occidentalem exterioris templi : quartus contra Septemtrionalem porticum. In his autem ſtruendis plurimus fuit labor , quòd materiæ a centeſimo uſque ſtadio eſſent comportandæ. Joſeph. ibid. num. 7. Adeò vicina Hieroſolymis loca fuerant vaſtata. Cùm ad turrim Antoniam ſtruerentur aggeres , de quibus dictum ſuprà cap. 30 , jam aſportatæ fuerant materiæ a nonageſimo ſtadio, ad id ſpatium attonsâ undique circa Hieroſolyma regione. Joſephus , Bell. Jud. VI , 1 , num. 1.

Propinquatum. Multaque tentavit Titus , ut Joannem ad deditionem adduceret. Sed is erat in dies obſtinatior. Multa tamen fuere Judæorum transfugia. Joſeph. Bell. Jud. VI , 2 , num. 1 , 2 & 3.

Lectiſſimâ militum manu. Lecti e ſingulis centuriis triceni milites ſtrenuiſſimi , & attributi per ſingula eorum millia tribuni. Joſeph. ibid. num. 5.

Horâ noctis nonâ. Hæc hora non modò inſidiis opportuna , ſed ad pugnam quoque expedita in his cæli terræque ardoribus. Subiere autem Romani , ut ex narratarum rerum ſerie videtur , die 15 Julii.

Signo. Signum , *l'ordre* , *le mot du guet* , ut ſæpe dictum eſt.

Quintam diei horam. Joſephus , Bell. Jud. VI , 2 , num. 6.

Acriùs inſtitit. Joſeph. Bell. Jud. VI , 2 , num. 8.

Montem Olivarum. Erupere Judæi alterâ die , poſtquam aſcenderant Romani , circa undecimam

diei horam. Joſeph. loc. cit. Ergo illa eruptio facta die 17 Julii, cùm Sol ad occaſum proximè vergeret. Mons autem Olivarum eſt ad Orientem urbis Jeruſalem, altiſſimus, & unde non in urbem tantùm, ſed in omnes circùm campos latè patet proſpectus. Haud procul a monte Olivarum, ex quo Jeſus Chriſtus in cælos aſcendit, eſt hortus Gethſemani, ubi a Judâ fuit proditus & captus. Matth. XXVI, 36; Joan. XVIII, 2.

Pulſi fractique. Narrat Joſephus loc. cit. pulſis tunc Judæis, Pedanium ex alâ equitum, currente equo, ita tamen ſe inclinaſſe, ut Judæum fugientem, juvenem quidem, ſed corpore validum, & armis undique ſeptum, talo comprehenderit, captivumque ad Titum tulerit. Quod puerile & hiſtoriâ indignum. Sed, ut aliàs jam monui, multa ſunt in Joſepho, quæ laudaveris, multa quoque quæ arguas. Exemplum adduxiſſe ſit ſatis.

Cap. XXXIV. *Ingraveſcebat fames.* Quæ tanta erat, ut eſurientes Judæi cloacas rimarentur, boum ſtercora aliaque horrenda in cibos verterent. Joſeph. Bell. Jud. V, 13, num. 7. Antequam Titus urbem muro circumvallaret, modius frumenti jam venierat talento, Gallicæ monetæ libris 8,700. Joſephus, ibid. Alia plura de hac fame ſi volueris, vide Joſephum, Bell. Jud. V, 10 & 12; VI, 3, num. 3.

Matrem. Mariam nomine, feminam origine nobilem. Joſephus, Bell. Jud. VI, 3, num. 4. Quod ubi vulgatum, tantus fuit in omnibus horroris ſenſus, ut & Titus urbis, in nefanda ſcelerum monſtra ferocientis, excidium ſanxerit; & ipſi Judæi, fame preſſi, ad mortem properarent, beatoſque prædicarent, qui antè occubuerant, quàm talia aut viſu, aut auditu, acciperent. Joſeph. ibid. Sic adimplebatur quod prædixerat

Jeſus Chriſtus, cùm converſus ad filias Jeruſalem dicebat: *Nolite flere ſuper me, ſed ſuper vos ipſas flete, & ſuper filios veſtros. Quoniam ecce venient dies in quibus dicent: Beatæ ſteriles, & ventres qui non genuerunt, & ubera quæ non lactaverunt. Tunc incipient dicere montibus: Cadite ſuper nos: & collibus; Operite nos.* Luc. XXIII, 28 & ſeqq.

Inauditum. Joſeph. loc. cit. Poſtea aliquando in recentibus noſtris Hiſtoriis id auditum, ſed ſemper horrendum.

Tetra lues. Adeo peſtifera, ut a quartodecimo die menſis Xanthici, ſeu 13 Aprilis, ad primum diem menſis Panemi, ſeu 28 Junii, per unam tantùm portam elati fuiſſent mortui 115,880. Sic enim a Mannæo transfugâ, cui hujus portæ cuſtodia fuerat credita, accepit Titus. Univerſis portis elatos fuiſſe mortuos 600,000, μυριάδας ἑξήκοντα, præter alios innumeros, qui non elati ſunt, proditum eſt. Joſeph. Bell. Jud. V, 13, num. 7.

Latrociniis & cædibus miſcent. Joſeph. Bell. Jud. V, 12, num. 3; VI, 3, num. 3.

Ni duces. Joſeph. Bell. Jud. VI, 2.

Vanum turba. Joſeph. Bell. Jud. VI, 5, num. 2.

Memorata. Suprà Hiſt. V, 3.

Quadriennio ante bellum. Quadriennio ante bellum, Hieroſolyma venerat ad diem feſtum Scenopegiæ, ſeu tabernaculorum: tum clamare cœpit, & perſtitit ſine raucitate integriſque viribus, per annos ſeptem & quinque menſes. Joſeph. Bell. Jud. VI, 5, num. 2.

Vociferatus. Teſte Joſepho, loc. cit. *Diu noctuque omnes urbis vicos circuibat, clamitans: Vox ab Oriente, vox ab Occidente, vox a quatuor ventis, vox in Hieroſolyma & in templum, vox in ſponſos & in ſponſas, vox in univerſum*

populum. Eadem Hebraicè habet Joſeph. Gorionides VI, 53.

Deſtiterat. Inde cùm a Judæis fruſtra verberibus fuiſſet affectus, Albino, tum Judææ procuratori, traditus eſt; apud quem ad oſſium uſque nudationem laniatus, nec preces, nec lacrimas effudit, ad ſingula tantùm verbera lugubriter clamabat, Αἲ αἰ Ἱεροσολύμοις. Ab Albino interrogatus cur hæc diceret, nihil omnino reſpondebat. Albinus eum, ut amentem, dimiſit. Is ergo in hac ſuâ vociferatione perſtitit, nihil mali imprecatus, cùm in ſingulos dies vapularet; neque cibos impartientibus benedicebat: ſed unum illi ad omnes reſponſum, *Dirum omen*, σκυθρωπὴ κληδών. Joſeph. ibid.

Ceſſavit juge ſacrificium. Ceſſavit die ſeptimadecimâ menſis Panemi, ſeu 14 Julii. Joſeph. Bell. Jud. VI, 2, num. 1. Eàdem quoque die ceſſaverat in primo templo. Quod adhuc acerbo jejunio ſingulis annis die ſeptimadecimâ menſis Tamuz Judæi recolunt. Immo inter ipſos pii plurimi a die illâ ſeptimadecimâ Tamuz ad diem nonam menſis Ab, quâ ob primi ſecundique templi excidia jejunium eſt, carnibus vinoque abſtinent. Omnes enim illi dies genti fuere luctuoſiſſimi. Errat autem Joſeph. Gorionides VI, 48, cùm hæc retrahit ad diem feſtum Septimanarum, ſeu Pentecoſtes, id eſt, diem 3 menſis Junii. Ipsâ obſidionis deſcriptione ſatis refutatur. Quod autem ſpectat ad juge ſacrificium, Judæis עלת תמיד dictum, ejus leges ritusque docet Moyſes, Num. XXVIII, 3 & ſeqq. Ceſſaſſe ſacrificium *penuriâ virorum*, ἀνδρῶν ἀπορίᾳ, ſcribit Joſephus, loc. cit. Sunt qui pro ἀνδρῶν emendent ἀμνῶν vel ἀρνῶν, id eſt, *agnorum:* ſed minimè probabiliter; ut jam monuit eruditus Relandus. Titus enim Joanni, qui templum

tenebat, Judæos obtulit, qui intermiſſa ſacrificia celebrarent; ut videre eſt apud Joſephum ibid. Potiùs crediderim ceſſaſſe ſacrificium, quòd in his ſceleribus, cædibus, impuritatibus, quibus tum fœdabatur templum, nulli fuerint puri ſanctique ſacerdotes, qui illud offerrent.

Cap. XXXV. *Flammantibus porticibus.* Judæi die ſecundo & viceſimo menſis Panemi, id eſt 19 Julii, porticus templi, quæ a Septemtrione & Occaſu turri Antoniæ erant conjunctæ, incenderunt. Biduo poſt, quarto & viceſimo prædicti menſis, nempe 21 Julii, Romani vicinam porticum incendêre, lætantibus Judæis, ultroque ruinas augentibus, ut a templo Romani averterentur. Joſephus, Bell. Jud. VI, 2, num. 9. Die autem ſeptimo & viceſimo Panemi, ſeu 24 Julii, cùm Romani porticum Occidentalem temere ſubiiſſent, intra cujus culmen & trabes Judæi arida ligna cum ſulphure & bitumine ſuppoſuerant; iis ſubitò incenſis, miſerè perierunt Romani. Porticus autem exuſta eſt uſque ad turrim Joannis, ſupra portas, quæ ultra Xyſtum ducebant, exſtructam: reliquum verò porticûs Judæi abſciderunt. Sequenti die, nempe 25 Julii, Romani incenderunt porticum Septemtrionalem uſque ad porticûs Orientalis angulum, qui valli Cedron, hodie quoque *la vallée de Cédron*, imminebat, Joſeph. Bell. Jud. VI, 3, num. 1 & 2.

Religione attonitus. Dio LXVI, pag. 747. Διὰ τὸ δεισιδαιμονῆσαι. *Ob religionis pavorem.*

Ut Titus juberet. Dio, loc. cit.

Structi aggeres. A duabus legionibus abſoluti ſunt hi aggeres die octavâ menſis Loi, id eſt 3 Auguſti. Structi autem erant ad exedram Occidentalem templi interioris. Joſeph. Bell. Jud. VI, 4, num. 1.

Inrito tamen labore. Sex quoque diebus, antequam aggeres abſolverentur, quatiebatur murus, ſimul fundamenta Septemtrionalis portæ ſuffodiebantur; at irritus ſemper labor recidit, ob eam lapidum immenſitatem, de quâ dictum eſt ſuprà ad Hiſt. V, 12.

Templi porticibus. Porticibus templi interioris, Joſeph. ibid. Duplex enim templum: aliud exterius, ubi atrium gentium: aliud interius, ubi atrium Judæorum, ubi ara, ubi Sanctum & Sanctum Sanctorum.

Signa Romana. Joſeph. ibid.

CAP. XXXVI. *Succendi.* Joſeph. ibid.

Portæ obducebantur. Joſeph. ibid. num. 2. Eas quoque auri laminis fuiſſe tectas tradit idem Joſephus, Bell. Jud. V, 5, num. 3. Sed hac de re plura dicta ſunt in priore Taciti editione, Tom. III, pag. 555 & ſeqq. ubi multa de immenſâ templi opulentiâ.

Die nocteque. Joſeph. Bell. Jud. VI, 4, num. 2. Dies illa fuit octava menſis Loi, ſeu 3 Auguſti.

Exercitûs ſui ducibus. Acciti duces fuere Tiberius Alexander, totius militiæ præfectus, Sextus Cerealis quintæ legionis legatus, Larcius Lepidus decimæ, Titus Frugi quintædecimæ, Aiternius Fronto duarum Alexandrinarum legionum præfectus, & Marcus Antonius Julianus procurator Judææ: tribuni quoque & alii acciti, Joſeph. loc. cit. num. 3. Id autem actum die nonâ menſis Loi, ſeu 4 Auguſti.

Diſtrahebantur. Hæc omnia Joſephus loc. cit.

Incendia reſtinguerent. Joſeph. ibid.

CAP. XXXVII. *Agit furor.* Hæc geſta die decimâ menſis Loi, ſeu 5 Auguſti; ut patet ex Joſepho ibid. num. 4.

Per Orientalem portam. Porta hæc ceteras magnificentiâ ſuperabat, ut videre eſt apud Joſephum, Bell. Jud. V, 5, num. 3.

Suſtinuere Romani. Joſephus, Bell. Jud. VI, 4, num. 4.

E turri Antoniâ. Ergo non tota funditus everſa; ſed ut videtur, pars aliqua ſervata; ni potiùs id ſit intelligendum de ruderibus turris Antoniæ. De ejus magnitudine dictum eſt ſuprà ad Hiſt. V, 11.

Cap. XXXVIII. *Divino quodam impetu.* Joſeph. loc. cit. num. 5. Δαιμονίῳ ὁρμῇ τινι χρώμενος.

Circa templum. Templum illud erat in ſecundo templo incluſum, & appellabatur Sanctum: ibi Sanctum Sanctorum. De hoc templo Joſephus, Bell. Jud. V, 5, num. 4. Αὐτὸς δ' ὁ ναὸς, κατὰ μέσον κείμενος, τὸ ἅγιον ἱερόν. Inferiori parti hujus templi appoſitæ erant cellæ, Joſeph. ibid. num. 5.

Statim proſilit. Joſeph. Bell. Jud. VI, 4, n. 6.

Voce manuque. Joſeph. ibid.

Auri imagine. Vel enim ipſa exterior templi facies graviſſimis auri laminis ita erat obtecta, ut animus & oculi æquè fulgore perſtringerentur, Joſeph. Bell. Jud. V, 5, num. 6.

Erectiores. In hanc ſpem elati, & quaſi miraculo certi, aut glorioſâ morte oppetendâ ſuperbi, mam templi partem, ſeu Judæorum atrium, enebat populus, templi gradus ſenatores, in pſo templo erant ſacerdotes. Ὁ μὲν δῆμος κάτω ν τῷ προνάῳ, οἱ δὲ βουλευταὶ ἐν τοῖς ἀναβασμοῖς, ἱ θ' ἱερεῖς ἐν αὐτῷ τῷ μεγάρῳ τεταγμένοι. Dio LXVI, pag. 748.

Templi atrium. In quo ſtabat populus Judæus, cùm in templum conveniebat, Deum adoraturus.

Circum altare. Inter templi atrium & templum, ſeu Sanctum, de quo jam diximus ſuprà, erat altare altum cubitos quindecim, totidem longum,

latum cubitos quinquaginta, Joſeph. Bell. Jud. V, 5, num. 6.

In templi gradibus. Duodecim gradibus ad templum, ſeu Sanctum, aſcendebatur. Joſeph. ibid. num. 4.

Cædes innumeræ. Joſeph. Bell. Jud. VI, 4; num. 6.

CAP. XXXIX. *Spargunt Romani.* Et quiſque præcedentem militem hortabatur, ut ignem templo injiceret. Joſeph. ibid.

Adit penetrale. Joſeph. Bell. Jud. VI, 4. num. 7. Παρελθὼν μετὰ τῶν ἡγεμόνων ἔνδον ἐθεάσατο τοῦ ναοῦ τὸ ἅγιον, καὶ τὰ ἐν αὐτῷ, πολὺ μὲν τοῖς παρὰ τοῖς ἀλλοφύλλοις φήμης ἀμείνω, τοῦ δὲ κόμπου καὶ τοῖς οἰκείοις δόξης οὐκ ἐλάττω. Ea enim, ut famâ, quæ apud exteros percrebuerat, majora, ita domeſticâ laude & opinione non minora.

Cuncta luſtrat. Ante penetrale tria erant opera omnium ſermonibus laudibuſque celebratiſſima, candelabrum, menſa & thuribulum. De vite aureâ aliiſque templi opibus dictum ad Hiſt. V, 5 & 8.

Suppoſuerat. Joſeph. ibid.

Ubi fores. Fores illæ aureæ erant in ipſo templo ante Sanctum Sanctorum: nam prima pars templi patebat, teſte Joſepho, Bell. Jud. V, 5, num. 4.

Incumbere. Nec aliter Dio LXVI, pag. 748. *Tunc enim ultro gladiis Romanorum alii ſe transfigendos offerebant, alii ſe mutuo trucidabant, alii manus ipſi ſibi adferebant, alii denique in ignem inſiliebant. Et cùm aliis omnibus, tum his in primis non interitus eſſe videbatur, ſed victoria, ſed ſalus, ſed felicitas quædam, quòd unà cum ipſo templo perirent.*

Mons. Mons Moria, in quo ædificatum templum.

Collucet ignibus. Joſeph. Bell. Jud. VI, 5, n. 1.

Eo ipſo die. Id eſt die 5 Auguſti. Joſepho autem Bell. Jud. VI, 4, n. 5, ἡμέρᾳ δεκάτῃ Λώου μηνός. Peſſimè vertit interpres Latinus *dies erat decimus quintus Loi menſis.* Lous autem menſis, idem eſt ac quintus menſis, Judæis dictus Ab, cujus dies decimus hoc anno incidebat in diem 5 Auguſti.

Incenſum ferebant. Ac meritò quidem. Sic enim Jeremias LII, 12. *In menſe autem quinto, decimâ menſis, ipſe eſt annus nonuſdecimus Nabuchodonoſor regis Babylonis: venit Nabuzardan princeps militiæ, qui ſtabat coram rege Babylonis, in Jeruſalem. Et incendit domum Domini.* Utriuſque excidii memoriam annuo jejunio recolunt Judæi die nonâ menſis Ab.

Poſita ſigna. Joſeph. Bell. Jud. VI, 6, num. 1. Paulo pòſt cuſus nummus ex ære mediocri, quem laudat Harduinus, *Selecta Opera*, pag. 731, ΑΥΤΟΚΡ. ΤΙΤΟΣ ΚΑΙΣΑΡ. Titus capite laureato. Ex adversâ parte, ΙΟΥΔΑΙΑΣ ΕΑΛΩΚΥΙΑΣ. Id eſt, Judæâ captâ. Victoria ſcribit in clypeo palmæ arbori applicato.

Dimidiâ pretii parte. Joſeph. loc. cit. Ταῖς δὲ ἁρπαγαῖς οὕτως ἐνεπλήσθησαν οἱ στρατιῶται πάντες, ὥς τε κατὰ τὴν Συρίαν πρὸς ἥμισυ τῆς πάλαι τιμῆς τὸν σταθμὸν τοῦ χρυσίου πιπράσκεσθαι. Porro apud Antiquos auri ad argentum proportio fuit ut 12 ad 1; nunc, cùm auri pretium dimidiâ parte eſſet imminutum, eadem proportio fuit ut 6 ad 1. Ob eam auri abundantiam in urbe Hieroſolymis, duodecim Atticis, etiam dum vigebat obſidium, vendebatur, quod antea quinque & viginti valebat. Πολὺ πλῆθος ἦν ἐν τῇ πόλει χρυσοῦ· δώδεκα γοῦν Ἀττικῶν ὠνοῦντο τὰ πρότερον ἰσχύοντα πέντε καὶ εἴκοσιν. Joſeph. Bell. Jud. V, 13, num. 4.

CAP. XL. *Precari auſa eſt.* Quintâ die poſt

templi excidium, id eſt 10 Auguſti, ſacerdotes; qui templi murum conſcenderant, effugium quæritantes, fame confecti deſcendêre, & ad Titum perducti vitam orabant. Reſpondit Cæſar decere ſacerdotes cum templo interire; eoſque ad ſupplicium duci juſſit. Joſeph. Bell. Jud. VI, 6, num. 1.

Spreta. Joſeph. ibid. num. 2 & 3.

Succenſa primùm. Die 11 Auguſti, Joſepho ibid. num. 3, τῇ ὑϛεραίᾳ, ſuccenderunt Romani Archivum, Acram, Curiam, Ophlam; & ignis progreſſus eſt uſque ad Helenæ regiam, quæ erat in mediâ Acrâ. De colle Acrâ, ubi erat urbs inferior, dictum eſt ſuprà ad Hiſt. V, 11. Poſtridie, τῇ δ' ἑξῆς, ſeu die 12 Auguſti, reliqua urbis inferioris incenſa ſunt uſque ad Siloam, nunc *la fontaine de Siloé*, ad Orientem urbis, Joſeph. Bell. Jud. VI, 7, num. 2.

Izatis regis. De Izate, Adiabenorum rege, actum eſt ſuprà ad Annal. XII, 13. Izates ejuſque mater Helena Judaicam religionem erant amplexi. Inde filii fratreſque Izatis in urbem Hieroſolyma conceſſerant. Vide Joſephum, Antiq. Jud. XX, 2, & ſeqq.

Filii. Izates, moriens, teſte Joſepho, Antiq. Jud. XX, 4, num. 3, reliquerat filios quatuor & viginti, filiaſque totidem. Titus Izatis filios & propinquos primùm in cuſtodiâ habuit, poſtea vinctos Romam perduxit, ut obſidum fidem præſtarent. Joſeph. Bell. Jud. VI, 6, num. 4.

Structi aggeres. Die viceſimo menſis Loï, ſeu 15 Auguſti, aggeres illos ſtrui juſſit Titus. Ita verò diviſa ſunt opera, ut in parte Occidentali urbis ex adverſo aulæ regiæ quatuor legiones, auxiliares verò & cetera multitudo versùs Xyſtum, pontem, turrimque Simonis, operarentur: rariſſimâ ſemper materiâ, quæ ob tot

aggeres antè ſtructos a centeſimo ſtadio erat aſportanda. Joſeph. Bell. Jud. VI, 8, num. 1.

Nomine Sion. A colle Sion ita dictam, & a Davide inferiori urbi olim additam. Nunc pars ejus maxima eſt extra recentem urbem Jeruſalem, & in campis ſquallet.

Idumæis. Idumæi, a Zelotis acciti, & in urbem Hieroſolyma recepti, pars magna fuere belli Judaici. At cùm deditionem pararent, & Titus annueret, id reſcivit Simon: unde exorta eſt maxima inter Idumæos & Judæos diſcordia. Joſeph. Bell. Jud. IV, 4 & ſeqq. VI, 8, num. 2.

Cap. XLI. *Redintegratum obſidium.* Aggeribus intra octodecim dies confectis, ſeptimo die menſis Gorpiæi, ſeu 1 Septembris, admotæ machinæ, & redintegratum obſidium. Joſeph. Bell. Jud. VI, 8, num. 4.

Sed inexpugnabile. In his enim turribus nullâ vi, ſolâ fame expugnari poterant, teſte Joſepho, loc. cit.

Romano ſanguine. Joſeph. ibid. num. 5.

Capta. Romani, muris potiti, ſigna in turribus poſuere; victoriam finemque belli cum plauſu & lætitiâ celebravere. Joſeph. ibid.

Univerſo occidio. Tantus autem fuit cæſorum numerus, tanta fuſi ſanguinis copia, ut teſte Joſepho, ibid. anguſtiæ vicorum cadaveribus obſtruerentur, cædibus redundaret tota civitas, & pleraque incenſorum exſtinguerentur cæſorum ſanguine.

Prævalidæ. Ab occidione Romani deſtitere ad veſperam, ſed tum nocte ignis prævaluit.

Quarto Nonas Septembris. Joſeph. ibid. Γορπιαίȣ μηνὸς ὀγδόη. Octavus dies menſis Gorpiæi, fuit 2 Septembris, ſeu, ut numerant Romani, quarto Nonas Septembris. Dies ille 2 Septembris

incidit in diem Dominicum, *le Dimanche*; Dominicalis enim litera hoc anno fuit G. Pridie autem, ſeu die ſabbati, arietibus quati cœpit urbis Sion murus, parſque rupta, & nemine defendente occupata. Inde Dio LXVI, pag. 748. *Sic Hieroſolyma ipſo die Saturni, quem diem præcipuè Judæi nunc etiam adhuc colunt, exciſa fuere.* Et Frontinus, *Strategem.* II, 1, num. 17. *D. Auguſtus Veſpaſianus* (crediderim olim fuiſſe ſcriptum, D. Auguſtus T. Veſpaſianus) *Judæos Saturni die, quo eis nefas eſt quidquam rei feriæ agere, adortus ſuperavit.* Judæis quidem licuit laceſſentes ferienteſque hoſtes repellere, ut conſtat ex I. Machab. II, 40, & Joſepho, Antiq. Jud. XIV, 4, num. 2. At iis tunc nihil conſilii, furor tantùm & pavor, imminenſque dei ira, quam Joſephus, Bell. Jud. VI, 8, num. 2, meritò dixit potentiam Dei in ſceleratos, τήν τε τȣ̃ Θεȣ̃ δύναμιν ἐπὶ τοῖς ἀνοσίοις.

Septuaginta ſeptem. Joſeph. Bell. Jud. VI, 10.

Claritate. Vide ſuprà ad Hiſt. V. 8, ubi a Plinio dicitur *longè clariſſima urbium Orientis.*

Buſtum eſt. Inde Plinius V, 17. *Engadda oppidum fuit, ſecundum ab Hieroſolymis, fertilitate, palmetorumque nemoribus: nunc alterum buſtum eſt.* Sic adimpletum eſt, quod tantò antè prædixerat Daniel IX, 26. *Occidetur Chriſtus: & non erit ejus populus, qui eum negaturus eſt. Et civitatem & ſanctuarium diſſipabit populus cum duce venturo: & finis ejus vaſtitas, & poſt finem belli ſtatuta deſolatio.* Judæi autem, perpetui oraculorum teſtes, ab hoc templi excidio annos computant, vocantque *Æram deſolationis.* Hæc autem omnia eorumque tempora apertè dilucidéque ſignificaverat Jeſus Chriſtus, Luc. XXI, 20 & ſeqq. *Cùm autem videritis circumdari ab exercitu Jeruſalem, tunc ſcitote quia*

appropinquavit deſolatio ejus. . . Et cadent in ore gladii : & captivi ducentur in omnes gentes, & Jeruſalem calcabitur a gentibus. . . Non præteribit generatio hæc , donec omnia fiant. Nec certè præterierat hæc generatio , cùm is annus ſit a morte Jeſu Chriſti quadrageſimus ſecundus, vel, ut aliis placet, trigeſimus octavus.

Cap. XLII. *Profeſſus eſt.* Eodem ſenſu Joſephus , Bell. Jud. VI , 9, num. 1. Σὺν Θεῷ γ' ἐπολεμήσαμεν , ἔφη , καὶ Θεὸς ἦν ὁ τῶνδε τῶν ἐρυμάτων Ἰουδαίους καθελὼν, ἐπεὶ χεῖρές τε ἀνθρώπων , ἢ μηχαναὶ τὶ πρὸς τούτους τοὺς πύργους δύνανται ; *Deo , inquit* Titus , *favente bellavimus. Deus eſt qui Judæos ex iſtis munimentis detraxit : nam humanæ manus & machinæ quid contra tales turres valeant?*

Quæri. Fame victi inde exiere, captique Simon & Joannes.

Reſervari triumpho. Joſephus , ibid. num. 2. Reſervatos autem ſeptingentos , ἑπτακοσίους ἄνδρας , prodit idem Joſephus , Bell. Jud. VII, 5 , num. 3.

Ferro beſtiiſque perirent. Ut intelligatur quot ſic perierint, ſatis ſit monuiſſe in ludis , quos Titus die 24 Octobris Cæſareæ edidit ob diem natalem fratris ſui Domitiani , periiſſe ſuprà duo millia & quingentos : plures adhuc cecidiſſe in ludis , quos Beryti die 17 Novembris ob natalem patris ſui Veſpaſiani celebravit. Joſeph. Bell. Jud. VII , 3 , num. 1. Cæſareæ Philippi , & alibi , plures adhuc cæſi.

Sub coronâ venumdati. Quo de more Gellius VII , 5. *Sicuti , inquit* Cælius Sabinus *juriſperitus, antiquitus mancipia jure belli capta coronis induta veniebant , & idcirco dicebantur ſub coronâ venire.*

Undecies centena millia. Joſeph. Bell. Jud. VI ;

9, num. 3. Sed de captivorum mortuorumque numero fuſiùs dictum in priore Taciti editione, Tom. III, pag. 563 & ſeqq.

Tres turres. Tres illæ turres nominabantur Phaſælus, Hippicus, & Mariamne. De earum præſtantiâ ſtructurâque mirabili plura habet idem Joſephus, Bell. Jud. V, 4, num. 3.

Pars muri Occidentalis. Qui urbem Occidentem versùs cingebat, Joſeph. Bell. Jud. VII, 1, num. 1.

Cetera omnia verſa. Cetera omnia urbis ita verſa ſunt, ut ne umquam quidem habitatam fuiſſe vix fidem ampliùs faceret eò accedentibus, Joſeph. ibid. Templum quoque adeò everſum, ut paucis poſt captam urbem diebus, cùm Simon, fame victus, e cuniculis exiſſet, emerſerit in locum, ubi templum antè fuerat, inquit Joſephus, Bell. Jud. VII, 2. Sic adimpletum quod de templo prædixerat Jeſus Chriſtus: *Amen dico vobis, non relinquetur hìc lapis ſuper lapidem qui non deſtruatur.* Matth. XXIV, 2.

Aratroque fœdata. Ex uſu Romano. Inde ſanè R. Moſes Maiemonides, Kalaka תעניות cap. 5, num. 3, quintam jejunii quinti menſis, ſeu menſis Ab, cauſam affert, quòd *impius Turnus Rufus ex regibus Idumæis aravit templi ſolum & per circuitum ejus.* Ex more Rabbinorum, qui vulgò nomina omnia depravant, Turnum Rufum pro Terentio Rufo, de quo Joſeph. Bell. Jud. VII, 2, dixit Maiemonides. Regum quoque Idumæorum nomine Imperatores Romanos deſignavit.

Cap. XLIII. *Præmiiſque attollit.* Hanc Romanorum conſuetudinem laudat plurimùm Joſephus, Bell. Jud. VII, 1, n. 3. Ait Titum eos donaſſe coronis aureis, torquibus aureis, haſtis longis aureis, ſigniſque argento factis, & uniuſcujuſque ordinem

in melius mutatum : iis etiam ex manubiis aurum, argentum, veſtes, reliquamque prædam largiter diſtribuiſſe : tum fauſta omnia exercitui precatum, pro victoriâ ſacrificaſſe : magnam boum multitudinem ad aras mactatam, quam deinde exercitui ad epulas diviſit : eum demum cum exercitu in conviviis per triduum eſſe verſatum.

Melitenen. Joſeph. Bell. Jud. VII, 1, num. 3. Ad Euphraten in confinio Armeniæ & Cappadociæ ſita eſt Melitene, hodie *Malatia*.

Cæſaream. Primùm Cæſaream maritimam, ſeu Cæſaream Palæſtinæ, nunc *Céſarée*, deinde Cæſaream Philippi, dictam antè Paneam, nunc *Banias*, adiit. Joſeph. Bell. Jud. VII, 2.

Lucilius Baſſus. Joſeph. Bell. Jud. VII, 6, num. 1. Is primò Herodium, Plinio V, 14, *oppidum illuſtre*, haud procul ab urbe Jeruſalem, deinde Machæruntem cepit.

Machærunte. Machærus, nunc *Maſera*, caſtrum oppidumque in tribu Ruben ab Herode in rupe munitum : ibi cæſus Joannes Baptiſta. Plinius V, 16, *Machærus ſecunda quondam arx Judææ ab Hieroſolymis*.

Venumdata. Joſeph. Bell. Jud. VII, 6, n. 6. Cæſar ad Lucilium Baſſum, & Liberium Maximum, Judææ procuratorem ſcripſit, & juſſi ſunt omnem Judæorum terram vendere. Nullam in eâ urbem condidit, proprium ſibi agrum reſervans, octingentis tantùm veteranis Emmauntem, hodie quoque *Emmaus*, incolendam dedit.

Binos denarios. Joſeph. ibid. *Tributum Judæis ubicumque degentibus indixit, & quotannis binas quemque drachmas in Capitolium inferre juſſit, quemadmodum in templum Hieroſolymitanum priùs conferebant*. Idem habet Dio LXVI, pag. 748. Judæi autem templo Hieroſolymitano dimidium ſicli, *Gallicæ monetæ libram 1 cum aſſibus 9*,

ſolvebant. Duæ verò drachmæ, aut duo denarii; valent Gallicæ monetæ *libram* 1 *cum aſſibus ferme* 12.

Ducta colonia. Hæc eſt Cæſarea Palæſtinæ, de quâ modò dictum eſt. Plinius V, 13. *Stratonis turris, eadem Cæſarea, ab Herode rege condita; nunc colonia prima Flavia, a Veſpaſiano Imperatore deducta.* In nummis frequens COLONIA. PRIMA. FLAVIA. AVGVSTA. CAESARIENSIS.

Immune factum. Paulus in Digeſt. L. Tit. 15, *de Cenſibus*, Leg. 8. *Divus Veſpaſianus Cæſarienſes colonos fecit, non addito ut & juris Italici eſſent: ſed tributum his remiſit capitis: divus Titus etiam ſolum immune factum interpretatus eſt.*

Nicopolis appellata. Inde quibuſdam quoque dicta *Nicopol.*

Cap. XLIV. *Querebantur Alexandrini.* Has omnes querelarum cauſas habet Dio LXVI, pag. 748 & 749.

Liberalitatem. Cùm primi omnium Veſpaſianum Imperatorem feciſſent, ſe inſigni liberalitate dignos putabant. Nihil verò iis largitus eſt Veſpaſianus. Dio, loc. cit.

Nova addi. Ut in Ægypto, ſic poſtea in toto imperio, atque etiam in ipſa Urbe, Veſpaſianus nova vectigalia addidit, ita ut ne mendici quidem a tributo immunes viverent. Dio, ibid. Quod tamen factum avaritiâ ne credideris, ſed publicæ magnificentiæ ſtudio, & ob immenſa imperii onera, Neronis libidinibus, bellorum civilium rapinis penitus exhauſti.

Sueta gens. Hanc Alexandrinorum dicacitatem carpit Herodianus IV, pag. 98.

Cybioſacten. Suet. in Veſpaſ. cap. 19. Nomine ducto ab uno e ſuis regibus, ſordido homine

qui filiam Ptolemæi Auletæ uxorem duxerat ; ut videre eſt apud Strabonem XVII, pag. 796.

Convicium. Viritim ſenos obolos, *Gallicæ monetæ aſſes ferme ſexdecim*, exigi juſſit, Dio LXVI, pag. 749.

Sedaſſet. Dio, ibid.

Cap. XLV. *Profectus eſt.* Extremo Maio, aut ineunte Junio, profectus eſt, cùm cœpiſſent æſtivi flatus, de quibus dictum eſt ſuprà Hiſt. V, 81. Onerariâ nave aſcensâ, Alexandriâ Rhodum, nunc *Rhodes*, trajecit : inde vectus triremibus, Ioniam, mox Græciam, ibique omnes urbes, quas ſubter navigavit, inviſit : poſtea ſolvens Corcyrâ, nunc *l'Iſle de Corfou*, appulit promontorium Japygium, hodie *le cap de Leuca*, unde terrâ iter egit. Joſeph. Bell. Jud. VII, 2, num. 1. Hujus itineris ratio paulo fuſiùs fuit explicanda, ut pateret Veſpaſianum Româ abfuiſſe, cùm ſpatium Capitolii die 21 Junii dicaretur.

Damnatos. Dio LXVI, pag. 749.

Reſtituerat. Dio, ibid.

Brundiſium venit. Proximo Japygio promontorio Brundiſium, nunc *Brindiſi*, venit. De Brundiſio jam dictum ſuprà Annal. III, 1.

Exceptus eſt. Dio, ibid.

Beneventum. Nunc *Benevent.*

Stultitiæve. Dio, loc. cit.

Romam perrexit. Quantâ ordinum omnium lætitiâ fuerit exceptus fusè deſcribit Joſephus, Bell. Jud. VII, 4, num. 1.

Ruderibus. Sueton. in Veſpaſ. cap. 8. *Ipſe reſtitutionem Capitolii aggreſſus, ruderibus purgandis manus primus admovit, ac ſuo collo quædam extulit.* Fuſiùs Dio LXVI, pag. 749. Operas verò Veſpaſianus exemplo ſuo ita incendit, ut ſequenti anno triumphans cum Tito filio Capi-

tolium adire potuerit, & brevi ſuo principatu illud abſolutum viderit, teſte Plutarcho in Poplicolà, pag. 104.

CAP. XLVI. *Zeugma uſque.* Joſeph. Bell. Jud. VII, 5, num. 4. *Zeugma . . . tranſitu Euphratis nobile*, Plin. V, 24. Ibi caſtrum fuit Romanorum, quod adhuc dicitur *Roum-Cala.*

A Vologeſo. Vologeſus, Parthorum rex, ad Titum miſit legatos, qui coronam auream ei ferrent, & Judaicam victoriam gratularentur. Hos cùm excepiſſet Titus, Antiochiam, inde Hieroſolyma, ac tandem Alexandriam regreſſus eſt. Joſeph. Bell. Jud. VII, 5, num. 2. Antea, auctore Philoſtrato, *Vit. Apollonii*, VI, 29, coronis aureis, quas finitimæ Judæis gentes poſt Hieroſolymorum excidium obtulerant, indignum ſe pronuntiaverat Titus, dictitans: *Se talia non patraſſe, ſed Deo iram exerenti manus ſuas commodaſſe.* Τὰ ὅμορά τε ἔθνη ἐστεφάνουν αὐτὸν, ὁ δὲ οὐκ ἠξίου ἑαυτὸν τούτου· μὴ γὰρ αὐτὸς ταῦτα εἰργάσθαι, Θεῷ δὲ ὀργὴν φήναντι ἐπιδεδωκέναι τὰς ἑαυτοῦ χεῖρας.

Ruinas miſeratus. Multaque imprecatus Judaicæ defectionis auctoribus, qui in pulcherrimam urbem tantum vaſtitatis induxerant: iterum profeſſus ſe minime velle ex punitorum calamitate virtutem ſuam clareſcere. Joſeph. loc. cit.

Memphim venit. De hac urbe jam dictum ſuprà Hiſt. IV, 84.

Miraculis auxerat. Hæc miracula memorata ſunt ſuprà Hiſt. IV, 81.

Demerſus eſt. Hujus ſuperſtitionis ſacra accurate proſecutus eſt Ammianus Marcellinus XXII, 13. Eâdem de re plura vide apud Herodotum III, 28. Diodorum Siculum I, 85. Ælianum XI, 10. Quædam jam dicta ſunt ſuprà Hiſt. V, 4.

Macularum inſignia. Pomponius Mela I, 9

Apis populorum omnium (Ægypti) *numen eſt ; bos niger , certis maculis inſignis , & caudâ linguâque diſſimilis aliorum. Raró naſcitur , nec coitu pecoris (ut aiunt) ſed divinitus & cœleſti igne conceptus.* Plin. VIII , 46. *Bos in Ægypto etiam numinis vice colitur, Apim vocant. Inſigne ei , in dextro latere candicans macula , cornibus Lunæ creſcere incipientis. Nodus ſub linguâ , quem cantharum appellant. Non eſt fas eum certos vitæ excedere annos , merſumque in ſacerdotum fonte enecant , quæſituri luctu alium, quem ſubſtituant : & donec invenerint, mœrent , deraſis etiam capitibus : nec tamen unquam diu quæritur. Inventus deducitur Memphim a ſacerdotibus.* Nave , ubi cella erat aurata , tranſportabatur , teſte Diodoro Siculo I , 85.

Caput diademate. Sueton. in Tit. cap. 5.

Suas in ædes. De his ædibus plura habet Ælianus XI , 10. Earum ædium delubra memorat Plinius VIII , 46. *Delubra ei gemina , quæ vocant thalamos , auguria populorum. Alterum intraſſe lætum eſt, in altero dira portendit. Reſponſa privis dat , e manu conſulentium cibum capiendo. Germanici Cæſaris manum averſatus eſt, haud multò poſtea exſtincti.*

Cap. XLVII. *Hic diſceret.* Nerva poſt Flaviam domum imperavit : Princeps , & ſuo principatu , & ob adoptatum Trajanum , de republicâ optimè meritus.

Eruperant. Cùm Galba factus eſt Princeps. Vide Supplementum Annal. XVI, 67 & ſeqq.

Jus Latii. Plin. III , 3. Antea immunitatem vel capitis , vel ſoli , fortè utriuſque , conſecuti erant Hiſpani , ut intelligere eſt ex Senecâ , *de Benefic.* VI , 29.

Et exemplum. Bene Aurelius Victor , in Epi-

tome. *Legibus æquiſſimis monendo, quodque vehementius eſt, vitæ ſpecie, vitiorum plura aboleverat.*

Cap. XLVIII. *Frequens in hortis Salluſtianis.* Dio LXVI, pag. 750. De hortis Salluſtianis jam dictum ſuprà Hiſt. III, 82.

Cuivis aditus. Dio, ibid.

Armorum ſcrutatores. Ne quis ferro accinctus Principem adiret. Quàm acerbos ſcrutatores adhibuerit Claudius, vide apud Suetonium in Claud. cap. 35. Contrà Veſpaſianus conſuetudinem ſalutantes ſcrutandi, manente adhuc bello civili, omiſerat. Sueton. in Veſpaſ. cap. 12.

Majeſtatis criminibus. Dio LXVI, pag. 749.

Breviaria perlegere. Sueton. in Veſpaſ. cap. 21.

Admittere. Sueton. ibid. Inter Veſpaſiani amicos fuit Plinius ſenior, de quo junior Plinius Ep. III, 5. *Ante lucem ibat ad Veſpaſianum Imperatorem: nam ille quoque noctibus utebatur.*

Et amicire. Sueton. loc. cit.

Poſt in ſenatu . . . vel in foro. Dio LXVI pag. 750. Sueton. loc. cit.

Remiſſo inde. Aurelius Victor in Epitome *Exerceri vectatione, deinde requieſcere: poſtrem ubi laviſſet, remiſſiore animo convivium curaba* Vide & Suetonium loc. cit.

Facilis civiliſque. In his epulis nec luxus, ne ganea, ſed *ſuper cœnam, & ſemper aliàs com muniſſimus, multa joco tranſigebat.* Sueton. i Veſpaſ. cap. 22. Convivabatur ſæpe & lautiſſimè qualiter decet Principem, & ut annonam adju varet. Inde Suetonius in Veſpaſ. cap. 19. *Sed convivabatur aſſiduè: ac ſæpius rectè ac dapſilè ut macellarios adjuvaret.* Hac in re, ut in ali plurimis, Auguſtum imitatus, de quo Suetoni in Aug. cap. 74, eadem iiſdem verbis memora

& addit : *Cænam trinis ferculis , aut , cùm abundantiſſimè , ſenis* (Gallicè *trois ou ſix ſervices*) *præbebat , ut non nimio ſumptu , ita ſummâ comitate.*

Seu domi , ſeu foris. Dio , loc. cit.

Jocoſa. Sueton. ibid. *Erat enim dicacitatis plurimæ.*

Et indulgens. Sueton. in Veſpaſ. cap. 21. A balneo *in triclinium tranſibat. Nec ullo tempore facilior , aut indulgentior traditur : eaque momenta domeſtici ad aliquid petendum maximè captabant.*

Vitæ tenor. Sueton. ibid. & Aurel. Victor in Epitome. *Inſtitutum verò uniforme omni imperio tenuit.*

Cap. XLIX. *Objurgationibus.* Elatoſque ejus ſpiritus deprimebat , teſte Dione LXVI , pag. 749. Vide & Suetonium in Domitian. cap. 2.

Apidis ſacra. De quibus dictum ſuprà cap. 46.

Regni cupidum. Hos rumores memorat Suetonius in Tit. cap. 5.

Pariter abduceret. Hæc omnia Suetonius , ibid.

Remiſſæ. Joſeph. Bell. Jud. VII , 5 , num. 3.

Argis. Argos , urbs Ciliciæ , quam Stephanus de *Urbibus* , ait ætate ſuâ appellari Ἀργειόπολιν. Hujus urbis nummos publicavit Cl. Pellerin , *Mélange de diverſes Médailles* , Tom. I, pag. 22.

Apollonium. Apollonium Tyaneum , Philoſtrat. Vit. Apollon. VI , 30.

Demetrium. Philoſtrat. ibid. cap. 31. Demetrium , Cynicum philoſophum , non ita conſtantem virum fuiſſe vidimus ſuprà Hiſt. IV, 40. Sed in Apollonio & Demetrio plus fuit oſtentationis , quàm virtutis.

Celeravit. Titus *Rhegium* , nunc *Rhegio , dans la Calabre ultérieure , dehinc Puteolos ,* nunc

Pozzuolo, onerariâ nave appulit, *Romam inde contendit expeditiſſimus.* Sueton. in Tit. cap. 5.

Obviam proceſſerat. Joſephus, Bell. Jud. VII, 5, num. 3.

Pater, veni. Sueton. ibid.

CAP. L. *Effuſa.* Joſeph. Bell. Jud. VII, 5; num. 3.

Decrevit. Hæc & ſeqq. Joſeph. ibid.

Iſidis templum. Templum illud fuit in campo Martio, haud procul Pantheo, *le Pantheon*, & æde Minervæ, núnc *Santa Maria ſopra Minerva.* Ibi repertum Oſiridis ſimulacrum, quod exhibet Donatus, *de Urbe Româ*, I, 21.

Noctem egerant. Relicto palatio, noctem ibi egerant. Triumphaturi enim ex Urbe egrediebantur, ut eam poſtero die ingrederentur triumphantes.

In Octaviæ porticum. Octaviæ, ſororis Auguſti, porticus fuit in nonâ Urbis regione, ubi nunc S. Angeli eccleſia, *Chieſa di S. Angiolo in Peſcheria.* Manentque adhuc rudera in vicinis locis. Exſtat autem ejus memoria in veteribus Urbis ichnographiæ fragmentis, quæ in templo Romuli reperta ſunt, nunc in ædibus Capitolinis adſervantur . . . CVS OCTAVIAE.

In tribunali. Quod ante Octaviæ porticum fuerat exſtructum. Joſeph. ibid. num. 4.

Sericati milites. Joſeph. ibid. Χωρὶς ὅπλων ἦσαν ἐσθήσεσι σηρικαῖς, ἐστεφανωμένοι δάφναις. *Milites ſine armis erant induti veſtibus ſericis, coronati lauro.*

Paratum prandium. De more militibus paratum ab imperatoribus prandium. Joſeph. ibid.

Triumphalem portam. Quâ e campo Martio in Urbem ſubibant triumphantes. Porta illa fuit in veteri Urbis muro, inter Capitolium & Tiberim

prop

prope Carmentalem portam. Poſtea cùm Aurelianus muros Urbis dilatavit, tunc trans Tiberim noctem agebant triumphantes; pons portaque triumphalis fuere paulo ſupra molem, ſeu tumulum, Hadriani, nunc *le château S. Ange.* Italis *caſtel S. Angiolo.*

Triumphales veſtes. Auro purpurâque intextæ triumphales veſtes. Vide ſuprà Annal. I, 15.

Ad portam adſtantes. Joſeph. loc. cit.

Cap. LI. *Oſtentata.* Joſeph. ibid. num. 5.

Babylonicâve arte. Id eſt, veſtium in accuratiſſimas picturas arte Babyloniorum diſtinctarum. Joſeph. ibid. Veſtes illas arte Babylonicâ pictas referre mihi videntur pictæ veſtes, quibus Imperator Sinarum & imperii Sinenſis primores adhuc utuntur.

Strues. Tantæ gemmarum fuere ſtrues, ut fateatur Joſephus fruſtra ipſos earum aliquid rarum eſſe exiſtimaſſe.

Animalia. Joſeph. ibid. Maximè animalia Judææ propria. Vide triumphum Germanici Ann. II, 41.

Splendida. Joſeph. ibid.

Tabulatorum ordines. Joſeph. ibid.

Flumina. Joſeph. ibid. Nempe poſt illatam bello Judaico vaſtitatem, Jordanis, Arnon, Cedron, aliique torrentes non agrorum culta, ſed fumantes ruinas interfluebant.

Judæorum duces. Ac maximè Simon & Joannes.

Loci corporiſque habitu. Joſeph. ibid. Joannes quidem, cum fratribus in cavernis eſuriens, ſe Romanis dedidit, Joſeph. Bell. Jud. VI, 9, n. 4. Simon autem in cuniculis diu delituit: at furioſus fanaticuſque dux, cùm deficerent alimenta, ratus ſe adhuc poſſe Romanorum manus evadere, ſi iis terrorem incuteret, ſubitò emerſit e loco, ubi templum fuerat, candidâ tunicâ indutus, pur-

pureâ infibulatus chlamyde. Primùm obſtupuere, qui eum intuiti ſunt. Pòſt ad eum acceſſere, & quis eſſet interrogaverunt. Nomen non prodidit Simon, ſed ducem vocari juſſit. A Terentio Rufo comprehenſus, vinctuſque, ad Titum, qui tunc Cæſareæ maritimæ erat, miſſus eſt. Joſeph. Bell. Jud. VII, 2. Inde intelligere eſt quomodo Judæorum duces eodem loci corporiſque habitu, quo fuerant capti, in triumphalibus ferculis oſtentarentur.

Naves plurimæ. Joſeph. Bell. Jud. VII, 5, num. 5. Naves illæ ſanè Judaicas bello captas referebant. Certè fuit in Muſeo Domûs Profeſſæ Pariſienſis, Societatis Jeſu, nummus ære mediocri: IMP. CAES. VESPASIAN. AVG. COS. III. Veſpaſianus capite laureato. In aversâ parte, VICTORIA NAVALIS. SC. Victoria cum palmâ & coronâ. Titi quoque ſimiles nummi habentur.

Templi monumenta. Pars illa egregia triumphi Judaici exſtat adhuc Romæ, marmore expreſſa, in Titi arcu, inter clivum montis Palatini & eccleſiam ſanctæ Franciſcæ. Ibi primùm videtur titulus, qui ante menſam auream præferebatur; deinde menſa aurea, ſupra quam poſita duo vaſa: ad latus menſæ ſunt prælongæ duæ tubæ Judaicæ decuſſatæ: pòſt titulus candelabri aurei; mox candelabrum aureum. Demum titulus, qui ante legem Judaicam præferebatur: ipſa lex non videtur, quòd in anaglypho locus non ſupererat. Præſtantiſſimum monumentum accuratiſſimè delineatum exhibet eruditus Villalpandus, in *Ezechiel*, Tom. II, pag. 587. Arcus autem poſt Titi mortem aut ſtructus, aut inſcriptus:

SENATVS
POPVLVSQVE ROMANVS
DIVO TITO DIVI VESPASIANI F
VESPASIANO AVGVSTO

Candelabrum. Hecatæus, apud Joſephum

contra Apionem I, 22, memorat aram, ſeu menſam, & candelabrum, utrumque aureum, pondus talentorum duûm. Gallicæ monetæ libræ ſunt 251,250.

Judaica lex. Joſeph. ibid. Sanè in auratâ, quâ includebatur, arculâ lata eſt lex, ſeu præſtantiſſimus legis liber. Neque enim obvium quodque exemplar oſtentatum.

Veſpaſiani Titique currus. Joſeph. ibid. Bene quidem, ut conſtat ex veteribus monumentis. At falsò Oroſius VII, 9, unum triumphalem currum memorat. *Veſpaſianus & Titus imperatores, magnificum agentes de Judæis triumphum, Urbem ingreſſi ſunt. Pulchrum & ignotum antea cunctis mortalibus inter trecentos viginti triumphos, qui a conditione Urbis, uſque ad id tempus acti erant, hoc ſpectaculum fuit, patrem & filium uno triumphali curru vectos, glorioſiſſimam ab his qui patrem & filium offenderant, victoriam reportaſſe.* In aureo Veſpaſiani nummo, quem e Theſauro Regio laudat Harduinus, *Selecta Opera*, pag. 731, ſolus triumphali curru vehitur Veſpaſianus. IMP. CAESAR VESPASIANVS AVG. TR. P. capite laureato. In aversâ parte, TRIVMP. AVG. *Triumphus Auguſti.* Veſpaſianus, curru triumphali vectus, retro a Victoriâ coronatus, balſami ramum, devictæ Judææ ſymbolum, tenet. Sic quoque in triumphali arcu Titi, de quo jam dictum ſuprà, ſolus Titus curru ſuo & quadrigis vehitur, pariter a Victoriâ retro ſtante coronatus. Perperam interpres Latinus Joſephi Titum equitantem exhibet.

Adequitabat Domitianus conſul. Joſeph. ibid. Suetonius quoque in Domitian. cap. 2. *Triumphum utriuſque* (Veſpaſiani & Titi) *Judaicum equo albo comitatus eſt.* Conſul autem ſuffectus tunc erat Domitianus.

Per theatra. Joſeph. Bell. Jud. VII, 5, n. 4. Unde mihi videtur triumphalem pompam non ſtatim Urbem ſubiiſſe. Sed, peractis ante triumphalem portam ſacris, pompa per Pompeii, Balbi, & Marcelli theatra, quæ erant in campo Martio, circumducta eſt, ut multitudini, quam immenſam exhibet Joſephus, facilior eſſet aſpectus. De hac pompæ tarditate intelligendus videtur Suetonius, in Veſpaſian. cap. 12. *Adeóque nihil ornamentorum extrinſecus cupidè appetivit, ut triumphi die fatigatus tarditate & tædio pompæ, non reticuerit: Meritò ſe plecti, qui triumphum, quaſi aut debitum majoribus ſuis, aut ſperatum umquam ſibi, tam ineptè ſenex concupiſſet.*

Simon, laqueo. Joſeph. Bell. Jud. VII, 5, n. 6.

Foro imminentem. In eo clivo erat Carcer Mamertinus, hodie *S. Pietro in carcere:* ibi quoque ſcalæ Gemoniæ. Vide jam dicta ſuprà Ann. III, 14.

Interfectus eſt. Joſeph. ibid. Joannes autem reſervatus eſt vinculis ſempiternis δεσμοῖς αἰωνίοις, Joſeph. Bell. Jud. VI, 9, num. 4.

Victoriæ cognomento. Dio LXVI, pag. 748. Ob inviſam deſpectamque gentem, neque Veſpaſianus, neque Titus dictus eſt *Judaicus.* Inde Pompeius, cùm irrideretur a Cicerone Ep. ad Attic. II, 9, appellatus noſter Hieroſolymarius ductor. Ceterùm Judaica Veſpaſiani Titique victoria quamplurimis celebrata eſt monumentis: quæ omnia collecta illuſtrataque vide in priore Taciti editione, Tom. III, pag. 588 & ſeqq. ubi de obſidione Hieroſolymitanâ & belli Judaici monumentis diſſerui.

In epulas effuſâ. Joſeph. Bell. Jud. VII, 5, n. 6.

CAP. LII. *Cluſus eſt Janus.* Paulus Oroſius VII, 9. *Continuò* (poſt Judaici belli triumphum) *omnibus bellis ac tumultibus domi foriſque com-*

preſſis, pacem totius orbis pronuntiaverunt, & Janum geminum obſeratis cohiberi clauſtris, ſextò demum ipſi poſt Urbem conditam cenſuerunt. Inde in multis Veſpaſiani nummis, cuſis anno ſequenti, cùm Veſpaſianus eſſet COS. III. id eſt *conſul tertiùm*, reperitur inſcriptum: PACI ORBIS TERR. AVG. Id eſt, *Paci orbis terrarum Auguſtæ*, vel AVGVSTAE PACI. vel PAX POPVLI ROMANI. In nummis Titi, PAX AVG.

Pacis templum. Templum illud fuit *foro proximum*, teſte Suetonio in Veſpaſian. cap. 9. Templo addita erant multa opera, quæ memorat Plinius XXXIV, 8, num. 24; & XXXVI, 4, num. 8. Videntur adhuc ejus rudera haud procul ab eccleſiâ Sanctæ Franciſcæ & arcu Titi, ante montem Palatinum.

Maximum pulcherrimumque. Herodianus, libr. I, pag. 482. Ejus quoque egregias laudes vide apud Plinium XXXVI, 15; & Joſephum, Bell. Jud. VII, 5, num. 7.

Ornamenta. Hæc templi decora ſæpe memorat Plinius. Exſtat adhuc eximium ejus magnificentiæ monumentum, ingens nempe columna marmorea, ſtriata, quam Paulus V, ſummus Pontifex, ante eccleſiam Sanctæ Mariæ Majoris tranſtulit & erexit.

Lex velaque. Liber legis Judaicæ, & vela purpurea tabernaculi, *τὰ πορφυρᾶ τοῦ σηκοῦ καταπετάσματα*, Joſeph. Bell. Jud. VII, 5, num. 7. De his velis plura habet idem Joſephus, Bell. Jud. V, 5, num. 4 & 5.

NOTÆ
IN APPENDICEM CHRONOLOGICAM.

DE VESPASIANO.

A. U. C. 825. J. C. 72.

*A*CCEPIT. Plinius, in Præfatione Hiſtoriæ naturalis.

Jungerent. Sueton. in Veſpaſ. cap. 11. Vide jam dicta ſuprà Annal. XII, 53.

Patrum quidem mortem. Sueton. ibid. Id jam ſtatuerat Claudius, ut dictum eſt Annal. XI, 13.

Repoſita. Sueton. in Veſpaſ. cap. 8.

Congiarium. Memoratur in Titi nummis; de quibus dixi in priore Taciti editione, Tom. IV, pag. 237.

Helvidius Priſcus. Jam laudatus ſuprà Annal. XVI, 28 & 35. Ejus mores, offenſæ gloriæque initium vidimus in Hiſt. IV, 5.

Vel ſileret. De his plura Arrianus in Epictet. I, 2.

Relegati. Dio LXVI, pag. 751.

Aut bello. Tacit. Vit. Agric. cap. 17; & Hiſt. IV, 68 & ſeqq.

A. U. C. 826. J. C. 73.

CONGIARIUM. Illud Domitiani congiarium ejuſque nummos explicavi in priore Taciti editione, Tom. IV, pag. 237.

Narrabant. Tacit. Dialog. de Orat. cap. 17.

Regione Italiæ octavâ. Inter Ariminum, *Ri-*
mini, & Placentiam, *Plaiſance.* A. U. C.
Homines tres. Hæc omnia Plinius VII, 49. 826.
Paſſ. XIII *M.* CC. De hac urbis Romæ magni- J. C.
tudine diſſeruimus in priore Taciti editione, Tom. 73.
II, pag. 378.

Comparari. Hæc & ſuperiora Plinius III, 5.

Provincialium adlecti. Sueton. in Veſpaſian. cap. 9.

Mille compoſuerit. Aurel. Victor, de Cæſaribus.

Quingenis ſeſtertiis. Sueton. in Veſpaſian. cap. 17. Quingena autem ſeſtertia ſunt Gallicæ monetæ libræ 97,265.

IMPERII SUPREMUM. Cenſorinus, de Die
natali, cap. 18. De cenſu luſtroque Romanorum A. U. C.
fusè diximus in priore Taciti editione Tom. II, 827.
pag. 351 & ſeqq. J. C.
Tracheam Ciliciam . . . redegit. Sueton. in 74.
Veſpaſian. cap. 8. Euſeb. in Chronic. & Aurel. Victor in Epitome. Perperam autem in Suetonio *Thraciam Ciliciam*, pro *Tracheam Ciliciam* legitur, ut patet ex Victore; idque jam aliis obſervatum. Inde facilè intelligas cur Flaviopolis, urbs Ciliciæ, initium æræ ſuæ in nummis ab hoc anno ceperit. Nummos vide apud Cl. Pellerin, *Prémier Supplément aux Recueils de Médailles*, pag. 34. Trachea Cilicia nunc Turcis dicitur *Itch-iil.*

Literis increpavit. Quas vide apud Philoſtratum, Vit. Apollon. V, 41.

Cænis nomine. Sueton. in Veſpaſian. cap. 3; Dio LXVI, pag. 751.

Publicâ neceſſitate. Quam Neronis libidines & civilia bella tantam induxerant, ut Veſpaſianus, cùm imperium capeſſeret, profeſſus ſit *quadringen-*

ties millies, Gallicæ monetæ lib. 7,782,010,000; opus eſſe, ut reſpublica ſtare poſſet. Sueton. in Veſpaſian. cap. 16.

Hoc anno. Plin. XVIII, 20.

Agro Treverico. Nunc *Treves.*

A. U. C. 828. J. C. 75.

Templum Pacis. Dio LXVI, pag. 752; Sueton. in Veſpaſian. cap. 9.

Spolia. Vide ſuprà in Supplemento libri quinti Hiſtoriarum V, 52.

Amphitheatrum. Sueton. ibid. Hujus amphitheatri pars magna adhuc exſtat, & dicitur *il coloſſeo*; vulgò nobis *le Coliſée.* Accipimus ex Mſ. codice Vindobonenſi, quem publicavi in priore Taciti editione, Tom. IV, p. 236 & ſeqq. Veſpaſianum illud ad tres gradus erexiſſe; editiſque ludis, dedicaviſſe: deinde a Tito rurſus dedicatum, adjectis duobus gradibus. Domitianus illud ad clypea uſque perduxit, penituſque perfecit. Qui ſingula, quæ ad illud amphitheatrum pertinent, ejus architecturam, uſus, variaque fata, perſpecta habere voluerit, Diſſertationem legat, quam edidit Cl. Marangoni, *Delle Memorie ſacre, e profane dell' Anfiteatro Flavio di Roma, volgarmente detto il Coloſſeo.*

Dicatum. Plin. XXXIV, 7.

Alanos. Supra Tanaim & paludem Mæotidem habitabant Alani. Joſeph. Bell. Jud. VII, 7, n. 4.

Mitti flagitabat. Sueton. in Domitian. cap. 2.

Detrectavit. Dio LXVI, pag. 752.

Inſcripſerat. Dio, ibid.

Trajani. Ad hunc Trajanum, Trajani Imperatoris patrem, pertinet præſtantiſſimus e Muſeo Pembrockiano nummus, quem eruditè explicavit Cl. Belley, *Mémoires de l'Académie Royale des Inſcriptions*, Tom. XXX, pag. 271 & ſeqq.

Puer admodum. Plin. in Panegyric. cap. 14.

Coactus eſt. Victor *de Cæſaribus* & *in Epitome.* A. U. C. 828. J. C. 75.

Triumphalia ornamenta. Plin. in Panegyric. cap. 9 & 16.

Multata. Dio LXVI, pag. 752.

Expiata. Dio, ibid.

Liberalitate. De quâ vide Tacitum in Dialog. de Oratoribus, cap. 19, & Suetonium in Veſpaſian. cap. 18.

Juvit expendere. Habituſque Dialogus de Oratoribus, quem cum Supplemento in volumine ſequenti ſum editurus. Huic autem Dialogo interfuit Tacitus admodum juvenis, ut ipſe teſtatur in Dialog. cap. 1. Inde patet Quintilianum, qui alterum & triceſimum ætatis annum attigerat, non eſſe hujus dialogi auctorem. Contrà verò juvenis admodum Tacitus, tunc octodecim circiter annos natus. Hæc autem cùm juvenis audiiſſet, poſtea literis tradidit, & utilitati publicæ conſecravit.

Missus est. Hanc expeditionem teſtantur nummi multi, hoc anno cuſi. CAESAR. AVG. F. DOMITIANVS. Caput Domitiani. In averſâ parte, Sarmata genuflexus ſignum militare reſtituit. Infrà, COS. V. Id eſt, *conſul quintùm.* Hoc anno conſul quintùm ſuffectus fuit Domitianus. A. U. C. 829. J. C. 76.

De Acontiâ. Plin. II, 25. Acontias ſtellas (ſeu, ut veriùs loquimur, cometas) Romani dixere, ob formam jaculi, quod Græcè ἄκων dicitur.

Berenices. De quâ dictum ſuprà Hiſt. II, 2.

Recepta. Dio LXVI, pag. 752.

Ferebatur. Sueton. in Tit. cap. 7.

Solitum. Sueton. ibid.

Opprimeret. Aurel. Victor in Epitome.

Memorem futurum. Sueton. in Veſpaſian. cap. 24.

Dicturi. Infrà ad annum U. C. DCCCXXXII.

Hadrianus. Spartian. in Hadrian. cap. 1.

CONFLICTATAS. Plin. XVIII, 25.

A. U. C. 830. J. C. 77. *Carbunculus.* Morbum illum adhuc dicimus *le charbon.* Nec infrequens eſt, ut ſæpe audivimus, in provinciâ noſtrâ Nivernenſi, & quidem lethaliſſimus. At præſens certiſſimumque remedium, ſi quàm primùm ſcarificetur.

Cenſoribus. Cenſores fuere L. Paullus & Q. Marcius anno U. C. DXC.

Julium Rufum. Quem conſulem anno U. C. DCCCXXX, vidimus in Supplemento Annal. XVI, 49.

Læcanium Baſſum. Conſulem anno U. C. DCCCXVII, jam memoratum ſuprà Annal. XV, 33.

Cerni poſſet. Hæc & ſuperiora Plin. XXVI, 1.

Familiaris. Plin. Epiſt. III, 5.

Edidit. Et dicavit Tito ſexies conſuli. Vide Plinii epiſtolam, Hiſtoriæ naturalis libro primo præfixam.

Quam ipſam naturam. Hæc totidem verbis Plin. Epiſt. III, 5.

Suprà memoravimus. Vide annum DCCCXXV.

Eluctatus. Tacit. Vit. Agric. cap. 9.

Saborenſibus. Tabula ænea reperta cagneti prope Malacam, nunc *Malaga*, populorum illorum ſedem ibi fuiſſe indicat. Inſcriptionem vide apud Gruterum, pag. 164, num. 1. & Marianam, Hiſt. Hiſpaniæ IV, 4.

SUPRA RELATUM EST. Tacit. Hiſt. IV, 67.

A. U. C. 831. J. C. 78. *Sabinus.* Egregium illud hiſtoriæ fragmentum debemus Plutarcho, *in Amatorio*, pag. 770 & 771, quem ducem hìc maximè ſequimur.

Veniam. Dio LXVI, pag. 752.

Datum vivere. Horum alter poſtea in Ægypto occubuit; alterum ſecum nuper fuiſſe Delphis, nunc *Caſtri*, teſtatur Plutarchus, loc. cit.

Puniuntur. Vide Tacit. Annal. I, 72.

Vixiſſe. Argumentum, quo vix ullum tragœdia habet, eventuum varietate ſplendidius, & ad movendos animos validius, tractandum ſuſcepere, apud nos Cl. Richer. *Sabinus & Eponine, Tragédie, par M. Richer,* Paris, *Prault,* 1735; apud Italos Cl. Bartoli, *Epponina, Tragedia di Giuſeppe Bartoli in Torino, Maireſſe,* 1767. Idem argumentum retractaturos manet ampla gloriæ ſeges.

A. U. C. 831. J. C. 78.

Jactitavit. Idem peccavit Plutarchus, loc. cit. Melior locupletiorque teſtis Sueton. in Veſpaſian. cap. 15. *Non temere quis punitus inſons reperitur ... neque* Veſpaſianus *cæde cujuſquam umquam lætatus, juſtis ſuppliciis illacrymavit etiam & ingemuit.*

Julius Agricola. Tacit. Vit. Agric. cap. 18.

Corruere. Paul. Oroſ. VII, 9. Id quidem biennio antè refert Euſebius in Chronic. At non ita probabiliter. Altum enim hac de re ſilentium apud Plinium, qui ſingulares hujus temporis res diligentiſſimè annotavit.

Deprehendisset. Sueton. in Tit. cap. 6. Minimè autem audiendus Aurelius Victor in Epitome. *Cæcinam conſularem adhibitum cenæ, vixdum triclinio egreſſum, ob ſuſpicionem ſtupratæ Berenices uxoris ſuæ, jugulari juſſit.*

A. U. C. 832. J. C. 79.

Proditor. Ut vidimus ſuprà Hiſt. II, 100.

Novaculâ faucibus. Dio LXVI, pag. 752.

Principem amicum. Vide infrà Dialog. de Orat. cap. 8.

Principis valetudo. Hæc & ſeqq. Suetonius in Veſpaſian. cap. 24.

Crinitam ſtellam. Suet. in Veſpaſian. cap. 23. Sic autem Romanis dictos fuiſſe cometas jam monuimus.

Juniam Calvinam. Auguſti abneptem, Silani

A. U. C. 832. J. C. 79.

& Lepidæ filiam, de quâ diximus ſuprà Tom. II, pag. 423, in Stemmate Cæſarum illuſtrato, num. 62.

Cutilias. In agro Reatino erant Cutiliæ aquæ, & Cutiliæ lacus, nunc *Lago di Contigliano.* Vide Plinium III, 12. Reate autem, nunc *Rieti.*

Induſtriâ. Ut novæ domui favorem & reverentiam conciliaret.

Deus fio. Sueton. in Veſpaſian. cap. 23.

Oportere. Sueton. in Veſpaſian. cap. 24.

Septimum. Sueton. ibid.

Incitamento. Cùm immenſus antè fuiſſet menſarum luxus, Veſpaſianus adſtricti moris, quo poſtea victitatum, præcipuus auctor fuit. Vide ſuprà Annal. III, 55.

Implevit. Tiberius, Caius Caligula, Claudius, Nero, Galba, Otho, Vitellius, violentâ morte perierant. Suſpecta quoque in Auguſti fine Livia, ut dictum eſt ſuprà Annal. I, 5. Minimè autem audiendus Hadrianus aliique, qui Veſpaſianum veneno, quod Titus ei in convivio dederat, fuiſſe necatum dixere. Vide Dionem LXVI, pag. 753.

DE TITO.

Donaret. Sueton. in Domit. cap. 2.

Adhibitam. Sueton. ibid.

Cæleſtes honores. Inde in nummis veteribuſque monumentis frequens DIVVS VESPASIANVS.

Elegit optimos. Sueton. in Tit. cap. 7.

Regredi juſſa. Aurel. Victor in Epitome, Suet. loc. cit.

Peti paſſus. Sueton. in Tit. cap. 8.

Recepit. Sueton. in Tit. cap. 7.

Adjuravit. Sueton. in Tit. cap. 9.

Curæ non eſſe. Dio LXVI, pag. 754.

Conflagratio. De quâ vide Plinii epiſtolas VI,

16 & 20, inter Teſtimonia Veterum ſuprà relatas. Multa quoque habet Dio LXVI, pag. 755 & ſeqq. A. U. C. 832. J. C. 79.

Herculanium & Pompeii. Dio, ibid. ait duas illas urbes, populo ſedente in theatro, fuiſſe obrutas. At videtur eum fugiſſe continuo terræ motu exterritum. Ibi enim nulla reperta corpora. Hac autem noſtrâ ætate utraque urbs e ſuis ruinis emerſit, certiſſimarum præſtantiſſimarumque antiquitatum fecundiſſima, quarum partem multâ cum laude totiuſque literarii orbis plauſu ſub Regiis auſpiciis publicavere eruditi Academici Herculanenſes.

Druſilla. Joſephus, Antiq. Jud. XX, 7, num. 2. Felicis uxor fuit Druſilla, filius Agrippa. Vide Stemma Herodum quod illuſtravi in priore Taciti editione, Tom. II, pag. 368, num. 12 & 15.

C. Plinii. Qui Hiſtoriæ naturalis libros ſcripſit, ut modò diximus ad annum U. C. DCCCXXX.

Exanimatus eſt. De ejus morte ad Tacitum ſcriptæ ſunt epiſtolæ Plinii VI, 16 & 20, quas vide inter Teſtimonia Veterum, ut jam monuimus.

Vulgatum. Dio LXVI, pag. 756.

Refoverent. Sueton. in Tit. cap. 8.

Attributa. Sueton. ibid.

MEDITARI. Sueton. in Tit. cap. 9, in Domit. cap. 2. A. U. C. 833. J. C. 80.

Vellet eſſe. Sueton. in Tit. cap. 9. Vide & Aurelium Victorem, in Epitome.

Collocatis. Hæc omnia & totidem ferme verbis Suetonius, loc. cit.

Mirmillonum gladios. Aurel. Victor, loc. cit. Mirmillones autem gladiatores erant, vulgò dicti ſecutores, qui adversùs retiarios pugnabant. Vide Juvenalem, Satyr. VIII, 200.

Profecto. Dio LXVI, pag. 756.

Totidemque noctes. Sueton. in Tit. cap. 8.

A. U. C. 833. J. C. 80.

Serapidis & Iſidis. Hæc & ſeqq. Dio, ibid. Inde autem patet ignem maximè ſæviiſſe in nonâ Urbis regione. Ibi enim ſita ferme omnia hæc monumenta; ut videre eſt apud P. Victorem, *de Regionibus Urbis.* Manet adhuc Pantheon, ſed olim multò magnificentius, & cujus multa viſuntur circumquaque rudera. Septa autem, locus erat in Campo Martio ad habenda Tributa Comitia, quem Lepidus undequaque porticibus circumductis ædificaverat, poſtea Agrippa marmore & picturis exornaverat, ſeptaque Julia in honorem Auguſti cognominaverat; ut videre eſt apud Dionem LIII, pag. 512. Ibi populus ad ferenda ſuffragia in comitiis conveniebat. Quódque locus primùm ligneis cancellis, poſtea marmoreis fuiſſet ſeptus, ſepta dicta ſunt. Diribitorium autem, magnificum adhuc opus ab Agrippa inchoatum, ab Auguſto abſolutum; domus fuit earum omnium quæ umquam uno culmine fuiſſent, maxima: omni ejus tecto diruto, quia rurſus committi inter ſe non potuit, aperto faſtigio conſpiciebatur ætate Dionis, ut teſtatur ipſe Dio LV, pag. 553. Ut intelligatur ejus magnitudo, ſatis ſit obſervaſſe fuiſſe ætate Plinii in porticibus ſeptorum trabem e larice, a M. Agrippâ relictam, quæ Diribitorio ſuperfuerat, longam pedes LXXX, ſeſquipedali craſſitudine; ut videre eſt apud Plinium XVI, 40. In Diribitorio cenſebantur milites, & illis ſolvebantur ſtipendia. Inde nomen Diribitorii, a verbo diribere, id eſt diſtribuere; ut jam aliàs obſervavimus. Cetera autem monumenta, tunc incenſa, ſatis nota ſunt.

Peſtilentiæ. Suet. in Tit. cap. 8. Aurel. Victor in Epitome. Hanc quidem peſtilentiam Euſebius in Chronic. ejuſve librarii ſub Veſpaſiani Principatu retulere; ſed perperam, ut conſtat ex Suetonio & Victore, Plinii quoque ſilentio, qui,

cùm horum temporum morbos diligenter adnotaverit, tam atrocem luem non omiſiſſet. De hac pefte fuſiùs dixi in priore Taciti editione, Tom. II, pag. 518. A. U. C. 833. J. C. 80.

Prætoriorum ſuorum. Sueton. loc. cit. Prætoria illa Gallicè dicimus, *des maiſons Royales.*

Genere. Sueton. ibid.

Mandatoreſque. Sueton. ibid. Mandatores dicebantur, qui aliis mandabant, ut delationes exercerent.

Eprio Marcello. Olim delationibus famoſo; poſtea apud Veſpaſianum Principem amicitiâ & auctoritate præcipuo. Vide Dialogum de Orat. cap. 8.

Certos annos. Sueton. ibid. Quot annos Titus determinaverit non compertum. Poſtea Nerva quinquennium edicto ſtatuit.

Amphitheatrum. Sueton. in Tit. cap. 7, Mſ. Vindobon. ut jam dictum ſuprà ad annum U. C. 828. J. C. 75.

Thermiſque. Sueton. ibid. Manent adhuc earum thermarum rudera in vineâ Canonicorum Sancti Petri ad vincula, & in vicinis vineis Cll. *Loreti* & *Gualtieri.* At quod pretioſius eſt, iis in ruderibus repertæ ſunt ſuperiore ſæculo ædiculæ integræ, veteribus atque elegantiſſimis picturis exornatæ, quas eruditus Petrus-Sanctes Bartoli non modò delineavit, ſed propriis quoque pinxit coloribus. Illæ ſunt picturæ, quas noſtrâ hac ætate Cl. de Caylus ære incidi propriiſque coloribus exprimi curavit: illas accuratâ & eleganti explicatione illuſtravit Cl. Mariette. Librum, quo nullus exſtat magnificentiâ & raritate (triginta tantùm fuere exemplaria) præſtantior, edidere anno 1757 Cll. Guerin & Delatour hoc titulo: *Recueil de peintures antiques, imitées fidélement pour les couleurs & pour le trait, d'après les deſſeins coloriés*

faits par Pietre-Sancte Bartoli. Inter rariſſima
A. U. C. hæc exemplaria eminet chartæ ſplendore & additamentis Cl. Mariette exemplar, verè unicum.
833
J. C. *Spectacula.* Dio LXVI, pag. 757.
80. *Pugnavere.* Dio, ibid. Repetitis e vetere hiſtoriâ ludorum argumentis, oculos animoſque gratiùs detinebant.

Veteri naumachiâ. Sueton. in Tit. cap. 7. Auguſtus naumachiam illam trans Tiberim ſtruxerat, ut jam vidimus ſuprà Annal. XII, 56.

Athenienſes. Dio, loc. cit.

Nuncupata. Ut conſtat ex egregio monumento Fratrum Arvalium, quod vide apud Cl. Muratori, Theſaur. Inſcript. Antiq. Tom. I, pag. 312. De eo plura eruditus Philippus a Turre, *Monumenta veteris Antii*, cap. 7, pag. 95.

NONIO BASSO. Hujus conſulis nomina docuit
A. U. C. modò laudatum Fratrum Arvalium monumentum.
834. *Terentius Maximus.* Zonaras, Tom. I, pag.
J. C. 578.
81. *Humani generis.* Aurel. Victor in Epitome.

Balneorum uſu. Plutarchus, de Valetudine tuendâ, Tom. II, pag. 123.

Ubertim flevit. Sueton. in Tit. cap. 10.

Succurrit. Suetonius, loc. cit. Vide & Dionem LXVI, pag. 758.

Mergi. Dio LXVI, pag. 757.

Deſerique. Sueton. in Domit. cap. 2.

Donativo. Dio, loc. cit. Donativa illa a Tito & Domitiano data ad exemplum Claudii & Neronis largitionum, de quibus diximus ſuprà Annal. XII, 69; & in Supplemento Annal. IX, 12.

Ætatis anno. Sueton. in Tit. cap. 11.

Memorabant. Dio LXVI, pag. 754.

DE DOMITIANO. A. U. C.

Dignatus est. Sueton. in Domit. cap. 2. 834.
Reddidiſſe. Sueton. in Domit. cap. 13. J. C.
Avaritiam. Sueton. in Domit. cap. 9. 81.
Permitteret. Dio LXVII, pag. 759.
Orationibus vel edictis. Suet. in Domit. cap. 2.
Natalem ejus diem. Dio, loc. cit. Honos poſtea reſtitutus, ut conſtat ex veteribus Kalendariis ad diem 30 Decembris. III. Kal. Januar. N. DIVI TITI CMXXIIII. Id eſt, *Natalis divi Titi, Circenſes miſſus viginti quatuor.*

Non recipit. Hæc & ſeqq. Suet. in Domit. cap. 8. A. U. C.
Irritat. Sueton. in Domit. cap. 9. Quod quoque 835.
edicto declaratum ait Dio LXVII, pag. 759. J. C.
Nuper hauſerat. Ut dictum eſt anno ſuperiore. 82.
Ob Urbem reſtitutam & ornatam Domitianus laudatur a Martiale, Epigramm. V, 7.
Emendarent. Sueton. in Domit. cap. 20.
Duodecim millia talentorum. Plutarch. in Poplicolâ, pag. 105. Duodecim millia talentorum ſunt Gallicæ monetæ libræ 65,362,500. Sed hac de re & de Capitolio a Veſpaſiano & Domitiano Principibus reſtituto plura dixi in priore Taciti editione, Tom. III, pag. 514 & ſeqq.
Jovi Cuſtodi. Vide ſuprà Hiſt. III, 74.
Præfulgeret. Domitianum omnia aurea gemmeave ibi voluiſſe docet oculatus teſtis Plutarchus, loc. cit. Hujus domûs architectus fuit Rabirius, quem, ut & domum, celebrat Martialis, Epigramm. VII, 55.

Aſtra polumque tuâ cepiſti mente, Rabiri :
Parrhaſiam mirâ qui ſtruis arte domum.
Phidiaco ſi digna Jovi dare templa parâvit,
Has petat a noſtro Piſa tonante manus.

In hac domo erant Adonea, ſeu horti penſiles;
A. U. C. quibus quidquid fuit in Orientis luxu magnificen-
835. tius æmulatus erat Domitianus. Sed qui de eâ domo
J. C. plura voluerit, adeat eruditum Franciſcum Bian-
chini, *del Palazzo de Ceſari*, Tab. VIII; &
82. pag. 55 & ſeqq.

Ælius Lamia. Vir conſularis, cujus uxorem Domitianus jam abduxerat, Sueton. in Domit. cap. 10.

Flavius Sabinus. Maritus Juliæ Auguſtæ, & Domitiani patruelis. Vide Stemma Flaviorum, num. 8, quod dedi in priore Taciti editione, Tom. III, pag. 384 & ſeqq.

CONSALUTATA. Sueton. in Domit. cap. 3.
A. U. C. *Conſultatum.* Dio LXVII, pag. 759.
836. *Interfecti.* Dio, ibid. Poſt mortem Domitiani,
J. C. ut videtur, Paridis epitaphium edidit Martialis,
Epigramm. XI, 14. De hoc hiſtrione plura vide
83. apud Juvenalem, Satyr. VII, 87 & ſeqq.

Juliæ. Dio, loc. cit. Julia Auguſta, Titi filia, uxor Flavii Sabini. Vide modò laudatum Stemma Flaviorum, num. 9.

Reduxit. Sueton. in Domit. cap. 3.

Haud fracta. Dio, ibid.

Militibus verecundia. Hæc queritur Plinius Ep. VIII, 14, horum temporum teſtis.

Agricola. Res Agricolæ illuſtratas vide in volumine ſequenti, Vit. Agric. cap. 22 & ſeqq.

Cohors Uſipiorum. Tacit. Vit. Agric. cap. 28.

T. *AURELIO SABINO.* Ita vetus lapis apud
A. U. C. Theodorum ab Almelowen, in præfat. ad Faſtos,
837. num. 14.
J. C. *Galliarum.* Frontin. Strategem. I, 1, num. 8.
84. *Cattos terruit.* Suet. in Domit. cap. 6. Vide &
Statium, I Silvarum, I, 27. Catti, nunc *la Heſſe.*

Hoſte. Dio LXVII, pag. 760.

Formarentur. Tacit. Vit. Agric. cap. 39. A. U. C.

Germaniam captam. Inde in nummis Domitiani, ex ære magno. IMP. CAES. DOMITIAN. AVG. GERM. COS. X. capite laureato. In aversâ parte, GERMANIA CAPTA. Stat Imperator poſt tropæum, cum clypeo; retro captivus ſedet. 837. J. C. 84.

Decretus. Dio LXVII, pag. 760.

Perpetuaque. Dio, ibid. Teſtes quoque nummi quamplurimi inſcripti: CENS. POT. vel CENS. PER. id eſt, *cenſoriâ poteſtate*, vel *cenſor perpetuus.*

Pervenit. Hæc pluribus Tacit. Vit. Agric. cap. 29 & ſeqq.

T. *Aurelio Fulvo.* T. Aurelius Fulvus fuit paternus avus Antonini Pii, qui poſtea imperavit. A. U. C. Vide Julium Capitolinum, in Antonino Pio, cap. 1. 838. J. C. 85.

Redux. Adventum Domitiani ejuſque triumphum teſtantur nummi hoc anno cuſi, cùm Domitianus eſſet COS. XI, ſeu *conſul undecimùm*, in quîs inſcriptum, ADVENT. AVGVSTI, vel GERMANIA CAPTA: Alii quoque nummi exhibent Domitianum in quadrigis triumphantem.

Aureos ternos. Sueton. in Domit. cap. 7. Ante Domitianum dabantur militibus noveni aurei, Gallicæ monetæ libræ 189. Domitianus addidit quartum ſtipendium, datique ſunt duodeni aurei, Gallicæ monetæ libræ 252. Vide & Zonaram, Tom. I, pag. 580. De ſtipendio militari jam dictum ſuprà Annal. I, 17.

Diſcrimine. Dio LXVII, pag. 760.

Albano ſuo. Ibi fuit Domitiani villa; & memorabitur in Vitâ Agric. cap. 45, ubi de eâ plura.

Adductus. Dio LXVII, pag. 760.

Julia. Dio, ibid. Julia, Titi filia, de quâ jam dictum ad annum U. C. DCCCXXXVI.

Nuntiabantur. De his plura Tacitus in Vit.
A. U. C. Agric. cap. 39 & ſeqq.
838. *Chariomerus.* Dio LXVII, pag. 760.
J. C. *Attriti ſunt.* Tacit. de Moribus German. cap. 36.
85. *Foſi.* Tacit. ibid.

Suevis. Dio LXVII, pag. 761. Suevi autem non ii ſunt, qui interiorem Germaniam habitabant, ſed ii quos Druſus inter flumina Marum & Cuſum locaverat; ut jam vidimus ſuprà Annal. II, 63 & XII, 29.

Maſſyus. Dio, ibid.

ODEO. Sueton. in Domit. cap. 5. Odeum
A. U. C. ædificium fuit ad muſicos concentus muſicaque
839. certamina edenda exſtructum.
J. C. *Quinquennale certamen.* Sueton. in Domit.
86. cap. 4. Cenſorin. *de Die natali*, cap. 18.

Poeſi. Statius, III *Silvarum*, V, 31; & V *Silvarum*, III, 231.

Proſâ oratione. Sueton. loc. cit.

Perpetua materia. Quintilianus, Inſtitut. Orat. III, 7.

Quinquatria Minervæ. Sueton. ibid. De quinquatribus jam diximus ſuprà Annal. XIV, 4.

Poetarum. Ter in iis certaminibus coronatus eſt Statius, ut ipſe teſtatur, III *Silvarum*, V, 28.

A manibus ad oculos. Plinius in Panegyric. cap. 13, horum quoque temporum teſtis.

Traheretur. Plin. in Panegyric. cap. 82.

Gulâque. Huc pertinet conſilium de rhombo Albanâ, in villâ habitum, centumque & ampliùs verſibus graphicè deſcriptum a Juvenale, Satyr. IV, 37.

Cùm jam ſemianimum laceraret Flavius orbem
Ultimus, &c.

Totus hic locus omnino legendus ut homines

noreſque hujus temporis noſcantur. Vide & Pli-
ium in Panegyrico, cap. 54. A. U. C.

Succeſſore. Salluſtio Lucullo, quem Domitianus 839.
oſtea interfecit, quòd lanceas novæ formæ ap- J. C.
ellari Luculleas paſſus eſſet. Sueton. in Domit. 86.
ap. 7.

Arviragus. Cujus ruinam Fabricius Vejento, ùm de rhombo actum eſt, vaticinabatur; teſte uvenale, Satyr. IV, 123.

De temone Britanno
Excidet Arviragus.

Daci. Dacia, nunc *la Tranſilvanie, la Valaie, la Moldavie.* Bellum hoc a Tacito fuiſſe ligentiſſimè conſcriptum teſtatur Oróſius VII, 10. ide Teſtimonia Veterum.

Ingruêre. Jornandes, *de Rebus Geticis*, cap. 13.

Diurpaneo. Duras, Dacorum rex, regnum iurpaneo ſponte reliquerat, teſte Dione LXVII, ıg. 761, qui bellicas virtutes Diurpanei valde mmemorat.

Decebalum. Decebalus videtur fuiſſe commune gibus Dacorum nomen.

Antoninus Pius. Jul. Capitolin. in Antonino, p. 1.

Usurpavit. Euſeb. in Chronic.
Formalem dictaret epiſtolam. Hæc & ſeqq. Sue- A. U. C.
nius in Domit. cap. 13. Formalis autem dicitur 840.
iſtola, quam, ut formam ceterarum epiſtolarum J. C.
inde obſervare debebant procuratores. 87.

Ponderis certi. Sueton. ibid. Illas autem ſtatuas ſſe centeno pondere ſatis declarat Statius, V. *varum*, I, 188.

Janos. Sueton. ibid. Jani erant fornicata opera, uum ſpecie, ſed ampliora, & quatuor frontibus ignia. Talem Janum Romæ adhuc ſuperſtitem

videre eſt inter montes Capitolinum & Palatinum.

A. U. C. 840. J. C. 87.

Caſtrenſes ſumptus. Sueton. in Domit. cap. 12.

Majeſtatem Principis. Hæc omnia Suetonius, ibid.

Status certus. Plin. in Panegyric. cap. 34.

Fiſcus Judaicus. Sueton. loc. cit. Præter cenſum, Judæi, captis Hieroſolymis, juſſi fuerant binos denarios ſolvere; ut jam dictum eſt ſuprà in Supplemento Hiſt. V, 43.

Improfeſſus. Qui apud fiſcum non erat profeſſus ſe eſſe Judæum.

Oppio Sabino. Sueton. in Domit. cap. 6. Jornandes, *de Rebus Geticis*, cap. 13, eum appellat Poppæum Sabinum, Agrippæ ſucceſſorem.

Naſamones. Libyæ populus in orâ Syrtis majoris, nunc *la Syrte.*

Interdixiſſe. Hæc omnia de Naſamonibus Zonaras, Tom. I, pag. 580.

A. U. C. 841. J. C. 88.

SÆCULARES LUDI. Cenſorin. *de Die natali*, cap. 17.

Ediderat. Sueton. in Domit. cap. 4. Quintos ſæculares ludos ediderat Auguſtus anno U. C. DCCXXXVII, ſextos Claudius anno U. C. DCCC. De his aliiſque ludis ſæcularibus plura dixi in priore Taciti editione, Tom. II, pag. 338.

Anticipatum tempus. Ludi ſæculares fiebant anno centeſimo decimo. Ni Domitianus anticipaſſet tempus, facti tantum fuiſſent anno U. C. DCCCXLVII.

Incertæ conditionis. Sueton. in Ner. cap. 57.

Jam vulgatum. Vide Hiſt. II, 8; & ſuprà ad annum U. C. DCCCXXXIV.

Fœdè abſciſſum. Jornandes, *de Rebus Geticis*, cap. 13.

Agricola. Tacit. Vit. Agric. cap. 41.
Legatos miſit. Petr. Patricius, *de Legationibus,* A. U. C.
pag. 23. 842.
Urbis deliciis. Vetus Scholiaſtes Juvenalis, Satyr. IV, 112. J. C.
Binos obolos. Gallicæ monetæ aſſes ferme ſex. 89.
Patricius, loc. cit.
In Mœſiâ reſtitit. Dio LXVII, pag. 761.
Juliano commiſſa. Dio LXVII, pag. 764.
In fugam. Dio LXVII, pag. 761.
Simulatâ morte. Ut poſſet fugâ evadere. Dio LXVII, pag. 764.
Evinxit. Dio LXVII, pag. 762.
Gravior. Plin. in Panegyric. cap. 17 & 20.

Editum. Dio LXVII, pag. 762. Sueton. in Domit. cap. 4 & 5. A. U. C.
Pumilonum & mulierum. Hæc certamina cele- 843.
rat Statius, I *Silvarum*, VI, 57 & ſeqq. J. C.
Horruit. Hanc cenam deſcribit Dio LXVII, 90.
ag. 763.
Appellavit. Dio, loc. cit.
Tranſnominare. Sueton. in Domit. cap. 13.
Occiſus eſt. Tacit. Vit. Agric. cap. 42. Sueton.
n Domit. cap. 10.
Vineas juſſa. Philoſtrat. Vit. Apollon. VI, 42.
Emiſſe. Tacit. Vit. Agric. cap. 42.

Portenderent. Dio LXVII, pag. 765.
Et precarentur. Quos inter fuit Agricola, teſte A. U. C.
acito, Vit. Agric. cap. 44. 844.
Abigere. Sueton. in Domit. cap. 22. Vide & J. C.
uvenalem Satyr. II, 32. 91.
Extulerat. Ut conſtat ex nummis hoc aut ſupe-
ore anno cuſis; quorum unus fuit ex ære magno
Muſeo Collegii Ludovici Magni : DIVAE.
VLIAE. AVG. DIVI. TITI. F. S P Q R. Carpentum

mulis duabus vectum. In aversâ parte : IMP. CAES.
A. U. C. DOMIT. AVG. GERM. COS. XV. CENS. PERP. P. P.
In areâ S. C.
844. *Neglexerant.* Sueton. in Domit. cap. 8.
J. C. *Corripuerat.* Euſeb. in Chronic. Sueton. loc. cit.
91. *Vivam defoderet.* Hæc & ſeqq. ferme totidem verbis Plinius, Ep. IV, 11, qui rem fusè & eleganter narrat.

Movit. Suet. in Domit. cap. 6. Dio LXVII,
A. U. C. pag. 764.
845. *Clangores lætiſſimos edidit.* Sueton. loc. cit.
J. C. *Sacrificaret.* Plutarch. in Paul. Æmil. pag. 268.
Igne aboleverat. Dio, loc. cit.
92. *Eſſe potuiſſe.* Sueton. in Domit. cap. 10. Vide & Dionem, loc. cit.

Prohibitum. Sueton. in Domit. cap. 7.

Mille nummos. Gallicæ monetæ libras 194. De fiſcis militaribus jam dictum ſuprà ad Annal. I, 37.

Novellaret. Sueton. loc. cit.

Gratiam fecit. Sueton. in Domit. cap. 14.

Multarentur. Philoſtrat. de Vitis Sophiſt. I, 21, num. 6.

Graſſabatur. Dio LXVII, pag. 764.

Dederat. Plin. Epiſt. VII, 33. Tacit. Vit.
A. U. C. Agric. cap. 45.
846. *Agricola.* Tacit. Vit. Agric. cap. 44. Ejus vitam
J. C. cum magnâ ingenii & virtutis laude ſcripſit Ta-
93. citus, quam illuſtratam vide in ſequenti volumine.

Exhauſit. Tacit. ibid.

Exſul. Philoſtrat. Vit. Apollon. VI, 8.

Conjectus. Philoſtrat. ibid. Sueton. in Domit. cap. 10.

Retulit. Eutrop. in Breviario. Suet. in Domit. cap. 5.

Postulat.

POSTULAT. Plin. Epiſt. VII, 33.
Laudaſſet. Tacit. Vit. Agric. cap. 2. A. U. C.
Scripſiſſet. Tacit. ibid. Suet. in Domit. cap. 10. 847.
Relegantur. Plin. Ep. III, 11. J. C.
Mauricus. Frater Aruleni Ruſtici. 94.
Helvidio filio. Sueton. in Domit. cap. 10. Plin. Ep. IX, 13.
Cum uxore. Domitiâ.
Manus intulit. Plin. loc. cit. Tacit. Vit. Agric. cap. 45.
Submoti. Sueton. in Domit. cap. 10.
Animadverſum. Hieronymus, de Script. Eccleſiaſtic. cap. 9.

PATRUELIS FORET. Vide Stemma Flaviorum in priore Taciti editione, Tom. III, pag. 384 & ſeqq. num. 13. A. U. C. 848.
Impietatis in deos. Dio LXVII, pag. 766. J. C. 95.
Interemptus. Sueton. in Domit. cap. 15. Clementem *contemptiſſimæ inertiæ* arguit Suetonius, quòd Clemens Chriſtianæ pietatis tranquillitatem ſectabatur. Multi alii Chriſtiani periere, ut conſtat ex Brutio, apud Hieronymum in Chronic. Suffragatur Dio, loc. cit. Tunc Joannes Apoſtolus in inſulam Pathmon, nunc *Patino*, relegatus eſt.
Relegata. Dio, loc. cit. Pandataria inſula; nunc *l'iſle Sainte-Marie*, ut jam dictum eſt Annal. I, 53.
In Pontiam. Brutius apud Hieronymum in Chronic. Pontia inſula, nunc *l'iſle Ponza.* De utrâque Domitillâ vide Stemma Flaviorum, ſuprà laudatum, num. 12 & 14.
Rerum novarum molitor. Suet. in Domit. cap. 10.
Reos agebat. Dio LXVII, pag. 766.
Exiſtimabatur. Hæc totidem verbis Suetonius in Domit. cap. 14. Vide & Dionem, loc. cit.
Juventii Celſi. Dio LXVII, pag. 765.

Mortuus est. Dio LXVII, pag. 766.
A. U. C. *Prædixerant.* Sueton. in Domit. cap. 14.
849. *Portenta.* Quæ vide apud Suet. in Domit. cap. 15.
J. C. *Iniere.* Dio, loc. cit.
96. *Domitillæ procurator.* Suet. in Domit. cap. 17.

DE NERVA.

Narniæ. Aurel. Victor, *in Epitome.* Narnia, hodieque *Narni*, ut ſæpe dictum.

Cretenſi origine. Aurel. Victor, *de Cæſaribus.* Creta inſula, nunc *Candie.*

Ac libertatem. Tacit. Vit. Agric. cap. 3.

Abſoluti. Revocati quoque exſules; quos inter redux Joannes Apoſtolus ex inſulâ Pathmo Epheſum ſeceſſit.

Calumnia. Inſignis hac de re Nervæ nummus fuit in Muſeo Collegii Ludovici Magni ex ære maximo. IMP. NERVA CAES. AVG. P. M. TR. P. COS. II. P. P. Caput Nervæ laureatum. In adversâ parte, FISCI IVDAICI CALVMNIA SVBLATA. SC. Palma. Minimè tamen ſublatum eſt Judaicum tributum, a Veſpaſiano impoſitum, ut diximus ſuprà in Supplemento Hiſt. V, 43. At non licuit quemquam Judaici ritûs accuſare; ut videre eſt apud Dionem LXVIII, pag. 769.

Licent. Dio, loc. cit.

Sexcenties ſeſtertium. Dio, ibid. Sexcenties ſeſtertium ſunt Gallicæ monetæ libræ 11,673,015

Congiarium. Fuit in Muſeo ſuprà laudato Nervæ nummus ex ære magno, qui eamdem, quam modò attuli, inſcriptionem in anticâ parte habebat; in poſticâ, CONGIARIVM PR. SC. Princeps in ſuggeſto ſedens congiarium dabat. Illud autem *congiarium primum* inſcribitur, quòd Principis liberalitas plura adpromitteret.

Diſtraxit. Dio, ibid.

Imperio. Vide Supplementum Ann. XVI, 79.

Publicum funus. In publico illo funere pro roſtris a Cornelio Tacito conſule laudatus eſt Verginius. Supremus hic gloriæ ejus cumulus acceſſit laudator eloquentiſſimus; teſte Plinio, Ep. II, 1. A. U. C. 850. J. C. 97.

Calpurnius Craſſus. Dio LXVIII, pag. 770.

Ælianus Caſperius. Hæc quoque Dio, ibid.

Lauream ex Pannoniâ. Ad hanc certè victoriam pertinet aureus Nervæ nummus in Theſauro Regio. IMP. NERVA CAES. AVG. P. M. TR. P. COS. III. P. P. Caput Nervæ laureatum. In adversâ parte, VICTORIA AVG. Victoria ſedens, dextrâ palmam, ſiniſtrâ cornu copiæ tenet. Ex cornu copiæ intelligere eſt felicitatem imperii ſub optimo Principe, qui omnes reipublicæ partes ſuâ beneficentiâ recreabat, frumentumque plebi conſtituerat; ut conſtat ex ejus nummis, in poſticâ parte inſcriptis, PLEBEI VRBANAE FRVMENTO CONSTITVTO S. C.

Nuncupata. Plin. in Panegyric. cap. 8 & 92. Dio, ibid. Fortunatiſſimæ hujus adoptionis monumentum quoque eſt aureus Trajani nummus in Theſauro Regio. NERVA TRAIAN. CAES. GERM. NER. AVG. F. P. TR. P. COS. II. Id eſt; *Nerva Trajanus Cæſar Germanicus Nervæ Auguſti filius, pontifex, tribuniciâ poteſtate, conſul ſecundùm*. Caput Trajani laureatum. In adversâ parte, ADOPTIO. Nerva togatus Trajano paludato orbem porrigit.

In Regulum. Quem omnium bipedum nequiſſimum appellat Plinius, Ep. I, 5. A. U. C. 851. J. C. 98.

Occubuit. Victor ex Epitome. Obiit die XXVII Januarii, ut colligitur ex Dione LXVIII, pag. 771.

Delatum. Victor, ibid.

Deûm honores. Multi exſtant nummi inſcripti DIVO NERVAE.

A. U. C. 851. J. C. 98.

DE TRAJANO.

Diligentia Hadriani. Spartianus in Hadrian. cap. 2.

Beneficiarium. De beneficiariis, ſeu ad militiæ gradus promotis militibus, dictum ſuprà Hiſt. IV, 48.

Adfuturum. Dio LXVIII, pag. 771.

Italicæ. Italica, nunc *Sevilla la vieja*, urbi Hiſpali, *Séville*, proxima.

Antiqua magis. Eutrop. VIII.

Tibi, inquit. Victor, de Cæſar. in Trajan. Vide & Plinium in Panegyric. cap. 67. Dio LXVIII, pag. 778.

Dedignatio parendi. Plin. in Panegyric. cap. 18.

Paternis ſuiſque bellicis factis. Vide ſuprà Appendicem Chronologicam ad ann. DCCCXXVIII.

Nec provocent. Plin. in Panegyric. cap. 16.

Bructeri. Vide infrà Tacitum de Morib. German. cap. 33.

Ferociſſimas gentes compeſcere. Ob ita compoſitas Germanicas gentes, Trajanus dictus videtur *Germanicus*. Sic in nummo, qui olim fuit in Muſeo Collegii Ludovici Magni, ex ære mediocri, IMP. CAESAR NERVA TRAIAN. AVG. GERM. P. M. capite laureato. In aversâ parte, TR. POT. COS. II. S. C. Spes lilium dextrâ gerit. Anno ſequenti arcus ei decretus eſt, ut conſtat e præſtantiſſimo & rariſſimo Cardinalis Camilli *Maſſimi* nummo ex ære maximo, IMP. CAES. NERVA GERM. P. M. capite laureato. In adversâ parte, TRAIAN. AVG. TR. POT. COS. III. P. P. S. C. Arcus triumphalis, triplici fornice.

A. U. C. 852. J. C. 99.

Iter placidum. Plin. in Panegyric. cap. 20.

Humeris hominum. Plin. in Panegyric. cap. 22.

Eâ moderatione. Plin. in Panegyric. cap. 23.
Plotina & Marciana. Plin. in Panegyric. cap. 83 & 84. A. U. C. 852. J. C. 99.
Qualis ingrederetur. Dio LXVIII, pag. 771.
Congiarium. Plin. in Panegyric. cap. 25. De hoc congiario ejuſque nummis dixi in Notis ad Dialog. de Orat. cap. 17, ubi multa *de Congiariis Romanis.*
Sterilitatemque. Plin. in Panegyric. cap. 30.
Pulchra vulnera. Plin. in Panegyric. cap. 33.
Eprium Marcellum. Tacit. Dialog. de Orat. cap. 8.
Probroſus Vejento. De hoc probroſo homine, egregioque Maurici dicto vide Plinium. Ep. IV, 22.
Reprimeretur. Plin. in Panegyric. cap. 35.
Collationes remiſit. Plin. in Panegyric. cap. 41.
Qui per Latium. Qui vel jure Latii, vel beneficio Principis, adipiſcebantur civitatem Romanam. Vide Plinium in Panegyric. cap. 37. De jure Latii & civitate Romanâ dictum ad Annal. XI, 23.
Non inferrent. Plin. in Panegyric. cap. 40.
Majeſtatis crimen. Plin. in Panegyric. cap. 42.
Ab amicis. Plin. in Panegyric. cap. 43 & 44.
Tolleretur. Plin. in Panegyric. cap. 46.
Publicarum ædium. Plin. in Panegyric. cap. 47.
Cibus ſemper in medio. Plin. in Panegyric. cap. 49. Cibus ſemper in propatulo & coram adſtantibus.
Breviſque ſomnus. Eleganter Plin. in Panegyric. cap. 49. *Brevis ſomnus, nullumque amore noſtri anguſtius tempus, quàm quod ſine nobis agis.*
Rerum venalium. Plin. in Panegyric. cap. 50.
Templa, porticus. Plin. in Panegyric. cap. 51.
Provocaret. Plin. in Panegyric. cap. 51. Reſtituti a Trajano circi maximi pulchritudinem videre eſt in Trajani nummis ex ære magno.

A. U. C. 852. J. C. 99.

Cubiculum Principis. Tale cubiculum, in quo Nero parvis foraminibus ſpectabat, memorat Suetonius in Ner. cap. 12.

Educandi liberos. Plin. in Panegyric. cap. 26 & 27. Hanc felicitatem temporum ſub Trajano Principe egregiè commendat auctor Dialogi φιλοπάτριδος apud Lucianum, pag. 1129. Ne pauperes quidem erant ſolliciti, quid liberis ſuis relinquerent. Id, inquit, unum ſufficit, dies Principis. Salvo Principe, nec nos deficient divitiæ, nec ulla vis hoſtium terrebit.

Medendi ars. Privilegia præmiaque philoſophis, rhetoribus, grammaticis, medicis a Trajano data memorantur in Digeſt. libr. XXVII, Tit. 1, *de Excuſationibus; Leg. 6, ex Modeſtino.*

De ſe ſileri. Plin. in Panegyric. cap. 54.

Et hanc æream. Plin. in Panegyric. cap. 52.

A. U. C. 853. J. C. 100.

CANDIDATUS. Plin. in Panegyric. cap. 63.

Ante ejus gremium. Ante gremium conſulis. Plin. in Panegyric. cap. 64.

Vota nuncuparentur. In vetere Kalendario Herwartiano, III Nonas Januarias, VOTORVM NVNCVPATIO; & in Laterculo Polemæi Silvii, III *Non. Jan. dies auſpicalium.*

Rexero. Plin. in Panegyric. cap. 67.

A ſenatu petiſſent. Plin. in Panegyric. cap. 69.

Et in provinciis. Plin. in Panegyric. cap. 70. *Præfuerat provinciæ quæſtor unus ex candidatis, inque eâ civitatis ampliſſimæ reditus egregiâ conſtitutione fundaverat; hoc ſenatui allegandum putaſti.*

A Principe laudetur. Verè enim & egregiè Plinius in Panegyric. cap. 70. *Sincera rectaque ingenia* hebetat *miſera, ſed vera reputatio: ſi quid bene fecero, neſciet Cæſar; aut ſi ſcierit, teſtimonium non reddet.*

Oſculo occurrit. Plin. in Panegyric. cap. 71.

Tantò auguſtior. Plin. ibid. A. U. C.

Reipublicæ , ſibi. Plin. in Panegyric. cap. 72. 853.

O te felicem. Plin. in Panegyric. cap. 74. J. C.

Mitem ſeveritatem. Plin. in Panegyric. cap. 80. 100.

Collegas vocabat. Plin. in Panegyric. cap. 77.

Triduum totum. Plin. in Panegyric. cap. 76.

In ſordibus infames. De Marii Priſci & Cæcilii Claſſici cauſâ magnas epiſtolas ſcripſit Plinius Ep. II, 11; III, 9. Vide & Ep. III, 4.

Ego. Cornelius Tacitus & C. Plinius Afris adeſſe juſſi. Plin. Ep. II, 11. Ut veterem retinerem morem, loquentem Tacitum induxi. Aliter obſcuratur narratio.

Trecentis millibus. Trecentis millibus ſeſtertiûm, Gallicæ monetæ libris 58,359.

Septingentis millibus. Septingentis millibus ſeſtertiûm, Gallicæ monetæ libris 136,171.

Reſpondi. Plinius Ep. II, 11. *Reſpondit Cornelius Tacitus eloquentiſſimè , & quod eximium orationi ejus ineſt ,* σεμνῶς. Sic Plinius appellat ſplendidum & grave dicendi genus, quo excellebat Tacitus.

Adſentiendi neceſſitas. Plin. in Panegyr. cap. 76.

Permiſtus cauſæ. Plin. Ep. II, 11.

Proximo ſenatu. Is dies mihi videtur fuiſſe tertius menſis Februarii. In vetere Kalendario Herwartiano, III Nonas Febr. SENATVS LEGITIMVS.

In ordine Leptitanorum. Leptitani , Africæ populus, de quibus jam dictum ſuprà Hiſt. IV, 50. Leptis , nunc *Lebida.* Ordo dicitur *le Corps de Ville , le Magiſtrat.* Sic ordinem Mutinenſem vidimus ſuprà Hiſt. II, 52.

Quinquaginta millia denariûm. Gallicæ monetæ libræ ſunt 38,906.

Seſtertiûm decem millia. Gallicæ monetæ libræ 3945.

A. U. C. 853. J. C. 100.

Unguentarii nomine. Ob unguenta. Sic ob clavos caligares dictum eſt clavarium. Tacit. Hiſt. III, 50.

Cæcilii Claſſici cauſa. Plin. Ep. III, 9.

Bætica. De eâ jam dictum Hiſt. I, 53.

Seſtertium quadragies. Gallicæ monetæ libræ ſunt 778,315.

Contra leges feciſſe. Plin. in Panegyric. cap. 65.

Commendetur virtutibus. Eloquentiæ ineſt aliquid ſublime ac divinum, quod vel maximas virtutes poteſt commendare. Non eadem eſt facundiæ vis: non eadem poteſtas. Virtutem adſequi ingenio contendit facundia; ſed ſemper major adſurgit virtus, quæ facundiam illuſtrat & commendat, a facundiâ nec illuſtratur, nec commendatur. Inde licèt nihil fortè ingenioſius excogitari poſſit oratione, quam Plinius de Trajani laudibus recitavit; in eâ tamen Trajanus melior majorque videtur Princeps, quam Plinius, orator. Nunc verò juvat expendere, quod quidam mirantur vixque intelligere ſe profitentur, quomodo & Plinius tantas Trajani laudes, Trajano præſente, recitare; quomodo eas Trajanus audire potuerit. At oratori ſemper decorum eſt virtutem Principis celebrare; &, cùm maxima eſt, quodam orationis impetu fertur, nec timet ne nimis, ſed ne ſatis dicat: ipsâ Principis præſentiâ inflammatur, ardetque & ſuos & publicos ſenſus efferre. Modeſtia autem omnes homines, Principes etiam decet. At vel modeſti Principes ſuas laudes patiuntur; quod iis honorificum, populis gratum eſt. Peſſima res eſt Princeps, qui laudes vel non audit, vel ſpernit. Præterea privatorum hominum virtutibus manent præmia: unum Principum virtutis præmium, laudes. Denique nova erat Trajani fortuna; ne obſcuraretur priorum Cæſarum faſtigio, debebat Plinius Cæſarum vitia inſectari,

Trajanum publicè laudare; & Trajanus laudes ſuas pati, immo & optare. Felix tantùm Plinius, quòd egregias laudaverit virtutes, quarum magna tum erat fama, & quæ per totum poſtea Trajani principatum crevere. Poſt circumacta tot ſæcula, viſoſque tot Principes manet vigetque eadem laus, par admiratio.

A. U. C. 853. J. C. 100.

Pedibus ingredi. Plinius in Panegyric. cap. 24.

Luſtrare ſaltus. Plin. in Panegyric. cap. 81.

Gubernaculis adſidere. Plinius in Panegyric. cap. 81 & 82.

In ærario opes. Nec tunc ærarium fuit *ſpoliarium civium, cruentarumque prædarum ſævum receptaculum*, ſed publicarum opum viriumque templum ac munimentum. Eadem in fiſco ſanctitas. Opes tantùm ex Principis parcimoniâ & moderatione. Plin. in Panegyric. cap. 36.

Nobis memoratum. Vide ſuprà Appendicem chronologicam ad annos U. C. DCCCXXXIX, DCCCXLI & ſeq.

Indiderat Zamolxis. Julianus, de Cæſaribus, pag. 846. Zamolxis, ſervilis conditionis, ſed ſapientiâ apud Scythas Getaſque, quorum pars erant Daci, divinitatem adeptus.

Bilbili. Hiſpaniæ Tarraconenſis urbs fuit Bilbilis, cujus exſtant adhuc rudera in monte *Bambola*, mille & quingentis ferme paſſibus ab urbe *Calatayud.*

Vitam finivit. De Martialis morte ſcripſit Plin. Ep. III, 21.

Silio Italico. De ejus morbo morteque epiſtolam habet Plinius Ep. III, 7.

Dum Virgilium. Silio Italico fuit *multum imaginum, quas non habebat modò, verùm etiam venerabatur: Virgilii ante omnes, cujus natalem religioſiùs, quàm ſuum, celebrabat. Neapoli*

maximè , ubi monimentum ejus adire , ut tem-
AU. C. *plum , ſolebat.* Plinius Ep. III , 7.
853. *Ei villæ.* Iiſdem etiam in locis plures fuere Silio
J. C. villæ. *Erat enim* φιλόκαλος *uſque ad emacitatis*
100. *reprehenſionem.* Plin. ibid.

Deceſſit. Verè beneque Plinius , ibid. *Quod me recordantem , fragilitatis humanæ miſeratio ſubit. Quid enim tam circumciſum , tam breve , quàm hominis vita longiſſima ? An non videtur tibi Nero modò fuiſſe , cùm interim ex iis , qui ſub illo geſſerant conſulatum , nemo jam ſupereſt ? Quamquam quid hoc miror ? nuper Lucius Piſo , pater Piſonis illius , qui a Valerio Feſto per ſummum facinus in Africâ occiſus eſt , dicere ſolebat : Neminem ſe videre in ſenatu , quem conſul ipſe ſententiam rogaviſſet. Tam anguſtis terminis tantæ multitudinis vivacitas ipſa concluditur.*

QUARTUM HUNC CONSULATUM. Plin. in
A. U. C. Panegyric. cap. 78.
854. *Senatuſconſulto Articuleiano.* Digeſt. libr. XL ;
J. C. Tit. 5 , *de Fideicommiſſariis libertatibus* , Leg. 51.
101. *Fideicommiſſâ libertate.* Libertate codicillis, vel teſtamento , non tamen civilibus verbis , ſed per preces , relictâ.

Senatuſconſultum. Quod a Rubrio Gallo conſule Rubrianum dictum eſt ; de quo vide Digeſt. loc. cit. leg. 26 , ex Ulpiano.

Acta eſt cauſa. Cui Plinius interfuit , ab optimo Principe in conſilium adſumptus. Plin. Ep. IV , 22.

Apud Viennenſes. Vienna , nunc *Vienne en Dauphiné.*

Duumviratu. Ut Romæ conſules , ita in coloniis & municipiis erant duumviri , qui populo præſidebant. Eorum nomen ſæpe occurrit in nummis ſic ſcriptum IIVIR.

Sub Domitiano. Vide Appendicem chronologicam ad annum U. C. DCCCXLVII.

Daciam profectus eſt. Si veteres tantùm ſcriptores conſulas, multa de bello Dacico deſiderantur. Inde ea, quæ nunc percurrimus tempora, apud recentiores ſcriptores mirum in modum confuſa ſunt & turbata. Si attendiſſent hoc bellum fuiſſe traditum non fugacibus tantùm librorum literis, ſed vivaci marmore, & mirabili opere anaglypticarum tabularum Columnæ Trajanæ, quæ tot ſæculorum ſuperſtes adhuc in mediâ urbe Româ exſtat, omniumque oculis & admirationi patet; ſeſe ex iis, quibus hærent, ambagibus extricaſſent: maximè, ſi veterum nummorum & Inſcriptionum ſubſidia adhibuiſſent. Iis ducibus, bellum Dacicum explanabo. At cùm ſæpe ſum laudaturus Columnam Trajanam, operæ pretium eſt monere me ſequi Romanam editionem, quam ex delineatione Petri-Sanctis Bartoli, cum adnotationibus Alphonſi Ciacconii & Joannis Petri Bellori, Joannes Jacobus Roſſi edidit. *Colonna Trajana data in luce da Gio. Giacomo de Roſſi.* Dacia autem, quæ in hoc bello toties memorabitur, nunc *la Tranſilvanie, la Valakie, la Moldavie.* A. U. C. 854. J. C. 101.

Commeatuum copia. Quam videre eſt in Columnâ Trajanâ, Tab. I, num. 18 & 19.

In pavorem. Trajanum enim verebatur Decebalus. Dio LXVIII, pag. 772.

Tranſvecti commeatus. Columan. Trajan. Tab. II & III.

Trajectus eſt exercitus. Column. Trajan. Tab. IV & V.

Conſultationem. Hac de re Trajanum pro tribunali, cum ſuis ducibus conſultantem exhibet Columna Trajana, Tab. VI.

Suovetaurilibus. Sacrificia erant in quibus ſus, ovis, taurus immolabantur. Trajanum his ſacris operantem videre eſt in Columnâ Trajanâ, Tab. VII.

A. U. C. 854. J. C. 101.

Milites adlocutus. Hanc adlocutionem habet Columna Trajana, Tab. VIII. In eâdem tabulâ videtur homo, tunicâ imâ amictus, ceterum nudus, ab aſino, aut potiùs mulo excuſſus: ſiniſtrâ cribrum, dextrâ clavam tenet, ſtantemque pro tribunali Trajanum reſpectat. Ut opinor, eſt Dacorum ariolus, quem miſerant, ut Trajanum a bello deterrerent. Sic poſtea cùm propiùs inſtaret diſcrimen, Daci ad eum misêre, qui fungum ingentem perferrent, Latinis literis inſcriptum: *Burri ſociique omnes Trajanum hortantur, ut domum revertatur, pacemque colat.* Dio LXVIII, pag. 772. Burios memorat Tacitus, de Mor. German. cap. 43.

Caſtra muniri. Columń. Trajan. Tab. IX, X, XI & XII.

Derivatæ aquæ. Plinius quoque Ep. VIII, 4, *memorat immiſſa terris nova flumina, novos pontes fluminibus injectos.* In his operibus induſtriâ Sexti Julii Frontini uſus eſt Trajanus, ut teſtatur ipſe Frontinus in præfat. de Re agrariâ.

Pontes additi. Column. Trajan. Tab. IX, X & XI.

Exploratores miſit. Column. Trajan. Tab. XI, num. 105.

Ad Trajanum adducti. Column. Trajan. Tab. XIII, num. 116.

Exciſa eſt. Column. Trajan. Tab. XV & XVI.

In hoſtem ductæ. Column. Trajan. Tab. XVI & XVII.

Ferarum monſtra. Longos dracones haſtis præfixos geſtabant Daci; ut videre eſt in Column. Trajan. Tab. XVIII, num. 134, & aliàs ſæpe.

Strages edita. Column. Trajan. Tab. XVII & XVIII. Inſigne victoriæ Romanæ, aerius videtur Jupiter, elatâ dextrâ, torvéque Dacos intuens.

Hoſtium capita. Column. Trajan. Tab. XIX,

Inter hæc capita affixum quoque labarum Dacicum, præfixus Dacicus draco: hæc ergo capita Dacorum ſunt, non verò Romanorum olim a Dacis interfectorum, ut conjectabat eruditus Bellori. Obſervaverim capita hoſtium Conſtantino allata ex Columnâ Trajanâ Raphaelem Urbinatem mutuaſſe, & in egregiam ſuam tabulam victoriæ a Conſtantino de Maxentio relatæ tranſtuliſſe. Neque id ſolùm, ſed alia plurima & præſtantiſſima Raphael, Julius Romanus, Carolus le Brun aliique ſummi bellorum & victoriarum pictores ex hac columnâ hauſere, & numquam ſatis laudatâ imitatione antiquitatem renovavere. Vetera, ſed egregia, exprimere ſummæ artis eſt. Nova, ſed humilia, ſed frigida, ſed diſtorta, cudere vanum eſt & ignobile.

A. U. C. 854. J. C. 101.

Flammis aboleri. Columnn. Trajan. Tab. XVIII.

Concione laudavit. Column. Trajan. Tab. XIX & XX.

Trajanum adiere. Column. Trajan. Tab. XX, num. 142.

Perfidiæ admonuit. Column. Trajan. Tab. XX, num. 143.

Externa quoque bella. Societas inter Decebalum Dacorum & Pacorum Parthiæ regem intercedebat. Callidromum quemdam in Mœſiâ captum & a Decebalo muneri miſſum Pacoro memorat Plinius Ep. X, 16.

Occidione deletum. Column. Trajan. Tab. XXI.

Facibus armati diſcurrunt. Column. Trajan. Tab. XXI. Patet ex habitu incendiarios illos eſſe Dacos, non verò Romanos; quod non ita advertit eruditus Bellori.

Feminas alloquitur. Column. Trajan. Tab. XXI, num. 145.

Manibus attrahuntur. Column. Trajan. Tab. XXI & XXII.

A. U. C. 854. J. C. 101.

Munita caſtra. Quæ ſub hiemis finem oppugnavere Daci, ut dicetur anno ſequenti. Columnn. Trajan. Tab. XXII.

Exſtructum amphitheatrum. Columnn. Trajan. Tab. XXIII. Eruditi viri Ciacconius, Bellori, & ipſe Scipio Maffei, qui hanc partem Columnæ Trajanæ explanare voluit, haud vidêre hoc amphitheatro vicinoque oppido deſignari poſt bellicam hujus anni expeditionem hiberna otia caſtrenſeſque voluptates. Quod facilè percepiſſent, ſi eorum animos ſubiiſſet inſignis Taciti locus in Vit. Agric. cap. 21. *Sequens hiems ſaluberrimis conſiliis abſumpta; namque ut homines diſperſi ac rudes, eóque bello faciles, quieti & otio per voluptates aſſueſcerent, hortari privatim, adjuvare publicè, ut templa, fora, domus exſtruerent, laudando promptos, & caſtigando ſegnes... Paullatimque diſceſſum ad delinimenta vitiorum, porticus, & balnea, & conviviorum elegantiam. Idque apud imperitos humanitas vocabatur, cùm pars ſervitutis eſſet.* Porro cùm id nemo hactenus obſervaſſet, inde apud recentiores omnes ſcriptores indigeſta belli Dacici tempora.

Poſituſque arcus. Columnn. Trajan. Tab. XXIV, num. 154.

Dacici cognomen. In argenteo nummo Muſei Medicei apud Harduinum, *Selecta Opera*, p. 748. IMP. CAES. NERVA TRAIANVS AVG. GERM. capite laureato. In adversâ parte, DACICVS COS. IIII. P. P. Hercules dextrâ clavam gerit, ſiniſtrâ leonis exuvias. Teſtis quoque Dacicæ victoriæ nummus argenteus, qui olim fuit in Muſeo Collegii Ludovici Magni, IMP. CAES. NERVA TRAIAN. AVG. GERM. capite laureato. In adversâ parte, P. M. TR. P. COS. IIII. P. P. Victoria cum coronâ & palmâ. Et in vetere Inſcriptione apud Gruterum, pag. 246, num. 6.

IMP. CAESAR. DIVI A. U. C.

NERVAE. F. NERVA 854.

TRAIANVS. AVGVSTVS J. C.

GERMANICVS DACICVS 101.

PONTIF. MAXIMVS

TRIB. POT. IIII. COS. IV.

VICTO DECEBALO

Julius Baſſus. Ejus cauſam egit Plinius Ep. IV, 9; & VI, 29.

Natali die Principis. Natalis Trajani fuit dies 18 Septembris. In vetere Kalendario Herwartiano, XIV. KAL. OCTOBR. NATALIS TRAIANI. Inde Plinius Ep. X, 28. *Aliquantò tardiùs, quàm ſperaveram, id eſt XV Kalend. Octobres, Bithyniam intravi. Non poſſum tamen de morâ queri, cùm mihi contigerit, quod erat auſpicatiſſimum, natalem tuum in provinciâ celebrare.*

Saturnalibus. Saturnalia per quinque dies menſe Decembri celebrabantur. In vetere Kalendario Herwartiano, XVI. KALEND. IANVAR. SATVRNALIA.

Reſidentibus. In ſenatu dicturus, ſurgebat; cùm dixiſſet, adſidebat, ſeu reſidebat. Vide Plin. Ep. IX, 13.

Legationem renuntiaſſet. Ne violaretur legatorum dignitas, legati, manente legatione, non accuſabantur. Antè tamen Norbano, homini flagitioſo, legati nomen præſidio non fuerat. Plin. Ep. III, 9.

Agrippa rex. Juſtus Tiberiadenſis apud Photium, Bibliothec. cod. 33.

Helvidiarum ſororum. Plinius Ep. IV, 21. De Helvidiis, avo & patre, dictum in Appendice chronologicâ ad annos Urbis conditæ DCCCXXV & DCCCXLVII.

A. U. C. 855. J. C. 102.

Tapis vicina. Unus Dio LXVIII, p. 772; Tapas memorat. Locus ille Daciæ haud procul fuit a campo, in quo mox pugnatum eſt. Quidam volunt campum illum eumdem eſſe, qui nunc dicitur *Kereſztes-mezo*, in Comitatu *Torda*. At campus ille ab itinere Trajani alieniſſimus & remotiſſimus eſt. Crediderim pugnatum eſſe inter *Temeſvar* & *Lugos*.

Ariete quatiebat. Column. Trajan. Tab. XXIII, num. 150.

Navibus impoſita. Column. Trajan. Tab. XXIII, XXIV & XXV.

Noctu penetrat. Quod demonſtrant accenſæ faces ſignis impoſitæ. Column. Trajan. Tab. XXIII.

Cataphractos Sarmatarum equites. Column. Trajan. Tab. XXII, num. 147. Ex hoc Columnæ Trajanæ loco homines equoſque cataphractos hauſere recentiores pictores.

In fugam vertuntur. Column. Trajan. Tab. XXVI & XXVII.

Trajanus id accepit. Column. Trajan. Tab. XXVI, num. 160.

200 Промышленность

Ferociter pugnatum. Column. Trajan. Tab. XXVII & XXVIII. In tabulâ XXVII, num. 162, aeriam videre eſt deam, quam Romani in prœlio propitiam aut oravere, aut credidere. Pugnatum, ut modò dixi, inter *Temeſvar* & *Lugos*.

Accurrunt patres. Column. Trajan. Tab. XXVIII & XXIX.

Vulneribus invalidi. Column. Trajan. Tab. XXIX, num. 169.

Veſtem ſuam diſcindit. Dio LXVIII, pag. 773.

Parentari jubet. Dio, ibid.

Carrobaliſtas. Column. Trajan. Tab. XXX, num. 170. Hic videre eſt Carrobaliſtas, quas accuratè deſcripſit Vegetius, de Re militari, II, 25.

Legio autem non tantùm militum numero, ſed etiam genere ferramentorum vincere conſuevit. Primùm autem inſtruitur jaculis, quæ nullæ loricæ, nulla poſſunt ſcuta ſufferre. Nam per ſingulas centurias ſingulas carrobaliſtas habere conſuevit, quibus muli ad trahendum, & ſingula contubernia ad armandum vel dirigendum, hoc eſt, undecim homines deputantur. Nam hæ quantò majores fuerint, tantò longiùs ac fortiùs tela jaculantur. Non ſolùm autem caſtra defendunt, verùm etiam in campo poſt aciem gravis armaturæ ponuntur. Ad quarum impetum, nec equites loricati, nec pedites ſcutati poſſunt obſtare. In unâ autem legione quinquaginta quinque carrobaliſtæ eſſe ſolent. Aliam baliſtam videre eſt in eâdem columnâ, Tab. XLV, num. 202.

A. U. C. 855. J. C. 102.

Luſius Quietus. Dio LXVIII, pag. 773 & 786. Spartianus in Hadrian. cap. 5.

Acie ſuperatis. Columm. Trajan. Tab. XXX & XXXI.

Caſtris clauſi ſunt. Columm. Trajan. Tab. XXXII, num. 174.

In mutuos amplexus ruebat. Columm. Trajan. Tab. XXXII, num. 175.

Pro concione. Columm. Trajan. Tab. XXXII, num. 173.

Oſculandam permiſit. Columm. Trajan. Tab. XXXIII, num. 177.

Donativum. Columm. Trajan. Tab. XXXII, num. 176.

Ardentes faces admovebant. Columm. Trajan. Tab. XXXIII, num. 178.

Advexerant. Columm. Trajan. Tab. XXXIII & XXXIV.

Tramiſſus eſt amnis. Columm. Trajan. Tab. XXXIV, num. 182. Ubi in Columnâ Trajanâ occurrit amnis fluviuſve, Ciacconius, quem ſe-

cutus eſt eruditus Bellori, ſemper interpretatur
A. U. C. Danubium, aut Tibiſcum. At jam pridem Danu-
855. bium, Tibiſcumque, *la Teiſſe*, ſuperaverat Tra-
J. C. janus. Jam Sarmizegethuſæ propinquabat. Ergo
102. trajectus eſt amnis *Temes*, qui in Tibiſcum influit, juncto navibus ponte. Id obſervaſſe intererat, ut loca temporaque diſtinguerentur.

Occupata caſtra. Column. Trajan. Tab. XXXIV & XXXV.

Addita munimenta. Column. Trajan. Tab. XXXV.

Curam vigilantiamque. Column. Trajan. Tab. XXXV, num. 185.

Habitâ concione. Column. Trajan. Tab. XXXVI, num. 186. Exiſtimavere eruditi Ciacconius & Bellori hìc repræſentari Dacorum legationem. At nec veſtis, nec calceamenta Dacica ſunt, ſed Romana.

Cædi ſilvam. Column. Trajan. Tab. XXXVI.

Daci miſere legatos. Column. Trajan. Tab. XXXVI & XXXVII.

Sacris operatus. Column. Trajan. Tab. XXXVII, num. 187.

Concionem habuit. Column. Trajan. Tab. XXXVIII, num. 190.

Hactenus invicta. Plin. Ep. VIII, 4.

Silvam exſcindit. Column. Trajan. Tab. XXXVIII & XXXIX.

Contis præfigunt. Column. Trajan. Tab. XXXIX.

Tramiſit pontem. Column. Trajan. Tab. XL, num. 192. Hìc adhuc errant eruditi Ciacconius & Bellori, cùm notant Trajanum trajicere Tibiſcum. Pons, de quo nunc agitur, ille ipſe eſt, qui in Tabulâ Theodoſianâ dicitur *Pons Auguſti*; & ſignatur XV, id eſt quindecim millibus diſtans a Sarmizegthusâ. Pons ille ligneus fuit, & pilis

ſuffultus, ut videre eſt in columnâ Trajanâ loc. cit. Impoſitus autem erat torrenti, qui in amnem *Temes* influit; ut rectè obſervavit eruditus d'Anville, *Mémoires de l'Académie Royale des Inſcriptions*, Tom. XXVIII, pag. 448. A. U. C. 855. J. C. 102.

Incendi juſſit. Column. Trajan. Tab. XXXIX & XL.

Profugus. Column. Trajan. Tab. XL, n. 193.

Structa caſtra. Column. Trajan. Tab. XL & XLI.

Non jam comatorum, ſed pileatorum. Dio LXVIII, p. 773. Jornandes in Gothic. pag. 86. Columna Trajana Tab. XLI, num. 195, pileatum exhibet Dacorum legatum, Trajani genua advolutum, ſuppliceſque tendentem manus. Pileus Dacicus haud abſimilis eſt pileo, quo utitur Venetiarum dux, cornu antè recurvo. Contrà in Columnâ Trajanâ Tab. XXXVI, videre eſt comatum Dacorum legatum. Ex Scythicis inſtitutionibus videtur eſſe pileatorum & comatorum diſtinctio. Duæ enim erant apud Scythas hominum conditiones: altera, regius ſanguis & nobilitas quæ pileis utebatur: altera plebis, quæ duos boves unumque plauſtrum habebat, ideoque octipes dicebatur. Lucianus, in Dialogo, Scythâ, pag. 340.

Teſtantes Decebalum. Dio LXVIII, pag. 773.

Sura & Claudius Livianus. Dio, ibid.

Vexilla legionum. Column. Trajan. Tab. XLII. Illa legionum vexilla Gallicè dicimus *des détachements.*

Dum ipſe. Column. Trajan. Tab. XLIII, num. 198.

Cum alâ Maurorum. Column. Trajan. Tab. XLIII. In hac tabulâ obſervare eſt equites Mauros, calamiſtratos, ſine ſtragulis epiphiiſque equis inſidentes. Pars etiam equos regit ſine fræno.

In preces potiùs. Column. Trajan. Tab. XLIV,
A. U. C. num. 199.
855. *Caſtra communiit*. Column. Trajan. Tab. XLV,
J. C. num. 200.
102. *Legatos excepit*. Column. Trajan. Tab. XLV, num. 201.

Arborum truncis. Column. Trajan. Tab. XLVI, num. 203.

Funditoreſque. Column. Trajan. Tab. XLVI, num. 205. Inſignis hæc tabula, quæ funditores lapides ſinu tenentes & ejaculantes, Sarmatas hamatis loricis æreis tectos, Germanos pectus nudos prœliantes exhibet.

Silvam cædebant. Column. Trajan. Tab. XLVII.

Caſtra poſuit Trajanus. Column. Trajan. Tab. XLVIII, num. 209.

Docuere captivi. Column. Trajan. Tab. XLVIII & XLIX, num. 210.

Munierant Daci. Column. Trajan. Tab. L, num. 212.

Libratores. Column. Trajan. Tab. XLIX. Hìc videre eſt libratorem; qui ſiniſtrâ lapides ſinu continet, dextrâ jacit.

Aſſeribus tantùm compacta. Column. Trajan. Tab. L, num. 212.

Maximo demandata. Dio LXVIII, pag. 772.

Acta teſtudine. Column. Trajan. Tab. L & LI. Inſignes tabulæ teſtudinis Romanæ imagine.

In communem ruinam tracta. Column. Trajan. Tab. LII.

Fuſco amiſſum. Dio LXVIII, pag. 772. De Fuſco vide Appendicem chronologicam ad annum U. C. DCCCXLII.

Sarmizegethuſa. Urbs Daciæ princeps, cujus manent adhuc rudera in loco, qui nunc dicitur *Varhel*, in Tranſilvaniâ. Ampliſſima fuit, ſi ad

eam quoque referas rudera, quæ videntur in *Haczek*. Sed fortè oppidum fuit Sarmizegethuſæ vicinum. A. U. C. 855. J. C. 102.

Cenſuit Trajanus. Columm. Trajan. Tab. LIII, num. 216.

Aquæ copiam. Column. Trajan. Tab. LIV, num. 218.

Commeatus tantùm. Column. Trajan. Tab. LIV, num. 219.

Ad Trajanum mittit. Dio LXVIII, pag. 773. Column. Trajan. Tab. LIV.

Decebalum arma. Dio, loc. cit.

Legatos dari. Dio, ibid.

Trajanum adiit. Dio LXVIII, pag. 773 & 774. Column. Trajan. Tab. LV & LVI.

Sarmizegethuſæ propugnacula. Column. Trajan. Tab. LVI, num. 225.

Poſita caſtra. Dio LXVIII, pag. 774.

Structaque tropæa. Column. Trajan. Tab. LVIII. Egregia tabula, in quâ ſpectare eſt, præter Victoriam, quæ clypeo victoriam Dacicam inſcribit, arma, veſtes, ſigna Dacorum & Sarmatarum, qui eorum ſocii fuere. Tum cuſi nummi plurimi ex auro, argento & ære, Dacicæ victoriæ teſtes. Eos inter duo omnino inſignes ſunt ob temporis notam, quos laudat eruditus Fabretti, de Columnâ Trajani, pag. 275. IMP. CAES. NERVA TRAIAN. AVG. GERM. DACICVS. P. M. caput Trajani. In averſâ parte, TR. P. VII. IMP. IIII. COS. IIII. DES. V. S. C. Roma tropæo inſidens, ante quam Imperator ſiniſtrâ haſtam tenet, Dacum genuflexum offerens. Fuit & in Muſeo Collegii Ludovici Magni ex ære magno nummus paulo antè, & nuntiatâ jam pace, cuſus: IMP. CAES. NERVA TRAIAN. AVG. GERM. P. M. TR. P. VI. capite laureato. In averſâ parte, IMP. IIII. COS. IIII. DES. V. P. P. S. C. Pax ſedens

ſiniſtrâ haſtam tenet, dextrâ oleam gerit.

A. U. C. 855. J. C. 102. *Sarmatis Jazygibus.* Quorum agri erant cis Tibiſcum, nunc *la Teiſſe*, ubi nunc *Iaz-berin*, *Agria*, &c. Eos in Romanorum commilitium adſcitos vidimus ſuprà Hiſt. III, 5

Tum legionem. Columu. Trajan. Tab. LVII, num. 227. Legionem illam, præſidio relictam in Daciâ, fuiſſe Tertiamdecimam Geminam docent multa monumenta in Daciâ reperta. Eam ex Pannoniâ tranſtulerat Trajanus; & Dionis tempore erat adhuc in Daciâ. De Legionibus diximus ſatis ad Hiſt. II, 6.

Priſcum Varenum. Plin. Ep. V, 20.

Abſentem Principem. Plin. Ep. VI, 13.

Temere inchoatæ, pœnituit. Plin. Ep. VII, 6.

Nepotis prætoris edictum. Plin. Ep. V, 21.

Decem millium. Gallicæ monetæ librarum 1945. De præmiis eloquentiæ vide jam dicta Annal. XI, 7.

Sollers, vir prætorius. Plin. Ep. V, 4.

Vicentinorum legati. Vicentia, nunc *Vicence, dans la Lombardie Vénitienne.*

Deſiderio ſenatoris. Plin. Ep. V, 14.

Sex millibus nummûm. Gallicæ monetæ libris 1167.

Mille denarios. Gallicæ monetæ libras 778.

In ſenatum inductus. Plin. Ep. V, 14.

Afranii Dextri. Is mox conſul interfectus eſt, incertum ſuâ, an ſuorum libertorum manu, ſcelere an obſequio. Plin. Ep. VIII, 14.

A. U. C. 856. J. C. 103. *ADVENTU PRINCIPIS.* Lætiſſimum hunc Principis adventum exhibet nummus ex ære magno, qui exſtat in Gazâ Regiâ: IMP. CAES. NERVAE TRAIANO AVG. GER. DAC. P. M. TR. P. COS. V. P. P. capite laureato. In aversâ parte, ADVENTVS AVGVSTI. Imperator equo inſidet haſtam tenens,

Victoriâ præeunte, duobus militibus ſubſequentibus. Infrà, SPQR OPTIMO PRINCIPI. Id eſt, *Senatus populuſque Romanus optimo Principi* adventum gratulatur. Alii ſunt nummi plurimi eâ de re hoc anno cuſi, quibus inſcriptum VIC. DAC. id eſt *Victoria Dacica*, DAC. CAPT. id eſt *Dacia capta*. DACIA AVGVSTI PROVINCIA. DANVVIVS. Nempe Danubius, poſt ſuperatos Dacos, ſe juris Romani eſſe gloriatur.

A. U. C. 856. J. C. 103.

A Decebalo miſſi. Dio LXVIII, pag. 774.

Actus eſt triumphus. Dio, ibid. Plin. Ep. VIII, 4. De hoc triumpho exſtant nummi plurimi.

Dacici cognomen. Dio, ibid.

Congiarium. De quo nummus ex ære magno, qui fuit in Muſeo Collegii Ludovici Magni, IMP. CAES. NERVA TRAIAN. AVG. GER. DACICVS P. M. capite laureato. In averſâ parte COS V. CONGIARIVM SECVND. S. C. Imperator congiarium populo Romano diſtribuit. De primo congiario jam egimus ad annum DCCCLII.

Quos inter Pylades. Dio, ibid.

Jus pro tribunali dicebat. Dio, ibid.

Luſtricus Bruttianus. Plin. Ep. VI, 22.

Juſtitia, gravitas, comitas. Plin. Ep. VI, 31.

Centumcellis. Centumcellæ, nunc *Civitavecchia*.

Claudius Ariſto. Plinius Ep. VI, 31, hæc & ſeqq. habet totidem verbis, quæ mutari non poterant, quin corrumperentur.

Audita quoque Gallita. Plin. ibid.

Juliæ legis pœnis. Pœnam illam vulgò fuiſſe relegationem diximus ſuprà in Notis ad Annal. II, 50.

Commemorationem diſciplinæ militaris. Præcipuum enim imperatoris munus diſciplinam militarem tueri.

Julii Tironis Codicillis. Plin. Ep. VI, 31.

A. U. C. 856. J. C. 103.

Cenſete. Ἐπίςαϑε. Major quidem erat Trajano, ut Principem decebat, militaris rei, quàm politioris literaturæ ſcientia. Literas tamen non negligebat: in Græcâ poeſi etiam exercitatus.

Cenæ adhibebantur. Plinius Ep. VI, 31, ipſe in conſilium a Trajano evocatus, & conviva.

Acroamata. Concentus muſicos veteres dixere ἀκροάματα, Gallicè *des concerts.*

Xenia. Munera quæ hoſpitibus dabantur. Ut uſus, ſic voces plurimas Græcorum Romani recepere.

Immenſæ magnificentiæ portus. Portum Centumcellarum, *Civita-vecchia*, ob operis magnificentiam & veterem architectonicæ artis induſtriam, licèt longior ſit Plinii locus, haud pigebit illuſtraſſe. Trajani *villa pulcherrima cingitur viridiſſimis agris, imminet litori, cujus in ſinu, quàm maximus portus, velut amphitheatrum. Hujus ſiniſtrum brachium firmiſſimo opere munitum eſt: dextrum elaboratur. In ore portûs inſula adſurgit, quæ illatum vento mare objacens frangat, tutumque ab utroque latere decurſum navibus præſtet. Adſurgit autem arte viſendâ. Ingentia ſaxa latiſſima navis provehit: contrà, hæc alia ſuper alia dejecta ipſo pondere manent, ac ſenſim quodam velut aggere conſtruuntur. Eminet jam & apparet ſaxeum dorſum: impactoſque fluctus in immenſum elidit & tollit. Vaſtus illic fragor, canumque circà mare. Saxis deinde pilæ adjiciuntur; quæ procedenti tempore enatam inſulam imitentur. Habebit hic portus etiam nomen auctoris, eritque vel maximè ſalutaris. Nam per longiſſimum ſpatium litus importuoſum hoc receptaculo utetur.* Plin. Ep. VI, 31.

Tyrrheni maris. Nunc *la mer de Toſcane.*

Anconæ. Nunc *le port d'Ancone, dans le Golfe de Veniſe.* Exſtat egregia hujus portûs imago

mago in Trajani nummis ex ære magno. Ibi poſtea poſitus Trajano arcus triumphalis, & inſcriptio, quam habet Gruterus p. 247, num. 6.

A. U. C. 856.
J. C. 103.

IMP. CAESARI. DIVI. NERVAE. F. NERVAE
TRAIANO. OPTIMO. AVG. GERMANIC. DACICO
ET. CYRIACO. PONT. MAX. TR. POT. XVIIII. IMP. VIII
COS. VI. P. P. PROVIDENTISSIMO. PRINCIPI
SENATVS. P. Q. R. QVOD. ACCESSVM
ITALIAE. HOC. ETIAM. ADDITO. EX. PECVNIA. SVA
PORTV. TVTIOREM. NAVIGANTIBVS. REDDIDERIT.

Lateribus inſcriptum:

PLOTINAE
AVG
CONIVGI. AVG.

DIVAE
MARCIANAE
AVG.
SORORI AVG.

Oſtienſi autem portui. De Oſtienſi portu a Claudio Imperatore condito diximus ſuprà in Supplemento Annal. IX, 31. Portum alterum, ut priori ſuccurreret, addidit Trajanus; dictuſque eſt Trajanus portus, Τραιανὸς λιμὴν, teſte Ptolemæo III, 1. Saracenorum vaſtationibus, temporum injuriâ hominumque incuriâ, uterque portus periit. Loco manet tamen nomen *Porto di Trajano.* Utriuſque portûs elegantem imaginem habet Cornelius Meyer, *l'Arte di reſtituere a Roma la tralaſciata navigatione del ſuo Tevere.* Tab. II.

Reipublicæ libertatiſque monumenta. Quamplurimi exſtant nummi argentei familiarum Romanarum, qui monumentorum a Trajano reſtitutorum teſtes ſunt. Vidi tales nummos familiarum Æmiliæ, Caſſiæ, Corneliæ, Cornuficiæ, Horatiæ, Juniæ, Mamiliæ, Memmiæ, Norbanæ, Rubriæ, Tulliæ, Vipſaniæ. Paucos proferam, ut facile ſit de aliis judicium. In nummo familiæ Æmiliæ, caput libertatis velatum, antè ſimpulum, retro corona. In aversâ parte, AEMILIA REF.

S. C. M. LEPIDVS, Baſilica Æmilia. IMP. CAES.
A U. C. TRAIAN. AVG. GER. DAC. P. P. REST. Nempe
856. Æmiliam baſilicam refecerat M. Lepidus conſulto,
J. C. aut decreto ſenatûs: illam reſtituit Trajanus. In
103. Caſſiæ familiæ nummo, Q. CASSIVS VEST. Caput Veſtæ velatum. In aversâ parte, Templum, hinc urna, inde tabella cum literis AC. IMP. CAES. TRAIAN. AVG. GER. DAC. P. P. REST. Nempe templum Veſtæ aut refecerat, aut condiderat Q. Caſſius, illud reſtituit Trajanus. Qui plura volet de hujuſmodi nummis adeat Cl. le Beau, *Mémoires de l'Académie Royale des Inſcriptions*, Tom. XXIV, pag. 188 & ſeqq.

Foſſa per Vaticanos campos. Foſſam illam a providentiſſimo Imperatore factam memorat Plin. Ep. VIII, 17. Eâ pluviarum inundationumque temporibus pars fluminis exonerabatur: a ponte Milvio, prope *Ponte Molle*, per Vaticanos campos, ubi nunc *Strada della valle dell' Inferno*, poſt Pontificios hortos, vulgò *Belvedere*, fuerat ducta.

Abſolvit. Frontinus, de Aquæductibus Romæ, libr. II.

Aqua Marcia. Plin. XXXI, 3, ſect. 24. Primus eam in Urbem ducere auſpicatus eſt Ancus Marcius, unus e regibus. Poſtea Q. Marcius Rex in præturâ. Rurſuſque reſtituit M. Agrippa. Aqua Marcia oriebatur prope *Arſoli*, XXXIII milliario ab Urbe. Eſchinardi, *l'Agro Romano*, num. 65.

Quæque qualitate. Frontin. loc. cit.

Anienis novæ. A lacu prope *Subjaco*, LXII milliario ab Urbe oriebatur Anio novus. Eſchinardi, ibid. Anio, nunc *Teverone*. Dictus eſt Anio vetus, quod propiùs Urbem ducta primùm ejus aqua. Deinde remotiùs ab Urbe, ut purior foret aqua, ductus eſt: inde ejus aquæ nomen Anienis novæ.

Sunt remotæ. Frontinus, de Aquæductibus Romæ, libr. II. A. U. C. 856. J. C. 103.

Pomptinæ paludes. Hodieque appellantur *paludi Pontine ;* eas exſiccavit Auguſtus, unde Horatius, Art. Poetic. verſ. 65.

Sterilisve diu palus, aptaque remis,
Vicinas urbes alit, & grave ſentit aratrum.

Iterum exſiccavit Trajanus, teſte Dione LXVIII, pag. 777. Auctor operis videtur fuiſſe Imperator Nerva, teſte Inſcriptione, quam ex vetere lapide ad XLII ab Urbe milliarium deſcripſit Cl. Capmartin de Chaupy, *Découverte de la maiſon d'Horace*, Tom. III, pag. 388, IMP. CAESAR NERVA AVG. GERMAN. PONTIFEX MAX. TRIB. POTESTATE. COS. III. P. P. VIAM A TRIPVNTIO AD FORVM APPII EX GLAREA SILICE STERNENDAM SVA PECVNIA INCOHAVIT. IMP. CAESAR NERVA DIVI NERVAE F. TRAIANVS AVG. GERMANIC. TRIBVN. POTEST. COS. III. CONSVMMAVIT. Et in turre, quæ ſtat viâ Appiâ ſupra pontem Tripuntii, nunc *Tre ponti*, vetus eſt lapis inſcriptus :

IMP. CAESAR
DIVI NERVAE F. NERVA
TRAIANVS AVGVSTVS
GERMANICVS
PONTIFEX
MAXIMVS
TRIBVNICIA
POTESTATE IIII. COS. III.
PATER PATRIAE
REFECIT.

A. U. C. 856. J. C. 103.

Bologn'ni, *Memorie dell' antico e preſente ſtato delle Paludi Pontine*, pag. 8. Decem anni a Trajano in id opus inſumpti videntur. Tarracinæ enim ad angulum parietis ſummi Templi exſtat in lapide, quem diligentiſſimè deſcripſit eruditus Fabretti, *Column. Trajani*, p. 291, IMP. CAESAR. DIVI. NERVAE. FILIVS. NERVA. TRAIANVS. AVG. GERMANICVS. DACICVS. PONT. MAX. TRIB. POT. XIIII. IMP. VI. COS. V. P. P. XVIIII. SILICE. SVA. PECVNIA STRAVIT. Itaque a Tripuntio, *Tre ponti*, novemdecim millia paſſuum, quod Theodoricus rex, apud Caſſiodorum, *Variarum*, II, 3, appellat *Decennovium*, ad Terracinam uſque Trajanus ſiccavit. Idem poſtea præſtitit Theodoricus rex, auctore & adjutore Baſilio Decio, ut conſtat tum ex Caſſiodoro, Variarum II, 32 & 33, & ex vetere Inſcriptione, quam habet Gruterus, pag. 152, num. 8. Ejus ſummam ad illuſtranda Trajani opera neceſſariam, omiſsâ barbarie, retuliſſe ſit ſatis. *Dominus glorioſiſſimus atque inclutus rex Theodoricus, &c. Decennovii viæ Appiæ, id eſt a Tripuntio uſque Terracinam iter & loca quæ confluentibus ab utrâque parte paludum per omnes retro Principum* ætates *inundaverant, uſui publico & ſecuritati viantium admirandâ propitio Deo felicitate reſtituit; operi invicto naviter inſudante, atque clementiſſimi Principis feliciter deſerviente præconiis, ex proſapiâ Deciorum Cæc. Mau. Baſilio Decio, viro clariſſimo, & inluſtriſſimo, expræfecto Urbis, &c. qui ad perpetuandam tanti domini gloriam per plurimos qui antè non erant alveos... deductâ in mare aquâ; ignotæ atavis & nimis antiquæ reddi* terræ viæque cœperint curavit. Rediit malum: tentata ſæpe remedia; nunc vix ulla ſpes ſupereſt. Tantum agri (patent enim Pomptinæ paludes longitudine octo ferme leucas,

latitudine duas) non modo perit, ſed & Romam tetro aere inficit. Si ſiccaretur, Romæ redderentur jugera Pariſienſia 48000, ſingula quadratarum hexapedarum 900. A. U. C. 856. J. C. 103.

Conditoris nomine ac monumentis. In nummis Trajani ex ære magno, IMP. CAES. NERVAE TRAIANO AVG. GER. DAC. P. M. TR. P. COS. V. P. P. capite laureato. In averſâ parte, AQVA TRAIANA S. P. Q. R. OPTIMO PRINCIPI. Figura fluvii decumbentis ſub fornice. Ea aqua eadem eſt quæ Aurelia dicta eſt, nunc *Paolina* dicitur, quòd a Paulo V, ſummo Pontifice fuit reſtituta. Eſchinardi, ibid. Multæ quoque exſtant Inſcriptiones, quibus recenſendis ſuperſedeo, ne infinitus ſim. Innumera enim ſunt monumenta, quæ in Urbe & per provincias Trajani magnificentiam teſtantur.

Ut ſuprà memoravimus. Ad annum DCCCLII.

In Italiâ puerorum puellarumque. Dio LXVIII, pag. 771. Eàdem de re exſtant multæ Inſcriptiones nummique plurimi. At cùm ad Trajani gloriam, ad imperiorum æmulationem & utilitatem, ad Romanæ eruditionis copiam plurimùm conferre poſſit amplior diligentiorque hujus inſtitutionis explicatio, haud patiar noſtram hac in re operam deſiderari.

De pueris puelliſque Ulpianis alimentariis.

PRIMUS memoratur Princeps Nerva, qui per Italiam puerorum puellarumque egeſtati ſubvenire cogitaverit. *Puellas pueroſque natos parentibus egeſtoſis ſumptu publico per Italiæ oppida ali juſſit.* Victor, in Epitome. Trajanus, quem egregia natura formaverat, ut præclara quæque priorum Cæſarum inſtituta non modò retineret, ſed perficeret & ampliaret, noluit hanc liberalitatem

in publicum onus cedere. Jam Romanæ ſoboli
A. U. C. alimenta dederat, teſte Plin. in Panegyr. cap. 26.
856. Ad Italam prolem animum vertit; ſuiſque ſump-
J. C. tibus pueros puellaſque per Italiam alendos cu-
103. ravit: cúmque egenorum parens eſſe gloriaretur, infantes illos ſuos dici *Ulpianoſ*que appellari permiſit. De novâ illa & præſtantiſſimâ Principis munificentiâ, quædam ante bellum Dacicum exſtant monumenta: quæ inter ſatis ſit laudaſſe Inſcriptionem veterem Ameriæ, nunc *Amelia*, poſitam, Gruter, pag. 1084, num. 7.

IMP. NERVAE. TRAIAN. AVG.
GERM. P. MAX. TRIB
POTEST. COS. IIII. P. P
NOMINE PVERORVM
PVELLARVMQVE
VLPIANORVM
EX. S. C. P.

Fuit & in Muſeo Collegii Ludovici Magni nummus ex ære magno, cuſus ſub finem anni Urbis conditæ DCCCLV. IMP. TRAIANO AVG. GER. DAC. P. M. TR. P. COS. IIII. P. P. capite Trajani laureato. In aversâ parte, S P Q R OPTIMO PRINCIPI. Infrà, ALIM. ITAL. Id eſt *Alimenta Italiæ* data. In medio SC. *Senatuſconſulto*. Pietas ſtans, dextrâ fruges, ſiniſtrâ cornu copiæ tenet. Ad pedes ſtat puer Italus.

Poſt Dacicam victoriam, cùm locupletior eſſet Principis fiſcus, ejuſque munificentia totam Italiam pervaderet, plura fuere monumenta; exſtantque nummi plurimi ex auro & ære, quorum unum aureum, qui fuit in Muſeo Collegii Lu-

dovici Magni, proferam: IMP. TRAIANO AVG. GER. DAC. P. M. T. P. capite Trajani laureato. In aversâ parte COS. V. P. P. S P Q R OPTIMO PRINC. ſtans Princeps, porrectâ dextrâ duos pueros protegit. Infrà ALIM. ITAL. Alii ſunt multi nummi ex ære, cum ſimili Inſcriptione, in quibus ſedens Princeps alimenta diſtribuit feminæ cum pueris adſtanti. Trajanus tali tantâque liberalitate merito appellatus eſt *Reſtitutor Italiæ*; ut in hoc nummo ex ære magno, IMP. CAES. NERVAE TRAIANO AVG. GER. DAC. P. M. TR. P. COS. V. P. P. capite laureato. In poſticâ parte, S P Q R OPTIMO PRINCIPI S C. Princeps Italiam, cui pueri duo adſiſtunt, in genua procumbentem ſublevat. Infrà, REST. ITAL.

A. U. C. 856. J. C. 103.

At quâ arte tot egenis Trajanus ſubvenerit, ignoraremus, ni detecta fuiſſet anno 1747 ænea tabula Veleiatum, præſtantiſſimum antiquitatis monumentum, quod egregiam hac in re Trajani induſtriam manifeſtam fecit. Nempe optimus Princeps, qui inopibus pueris alimenta de ſuo ſubminiſtrare volebat, cùm in ſingulis Italiæ civitatibus (maximè cùm ipſe Hiſpanus eſſet, non Italus) agros non haberet, qui his impenſis ſufficerent, ipſe pecunias incolis civitatum obtulit, quas qui accipiebant, vectigales ſuos agros obligabant, ut ſingulis annis acceptæ pecuniæ uſuram perſolverent. Ex annuo eo reditu, alimenta egenis pueris ſubminiſtrabantur. Verùm cùm optimus Princeps omnibus conſultum vellet, minuit uſuram. Cúmque iis temporibus, conſtitutione Romanâ, legitima haberetur uſura centeſima, ſeu duodenorum aſſium, quod nunc diceremus *douze pour cent*, ipſe exigebat tantùm uſuram quincuncem, ſeu quinûm aſſium, quod vulgò dicimus *cinq pour cent*. Quantò minor erat uſura, tantò major

A. U. C. 856. J. C. 103.

erat numerus mutuantium, tantò certior reditus. Nunc verò noluit Princeps providentiſſimus ita cônſulere egeſtati, ut parentum officia penitus ceſſarent, inerſque educaretur juventus. Itaque ut inopes Veleiatum pueri puellæque alimenta acciperent, ſingulis legitimis filiis adſignavit in ſingulos menſes ſedenos ſeſtertios, *Gallicæ monetæ libras* 3, *cum aſſibus* 2; ſingulis legitimis filiabus in ſingulos menſes duodenos ſeſtertios, *Gallicæ monetæ libras* 2, *cum aſſibus* 6; ſpurio dati in ſingulos annos ſeſtertii centeni quadrageni quaterni, *Gallicæ monetæ libræ* 27, *cum aſſibus* 12; ſpuriæ in ſingulos annos nummi centeni viceni, *Gallicæ monetæ libræ* 23, *cum aſſibus* 6. Mirum quibuſdam videtur, quòd Trajanus nihil illegitimis pueris adſignaverit, cùm ejus liberalitas ad ſpurios perveniret. At fortè apud Veleiates, ab Urbe remotos, & quorum haud magna erat civitas, ſatis fuit morum, ut nulli tunc in eâ numerarentur illegitimi; aut, ſi qui erant, inopiâ non laborabant. Fortè quoque illegitimis nihil dedit Trajanus, ne concubinatui faveret, & ut quantum poſſet conubia, in quibus poſita imperii vis & ſanctitas, foveret. In ſpurios liberalis fuit, miſertus puerorum, quorum miſerrima erat ſors, incerto patre.

Extendebatur ſanè Trajani liberalitas uſque ad pubertatem. Id enim uſu receptum, ut videre eſt in Digeſt. libr. XXXIV, Tit. 1, *de Alimentis vel cibariis legatis.* Sed cùm quæ dantur uſque ad pubertatem, extendantur uſque ad plenam pubertatem; nequis foret ambagibus locus, definita eſt ipſa ætas, ut habetur in Digeſt. l. XXXIV, loc. cit. Leg. 14, ex Ulpiano. *Si quis exemplum alimentorum, quæ dudum pueris & puellis dabantur, velit ſequi; ſciat Hadrianum conſti-*

tuiſſe, ut pueri uſque ad decimum octavum, puellæ uſque ad quartumdecimum alantur. Et hanc formam ab Hadriano datam obſervandam Imperator noſter (Alexander Severus) *reſcripſit.*

A. U. C. 856. J. C. 103.

Sunt fortè qui mirentur tam pauca a Trajano, liberaliſſimo Principe, inopibus Veleiatum pueris fuiſſe data. At ii non attendunt hæc data eſſe in alimenta, non verò in veſtitum aliaſque vitæ commoditates; a prudentiſſimo Principe eſſe data, qui noſſet in maximis opulentiſſimiſque imperiis, ſi opes æqualiter omnibus dividantur, ſingulis perexiguam contingere opum portionem. Et ne aut vetera, aut externa, memorem exempla, quis ignorat in noſtrâ Galliâ, terrâ tot opum fæcunda, ſi annua opum ſumma, quæ conſultè æſtimatur Gallicæ monetæ libris 2,400,000,000, in ſingula capita æqualiter dividatur, vix ſingulis obtingunt in ſingulos dies aſſes 6 $\frac{1}{4}$, ſeu ut vulgò loquimur aſſes ſeni cum octonis denariis. Adeò tamen curtâ fortunâ vivitur, veſtitus habitatioque parantur, tributum ſolvitur, vitæ neceſſitatibus atque etiam voluptatibus indulgetur. Et quantò plures ſunt, qui ampliùs quàm aſſes 6 $\frac{1}{4}$ per ſingulos dies impendunt, tantò plures ſunt, quorum portio minuitur; ita ut pars magna Gallorum ternis biniſque aſſibus in ſingulos dies vivat. Adde in Italiâ maximam eſſe rerum, quibus vita ſuſtentatur, copiam. Hodieque Neapoli, in urbe ampliſſimâ, artifex aliquis, ejus uxor, quatuorque liberi, facilè honeſtéque vivunt, & tamen in ſingulos menſes vix impendunt quaternos, ut loquuntur, ducatos, Gallicæ monetæ libras 17. Vide Cl. de la Lande, *Voyage d'un François en Italie*, cap. 19, Tom. VI, pag. 391. Conſultiſſimus ergo & prudentiſſimus fuit Trajanus, qui binos circiter aſſes in alimenta egenis Veleiatum pueris ſubminiſtraverit.

A. U. C. 856. J. C. 103.

Verùm, cùm veterum temporum rationes noſtrorum temporum noſtrarumque rerum comparatione ſemper magis illuſtrentur, haud alienum erit notum hìc facere in ſingulis urbis Lutetiæ Pariſiorum parochiis, *les paroiſſes*, eſſe pauperes alimentarios, quibus, ex annuo quod ſingulis in parochiis tributo exigitur, in ſingulas hebdomadas viritim dividuntur deni aſſes; quod in ſingulos annos efficit monetæ noſtræ libras 26: parciore adhuc & anguſtiore noſtrâ in pauperes Pariſienſes liberalitate, quàm fuit Trajana erga pueros Veleiates. Et fortè Trajanus, quod libenter crediderim, inopi pueritiæ magnarum urbium locorumque Romæ proximorum, ubi cariùs vivebatur, paulo largiùs ſuppeditabat.

At, etiamſi plura non fuiſſet largitus, maxima foret ejus liberalitas. Quod ut intelligatur, obſervandum eſt Trajanum, ante bellum Dacicum, collocaſſe ſeptuaginta duo millia ſeſtertiûm, Gallicæ monetæ libras 15,911, ut ex quincunce uſurâ fieret annua ſumma ſeſtertiûm trinûm millium ſexcenûm, Gallicæ monetæ librarum 700; quâ ex ſummâ alimenta accipiebant Veleiatum pueri legitimi 18, puella legitima 1. Iterum optimus idem Princeps, poſt bellum Dacicum, collocavit decies quadraginta quatuor millia ſeſtertiûm, Gallicæ monetæ libras 202,090, ut ex quincunce uſurâ fieret annua ſumma quinquagenûm binûm millium ſeſtertiûm & ducenorum, Gallicæ monetæ librarum, 10,154; quâ ex ſummâ alimenta accipiebant Veleiatum pueri legitimi 245, puellæ legitimæ 34, ſpurius 1, ſpuria 1. At, cùm Italia contineat Gallicas leucas quadratas 6400, & ampliùs, Veleiatum civitas, etiamſi patuiſſet ſex leucas quadratas, quod maximum certè eſt, ne foret quidem milleſima pars Italiæ. Per me tamen licet, ſit pars milleſima; demus etiam aliam non

fuiſſe in Italiâ civitatem populo frequentiorem, quod ne veriſimile quidem eſt: maxima adhuc erit & egregia Trajani liberalitas, qui, ut inopibus Italiæ pueris ſubveniret, ſecutus tantùm Veleiatum rationes, impendit Gallicæ monetæ libras 218,041,000, quæ ex quincuncibus uſuris reddebant in ſingulos annos Gallicæ monetæ ibras 10,854,000. Annuo hoc reditu alebat pueros 300,000. Egregia ſanè liberalitas, quâ Princeps optimus, parenſque publicus, tot pueros de ſuo in bellorum ſubſidium, paciſque ornamentum, nec ſuâ tantùm, ſed & futurâ ætate alebat. Reviviſcat, & per omnia imperia diffundatur tantæ utilitatis tantæque laudis æmulatio. Magnum eſt in Trajani exemplo curæ meditamentum, magnum adjumentum ſimul & incitamentum. Eâdem munificentiâ laudem poſtea quæſiere Romanorum Principum optimi; at non eâdem ſemper, quâ Trajanus, prudentiâ. Hadrianus *pueris ac puellis, quibus etiam Trajanus alimenta detulerat, incrementum liberalitatis adjecit.* Spartian. in Hadrian. cap. 7. Antoninus Pius *puellas alimentarias in honorem Fauſtinæ, Fauſtinianas conſtituit.* Jul. Capitolin. in Antonin. cap. 8. Idem teſtatur nummus aureus e Gazâ Regiâ, DIVA AVG. FAVSTINA. caput Fauſtinæ. In aversâ parte, PVELLÆ FAVSTINIANAE. Antoninus ſtat togatus: de alendis puellis tranſigitur. Infrà feminæ puellas oſtentant. M. Aurelius Antoninus, inconſultè adſumpto in ſocietatem imperii fratre, non modò *pueros & puellas novorum hominum frumentariæ perceptioni adſcribi præcepit.* Jul. Capitolin. M. Antonin. cap. 7, ſed & *novas puellas Fauſtinianas inſtituit in honorem uxoris mortuæ* Fauſtinæ junioris. Capitolin. ibid. cap. 26. Nuper quoque reperta eſt in vineâ oppidi *Genſano*, vetus Inſcriptio

A. U. C. 856. J. C. 103.

R vj

monumenti, quod poſuere M. Aurelio Antonino
A. U. C. optimo & indulgentiſſimo Principi PVERI ET
856. PVELLAE ALIMENTARI FICOLENSIVM. Si inte-
J. C. gram volueris Inſcriptionem adi Cl. Capmartin de
103. Chaupy, *Découverte de la Maiſon de campagne d'Horace*, Tom. III, pag. 258. Alexander Severus, poſt Trajanum Princeps maximus & optimus, *puellas & pueros, quemadmodum Antoninus Fauſtinianas inſtituerat, Mammæanas & Mammæanos inſtituit* in honorem Mamææ, matris ſuæ, feminæ laudatiſſimæ. Lamprid. in Alexandr. Sever. cap. 57. Nec Principes tantùm, ſed & privatos egregio æmulationis ſtudio inflammavit Trajani exemplum. Plinius, ut concives ſuos Comenſes, nunc *Come*, juvaret, agrum ex ſuis, vectigali impoſito, obligavit, tricena millia, Gallicæ monetæ libras 5835 annua daturus *in alimenta ingenuorum.* Plin. Ep. VII, 18.

His explicatis, ſupereſt ut æneam tabulam Veleiatium, quæ in collibus Placentinis, octavodecimo milliari ab urbe Placentiâ, nunc *Plaiſance*, in villâ *Macineſſo*, paullo ſupra *Fiorenzuola*, referam. At cùm hæc Inſcriptio ſuâ amplitudine ordinem Notarum nimis interturbaret, commodius erit eam in hujus voluminis calcem rejicere; quam ibi videat eruditus Lector.

Et in omnes ætates. Poſt optimos Principes, qui Trajani liberalitatem foverant & ampliaverant, Aurelius Commodus eam omiſit, cùm luxuriæ ſumptibus ærarium minuiſſet. Lamprid. in Commod. c. 16. Nec Pertinax, ejus ſucceſſor, ablata reſtituit. Inde Jul. Capitolin. in Pertinace, cap. 9. *Alimentaria etiam compendia quæ novem annorum ex inſtituto Trajani debebantur, obduratâ verecundiâ ſuſtulit.*

Legatum proprætorem. Gruter. Inſcript. Antiq.

pag. 454, num. 3. Vide & eruditum Joannem Maſſon, C. Plinii Secundi Junioris vita, pag. 9 & 132. A. U. C. 856. J. C. 103.

Conſulari poteſtate. Ut pleniſſimam haberet juriſdictionem. Vide Ulpianum in Digeſt. lib. 1, Tit. 26, *de officio proconſulis & legati*, Leg. 6 & 8.

Pontus quoque & Byzantiorum reſpublica. Hac de re multæ ſunt Plinii epiſtolæ X, 52, 53, 109, 110, &c. Pontus & Bithynia, nunc *partie de la Natolie près la mer Noire;* Byzantiorum reſpublica, nunc *Conſtantinople.*

Eſſent profutura. Plin. Ep. X, 98.

Quos inopia. Tantò gravior, quòd Italia continuis ſterilitatibus fuerat afflictata. Plin. X, 24.

Vaſtiſſimum incendium. Plin. Ep. X, 42. Nicomedia, urbs Bithyniæ præclara, nunc *Is Nikmid.*

Inſtrumentis ad incendia compeſcenda. Plin. X, 42. *Alioqui nullus uſquam in publico ſipho; nulla hama, nullum denique inſtrumentum ad incendia compeſcenda: & hæc quidem, ut jam præcepi, parabuntur.* Inde patet Romanis, ut & nobis, fuiſſe adverſus incendia inſtrumenta publica, *des pompes, &c.*

Princeps non permiſit. Trajani epiſtola apud Plinium, Ep. X, 43.

L. *Licinio Sura II.* In Faſtis Vindobonenſibus, *Surano II:* ſed perperam. Malè quidam emendant, *Saburano.* Is certè eſt L. Licinius Sura jam conſul biennio antè. A. U. C. 857. J. C. 104.

Quos inter Plutarchus. Vide Suidam, verbo πλὰταρχος. Fertur quidem Plutarchus fuiſſe Trajani præceptor. Dignus ſanè Trajano magiſter, dignus Plutarcho diſcipulus. At Plutarchi, quæ hac de re circumfertur, epiſtola, latinè tantùm,

non Græcè exſtat; ideoque non immeritò ſuſ-
A. U. C. pecta. Inter tantas imperii curas, cùm Trajano
857. legendis libris exigua ſupereſſent tempora, Plu-
J. C. tarchus regum, Principum, ducumque dicta
104. memorabilia ſelegit, & Trajano inſcripſit.

Exquiſita brevitas. Multæ exſtant Trajani epiſtolæ apud Plinium Ep. X, 21 & ſeqq. Nervæ, Domitiani, aliorumque Cæſarum habentur literæ, eâdem brevitate commendabiles.

Abſentem. Digeſt. libr. XLVIII, Tit. 19, *de Pœnis*, Leg. 5, ex Ulpiano.

Innocentem damnare. Ulpianus, ibid.

Generaliter, interrogare. Digeſt. libr. XLVIII, Tit. XVIII, *de Quæſtionibus*, Leg. 1, num. 21, ex Ulpiano. *Non debet ſpecialiter interrogare, an Lucius Titius homicidium fecerit: ſed generaliter quis id fecerit.*

Remiſi exemplum. Digeſt. libr. XLVIII, Tit. 22, *de Interdictis & relegatis & deportatis*, Leg. 1, ex Pomponio.

Plotina Auguſta. Victor in Epitome, cùm res Juliani Imperatoris tractat.

Fiſcum lienem eſſe. Victor, ibid.

Seſtertium novies millies. Gallicæ monetæ libræ ſunt 175,095,225. In nummis Hadriani ex ære magno, apud Harduinum, *Selecta opera*, p. 756. IMP. CAESAR TRAIANVS HADRIANVS AVG. P. M. TR. P. COS. II. caput laureatum Hadriani. In adverſâ parte, RELIQVA VETERA HS NOVIES MIL. ABOLITA. SC. Hadrianus, ſtans paludatus, ſiniſtrâ tenet bacillum Imperatorium, dextrâ facem, quâ incendit ſyngraphas. Hac quoque de re inſignis eſt Inſcriptio, in columnâ Trajani reperta, quam ex Mſſ. ſchedis Marcanovæ & Sirmondi referre juvat, cùm non ita accurata ſit apud Gruterum, pag. 10, num. 6.

S. P. Q. R. | A. U. C. 857. J. C. 104.

IMP. CAES. DIVI TRAIANI PARTHICI F.
DIVI NERVAE NEPOTI TRAIANO HADRIANO
AVG. PONT. MAX. TRIB. POT. II. COS. II.
QVI VNVS OMNIVM PRINCIPVM ET SOLVS
REMITTENDO SESTERTIVM NOVIES MILLIES
CENTENA MILLIA N̄. DEBITVM FISCIS NON
PRAESENTES TANTVM CIVES SVOS SED
ET POSTEROS EORVM PRAESTITIT
HAC LIBERALITATE SECVROS.

Gratum eſt memorare celebratiſſimam illam Hadriani liberalitatem noſtrâ in Galliâ a Borboniis regibus ſæpe fuiſſe renovatam. Sic Henricus Magnus, anno 1600, reliqua vetera 20,000,000 l. abolevit. Quam optimi parentis laudem poſtea æmulatus eſt Ludovicus XIII, annis 1611, 1634 & 1640. Idem præſtitit Ludovicus XV, anno 1719. Aliam & æquè memorandam beneficentiam teſtatus erat Ludovicus XII, pater amorque populi : ipſam nempe gratiam anticipavit, & pro lætis regni auſpiciis, *le joyeux avénement*, exigi ſolita remiſit. Eamdem indulgentiam ſub optimi Principis æmulo, LUDOVICO XVI, ſe nuper eſſe expertam grata memorque lætatur Gallia.

Vota pro incolumitate Principis. Plin. Ep. X, 44. Tertiâ die Januarii fuiſſe votorum nuncupationem ſæpe antè monuimus.

Nummorum duodena millia. Plin. Ep. X, 52. HS X̄ĪĪ efficiunt Gallicæ monetæ libras 2,334.

Terna millia. Gallicæ monetæ libræ ſunt 583.

Publicè ſalutandum. Plin. Ep. X, 52. Trajanus Plinio reſcripſit. *Ignoſcet illis & Mœſiæ præſes, ſi minus illum ſumptuosè coluerint.*

De pecuniis publicis. Plin. Ep. X, 62.

Duodenis aſſibus. Hæc eſt uſura centeſima
A. U. C. quam vulgò dicimus *douze pour cent.*
857. *Reſcripſit Princeps.* Plin. Ep. X, 63.
J. C. *Quantitas uſurarum minueretur.* Cùm modò de pueris puellíſque alimentariis ageremus, vi-
104. dimus Trajanum contentum fuiſſe quincunce uſurâ, quàm vocamus *cinq pour cent.*

Liberi nati. Nati parentibus liberis.

Expoſiti. Plin. Ep. X, 71. Ut nunc viget apud Sinenſes populos, ita apud Romanos viguit barbara conſuetudo liberos exponendi, quam Valentinus & Valens primi abolere conati ſunt. Cod. lib. 2, *de Infantium expoſitione.*

Reſpondit Trajanus. Plin. Ep. X, 72.

Non adſertionem denegandam. Non denegandam eſſe libertatem, ſeu vindicationem libertatis.

Amiſeni. Amiſus, urbs Ponti, nunc *Samſoun.*

Plinio dederunt. Plin. Ep. X, 93.

Ad Eranos. Erani dicti ſunt a voce Græcâ ἔρανος, quæ ſtipem ſignificat.

Principis literæ. Plin. Ep. X, 94.

Prohibenda eſt. Fortè interrogabit aliquis cur Trajanus in provinciis Eranos prohiberet, cùm ipſe tot alimentarios pueros in Italiâ educaret. Manifeſta eſt cauſa. Erani, ut plerumque ſunt egeni, ſeditioſi & turbidi. Exempla vide apud eruditum Du Cange, Gloſſarium mediæ & infimæ Græcitatis, verbo ἐνάριοι. Contra ab alimentariis pueris nullus timor; magnum verò Italiæ ornamentum & imperii ſubſidium. Inde intelligas quàm multiplex variaque eſſe debeat Principis cura, ne ulla reipublicæ pars labefactetur.

Supra memoravimus. Sub finem anni DCCCLVI.

Epiſtolam miſit. Plin. Ep. X, 97.

Interfui numquam. Ergo Romæ haud ita frequentes fuere de Chriſtianis cognitiones, cùm Plinius nullis interfuiſſet.

Similis amentiæ. Bene Tertullianus in Apologetic. cap. 1. *Non potes dementiam dicere, qui revinceris, ignorare.* A. U. C. 857. J. C. 104.

Nihil cogi poſſe. Locupletiſſimum teſtimonium veros Chriſtianos puram ſinceramque fidem ſine ullâ diſſimulatione, ſine ulla tergiverſatione eſſe profeſſos.

Stato die. Diem illam nunc dicimus dominicam; de quâ S. Paulus, Act. Apoſtol. XX, 7. *Unâ autem ſabbati cùm conveniſſemus ad frangendum panem.*

Chriſto quaſi deo. Egregium divinitatis Chriſti monumentum.

Non in ſcelus aliquod. Quanta, quàm ſplendida Chriſtianæ religionis laus! Tantò illuſtrior eſt, quòd proficiſcitur ab hominibus, qui Chriſtum ejuſque religionem ejuraverant.

Ad capiendum cibum. Cena illa eſt, quæ Chriſtianis dicebatur Ἀγάπη. Inde D. Paulus I Ep. ad Corinthios XI, 21, eos arguit, quòd promiſcuum cibum non ſumerent.

Facere deſiſſe. Summa hæc eſt Chriſtianorum lex Principibus eorumque magiſtratibus obſequi, dum ſalvâ conſcientiâ licet. Inde Paulus *Siu*, inter imperii Sinenſis proceres adminiſtroſque ſapientiſſimus, & Chriſtianus, coram Imperatore obteſtabatur ſe caput ſuum, ſuam fortunam, ſuam domum ultro devovere, ſi quidquam eſſet in Chriſtianorum doctrinâ contrarium aut legibus imperii, aut Principum auctoritati. Couplet, *Vida de Candida Hiu*, pag. 5.

Miniſtræ dicebantur. Frequens poſtea in veteribus Eccleſiæ monumentis Diaconiſſarum nomen; de quibus, ſi volueris, plura vide apud Henricum Valois ad Sozomenum libr. VIII, cap. 9.

Pravam & immodicam. Piam & ſimplicem Chriſtianorum religionem Plinius ſuperſtitionem interpretatur.

A. U. C. 857. J. C. 104.

Cœpiſſe celebrari. Ita & nunc ubi in Sinenſem Eccleſiam ſævit perſecutio, clariſſima ſemper videntur Chriſtianæ fortitudinis & conſtantiæ exempla, dum alii ignavè ad nefanda deûm ſacra deficiunt. Viguit, viget, ſemperque vigebit ſolemnis Jeſu Chriſti ſententia, *Multi enim ſunt vocati, pauci verò electi.* D. Matth. XX, 16.

Reſcripſitque. Plin. Ep. X, 98.

Conquirendi non ſunt. Verè quidem Tertullianus in Apologetic. cap. 2. *O ſententiam neceſſitate confuſam! Trajanus negat inquirendos ut innocentes, & mandat puniendos ut nocentes. Parcit & ſævit, diſſimulat & animadvertit. Quid temetipſum cenſurâ circumvenis? Si damnas, cur non inquiris; ſi non inquiris, cur non & abſolvis?* At cùm nobis ſæpe in hoc opere de Chriſtianis fuerit agendum, expoſitâ in Supplemento Annal. V, 8. Jeſu Chriſti morte; explicatis ſub Nerone Chriſtianorum ſuppliciis Annal. XV, 44, & in Notis & Emendationibus ad Annal. XV, 44; memoratis quoque ſub Domitiano Clementis conſulis ejuſque domûs pro Chriſto certaminibus in Appendice ad Annum DCCCXLVIII, & in Notis & Emendationibus ad Hiſt. I, 46; nunc demum explanatis Plinii & Trajani literis, juvat coronidis loco quædam de Chriſtianis nondum ſatis explorata ſubjungere.

De Chriſtianis.

Multos audire eſt, qui, curiosè incertum an malignè, ſæpe interrogent quomodo Veſpaſianus, Titus, Trajanus, & poſtea Antoninus Pius, Marcuſque Aurelius, Principes optimi, Chriſtianos ſint perſecuti, quomodo eos non modò in tormentis necari, ſed barbaris etiam, quæ neque leges Romanæ nec temporum pudor,

nec humanitas, paterentur, ſuppliciis diſcruciari permiſerint. Generatim quidem reſponderi poteſt in Hiſtoricis factis quærendum non eſſe quomodo res factæ ſint, ſed utrum factæ ſint: neminem ferme eſſe qui ætate ſuâ non viderit multa eveniſſe quæ vera eſſent, licèt vix veriſimilia viderentur: nihil ergo ambigendum eſſe de Chriſtianorum ſuppliciis, cùm ea aut oculati teſtes, aut ſcriptores indubitatæ fidei, prodiderint. Quoſdam tamen reperias qui adhuc hæſitent, & intimas hujuſce rei cauſas requirant. Quibus reſpondere haud difficile eſt tria eſſe in mortalium rebus, quæ nullas patiuntur leges, nec ratione, ſed impetu, ac proindeערociter, aguntur; civilia nempe bella, fraterna odia, & contraria ſacra: haud mirum ergo eſſe ſi optimi Principes Veſpaſianus, Titus, Trajanus, Antoninus Pius Marcuſque Aurelius ad dura proruperint, cùm ageretur de Chriſtianis, qui Romana ſacra damnarent, eaque æternis ignibus digna pronuntiarent: ceterum raró ſæviiſſe illos Principes; & ſi quid actum, id in tantâ imperii amplitudine a provinciarum præfectis magiſtratibuſve, ignaro plerumque Principe, aut falſis accuſationibus circumvento, fuiſſe ſuſceptum.

A. U. C. 857. J. C. 104.

Quod ſi difficilibus illis ingeniis ſcrupulus aliquis adhuc hæreat, manet ratio ultima, eaque efficaciſſima. Homines nempe hominibus, vetera tempora præſentibus ſuis temporibus æſtiment. Hac noſtrâ ætate, vivit Sinenſium Imperator, imperii magnitudine, opum vi, &, quod præſtantius eſt, pacificis virtutibus Veſpaſiano, Tito Trajano, Antonino Pio, Marcoque Aurelio non impar. Quæ hìc de *Kien-Long*, optimo Principe, prædico, ea non incertis rumoribus, ſed a viris accepi quos novi eſſe incorruptæ fidei, qui eum ſæpe vidêre, ſæpe ſunt allocuti, qui multis,

A. U. C. 857. J. C. 104.

abhinc annis in regiâ urbe Pekinenſi ipſoque Imperatoris palatio degunt. Porro optimus ille Princeps, Chriſtianis minimè infenſus, ſinit tamen Chriſtianos, maximè in provinciis, vexari, diſcruciari; & ſingulis ferme annis exilio, morte, ſuppliciis in eos ſævitum eſſe accipimus. Nec ſolita tantùm, ſed nova, & moribus Sinenſibus vehementer repugnantia, tormenta adhibentur. Mandarinorum multi, neglectâ Sinenſium legum æquitate & clementiâ, in Chriſtianos quidquid horridius imaginantur, exercent. Eorum unus nuper viſus eſt, qui puellam Chriſtianam ſub plantâ pedum fuſtibus cædi juſſerit: quod Sinenſibus inauditum, vixque credibile eſt. Quod nunc ſub *Kien-Long* viget, idem noſtrâ ætate viguit ſub ejus avo *Kang-hi*, maximo Principe, & Chriſtianis amiciſſimo. Idem viguit ſub ejus patre *Yong-Tching*, bono Principe, Chriſtianis infenſo, licèt quoſdam ſuo in palatio haberet, quos & honore & amicitiâ proſequeretur. Quid ergo nunc de Romanorum temporibus Principibuſque difficultates comminiſcimur, cùm eadem hac noſtrâ ætate a Sinenſibus Imperatoribus fieri aut videmus, aut accipimus? Inde potiùs ſanctitatem Chriſtianæ religionis æſtimemus. Obruitur ſuppliciis, quia innocens eſt. Maximum enim ſcelus eſt, innocentia. Scelera confeſſione utcumque expiantur. Confeſſio innocentiæ, irritat; & negare ſuam innocentiam haud licet. Hæc inter tormenta durat creſcitque Chriſtiana religio, quia propitius adeſt Deus Chriſtianæ religionis auctor, innocentiæ dator & ultor.

Aliquando fortè. Venerationem hanc fidemque obtinuit ſub Conſtantino Magno, anno Urbis conditæ MLXV, Jeſu Chriſti 312.

Decebalum pactis & conventis. Dio LXVIII, pag. 774.

Callidromus. Plin. Ep. X, 16.

A Suſago. Suſagus, dux Decebali, Dacorum regis, cùm bella Decebalum inter & Domitianum ferverent. A. U. C. 857. J. C. 104.

Pacoro. Cujus exſtat nummus cuſus anno Æræ Parthicæ ENT, id eſt CCCLV, Jeſu Chriſti 99.

Hoſtis a ſenatu judicatus eſt. Dio LXVIII, pag. 774.

Cornelius Palma. Quem conſulem vidimus anno U. C. DCCCLII.

Non eſſe avocandos. Plin. Ep. X, 31 & 33.

Filium debilitaret. Digeſt. libr. XLIX, Tit. 16, *de Re militari*, Leg. 4, ex Arrio Menandro, num. 12. Filios debilitabant, ut inhabiles militiæ forent. Illud vitium notat Ammianus Marcellinus XV, 10. *Nec eorum* (Gallorum) *aliquando quiſquam, ut in Italiâ, munus Martium pertimeſcens pollicem ſibi præcidit, quos jocaliter Murcos appellant.*

Teſtamenta facerent. Ulpianus in Digeſt. libr. XXIX, Tit. 1, *de Teſtamento militis*, Leg. 1.

DE PROTOPRAXIA CIVITATUM. Plin. Ep. X, 109 & 110. A. U. C. 858. J. C. 105.

Earum largitionibus. Plin. Ep. X, 111 & 112.

Introitu decurionum. Plin. Ep. X, 113 & 114.

Sollemnibus invitationibus. Plin. Ep. X, 117 & 118.

Quadraginta millia. Denariorum quadraginta millia efficiunt Gallicæ monetæ libras 31,120.

Pro introitu. Introitum illum Gallicè dicimus *la réception*. Teſte Suetonio in Claud. cap. 9. Claudius *ſeſtertium octogies*, Gallicæ monetæ libras 1,556,440, *pro introitu novi ſacerdotii coactus impendere*.

Singula millia denariorum. Gallicæ monetæ libræ ſunt 778.

A. U. C. 858. J. C. 105.

Et bina. Bina millia denariorum, Gallicæ monetæ libræ 1,556.

Eorum erogatio ceteris præferretur. Ii, qui erogationem inferent, ceteris præferentur.

Ambitioſarum ſportularum. Sportulis, doniſve, favor quærebatur.

Binoſque denarios. Gallicæ monetæ libra eſt una cum aſſibus undecim.

Profutura. Plin. Ep. X, 117.

Trajecit. Columm. Trajan. Tab. LIX. Adriaticum mare, nunc *le Golfe de Veniſe.*

Tribunus plebis factus. Spartian. in Hadriano, cap. 3.

Primæ legioni Minerviæ. Quam Domitianus inſtituerat, & ob diſtinctionem de nomine Minervæ appellaverat.

De pace egerat. Dio LXVIII, pag. 774.

Acriter monuit. Dio LXVIII, pag. 774.

Miſitque transfugas. Dio LXVIII, pag. 775.

Ruit Dacorum pars. Columm. Trajan. Tab. LX & LXI.

Sacriſque operatus. Columm. Trajan. Tab. LXII, ad LXVII.

Munitaque caſtra. Columm. Trajan. Tab. LXVIII.

Interim hoſtis. Columm. Trajan. Tab. LXIX.

Hoſtium ſtrages. Columm. Trajan. Tab. LXX & LXXI.

Triplici muro vallatum. Columm. Trajan. Tab. LXXII.

Trajanus ſupervenit. Columm. Trajan. Tab. LXXIII.

Longinum enim. Dio LXVIII, pag. 775.

Mature reduxit. Inde, ut vidimus ſuprà Tab. XXXIII, amphitheatrum quoque exhibet Columm. Trajan. Tab. LXXV.

Neutrum remiſit. Dio LXVIII, pag. 776.

Cn. Pompeius. Pompeius, occupatis Cœleſyriâ & Damaſco, Arabas terruit. Joſeph. Antiq. Jud. XIV, 3. Vide & eruditum Belley, *Mémoires de l'Académie Royale des Inſcriptions*, Tom. XXX, pag. 309. A. U. C. 858. J. C. 105.

Ælio Gallo. Strabo XVI, pag. 780. XVII, pag. 819.

Securi percuſſus eſt. Strabo XVI, pag. 782.

Arabicis odoribus mutari. Inde in Arabiam confluebant maximæ Romanorum & Parthorum opes, teſte Plinio VI, 28. *In univerſum gentes* Arabum *ditiſſimæ, ut apud quas maximæ opes Romanorum Parthorumque ſubſiſtant, vendentibus quæ e mari aut ſilvis capiunt, nihil invicem redimentibus.*

Indica commercia. Plinii ætate jam India, Seres, & Arabicæ margaritæ, minimâ computatione, millies centena millia ſeſtertiûm, *Gallicæ monetæ libras* 19,455,025, annis omnibus imperio Romano adimebant. Tantò iis deliciæ & feminæ conſtabant. Plin. XII, 18.

Minuentibus pœna. Strabo XVI pag. 783.

Erat inquirendum. Strabo, ibid.

Adquiſita eſt Arabia. Fuit in Muſeo Collegii Ludovici Magni nummus ex ære magno, IMP. CAES. NERVAE TRAIANO AVG. GER. DAC. P. M. TR. P. COS. V. P. P. caput Trajani laureatum. In adversâ parte, SPQR OPTIMO PRINCIPI. SC. Stat Arabia ſtolata, dextrâ ramum thuris, ſiniſtrâ calamum odoratum tenet: ad ejus pedes calamus. Infrà, ARAB. ADQVIS. id eſt, *Arabia adquiſita.* Habetur & in Theſauro Regio nummus æreus, laudatus ab Harduino, *Selecta opera*, pag. 750, ΑΥΤΟΚΡΑΤΩΡ ΚΑΙϹΑΡ ΤΡΑΙΑΝΟϹ ΔΑΚΙΚΟϹ, capite laureato. In adversâ parte, Arabiæ effigies, pectore tenus, in ſinu geſtat infantes duos, geminæ Arabiæ, Felicis ac Petrææ, ſymbola. Infrà,

ARABIA, Latinis literis. Partem maximam Ara-
A. U. C. biæ Felicis, Orientalem nempe, Trajanus ipſe
858. poſtea adquiſivit.
J. C. *Boſtra & Petra.* Chronic. Alexandrin. Teſtes
105. quoque nummi plurimi Boſtrenorum quos videre eſt apud Cl. Pellerin, *Médailles des Peuples & des Villes*, Tom. III, pag. 244. & Cl. Belley, *Mémoires de l'Académie Royale des Inſcriptions*, Tom. XXX, pag. 307 & ſeqq. Boſtra, urbs Arabiæ, tunc dicta eſt Nova Trajana Boſtra, in nummis ΝЄΑ ΤΡΑΙΑΝΗ ΒΟϹΤΡΑ. Nunc dicitur *Boſra*, & ut alii ſcribunt *Baſora*. Petra autem, urbs Arabiæ Petrææ, nunc appellatur *Krac*.

Sex urbium clades. Euſeb. in Chronic. Elæa; nunc *Jalea*; Myrina, nunc *Sanderlic*; Cyme, nunc *Namourt*. Ceteræ intercidêre. Ille terræ motus occupavit ducenta viginti millia paſſuum ab Oriente in Occidentem. Myrinam & Cymen proſtratas jam vidimus ſuprà Annal. II, 47.

VI FRIGORIS ET GELU. Plutarchus, de fri-
A. U. C. gore, cap. 6.
859. *Pontem in Mœſiâ.* De hoc ponte, ob operis
J. C. famam, plura ſunt dicenda.
106.

De ponte Trajani ad Danubium.

MAGNIFICENTIAM pontis, quo Trajanus Mœſiam Daciamque ſupra Danubium junxit, maximis laudibus extulit Dio LXVIII, pag. 776. Tantam operis molem ſe ſatis admirari non poſſe exclamat; eamque, licèt egregia fuerint cetera Trajani opera, omnibus tamen antecellere contendit. *Pontis pilæ*, inquit, *ſunt viginti ex lapide quadrato; quarum ſingulæ, præter fundamentum, altæ pedes 150, latæ pedes 60: diſtant inter ſe intervallo pedum 170; ſuntque fornicibus devinctæ.*

Quantæ

Quantæ *in tantum opus impenſæ !* Quanta difficultas, cùm *magno in fluvio, cujus curſus aliò averti non potuit, vorticoſâ in aquâ, limoſoque ſolo pilæ fuerint firmandæ !* Adde *tantò rapidiorem profundioremque Danubium, quantò hoc in loco arctiorem.* Tot tantiſque difficultatibus ſuperatis, intelligitur quanta fuerit Trajano animi magnitudo ut tam arduum opus ſuſciperet, tantâque celeritate exequeretur. Cùmque Principis animo par eſſet prudentia, ſtructa in utrâque fluminis ripâ præſidia, quæ pontem defenderent.

A. U. C. 859. J. C. 106.

Præter Dionem Hiſtorici multi de hoc ponte ſcripſerant : hujus quoque meminerant, teſte Tzetze, Chiliad. II, 35, tum Philæterius in libro de Portuum ſtructuris & fundamentorum poſitionibus, tum Theophilus, proconſul, qui ait Apollodorum, nobiliſſimum architectum, & pontis opificem, ante jacta fundamenta arculam, quam κιβώτιον vocat, Gallicè *un encaiſſement*, fabricaſſe longitudine pedum 120, latitudine 80. Firmata nempe tali arculâ ſingularum pilarum fundamenta. Ipſe quoque Apollodorus de ſuo ponte librum ſcripſerat. Utinam illa opera exſtarent, quibus multa de antiquorum artibus abſtruſa & ignota doceremur, quidque de ponte, de quo nunc agimus, ſit ſentiendum, intelligeremus.

Nonnulla enim occurrit difficultas. Multi exiſtimant totum illum pontem fuiſſe lapideum ; ſuaſque in partes trahunt Dionem, qui γέφυραν λιθίνην dixit. At Columna Trajani, Tab. 74, pilas quidem quadratas quadratoque lapide compactas exhibet, ſed fornices, concameratis lignis ſtructos & pilis impoſitos oſtendit. In argenteis quoque Trajani nummis, inſcriptis DANVVIVS, videre eſt Danubium ſub fornice ligneo. Itaque exiſtimaverim Apollodorum deſtinaſſe pontem illum

A. U. C. 859. J. C. 106.

lapideâ concameratione firmare : ipſa Columna Trajani initium concamerationis lapideæ in duabus primis pilis demonſtrat. Sed ob inſtantem belli neceſſitatem, Apollodorus ligneos fornices adſtruxit : deinde operibus, quæ in Urbe ædificavit, diſtractus, prius conſilium omiſit, probante Principe, qui ea, quæ intenderat, erat adſecutus. Mox Hadrianus, Trajano invidus, Apollodoroque infenſus, ſuperiorem pontis partem evertit, periculum obtendens, ſi hoſtis, expugnatis præſidiis, pontem occuparet, & Mœſiam invaderet. Exſtabant adhuc pilæ; teſteque Dione, nihil eſſe quod humano ingenio effici non poſſit comprobabant. Nunc, temporum injuriâ & fluminis violentiâ dirutæ, ſub aquis deliteſcunt.

Manent tamen conſpicua in utrâque Danubii ripâ ruinarum veſtigia : at ex iis nova oritur difficultas. Arguunt enim non tantam eſſe fluminis latitudinem, quantam ſcripſit Dio. Hanc difficultatem movit Cl. Comes Aloyſius Ferdinandus Marſigli, tum in Epiſtolâ ad R. P. de Montfaucon, tum in egregio opere, cui titulus, *Danubius Pannonico-Myſicus*, Tom. II, pag. 25 & ſeqq. nec tamen ipſe loca ſatis diligenter inviſit & explicavit. Illuſtriſſimus Princeps Eugenius, ductus curioſitate, quæ Principem Trajani æmulum deceret, pontis veſtigia exploravit, & comperit lapideos non fuiſſe fornices, nec eam, quæ ferebatur, pontis longitudinem. Menſuras admovit Cl. Baro Hingelhard, & inter ſaxeas moles, Gallicè *les culées*, quibus arcus incumbebant, reperit intervallum eſſe 535 *Klaffters*, quod efficit Gallicas hexapedas 520. At vel in his anguſtiis pons Trajani maximus haberi debet, cùm ſeptuplo major ſit ponte Regio, qui ſupra Sequanam prope hortos Regios, *les Tuileries*, Pariſiis viſitur.

Fortè dicet aliquis quomodo in ſignandâ pontis longitudine tantùm errare potuerit Dio, vir conſularis, ſcriptor diligens, & qui, cùm vicinam Mœſiæ Pannoniam præſes rexerit, ſuperſtites pilas videre potuit. Proclivis fuit error, vel in ſcriptore, vel in librariis; & pedes pro palmis architectonicis uſurpavere, ut ingenioſè obſervavit Cl. d'Anville, *Mémoire ſur le Pont de Trajan.* Ædificia autem & ædificiorum loca palmis, non pedibus, architectos metiri eſſe ſolitos conſtat veteri & continuo architectorum Romanorum uſu. Nulla ergo, ut opinor, de hac explicatione ſuboriri poteſt difficultas.

A. U. C. 859. J. C. 106.

Supereſt itaque ut ex emendato Dione locique ratione proponamus menſuram pontis, quem Trajanus ſupra Danubium ſtruxit. Viginti fuere pilæ: ſingulæ, præter fundamentum, altæ pedes Pariſienſes 100: latæ, pedes 40: diſtantes inter ſe, pedibus 115. Arcula, quâ ſingulæ pilæ ſunt firmatæ, emendato errore Theophili, qui pedes quoque pro palmis accepit, fuit pedum Pariſienſium 80 longitudine, 53 latitudine. Nunc verò meritas laudes obtinet Cl. Perronet, quòd pontem Neulliacum, *le pont de Neuilly*, conſtantem ſex arcubus, quorum ſinguli longi ſunt pedes 120, partim in inſulâ, partim in anguſto Sequanæ alveo ædificaverit. Plurimas quoque adſecutus eſt Cl. de Labellie, qui Londini, ſupra Tameſam, pulcherrimum pontem de *Weſtminſter*, prope *Whitehall*, quindecim arcubus inſignem, latum pedes 44, longum pedes 1223, per decem annos conſtruxit: ſuis laudibus ne defraudetur Apollodorus, qui ſupra Danubium, tam exiguo temporis intervallo pontem longum pedes 3090 ſtruxit. Nec objicere eſt ligneam fuiſſe concamerationem. Id poſtulavit inſtans belli neceſſitas, parſque lapide concamerata architecti ſcientiam conſiliumque, ſi

per tempus licuiſſet, ſatis comprobat. Neque
A. U. C. difficiles erant Romanis lapidei illi fornices, ut
859. ſatis oſtendit pons ſuper Tagum, qui hodieque
J. C. exſtat in Hiſpaniâ oppidoque *Alcantara*. Altus
106. eſt aquâ tenus pedes 200, longus pedes 670, latus pedes 28 : conſtat arcubus ſex, qui ſinguli longi ſunt pedes 80. Municipia provinciæ Luſitaniæ, ſtipe collatâ, architecto Lacero, id opus perfecerunt, & Trajano dicaverunt anno Urbis conditæ CV. Inſcriptiones vide apud Gruterum, pag. 162, num. 1, 2 & 3.

Romana induſtria non in ſolis fluminibus ſeſe exeruit : major clariorque viſa eſt in mari, cùm veteres architecti, certiſſimâ perpendiculi ſcientiâ uſi, ſine calce, ſine cæmento, pilas ipſo in mari firmare, arcuſque imponere auſi ſunt. Talis eſt pons nunc appellatus *de Suaço*, apud Gades, *Cadiz*. Longus eſt pedes 700, latus pedes 15 & ampliùs : anterides, *les éperons*, altæ 15 *eſtados*, ſeu pedes 75. Ponti addita alia utilitas, cùm ſimul eſſet aquæductus, quo aqua *Tempul* a monte *de las Cabras*, prope *Xerez de la Frontera*, per undecim leucas perduceretur. Suarez de Salazar, *Grandezas y Antiquedades de la Iſla y Ciudad de Cadiz*, I, 16; & *Emporio de el Orbe, Cadiz illuſtrada por Geronimo de la Concepcion*, pag. 318.

Hæc autem obſervaſſe haud erit inutile, cùm artes exemplis & æmulatione vigeant.

Cæſar ſacrificiis. Columnn. Trajan. Tab. LXXIV.

Dacorum legati. Columnn. Trajan. Tab. LXXV.

Juſſus ergo exercitus. Columnn. Trajan. Tab. LXXVI.

Excepere milites. Col. Trajan. Tab. LXXVII.

Luſtratus eſt exercitus. Columnn. Trajan. Tab. LXXVIII.

Milites adlocutus. Col. Trajan. Tab. LXXIX.

Præſcripſit. Column. Trajan. Tab. LXXX.

Commeatus comportat. Column. Trajan. Tab. LXXXI. A. U. C. 859. J. C. 106.

Sociorum cohortes & legionum vexilla. Column. Trajan. Tab. LXXXII.

Nacti agros. Column. Trajan. Tab. LXXXIII.

Oppido propinquatum. Column. Trajan. Tab. LXXXIV.

Prœlio tranſigere. Col. Trajan. Tab. LXXXV.

Gravi vulnere ſaucius. Dio LXVIII, pag. 777.

Quîs præſidium. Col. Trajan. Tab. LXXXVI.

Veniſſet Trajanus. Column. Trajan. Tab. LXXXVII.

Muros egreſſi. Col. Trajan. Tab. LXXXVIII.

Exſcinditur. Column. Trajan. Tab. LXXXIX.

Effoſſi putei. Column. Trajan. Tab. XC.

Sarmizegethuſæ. Column. Trajan. Tab. XCI. De Sarmizegethusâ, urbe principe Dacorum, jam dictum ſuprà, pag. 380.

Trajano ſupplicatum. Column. Trajan. ibid. num. 291.

Suam ipſe urbem. Column. Trajan. Tab. XCII.

Venenis plenum. Column. Trajan. Tab. XCIII.

Morienti filio adſidere. Column. Trajan. ibid.

Fuga novis. Column. Trajan. Tab. XCIV.

Ad Cæſarem confugiunt. Col. Trajan. Tab. XCV.

Frumenti copia. Column. Trajan. Tab. XCVI.

Milites adlocutus. Column. Trajan. Tab. XCVI & XCVII.

Fervent operæ. Column. Trajan. Tab. XCVIII.

Cæſarem adeunt. Column. Trajan. Tab. XCIX.

Sargetiam amnem. Column. Trajan. ibid. Sargetia, unus fuit ex amnibus, qui alluebant Sarmizegethuſam. Idem eſſe creditur, qui nunc *Strey* appellatur.

Ligneo ponte. Column. Trajan. Tab. XCIX, num. 302.

Tenebant locum. Columnn. Trajan. Tab. C.

A. U. C. *Obſidionem tentare.* Column. Trajan. Tab. CI.

859. *Deſtitere.* Column. Trajan. Tab. CII.

J. C. *Decebali theſauri.* Column. Trajan. Tab. CIII.

306. *Fluvio.* Fluvio Sargetiâ, de quo modò dictum eſt. Dio LXVIII, pag. 777.

Complures equos. Column. Trajan. Tab. CIII.

Gladium jugulo imprimit. Column. Trajan. Tab. CIV. Dio LXVIII, pag. 777.

Interficiendos tradunt. Col. Trajan. Tab. CV.

Adeuntque Trajanum. Column. Trajan. ibid. num. 311.

Adverſùs eos miſſus. Col. Trajan. Tab. CVI.

Romanus eques. Column. Trajan. Tab. CVII & CVIII.

Amputatum caput. Column. Trajan. Tab. CIX.

Aut cæſi. Column. Trajan. Tab. CX & CXI.

Capta & incenſa caſtra. Column. Trajan. Tab. CXI & CXII.

Adamante. Spartianus in Hadrian. cap. 3. Eâ ætate maximum in rebus humanis pretium habebat adamas ob duritiam ſuam inenarrabilem, ſimulque ignium victricem naturam, & numquam incaleſcentem, teſte Plinio XXXVII, 4. Summum quoque manet apud nos adamanti pretium, licèt nec jam inenarrabilem ejus duritiem jactemus, quam ante trecentos annos frangere docuit Ludovicus de Berquen; nec prædicemus ejus naturam victricem ignium, cùm compertum nobis ſit recentibus experimentis adamantem non modò igne vinci, ſed & diſſipari, & in pulverem terreum redigi. Præcellit fulgore, cui ars vim addidit.

Supra memoravimus. In Appendice chronologicâ ad annum U. C. DCCCXXXIX.

L. Valerius Pudens. Exſtat in oppido Hiſtonio, nunc *Guaſto, dans l'Abruzze citérieure*, Inſcriptio apud Gruterum, pag. 332, num. 3.

L. VALERIO. L. F A. U. C.
PVDENTI 859.
HIC. CVM. ESSET. ANNORVM J. C.
XIII. ROMAE. CERTAMINE 106.
IOVIS. CAPITOLINI. LVSTRO
SEXTO. CLARITATE INGENII
CORONATVS. EST. INTER
POETAS. LATINOS. OMNIBVS
SENTENTIIS. IVDICVM

Ad Tyram. Tyras fluvius, nunc *le Dnieſter ;* aut, ut alii ſcribunt *le Nieſter.* A. U. C.

Victoriis addiderat. Daciam, provinciam a 860. Trajano additam, decies centena millia in circuitu J. C. tenere docet Eutropius libr. VIII. Immo additum eſſe plus quàm tredecies centena millia paſſuum 107. probat eruditus d'Anville, *Mémoires de l'Académie Royale des Inſcriptions*, Tom. XXVIII, p. 462.

Vias aperire. Multæ adhuc exſtant in Daciâ viæ Trajani juſſu factæ ; hodieque appellantur *Troïan*, corrupto nomine pro *Trajan.* Viarum illarum præcipuæ ſunt, quæ a Viminiaco, nunc *Vipalanka*, Tibiſcum, nunc *Temesvar*, inde Sarmizegethuſam, *Varhel*, ac demum Paroliſſum, *Lées*, uſque protendebatur. Altera ab oſtiis ferme Arari fluvii, nunc *le Siret*, ad Tyram, *le Dnieſter*, ducebat.

Oppida, caſtra. Quæ inter eminebant Ulpianum, nunc, ut creditur, *Coloſvar*, Caſtra Trajana, nunc *Ribnik.*

Zernenſium colonia. Digeſt. libr. L. Tit. 15, *de Cenſibus*, Leg. 1, ex Ulpiano, num. 8. No-

men adhuc retinet, & appellatur *Czernez*. Fuere
A. U. C. 860. J. C. 107. aliæ coloniæ, Apulum, nunc *Albe-Julie*, & Napoca, nunc *Doboca*, inter *Coloſvar* & *Szamoſvivar*.

Per M. Scaurianum. Teſtis eſt Inſcriptio in ruinis urbis *Warhel* reperta apud Gruterum, pag. 6, num. 3.

I. O. M.

ROMVLO. PARENTI

MARTI. AVXILIATORI

FELICIBVS. AVSPICIIS

CAESARIS. DIVI. NERVAE

TRAIANI. AVGVSTI

CONDITA. COLONIA

DACICA

SARMIZ

PER

M. SCAVRIANVM

EIVS. PROPR

In aliis Inſcriptionibus memoratur COLON. VLPIA TRAIAN. AVG. DACICA SARMIZGETVSA. Fuit quoque juris Italici, ut videre eſt apud Ulpianum in Digeſt. loc. cit.

Cum liberis, armentis, pecudibus. Column. Trajan. Tab. CXIII & CXIV. De illâ columnâ, magnificentiſſimo & utiliſſimo opere, plura hìc adderem, ni opportunius foret ea, pro rei dignitate, anno ſequenti fuſiùs perſequi.

Urbem repetiit. Ob Principis adventum cuſus nummus ex ære maximo in Cimelio Regio: IMP. CAES. NERVAE TRAIANO AVG. GER. DAC. P. M.

TR. P. COS. V. P. P. caput laureatum Trajani.
In adverſâ parte, ADVENTVS AVGVSTI. Imperator A. U. C.
in equo cum haſtâ, Victoriâ præeunte, duobus 860.
militibus ſubſequentibus. Infrà, S P Q R OPTIMO J. C.
PRINCIPI. 107.

Præturam iniret. Spartianus in Hadriano, cap. 3. Sed erravit in conſulibus qui nominantur, *Sura bis & Serviano conſulibus.*

Quadragies ſeſtertium. Spartianus, ibid. *Seſtertium iterum vicies.* Quod efficit Gallicæ monetæ libras 778,315.

Triumphi pompa. In nummo aureo Muſei Theupolitani, IMP. TRAIANO AVG. GER. DAC. P. M. TR. P. COS. V. P. P. caput Trajani. In adverſâ parte, S. P. Q. R. OPTIMO PRINCIPI. Quadrigæ triumphales aurigante Imperatore, dextrâ ramum, ſiniſtrâ ſcipionem tenente. Quamplurimi autem ſunt nummi inſcripti, VIC. DAC. aut DAC. CAP. Id eſt, *Victoria Dacica*, *Dacia capta.* DACIA AVGVSTI PROVINCIA. Aliis in nummis, ſpolia Dacica, aut lugentis Daciæ imagines. Singulos perſequi infinitum foret.

Congiarium. Exſtant nummi multi ex ære magno inſcripti, IMP. CAES. NERVAE TRAIANO AVG. GERM. DAC. P. M. TR. POT. COS. V. P. P. caput Trajani laureatum. In poſticâ parte, CONGIARIVM TERTIVM. SC. imperator congiarium diſtribuit.

Pomerium. Pomerium a Trajano auctum docuit Inſcriptio, quam memorat Nicolaus Galeotti, Soc. Jeſu, *Franciſci Ficoronii Gemmæ antiquæ litteratæ*, pag. 127. Reperta eſt anno 1735 juxta Cœnobium Monachorum Sancti Stephani ſupra Cacum. Poſtea periit, ut dixi in Notis & Emendationibus ad Annal. XII, 23, in priore Taciti editione, Tom. II, pag. 373 & ſeqq.

Centum viginti tres dies. Dio LXVIII, p. 777.

A barbaris gentibus extremiſque Indis. Dio, ibid. Indos maximè exciverat Arabiæ adquiſitæ fama, & ſemper ingens veloxque victoriarum rumor, quem circumferebat commerciorum ſocietas.

Caninius. Plin. Ep. VIII, 4.

Suram adit cenaturus. Dio LXVIII, pag. 777, & 778.

A. U. C 861. J. C 108.

SUPRA MEMORAVI. Cùm de ponte, quem ſupra Danubium Trajanus ſtrui juſſit, ageretur ad annum U. C. DCCCLIX.

Forum alterum. Julius Cæſar forum ſuum cum æde Veneris ſtruxit. Ejus magnificentiam prædicat Plinius XXXVI, 15. *Pyramidas regum miramur, cùm ſolum tantùm foro exſtruendo H-S millies*, Gallicæ monetæ libris 19,455,025, *Cæſar Dictator emerit.* Quantum enim in ædificando impendit, qui tantum in emendo ſolo impenderat. De Galliarum manubiis tantum opus a Cæſare inchoatum & peractum.

Divum Auguſtum. Auguſtus forum ſuum cum æde Martis Ultoris ſtruxit. Illud inter *pulcherrima operum, quæ umquam fuere*, annumerat Plinius, loc. cit.

Sublimitate operum. Manent adhuc egregia rudera ad arcum, quem vocant *de' Pantani*, & ad turrim Comitum, vulgò *Tor de Conti.* Ibi ingentes columnæ, quas vocant *le Colonacce.*

Omnia vinceret. Quantâ magnificentiâ præniteret forum Trajani expreſſit Ammianus Marcellinus XVI, 6. Conſtantius Imperator Romam viſere geſtiit. *Cùm ad Trajani forum veniſſet, ſingularem ſub omni cælo ſtructuram, ut opinamur, etiam numinum aſſenſione mirabilem, hærebat attonitus per giganteos contextus circumferens*

mentem, nec relatu effabiles, nec rurſus mortalibus appetendos. Nec viſendæ tantæ artis ulla erat ſatietas. Immo teſte Caſſiodoro, *Variarum*, VII, 6. *Trajani forum vel ſub aſſiduitate videre miraculum eſt.* Partem hujus fori videre eſt in nummis ex ære magno & auro inſcriptis FORVM TRAIANI. Et anno 1700 in Cœnobii Monialium Spiritûs Sancti fundamentis plura reperta ſunt columnarum fragmenta ex Thebaico lapide candidis guttis intertincto, quæ ſanè fuerint Trajanæ porticus decora. Ibidem inventæ teſſellæ permultæ atque cruſtæ ex marmore Numidico, vulgò *Giallo antico*, quibus porticûs pavimentum ſtratum fuiſſe creditur. Vide eruditum Galeotti, *Franciſci Ficoronii Gemmæ antiquæ litteratæ*, pag. 109.

A. U. C. 861. J. C. 108.

Æneis laquearibus. Pauſanias in Eliacis V, 12.

Inſignis porticus. Hæc omnia vide in nummis inſcriptis, FORVM TRAIANI.

Baſilica erat Ulpia. Baſilicæ Ulpiæ frontem columnis, ſtatuis, equiſque inſignem exhibent nummi auro & ære magno cuſi & inſcripti BASILICA VLPIA SPQR OPTIMO PRINCIPI. Eam quoque memorat P. Victor, *de Regionibus Urbis*, Reg. VIII. *Baſilica Trajani in foro ejuſdem.*

Bibliothecæ. Dio LXVIII, pag. 778. Vide & Aulum Gellium XI, 17, qui bibliothecam templi Trajani memorat, in quâ erant edicta veterum prætorum. Libros quoque linteos bibliothecæ Ulpiæ commemorat Vopiſcus in Aureliano cap. 1 & 8. Immo & libros elephantinos, id eſt eboreos, ejuſdem bibliothecæ laudat Vopiſcus in Tacito cap. 8. *Habet bibliotheca Ulpia in Armario ſexto librum elephantinum, in quo hoc S. C. perſcriptum eſt: cui Tacitus ipſe manu ſuâ ſubſcripſit. Nam diu hæc S. C. quæ ad Principes pertinebant, in libris elephantinis ſcribebantur.*

A. U. C. 861. J. C. 108. *Templi moles.* Hujus templi frontem octo columnis & deûm imaginibus præfulgentem videre eſt in nummis ex ære magno inſcriptis, IMP. CAES. NERVAE TRAIANO AVG. GER. DAC. P. M. TR. P. COS. V. P. P. caput Trajani laureatum. In adverſâ parte, SPQR OPTIMO PRINCIPI. Templum octo columnarum. Quibuſdam in nummis templum hoc hinc & inde porticibus ornatum.

Columna marmorea. De hac columnâ P. Victor, *de Regionibus Urbis*, Reg. VIII. *Forum Trajani cum templo, & equo æneo, & columnâ cochlide, quæ eſt alta pedes* CXXVIII; *habetque intus gradus* CLXXXV, *feneſtellas* XLV. Exſtat adhuc egregium illud & præſtantiſſimum antiquitatum Romanarum monumentum, cui explicando nos immorari non erit ingratum.

De Columnâ Trajani.

SUBLIMIS adhuc Romæ exſtat Trajani columna, alta pedes CXXVIII. Intus ad ejus faſtigium aſcenditur per CLXXXV gradus. Feneſtellæ XLIII lucem miniſtrant. Tota columna conſtat XXXIV lapidibus marmoreis ſtupendæ magnitudinis, quorum octo tenet baſis, unum torus, viginti tres columna: uno conſtat capitulum, uno apex, cui olim impoſita Trajani ſtatua.

Baſis ſingula latera lata ſunt pedes Romanos XXI. Pes autem Romanus continet pedis Pariſienſis, ut vulgò loquimur pollices 10, lineas 10 $\frac{1}{2}$. Pars media baſis lata eſt pedes Romanos XVIII, uncias IV, cum minutis duobus. Pes Romanus dividitur in uncias 12, ſingulæ unciæ dividuntur in minuta 5. In hac parte mediâ baſis multâ arte ſculpta arma, ſigna, veſtes victarum gentium: quæ inter Inſcriptio, quam tenent duæ Victoriæ.

SENATVS POPVLVSQ ROMANVS IMP. CAESARI. DIVI. NERVAE F. NERVAE TRAIANO. AVG. GERM. DACICO. PONTIF MAXIMO. TRIB. POT. XVII. IMP. VI. COS. VI. P. P. AD DECLARANDVM. QVANTAE ALTITVDINIS MONS. ET. LOCVS TANTIS *op*ERIBVS SIT EGESTVS.

A. U. C. 861. J. C. 108.

Malè alii ſupplent *tantis ruderibus*, vel *tantis ex collibus*, ut rectè obſervat eruditus Fabretti, *Syntagma de Columnâ Trajanâ*, pag. 52.

Supra quatuor baſis angulos ſtant aquilæ, quarum ductu & auſpiciis partæ victoriæ Dacicæ. Aquilæ unguibus tenent lemniſcos & quercearum laurearumque coronarum inſignia. Hæc baſis, præter egregiam ſculpturæ artem, præſtat adhuc nobili ſimplicitate, a quâ tantùm recedimus, dum triumphales noſtras baſes catenatis diſtortiſque victarum gentium figuris deturpamus.

Supra baſim attollitur torus, laureâ coronâ inſignis, cujus diameter eſt pedum XVII. Altitudo baſis & tori eſt pedum 21, unciarum undecim, cum minutis duobus. Supra torum adſurgit columnæ ſcapus, conſtans, ut jam memoravi, XXIII marmoreis lapidibus. Ejus diameter eſt pedum 12 $\frac{1}{8}$ in inferiore columnæ parte; in ſuperiore parte, pedum 10 $\frac{1}{2}$. Altitudo autem columnæ cum capitello eſt pedum 90 $\frac{1}{2}$. Hæc eſt columna, quæ inſculptos exhibet Romanorum, Dacorum, Sarmatarum exercitus, commeatus, caſtra, flumina, pontes, ſacrificia, prœlia, adlocutiones, ſingulos denique utriuſque belli Dacici eventus, quos in ſuperiorum annorum hiſtoriâ explicavi. Tanta verò eſt ars in ſingulis hujuſce columnæ partibus, ut quidquid poſtea præſtantius eo in genere effectum eſt, inde

ſit repetitum. Quantum autem eâ imitatione profecerint ſummi pictores Raphael Urbinas, Julius Romanus, Joannes Franciſcus Polydorus, Hieronymus Mutianus, Nicolaus Pouſſin, Carolus le Brun, cùm Conſtantini Magni, Alexandri Magni; aliaſque Principum victorias expreſſere, curioſis omnibus artium amatoribus compertum eſt. Præter equos & quamplurimas alias figuras, in hac columna numerare eſt homines bis mille & quingentos. Figuræ altæ ſunt circiter pedes binos, modò paullo plus, modò paullo minus. Nec creſcunt, prout excelſior eſt columna, ut voluit Ciacconius: ſed ejuſdem ſunt altitudinis in infimâ mediâque columnæ parte. Obſervatur tantùm in ſupremâ parte, quæ capitello ſubjacet figuras eſſe proceriores tribus quatuorve unciis.

A. U. C. 861. J. C. 108.

Diameter capitelli eſt pedum 14 $\frac{1}{4}$. Apicis diameter eſt pedum 9 $\frac{1}{6}$.

Apici impoſita erat coloſſea Trajani ſtatua, jam dudum injuriâ temporum diſturbata: ſed repertum ad columnæ pedem Trajani caput. Quod cùm a vertice ad mentum haberet pedes 2 $\frac{1}{2}$, ſtatuam altam fuiſſe pedes XXI credidit eruditus Ciacconius: eam nempe ſtatuam per novem capita metiebatur. At cùm antiquæ & præſtantiſſimæ ſtatuæ juvenum habeant tantùm capita 7 $\frac{1}{2}$; hominum heroumque, capita 8, Trajani ſtatuam altam fuiſſe pedes XVIII rectè definivit eruditus Bellori.

Statuam illam adhuc videre eſt in nummis ex ære magno, IMP. CAES. NER. TRAIANO OPTIMO AVG. GER. DAC. P. M. TR. P. COS. VI. P. P. caput Trajani laureatum. In adverſâ parte, SENATVS POPVLVSQVE ROMANVS. Columna, in cujus apice Trajani ſtatua. Hujus columnæ loco, Sixtus V Pontifex maximus ſtatuam beati Petri Apoſtoli

ex ære aurato, altam pedes XIII poſuit anno Pontificatûs ſui IV. A. U. C.

Intra Trajanam columnam elaborata eſt cochlea, vulgò nobis *eſcalier en limaçon*, in ipsâ craſſitudine marmoreorum lapidum; quod ſoliditati plurimum confert. Cochleæ pars ſolida habet diametrum pedum 3. Singuli gradus longi ſunt pedes 2 ½. Reliquus columnæ ſcapus habet pedes 2, cum minutis 4. 861. J. C. 108.

Hæc eſt columna, quæ exſtat adhuc, per tot ſæcula temporum hominumque vim eluctata. Ipſa argumentum eſt quanta ſint veteris Romæ rudera. Nunc enim depreſſo antiquæ Urbis ſolo, tota ferme baſis lateret, ni undique effoſa fuiſſet terra, ut pateret, & ſpectantium curioſitati conſuleretur. Cornelius Meyer, Batavus, mathematicis mechanicisque artibus illuſtris, audaci, non novo tamen, conſilio baſim totamque columnam ſublimem efferre, ut fundamentum ſubſtrueretur, & recenti Urbis ſolo æquaretur, propoſuerat. Quod caſûs metu incertum an ob impenſæ magnitudinem haud præſtitum eſt. Impenſas tamen non exceſſuras nummos Romanos ſex mille & trecentos, Gallicæ monetæ libras 33,075, ſpondebat Cornelius Meyer.

Aliud conſilium, & nobiliſſimum, mente conceperat Franciſcus I, Gallorum rex, literarum artiumque amantiſſimus. Jamque ſub Pontificatu Pauli III cœperat partes aliquot columnæ ære conflare, ut eam integram in urbe Lutetiâ Pariſiorum erigeret. Illud conſilium aut rei difficultate, aut Principis morte impeditum. Melioribus auſpiciis Ludovicus XIV, quo nullus fuit conſiliorum magnitudine & gloriâ Trajano propior, cùm Gallicam picturæ Academiam Romæ fundaſſet anno 1670, juſſit in alumnorum utilitatem

egregia antiquitatis monumenta conquiri & repræ-
A. U. C. ſentari. Prima cura fuit ut Trajana columna gypſo
861. exprimeretur. Inde cum mirâ artium literarumque
J. C. utilitate increvit ejus celebritas, & pervulgata
108. exemplaria.

Ex manubieis. Gellius XIII, 24. *In faſtigiis fori Trajani ſimulacra ſunt ſita circumundique inaurata equorum atque ſignorum militarium: ſubſcriptumque eſt*, EX MANVBIEIS.

Ante memoratum eſt. In Supplemento Annal. X, 32.

Ille ſinus. Nunc *le Golfe de la Mer Rouge*, *ou le Golfe Arabique*.

Claſſem inſtituit. Caſſiodorus in Chronic.

Seſoſtris. Strabo libr. XVII, pag. 804. Ante Trojanum bellum, id a Seſoſtride tentatum.

Darius. Darius primus, Hiſtaſpis filius. Strabo, ibid.

Ptolemæuſque Philadelphus. Diodorus Siculus libr. I, pag. 21. Vide & Strabonem loc. cit.

Babylone. Babylon, nunc *le vieux Caire*.

Heroum oppidum. Heroopolis, nunc *Ageroud*. Foſſa in Heroopoliticum ſinum, nunc *Suez*, deſinebat. Foſſa illa a Ptolemæo IV, 5, Τραιανὸς ποταμὸς, *Trajani fluvius* appellatur. Macrizi quidem, ut videre eſt apud Golium in Notis ad Alferganum, p. 153, ait canalem illum eſſe *Hadriani Cæſaris*, fortè quòd cœpta a Trajano perfecerit. Neque ex auctoritate ſcriptoris recentioris minuenda Trajani gloria, a Ptolemæo adſerta.

Vaſtationemque ſpargere. Caſſiodor. in Chronic.

Compreſſi ſunt ab Hadriano. Spartianus in Hadrian. cap. 3.

A. U. C.
862. TRES URBES. Euſeb. in Chronic.
J. C. *Extremus Oriens*. Terræ motum, horrendam
109.

que illam famem memorat quoque Hiſtoria Si-nenſis Kia-tſee-houei-ki. A. U. C.

Piſtorum collegium. Aurel. Victor, *de Cæſa-ribus.* 862.

J. C.

Supra relatum eſt. Ad annum U. C. DCCCLVI. 109.

Sexaginta pedes. Aurel. Victor, in Epitome. Vide & jam notata ſuprà Annal. XV, 43.

Æternitati. Vide Tabulam æneam apud eruditum Gori, *Inſcriptiones Antiq.* Tom. I, pag. 65, in quâ indulgentiſſimus Imperator Trajanus AETERNITATI ITALIAE SVAE proſpicit.

Propagatori imperii. In veteri Inſcriptione apud eruditum Fabretti, Syntagma de Columnn. Trajani, pag. 206.

IMP. CAESARI. DIVI. NERVAE. F. NERVAE TRAIA
NO. AVG. GERM. DACICO. PONTIF. MAX.
TRIB. POT. XIII. IMP. VI. COS. V. P. P. PROPA
GATORI. ORBIS. TERRARVM. LOCVPLETA
TORI CIVIVM. CVLTORES. LARVM. ET. IMA
GINVM. DOMVS. AVGVSTAE. SOLO. PRIVATO
SVA. PECVNIA. FECERVNT

Oraculis. Spartian. in Hadrian. cap. 2.

Ob Sabinam. Sabina matrem habuerat Matidiam, filiam Marcianæ.

Conſul ſuffectus eſt. Spartian. in Hadrian. cap. 3.

Polycletos & Euphranoras. Aurel. Victor in Epitome. Polycletus & Euphranor pingendi fingendique fuere ſummi artifices. Hic centeſimâ quartâ olympiade, ille octogeſimâ ſeptimâ floruit.

Palma & Celſus. Spart. in Hadriano, cap. 4.

Apollodorus. Apollodorus, Damaſcenus, hac ætate architecturæ laude ſummus. Præter pontem ſupra Danubium, Romæ forum Trajani, gym-

naſium, odeumque condidit. Dio LXIX, pag. 789.

Tuas cura cucurbitas. Ἄπελθε, καὶ τὰς κολοκύνθας γράφε. Dio LXIX, pag. 789.

Parabat ultionem. Eum exſilio, dein morte multavit Hadrianus. Dio, ibid.

PANTHEON. Euſeb. in Chronic. Templum
A. U. C. illud, ſplendidum magnificentiæ Romanæ monu-
863. mentum, adhuc exſtat; &, ob rotundam ſuam
J. C. formam, *la Rotonda* dicitur.
110. *Ipſe Anio.* Plin. Ep. VIII, 17. Anio, nunc *Teverone.*

Italiamque reſtituit. Teſtis nummus ex ære magno apud Harduinum, *Selecta opera*, p. 750. IMP. CAES. NERVAE TRAIANO. AVG. GER. DAC. P. M. TR. P. COS. V. P. P. caput Trajani laureatum. In adversâ parte, SPQR OPTIMO PRINCIPI. S. C. Infra, REST. ITAL. Id eſt, *reſtitutori Italiæ.* Imperator Italiam, cui duo pueri adſiſtunt, procidentem in genu ſublevat.

Pax & concordia. Vide apud eumdem Harduinum loc. cit. nummos inſcriptos, ΕΙΡΗΝΗ ΚΑΙ ΟΜΟΝΟΙΑ L. ΙΓ. Id eſt *anno tertiodecimo* imperii. Dea geminum cornu copiæ tenet.

Privatus optaſſet. Eutropius, in Breviario, libr. VIII.

Superi inferique maris portus. In mari ſupero, portus Anconitanus. In mari infero, portus Centumcellarum; de quibus dictum ſuprà ad annum U. C. DCCCLVI.

Per Pomptinas paludes via. Vide jam dicta ad annum U. C. DCCCLVI.

A Benevento Brunduſium. Teſtis Inſcriptio apud Gruterum, pag. 151; & Andream *della Monica*, Hiſt. Brunduſii, II. 7.

A. U. C. 863. J. C. 110.

IMP. CAESAR
DIVI NERVAE F
NERVA TRAIANVS
AVG. GER. DAC.
PONT. MAX. TRIB. POT
XIII. IMP. VI. COS. V
P. P
VIAM A BENEVENTO
BRVNDVSIVM
PECVNIA SVA FECIT.

Beneventum, nunc *Benevent*. Brunduſium, *Brindiſi*.

A Pontico mari in Galliam. Aurel. Victor, *de Cæſaribus*. Ponticum mare, nunc *la Mer Noire*. A Tyrâ fluvio, *le Nieſter*, iter illud in Galliam Belgicam ducebat.

Sauromatæ regis. Sauromatæ II, regis Boſpori, aureus nummus exſtat in Cimelio Regio, ΒΑΣΙΛΕΩΣ ΣΑΥΡΟΜΑΤΟΥ. Caput Sauromatæ diadematum. In adverſâ parte caput Trajani laureatum, HΥ, id eſt anno 408 æræ Boſpori, cujus initium repetendum eſt ab autumno anni Urbis conditæ CCCCLVI. Plures exſtant hujus regis nummi, quos vide apud eruditum Cary, *Hiſtoire des Rois du Boſphore*, pag. 57 & ſeqq.

Publici curſus media. Aurel. Victor, *de Cæſaribus*.

Ægypti reges. Ptolemæus Philadelphus maximas naves ædificare cœperat. Multò majores fecit Ptolemæus Philopator. Harum una fuit ordinum quadraginta, longa ducentos octoginta cubitos; lata octo & triginta; ad acroſtolion uſque alta octo & quadraginta cubitos; a puppis tabulis ad

mare uſque, quod vulgò dicimus *la ligne d'eau*; A. U. C. 863. J. C. 110. alta cubitos quinquaginta tres. Amplam hujus navis deſcriptionem vide apud Athenæum libr. V, pag. 203. Monuerim tantùm duodecim tabulata in eâ nave fuiſſe ſingula ſenûm cubitorum. Perperam in Græcis Latiniſque libris legitur ἑξακοσίων πηχῶν, corrigendum ἓξ πηχῶν. Alteram fecit Philopator, quam Thalamegon vocavit, ut in Nilo navigaret, paullo quidem minorem, ſed regio ornatu & gemmis ſuperbam. Ejus longitudo fuit dimidii ſtadii, ſeu pedum 312; latitudo major, quàm cubitorum triginta; altitudo cum tabernaculi faſtigio parum a quadraginta cubitis aberat. Navem illam fuſiùs deſcribit idem Athenæus libr. V, pag. 204. Ne audias Cl. Deſlandes, *Eſſai ſur la Marine des Anciens*, qui ita negligenter Athenæum legit, ut & erret in navium magnitudine, & ſe deridendum propinet, cùm eas naves fabuloſas & abſurdas contendat pag. 27.

Hiero. Hiero II, Syracuſarum rex, adjutus divino Archimedis ingenio eximiam navem fecit, quam deſcripſit Athenæus, libr. V, pag. 206. Si quis autem velit cognoſcere quantum in re celeberrimâ & notiſſimâ delirare poſſit vir ingenioſus, adeat Cl. Deſlandes, *Eſſai ſur la Marine des Anciens*, pag. 29. Verba ipſa referam: *Il eſt facile de ſe convaincre que, ſi cet ouvrage du Tiran de Syracuſe a jamais exiſté, ce ne pouvoit être qu'un bâtiment ſur pilotis, auquel on avoit donné par affectation la forme d'une galere.* Quomodo navis illa fuit ædificium fiſtucationibus palationibuſque fundatum, quæ Syracuſis Alexandriam remulco deducta eſt. At tales opinioſiſſimi viri conjecturas refellere ſupervacuum eſt. Erudito lectori gratius erit epigramma de eâ nave Græcè ſcriptum, & ab erudito Grotio Latinis verſibus redditum legere.

Tranſtra quis in terris rex hæc ingentia fecit,
Aut quibus in pontum funibus acta ratis?
Quî ſurrexerunt ex alvo ſtamina? Navi
Quæ faceret clavos, unde ſecuris erat?
Verticibus par, Ætna, tuis, aut maxima qualis
Innatat Ægæis Cyclas in æquoribus;
Tollitur æquatis laterum compagibus? Hoc ne
Ad ſupera admorunt aſtra Gigantes opus?
En lorica triplex mediis in nubibus exſtat:
Inter ſidereas ludit apluſtre faces.
Sic illam vinctam tenet anchora, ſicut Abydos
Cum Seſto Xerxis juncta labore fuit.
Quis molem e terris in aquas devolverit iſtam,
In vaſtis humeris litera picta docet.
Nempe Hieron Hierocle ſatus, quo Græcia dante
Triticeas fruges inſulaque omnis habet,
Sicelidos terræ rex Doricus: æquore tuta
Hæc, Neptune, tuo munere puppis eat.

A. U. C. 863. J. C. 119.

Si Græca volueris adi Athenæum, ibid.

Aricinum lacum. Nunc *le Lac de Nemi*, prope Cynthianum oppidum, hodie *Genſano.*

Numæ regis. In proximum nemus Aricinum, Numa ſine arbitris velut ad congreſſum deæ Egeriæ, ſe perſæpe inferebat. Livius I, 21.

Structa eſt navis. In explicandâ hac Trajani nave, ducem ſequor Franciſcum Marchi, teſtem peritiſſimum & oculatum, qui, quæ ipſe vidit, deſcripſit in præſtantiſſimo & rariſſimo opere, *Della Architettura militare del Capitanio Franceſco de' Marchi*, *Bologneſe*, *Gentilhuomo Romano*, *libri tre; nelle quali ſi deſcrivono li veri modi del fortificare, che ſi uſa a tempi moderni. In Breſcia.* MDXCIX. In ſolio maximo. *Apreſſo Comino Preſegni.* Is libro II, cap. 82, fol. 42, narrat quomodo adjutus machinâ quam Guillelmus *da Lorena* repererat

ut aquas intraret, & ſub iis diutius commoraretur,
A. U. C. ipſe Aricinum lacum ſubiit, navem exploravit,
863. & dimenſus eſt die 15 Julii menſis, anno 1535.
J. C. *Quingentos octoginta pedes longa.* Marchi,
810. loc. cit. *La lunghezza, e canne ſettanta: la larghezza, e canne trenta cinque: l'altezza dal fondo alla cima della ſponda, canne otto.* De hac cannâ ipſe Marchi: *Dieci palmi Romani fanno una canna, la qual miſura e in una tavola di marmo in campidoglio. E queſta miſura adoperano li Romani a miſurar li terreni & fabriche.* Palmus autem Romanus ex imagine quam exhibet Cl. Marchi & ex obſervationibus Cl. Caſſini eſt, ut vulgò loquimur, 8 pollicum Pariſienſium & 3 linearum. Navis ergo Trajani longa fuit pedes Pariſienſes 481, pollices 3, lata pedes 240, pollices 7 $\frac{1}{2}$, alta pedes 55.

Minoribus tabulis. Marchi, ibid. *Le tavole, che facevano il fondo, e ſponde, e ogni braſſo vi era una committitura di legno larga quatro dita, che entrava in l'uno, e l'altro tavolone, che teneva ſerrate le tavole inſieme, dove erano di queſti cavigli di rovere, che paſſavano quelli legni, che ſerravano le tavole inſieme, ma non riuſcivano fuori delle ſponde, le quali ſponde erano di tavoloni groſſi ſei dita, chi piu e chi meno. Quelle da baſſo erano piu groſſe, che quelle di ſopra.*

Plumbeis laminis. Marchi, ibid. *Le lamme di piombo erano poſte ſopra in doi modi, da mezzo in giu erano poſte doppie, e da mezzo in ſu ſempie, ma ſopra poſte tutte l'una all' altra, alla congiontura erano groſſe le piaſtre quanta e la coſta d'un cortello ordinario, piu preſto piu, che meno, e dette laſtre erano di fuori inchiodate nelle ſponde della barca.* Suprà ſcripſerat Marchi, *Li chiodi erano poſti per di fuori della barca,*

e quelli tenevano le laſtre de piombo . . . li detti chiodi erano lontani l'uno dall' altro, quanto e la palma della mano. A. U. C. 863. J. C. 110.

Infarctæ lanæ. Marchi, ibid. *Quelli chiodi tenevano le laſtre de piombo, e la vela di lana coperta d'una miſtura, che ſapeva di buono e ardeva facilmente: queſta era tra le ſponde della barca e il piombo.*

Radiantium ſtellarum. Marchi, ibid. *Erano certi raggi di rilievi a ſimilitudine d'una ſtella.*

Lateribus & arenato. Marchi, ibid. *Dentro della barca, v'erano delli pavimenti de matoni di tre palmi per ogni verſo, e groſſi quatro dita, le quali erano roſſi come è un carmeſino. Ancora cavaſſimo un pezzo de ſmalto di un pavimento, il quale era roſſo e di bel colore: era cinque palmi per un verſo, e otto per l'altro, groſſo un mezzo palmo.*

Æreiſque trabibus. Quas vidit Guillielmus *da Lorena.* Marchi auſus non eſt domûs cameras ingredi, ut ipſe teſtatur, ibid. *In detta barca ſi vedevano certe ſcurita, le quali erano le camere del palazzo, che qui era edificato ſopra queſta barca, dovai non mi attentai di entrarvi per paura di non mi perdere, e ancora per il pericolo dell' inſtrumento.*

Trecentis circiter paſſibus. Marchi, loc. cit. pag. 43. *Nella ripa di Settentrione cade un' acqua de fontana. . . . Puo eſſer dalla cima per ſino all' acqua* (del lago) 300 *paſſi andanti per linea dritta.*

Plumbeis canalibus. Reperti quoque ſunt in Aricino lacu plumbei canales inſcripti TIB. CAESAR AVG. Fortè & Tiberius lacum illum incoluit; fortè quoque canales illi e veteribus operibus detracti & in novos uſus converſi. Vide eruditum Vulpium, *Vetus Latium*, Tom. VII, pag. 136 & ſeqq.

A. U. C. 863. J. C. 110.

Funibus alligata. Videntur adhuc anuli, teſte Cl. Marchi, ibid. *Nella ditta ripa vi ſono ancora de gli anelli di ferro impiombati in groſſe pietre, dove ſi attaccava la detta barca in la ripa verſo il Ponente.*

Emiſſario. Marchi, ibid. *Nella ripa del lago è un' apertura, che fecero Romani, la qual e poſta in la ripa di Ponente, che paſſa un monte, che camina tre groſſe miglia. La bocca dove uſciſſe l'acqua, e alta da venti palmi, e larga ſette. Io non viddi ſe non il principio, dove l'acqua corre di continuo, alta quattro palmi.*

Explanata via. Marchi, ibid. *Le ripe di queſto lago ſono piane di ſopra, con una ſtrada all' intorno, che vi poſſono andare le carozze, la qual ſtrada puo girare tre miglia à circondare il lago.*

Ad lacum deſcenſus. Marchi, ibid. *Per andar a baſſo vi e una ſtrada ſtretta, quanto vi puo andare un' huomo, la quale e laſtricata di pietre ſelze, le quali paiono ſempre onte di olio; e la detta ſtrada e nella ripa che volta la faccia verſo il Levante, e calla dalla cima per inſino all' acqua, un terzo de miglio; la qual trova un' altra ſtrada, che e piana, che circonda tutto il lago, tanto appreſſo l'acqua, che in doi paſſi ſi tocca; e la detta ſtrada e un poco piu larga, di quella che calla a baſſo; e dimoſtra, che la fuſſe ancora lei laſtricata di pietra ſelci.*

Platanorum umbra. Marchi, ibid. *Queſta ripa e piena all' intorno d'alberi, li quali ſono tanto ſpeſſi, che fanno boſco, e ſono quaſi tutti di ſorte, che tengono la verdura tutto l'anno, come ſono lauri, ginepri, agrifoli, mertella, elera, e altri ſimili arbori; ma vi e ancora gran quantita di platani, e ve ne è uno tra gli altri, che e alla bocca dell' apertura del lago, che e coſe digniſſima da*

da vedere, fa una grande e oſcura ombra, la quale fu molto ſtimata da gli antichi Romani. A. U. C.

Voluptatibus frueretur. Frueremur & nos, ſi quæ ſuperſunt hujus navis, e lacu extraherentur. Sana adhuc & ferme integra navis materiatura. Ligna tantùm induêre nigrum ebeni colorem, teſte Cl. Marchi. Ærei clavi integri ſunt & ſplendidi. Ferrei clavi, qui olim fuere digitalis craſſitudinis, nunc vix æquant ſcriptorium calamum. Adeò eos attrivit rubigo. Aricinus autem lacus, in quo ſtat hæc navis, olim Cæſarum, nunc eſt Principum Columnenſium. Obſervaverim ſplendidis illis Cæſarum oblectamentis adhuc recreari Sinenſes Imperatores. Teſtis F. Attiret, qui egregiè deſcripſit Imperatoriam villam *Yvin ming yven*, inter magnificas multas naves, quas ibi vidit, unam memorat longam tredecim hexapedas, latam quatuor, cui ſuperba domus eſt impoſita. 863. J. C. 110.

M. Vellio Bolano. Horum conſulum nomina habet vetus Inſcriptio apud Gruterum, pag. 163, num. 7. Iis ſuffecti fuere C. Urſus Servianus II & L. Fabius Juſtus, ut videre eſt in aliâ veteri Inſcriptione apud eumdem Gruterum, pag. 190, num. 5 & 6. A. U. C. 864. J. C. 111.

Amphitheatrum. Magnum fuiſſe illud amphitheatrum docet Pauſanias, V, 12.

Thermaſque. Fuere in III. Urbis regione, teſte P. Victore, de Reg. Urb. Mulieres in iis laviſſe docet Mſ. Codex Vindobonenſis, quem edidi in Notis & Emendationibus ad Dialog. de Orat. cap. 17. in priore Taciti editione.

Complura monumenta. Gymnaſium exercendis corporibus, odeum muſicis concertationibus, ab Apollodoro ſtructa memorat Dio LXIX, p. 789. Trajani porticum in campo Martio recenſet P. Victor, *de Regionibus Urbis*, Reg. IX. Hippo-

dromum quoque, duo ſtadia longum, habet
A. U. C. Pauſanias V, 12. Optimi magnificentiſſimique
864. Principis veneratio per omnes provincias invaluit.
J. C. Statuas ei poſuere univerſi Græci, teſte Pauſaniâ,
111. V, 12. Paucis Eutropius libr. VIII. Trajanus *per orbem terrarum deo proximus nihil non venerationis meruit, & vivus, & mortuus.*

Statuaſque Dio LXVIII, pag. 778.

Craſſus, Laberius Maximus. Dio LXVIII, pag. 778. Spartian. in Hadrian. cap. 5. Eutropius, libr. VIII.

Publicum funus. Dio LXVIII, pag. 777.

Suranas appellavit. Victor., de Cæſaribus & in Epitome.

Uſus erat Cæſar. Spartian. in Hadrian. cap. 3.

Græcis in literis. Epigramma a Trajano ſcriptum in deformem quemdam exſtat in Anthologiâ II, 13, num. 17.

Ἀντίον ἠελίȣ στήσας ῥῖνα, καὶ στόμα χάσκων,
Δείξεις τὰς ὥρας πᾶσι παρερχομένοις.

Quod ita vertit Grotius.

Si naſum radiis obvertas Solis, & hiſcas
Ore, videbit ibi qui volet hora quota eſt.

Hadrianum adſumpſit. Spartian. ibid.

A. U. C. *JAM PACORUS.* Quamdam Pacori cum Decebalo ſocietatem vidimus ſuprà ad annum U. C.
865. DCCCLVII. Secuta hoſtilia, quorum memoria
J. C. periit. Id tantùm ſupereſt, quod habet Suidas
112. in verbo ἐπίκλημα.

Diadema imponere. Dio LXVIII, pag. 778.

Et Neronis. Vide ſuprà Annal. XVI, 23; & Supplementum Annal. XVI, 37.

A Ventidio. Suprà Hiſt. V, 9.

Paternis victoriis. Vide ſuprà Appendicem chronologicam ad annum U. C. DCCCXXVIII.

Commendo tibi. Spartianus in Hadriano cap. 4.
Vota ſuſcepit. In aureo nummo Cimelii Regii, IMP. CAES. NER. TRAIANO OPTIMO AVG. GER. DAC. caput laureatum Trajani. In adverſâ parte, P. M TR. P. COS. VI. P. P. SPQR. VOTA SVSCEPTA. Trajanus togatus cum ſenatore togato ante aram ſacrificat.

A. U. C. 865. J. C. 112.

Trajano patri cæleſtis religio. Fuit in Muſeo Collegii Ludovici Magni nummus argenteus, IMP. TRAIANO O. AVG. GER. DAC. P. M. TR. P. COS. VI. P. P. caput laureatum Trajani. In adverſâ parte, DIVVS PATER TRAIANVS. Sedet in ſellâ curuli, nudo capite, cum haſta & paterâ. In alio nummo argenteo ejuſdem Muſei, IMP. TRAIANO AVG. DAC. P. M. TR. P. COS. VI. P. P. caput Trajani laureatum. In poſticâ parte, DIVI NERVA ET TRAIANVS PAT capita duo adverſa, Nervæ Auguſti laureatum, Trajani patris nudum.

Trajanus profectus eſt. In nummo aureo Cimelii Regii eadem quæ in ſuperioribus nummis inſcriptio. In adverſâ parte, PROFECTIO AVGVSTI. Trajanus ſedet in equo, præeunte uno milite, tribus ſubſequentibus.

Deûm honores receperat. In nummo aureo Cimelii Regii, DIVA AVGVSTA MARCIANA. caput Marcianæ. In adverſâ parte, Aquila, CONSECRATIO. In eodem Cimelio nummus eſt argenteus, IMP. TRAIAN. AVG. GERM. DAC. COS. VI. P. P. MATIDIA AVG. Matidia, Marcianæ filia, dextrâ pateram tenet. In adverſâ parte, DIVA AVGVSTA MARCIANA. caput Marcianæ.

Plotinæ favore. Spartianus in Hadrian. cap. 4.

Parthorum legati. Dio LXVIII, pag. 778.

Conſulturum. Dio, ibid. Hæc omnia omiſit Moſes Chorenenſis: alia memorat de quodam Artaſe, quæ ſatis arguunt hujus ſcriptoris vanitatem, qui ferme totus eſt in incredibilibus.

Heliopolitanum deum. Heliopolis, urbs Ægypti
A. U. C. Solis cultu percelebris. Hodieque dicitur *Aïn el*
865. *chams*, id eſt, oculus Solis. Vulgò quoque ap-
J. C. pellatur *la Matharée.* Fertur Jeſum Chriſtum hìc
112. habitaſſe, cùm in Ægypto commoratus eſt. Urbs
illa non multùm diſtabat a foſsâ, quâ Nilum &
mare Rubrum Trajanus conjunxit, ut diximus
ſuprà ad annum U. C. DCCCLXI.

Signatos codicillos. Macrobius, Saturnal. I, 23,

Vitem centurialem. Vitem fuiſſe inſigne cen-turionum vidimus ſuprà Annal. I, 23.

Judæos. Quos Moſes Chorenenſis, Hiſt. Ar-meniac. II, 52. Palæſtinos appellat.

Bicipitem fetum. Phlegon, *de Rebus mirabilib.* cap. 25.

Uno utero quinque liberos. Phlegon, *de Rebus mirabilib.* cap. 29. In his liberis tres erant maſ-culi, duæ feminæ. Manet adhuc Ægypto vis illa fetifica, a veteribus auctoribus ſæpe laudata.

Tres peperit. Phlegon. ibid.

SELEUCIAM VENIT. Dio LXVIII, pag. 778.
A. U. C. Hæc eſt Seleucia Pieria, urbs Syriæ, nunc *Su-*
866. *veidia.* Ob Trajani adventum cuſus eſt nummus,
J. C. qui fuit olim Collegii Ludovici Magni, ex ære
113. minimo, ΑΥΤΟΚΡ. ΝΕΡ. ΤΡΑΙΑΝΟϹ ΑΡΙϹΤ.
ΚΑΙ. ϹΕΒ. capite laureato. In adversâ parte,
ϹΕΛΕΥΚΕΩΝ ΠΙΕΡΙΑϹ. Id eſt, *Seleucenſium*
Syriæ Pieriæ. Fulmen ſuper mensâ poſitum.
Sub mensâ, A. In alio nummo e Muſeo P. de
Vitry, ϹΕΛΕΥΚΕΩΝ ΠΙΕΡΙΑϹ. Mons Caſius,
in quo templum. Infra, ΖΕΥϹ ΚΑϹΙΟϹ. Ad la-
tus IЭ, hoc eſt *anno XVI* tribuniciæ poteſtatis
Trajani.

Solem aſpiceret. Plin. V, 22. Caſius mons eſt Syriæ, cujus *altitudo per directum, IV M paſſ.* Plin. V, 22. Solem ex ejus cacumine quartâ vigiliâ

aſpici, non intelligendum de initio quartæ vigiliæ, id eſt tribus horis ante Solis exortum, ſed circa finem quartæ vigiliæ, ut poſtulat montis altitudo. A. U. C. 866. J. C. 113.

Carmine Græco. Epigramma hac de re ab Hadriano ſcriptum memorat Suidas, verbo Κάσιον. Illud integrum ex Mſ. Anthologiâ edidere Salmaſius & Kuſterus.

Ζηνὶ τόδ᾽ Αἰνεάδης Κασίῳ Τραϊανὸς ἄγαλμα
 Κοίρανος ἀνθρώπων, κοιράνῳ ἀθανάτων
Ἄνθετο, δοιὰ λιτὰ πολυδαίδαλα, καὶ βοὸς οὔρου
 Ἀσκητον χρυσῷ παμφανόωντι κέρας·
Ἔξαιτα προτέρης ἀπὸ ληΐδος, ἦμος ἀτειρὴς
 Πέρσεν ὑπερθύμους ᾧ ὑπὸ δουρὶ Γέτας.
Ἀλλὰ σὺ οἱ καὶ τήνδε, κελαινεφὲς, ἐγγυάλιξον
 Κρῆναι εὐκλειῶς δῆριν Ἀχαιμενίην·
Ὄφρα τοι εἰσορόωντι διάνδιχα θυμὸν ἰαίνῃ
 Δοιὰ, τὰ μὲν Γετέων σκῦλα, τὰ δ᾽ Ἀρσακίδων.

Quod Latinè vertit eruditus Grotius.

Æneades Caſio Trajanus dona Tonanti
 Rex hominum regi dedicat iſta deûm.
Uri grande bovis cornu quod bractea levit
 Aurea, præterea ſtragula picta duo.
De prædâ donata ſibi, quo tempore victrix
 Ipſius indomitas perculit haſta Getas.
At tu, ſumme pater, da nunc nova rurſus ut illi
 Gloria Mavortis ſurgat Achæmenii;
Ut coram poſitis ſpoliis lætere duobus
 Et Geticæ gentis, gentis & Arſaciæ.

Antiochiam. Urbem Syriæ principem, nunc *Antakia.*

Suprà memoravimus. Ad annum Urbis conditæ DCCCLVII.

Ignatius. Vide Acta Sanctorum ad diem 1

Februarii, & Acta primorum Martyrum ſinceræ
A. U. C & ſelecta, ab erudito Ruinart edita. Peccant tamen
866. vel ſincera illa Acta, dum Ignatium paſſum eſſe
J. C. anno quarto Trajani, vel conſulibus Surâ & Se-
necione II. Hæc vitioſa ſunt, cùm compertum
113. ſit anno Urbis conditæ DCCCLV Trajanum non fuiſſe in Oriente, ſed in Daciâ, ubi Decebalum profligabat. Inde placuit eruditis viris pro *Surâ & Senecione II* emendare *Surâ III & Senecione IV*; qui quidem annus eſt Urbis conditæ DCCCLX. Favet Joannes Malela, Antiochenus, libr. X, Chronic. Is enim ait Trajanum Antiochiam veniſſe menſe Audynæo, ſive Januario, die ſeptimâ, feriâ quintâ, horâ quartâ matutinâ. Κατῆλθεν ὁ βασιλεὺς Τραϊανὸς ἀπὸ Δάφνης, καὶ εἰσῆλθεν ἐν Ἀντιοχείᾳ τῆς Συρίας . . . μηνὶ Αὐδυνέῳ, τῷ καὶ Ἰανουαρίῳ, ἑβδόμῃ, ἡμέρᾳ έ, ὥρᾳ ἡμερινῇ δ΄. Hoc enim tantùm anno DCCCLX. dies Januarii ſeptima in feriam quintam incidit ſub Trajani principatu. Nihilominus, cùm Malela vanus ſit & fabuloſus ſcriptor, mors Ignatii in annum DCCCLXVI fuit differenda, cùm Trajanus Antiochiam venit Armenios Parthoſque bello petiturus.

Abgari Arabum regis. Jam ſuprà Annal. XII, 12. Arabum nomine deſignatum vidimus regnum Oſroenæ, quod Abgarus occupabat.

A Pacoro redemerat. Suidas in verbo Ὠνητή.

Vultu formoſum. Suidas in verbo Ἄκρα. Dio LXVIII, pag. 780.

Hanc tibi. Suidas in verbo Ἐλλόβια.

Geminus ei erat. Suidas in verbo Κατάλογος, ex Æliano.

Satrapæ regeſque. Dio LVIII, pag. 779.

Viſus equus. Dio, ibid.

Ad Trajanum miſit. Dio, ibid.

Samoſata proficiſcitur. Samoſata, urbs Commagenes, Euphrati proxima, nunc *Simſat*.

Satalis. Satala, urbs Armeniæ minoris, nunc *Arzingan.*

A. U. C. 866. J. C. 113.

Heniochorum & Machelonum. Heniochi & Machelones auſtralem oram tenebant maris Pontici, versùs Orientem, ubi nunc *Iſſancti* & *Guria.* Auſtrales magis erant Machelones. De Anchialo vide Arrianum in Periplo Ponti Euxini, pag. 7 & 11.

Donis remunerat. Dio LXVIII, pag. 779.

Occupat Elegiam. Elegia, urbs Armeniæ in Sophene, nunc *Ilija*, trans Euphratem.

Arceſſi jubet Trajanus. Dio LXVIII, pag. 780.

Additi equites. Dio, ibid.

Edeſſam profectus eſt. Dio, ibid. Edeſſa, urbs princeps Oſroenæ, in Meſopotamiâ, nunc *Orfa.*

Obtulitque. Suidas in verbis Αὔγαρος & Ἔδεσσα.

Saltantem induxit. Dio LXVIII, pag. 780.

XIII *Kal. Januarias.* Die 20 Decembris, quo feſta Sigillaria celebrabantur. Acta S. Ignatii. In veteri Kalendario Herwartiano, XIII KAL. IANVARII MVNVS KANDIDA; id eſt, *munus candidatorum.* De Sigillariis autem feſtis vide Macrob. Saturnal. I, 10.

Cúmque Tiberianus. Suidas in verbo Τραϊανός.

A. U. C. 867. J. C. 114.

FORUM ET COLUMNA. De quibus dictum ſuprà ad annum U.C. DCCCLXI, cùm inchoata ſunt opera.

Optimi cognomentum. Dio LXVIII, pag. 781. Huc quoque ſpectat nummus ex ære magno, qui fuit in Muſeo Collegii Ludovici Magni, IMP. CAES. NER. TRAIANO OPTIMO AVG. GER. DAC. P. M. TR. P. COS. VI. P. P. caput Trajani laureatum. In adversâ parte, SENATVS POPVLVSQVE ROMANVS. Dea ſtans tenet dextrâ caduceum, ſiniſtrâ cornu copiæ. Alios ejuſmodi nummos cum iiſdem inſcriptionibus habet Muſeum Theupolitanum, in quibus columna Trajana, vel Victoria, vel tropæa exhibentur.

Mannus, Arabiæ rex. Dio LXVIII, pag. 780.
A. U. C. 867. J. C. 114
Parti Arabiæ deſertæ imperabat Mannus, quæ etiam trans Euphratem erat diffuſa.

Sporaces, Anthemuſiæ phylarchus. Dio, ibid. Anthemuſia regio fuit Meſopotamiæ; ibi urbs Anthemuſias inter Edeſſam, nunc *Orfa*, & Batnas Sarugi, nunc *Serug*.

Maniſarus. Dio LXVIII, pag. 781. Ad hunc regem eruditus Corſinus nummum argenteum retulit; at incertæ eſt ſcripturæ: immo non Miniſari nomen, ſed ΑΔΙΝΝΙΓΑΟ potiùs legitur. Vide eruditum Frœlich, *Dubia de Minniſari aliorumque Armeniæ regum nummis*, pag. 5 & ſeqq.

Fidemque factis. Dio, ibid.

Caſeo, poſcâ. Spartianus in Hadrian. cap. 10. Poſca, potio erat aquâ & aceto miſta.

Falſos etiam rumores ſpargere. Suidas, in verbo Προσκόπων. Dio LXVIII, pag. 781.

Adquiſita Arabia. Arabiam Petræam, partemque Arabiæ Felicis adquiſitam, duce Corn. Palmâ, vidimus ſuprà ad annum U. C DCCCLVIII. Partem Orientalem Arabiæ Felicis nunc adquiſivit Trajanus.

Bello Dacico clarus. Vide ſuprà ad annum U. C. DCCCLV.

Singara. Dio LXVIII, pag. 781. Singara, urbs Meſopotamiæ, nunc *Sinjar*.

Niſibin. Dio, ibid. Niſibis, urbs Meſopotamiæ, nunc *Neſibin*, vel *Nesbin*.

Batnaſque. Dio LXVIII, pag. 781. Βάτνας. Malè interpres Latinus vertit, *captis Batanis*. Trans Tigrin fuere Batana. Batnæ autem, urbs Meſopotamiæ, nunc *Serug*.

Parthicus appellatus eſt. Dio, ibid. Tum frequens fuit in nummis *Parthici* cognomen. Sit ſatis unum ex argento appellaſſe, qui fuit in Muſeo

Collegii Ludovici Magni, IMP. CAES. NER. TRAIANO OPTIMO AVG. GER. DAC. caput laureatum Trajani. In adverſâ parte, PARTHICO P. M. TR. P. COS. VI. P. P. S P Q R. Dea ſtat cum haſtâ, dextrâ radium tenet, quo orbem terrarum ad pedes poſitum oſtendit. PROVID. Id eſt *Providentia* Cæſaris.

Lætum magis. Dio, ibid.

Dacia et Pannonia. In utrâque provinciâ
ſunt adhuc uberrimæ fodinæ. A. U. C.
Quod fuit monetæ. Dio LXVIII, pag. 777. 868.
Huc quoque pertinet nummus ex ære minimo, J. C.
qui fuit in Muſeo Collegii Ludovici Magni, 115.
IMP. TRAIANO AVG. GER. DAC. P. M. TR. P. COS. VI. P. P. caput laureatum Trajani. In adverſâ parte, METALLI VLPIANI PANN. Id eſt, *Pannonici*. Dea Moneta, cum librâ & cornu copiæ. Inſignes autem ſunt tres baſes, Romæ ad S. Clementem effoſæ anno J. C. 1585.

HERCVLI AVG

SACR

FELIX AVG. LIB. OPTIO ET

EXACTOR AVRI ARG. AERIS

ITEM SIGNAT. SVPPOSTORES

MALLIATORES MONETAE CAESARIS. N̄.

SIGNATORES SVPPOSTORES MALLIATORES

PVDENS LIB. SATYRVS LIB. GORGIAS LIB.

Cetera nomina omiſerim, quæ vide apud Gruterum, *Inſcript. Antiq.* p. 170. In fine ſcriptum:

D. V. K. FEB. D. S. D. D.

L. VIPSTANIO MESSALLA. M. VERGILIANO PEDONE COS.

A. U. C. 868. J. C. 115.

In alterâ baſi,

FORTVNAE AVG.
SACR
OFFICINATORES MONETAE
AVRARIAE ARGENTARIAE
CAESAR. N.
FELIX LIB. OPTIO ET EXACTOR
AVRI ARGENTI AERIS
VRBANVS LIB. OPTIO
LACHES LIB. OFF
LYSIMACHVS LIB. ITEM
OPTATVS LIB. IT.
STOLVS LIB. IT.

Cetera nomina vide apud Gruterum, pag. 74. Sed multa in hac Inſcriptione deſcribendâ peccavit, quæ ex Mſſ. Sirmondi ſchedis emendavi. Et ne ulla ſit difficultas, adverte : Laches lib. off. id eſt, *Laches libertus officinator*. Lyſimachus libertus item, id eſt, *officinator*; & ſic de ceteris.

In fine,

D. S. D. D. DEDICAT. V. KAL. FEBR.
L. VIPSTANIO MESSALLA M. VERGILIANO PEDONE COS.

In tertiâ baſi,

APOLLINI AVG. SAC.
FELIX AVG. LIB. OPTIO ET EXACTOR
AVRI. ARGENTI. ET AERIS

Quartam baſim Victoriæ inſcriptam, ſed mutilam, videre eſt apud eruditum Muratori, Inſcript. Antiq. pag. 319, num. 2.

Parthamaſiride occiſo. Corruptè Eutropius, libr. VIII, *Pharnace Syrio occiſo.* A. U. C. 868. J. C. 115.

Armenia & Meſopotamia. Breviter Eutropius, libr. VIII. *Armeniam, quam occupaverant Parthi, recepit.* At egregius, & hac in re præſtantiſſimus eſt nummus ex ære magno, qui fuit in Muſeo Collegii Ludovici Magni, IMP. CAES. NER. TRAIANO OPTIMO AVG. GER. DAC. PARTHICO P. M. TR. P. COS. VI. P. P. caput Trajani laureatum. ARMENIA ET MESOPOTAMIA IN POTESTATEM P. R. REDACTAE S. C. Stat Imperator paludatus, dextrâ haſtam, ſiniſtrâ ſcipionem Imperatorium tenet, inter amnes duos humi jacentes, Tigrin & Euphratem, intermediamque provinciam, jacentem quoque, & manus poſt terga revinctam, cui in capite tiara Armena eſt.

Capta eſt Parthia. In aureo nummo Cimelii Regii, IMP. CAES. NER. TRAIAN. OPTIM. AVG. GER. DAC. PARTHICO. caput Trajani laureatum. In adversâ parte, P. M. TR. P. COS. VI. P. P. SPQR. Tropæum cum captivis. Infrà, PARTHIA CAPTA.

Cardueni. Rufus Feſtus, in Breviario. Nunc *le Kurdiſtan.* A Plinio V, 15, appellantur *Cordueni.*

Medi, Mardique. Corruptè Eutropius, libr. VIII. *Marchomedos occupavit.* Medi, nunc *l'Aderbigian*, Mardi, nunc *Deilem*, mari Caſpio proximi.

In fidem accepti. Eutropius, libr. VIII. Idem habet Caſſiodorus in Chronico; ſed perperam id retulit ſub conſulibus Commodo & Cereali.

Viſi ſunt tres reges. Quâ de re cuſus nummus ex ære magno, qui fuit in Muſeo Collegii Ludovici Magni, IMP. CAES. NER. TRAIANO OPTIMO AVG. GER. DAC. PARTHICO P. M. TR. P. COS. VI. P. P. caput laureatum Trajani. In adversâ parte, REGNA ADSIGNATA. Trajanus in tribunali ſedet

A. U. C. 868. J. C. 115.

laureatus, cui adſtant Romani duo. Ante tribunal ſtant tres reges, quibus regna a Trajano adſignantur. Infrà sc. Qui ſint tres illi reges, quibus adſignata regna, haud ita compertum eſt. Julianum quidem Apſilis regem a Trajano eſſe datum memorat Arrianus, in Periplo Ponti Euxini, p. 12. Rex quoque Albanis datus, Eutrop. libr. VIII.

A. d. decimum Kal. Januarias. Die 23 Decembris. Joannes Malela ſcripſit diem 13, feriâ primâ. Certè emendandum die 23. Hoc enim anno dies 23 erat feria prima: ac dies 13 erat feria quinta. Horrendum illum terræ motum fusè narrat Dio LXVIII, pag. 781, 782 & 783.

Multæque urbes. Dio LXVIII, pag. 781.

A. U. C. 869. J. C. 116.

Dissolvi possent. Dio LXVIII, p. 783.

Gordyæos montes. Dio, ibid. Ii montes nomen fecere regioni, quam appellamus *le Kurdiſtan.*

Adiabenen. Trans Tigrin Adiabene, nunc *la partie Occidentale du Kurdiſtan.*

Adenyſtris. Dio LXVIII, pag. 781. Quem locum occupaverit hoc caſtellum, incertum eſt.

Ninon. Loco, in quo fuit urbs Ninus, aut Ninive, manet nomen *Nino*, ex adverſo urbis *Moſul.*

Gaugamela. Vicus fuit Aſſyriæ, Darii clade nobiliſſimus, ſexcentis ferme ſtadiis, ab Arbelis, nunc *Erbil*, diſſitus. Penes tamen Arbela manſit victoriæ nomen, quòd antè ignotus vicus Gaugamela, clarius verò oppidum Arbela.

Babylonem ventum. Dio LXVIII, pag. 783. Urbis omnium antiquiſſimæ manent adhuc rudera, locoque nomen *Babil*, ad Euphratem.

Inviſit aggerem. Suidas in verbo Χῶμα. Ille agger poſt murum Babylonis fuit.

Lacum bituminis. Dio LXVIII, pag. 783. Lacum illum R. P. Emmanuel a Sancto Alberto,

ex ordine Carmelitarum diſcalceatorum, ante annum 1742 adiit. Lacus eſt cis Tigrim, fluvioque proximus: diſtat ab urbe *Bagdad* tredecim dierum itinere: ejus ambitus eſt duorum circiter millium paſſuum. Plenus eſt bitumine, quod ardore Solis liqueſcit, noctu ſpiſſeſcit. Fons, unde erumpit, ebullire videtur. Mirum quanta vis aquaticorum animalium, dum immergunt, agglutinetur, ita ut numquam poſſit ſe expedire. Fertur leones, canes, aliaſque feras, quæ prædâ trahuntur, capi. Id bitumen in navium aliorumque operum uſus adhuc impenditur. *Voyage Mſ. du P. Emmanuel de S. Albert d'Alep en Perſe.*

A. U. C. 869. J. C. 116.

Ferruminati. Plin. XXXV, 15. Suidas quoque in verbo Ἀδιαζηνὴ, ait hoc bitumen tantam firmitatem ædificiis afferre, ut cum coctis lateribus parviſque lapillis commixtum, quovis ferro validius evadat.

Specumque halitûs tam peſtilentis. Dio LXVIII, pag. 783. Suidas, ibid. Nec mirum cùm his in regionibus terræ & aquæ ſulphureis aliiſque diris vaporibus inficiantur, teſte P. Emmanuele a S. Alberto, quem ſuprà laudavi.

Ponte jungeret. Dio LXVIII, pag. 784.

Seleuciâ. Cis Tigrim eſt Seleucia, nunc *Al-Modaïn*; de quâ dictum eſt ſuprà Annal. VI, 42.

Cteſiphontem occupat. Cteſiphon fuit trans Tigrim ferme ex adverſo Seleuciæ. Unde utrique loco nomen *Al-Modaïn*, id eſt duæ urbes. Propriè tamen Cteſiphonti nomen nunc eſt *Soliman Pak.* Tunc Parthici regni caput erat Cteſiphon.

Aureaque Arſacidarum ſella. Spartianus in Hadrian. cap. 13. Manent adhuc inter Cteſiphontis ruinas veteris ædificii rudera, quibus nomen eſt *Takt-Kezra*, id eſt ſolium Choſrois. Quam magnifica fuerit Arſacidarum ſella æſtimare poſſumus ex Turcici Imperatoris ſolio, aureis columnis

ſuffulto, & ex Mogolico ſolio, quod hac noſtrâ
A. U. C. ætate Thamas-Kouli-Kan rapuit. Inde non mirum,
869. ſi Parthi ſellam illam ab Hadriano repetiere, &
J. C. ſi poſtea inter bella de eâ ſit actum.
116. *Imperator conſalutatus eſt.* Dio LXVIII, pag. 784. Tunc cuſus videtur nummus ex ære magno, qui fuit in Muſeo Collegii Ludovici Magni. IMP. CAES. NER. TRAIANO OPTIMO AVG. GER. DAC. PARTHICO P. M. TR. P. COS. VI. P. P. caput laureatum Trajani. In adversâ parte, Trajanus cohortes alloquitur. Infrà IMPERATOR VIII. SC.

Suſam cepit. Auctor Dialogi Φιλοπάτριδος apud Lucianum, pag. 1128. Suſa, a Tithono, Memnonis patre, ædificata, iterum a Dario Hyſtaſpis filio condita, nunc appellatur *Suſter.*

Triumphos, quotquot vellet, ageret. Dio LXVIII, pag. 784.

Perſicum ſinum. Hodieque, *le Golfe Perſique.*

Mare Rubrum. Dio LXVIII, pag. 784. Mare Rubrum, nunc *la Mer des Indes.*

Quinquaginta erant naves Suidas in verbis Ναῦς & Ἀκροστόλια, ex Arriano.

Alligatam trahebant. Sic & nos trahimus naves; quod dicimus, *remorquer les vaiſſeaux.*

Nicomedea. Nicomedia, urbs Bithyniæ, nunc *Is Nikmid.*

Vel Ægyptiaca. Quantæ eſſent Ægyptiacæ naves æſtimare poſſumus ex Mſ. Vindobonenſi codice, qui ſub Auguſto Cæſare memorat Alexandrinam navem, quæ, præter frumentum aliaſque merces, attulit vectores MCC, & obeliſcum, cum baſe, altum pedes LXXXVII. Vide in priore Taciti editione Notas & Emendationes ad Dialog. de Orat. cap. 18.

Ad Meſenen. Dio LXVIII, pag. 784. Meſene, inſula inter duos Tigris alveos comprehenſa, nunc *Digel;* de quâ vide Plinium VI, 27.

Æſtuque maris. Vadoſa hæc ora, & reciproco mari infeſta. A. U. C.

Characem. Dio LXVIII, pag. 784, oppidum illud vocat τὸν Χάρακα τὸν Σπασίνȣ. Fuit Charax inter oppida *Haſar* & *Heſn Modhi.* 869. J. C. 116.

Paſitigri. Tigris, *ubi remeavere aquæ* duorum alveorum, quos modò memoravimus, *Paſitigris appellatur.* Nec Tigris tantùm; ſed Choaſpes, Euphrateſque longo tempore ab accolis agros rigantibus præcluſus, Paſitigri deferuntur in mare. Plin. VI, 27.

Oceanum ingreditur. Dio LXVIII, pag. 784. Oceanum intellige mare Rubrum, *la Mer des Indes.*

Indiam peterem. Dio, ibid. Spurius quidem eſt & antiquariis ignotus nummus, quem ex Occone, viro ſubleſtæ fidei, inter Trajani nummos retulit Mediobarbus, in quo legitur INDIA PROPR. Id eſt *India, provincia populi Romani.* Conſiliis tamen vaſtandæ Indiæ non abſtinuit Trajanus, cùm, teſte Eutropio libr. VIII, *in mari Rubro claſſem* inſtituerit, *ut per eam Indiæ fines vaſtaret.*

Progreſſurum. Dio, ibid.

Audit Trajanus. Trajanus, cùm hæc audiit, jam revehebatur. Dio, ibid.

Plebis urbanæ ſexcentis millibus. Plin. VI, 26. Inde intelligere eſt quantæ eſſent Orientis urbes. Et cùm tanta eſſet Seleucia, Cteſiphontis tamen vicinitate exhauriebatur. Quid ergo miramur in tantâ locorum longinquitate plebis multitudinem quæ Lutetiam & Londinum implet, dum duæ urbes, Seleucia & Cteſiphon, uno Tigri fluvio diſcretæ multo plus continuere. Apud Sinas adhuc videre eſt illam multitudinem, quâ Oriens olim inclaruit.

Stabat Parthamaſpates. Dio LXVIII, p. 785.

A. U. C. 869. J. C. 116.

Illum exhibet nummus ex ære magno, qui fuit in Muſeo Collegii Ludovici Magni, IMP. CAES. NER. TRAIANO OPTIMO AVG. GER. DAC. PARTHICO P. M. TR. P. COS. VI. P. P. caput laureatum Trajani. In adverſâ parte, REX PARTHIS DATVS. Imperator in ſuggeſto ſedens, adſtante præfecto prætoriarum cohortium, per præconem infra ſtantem, declarat regem Parthorum eum, qui ante ſuggeſtum in genu procumbit.

Tigris Romanæ dominationis terminus. Rufus Feſtus, in Breviario.

Judæorum gens. Dio LXVIII, pag. 786. Euſebius Hiſt. Eccleſ. IV, 2.

Funeſta diraque. Quas vaticinationes videre eſt in Dialogo, cui nomen eſt Φιλοπάτριδι, apud Lucianum, pag. 1127.

Cyrenaïcam provinciam. Ægypto proxima fuit Cyrenaïca, Occidentem versùs; ita dicta ab urbe Cyrene, nunc *Curin.*

Urbem Salamina. Salamis, urbs Cypri clariſſima poſtea dicta Conſtantia, unde loco adhuc nomen *Coſtanza.*

Dictus eſt Ætetus. Phlegon, *de Rebus mirabilibus*, cap. 9, ſe oculatum teſtem profitetur. Quantùm Romani delectarentur hermaphroditis teſtantur ſtatuæ, quæ adhuc exſtant, & auctor Dialogi Φιλοπάτριδος apud Lucianum, pag. 1127.

A. U. C. 870. J. C. 117.

Mensem Mesori. Auctor Dialogi, modò laudati apud Lucianum, pag. 1126. Hæc quidem oracula & apud Chriſtianos ſerpebant. Nec mirum, & excuſatione dignum. Quantò magis pii erant & miſeri, tantò magis in credulitatem proni.

Memoravi. Sub anno ſuperiore.

Triumphos acturum. Dio LXVIII, pag. 784.

Arcum quoque. Dio, ibid. Exſtant adhuc Romæ egregia hujus arcûs monimenta, quæ nunc ſpec-

tantur in arcu Conſtantini. Inter viros, qui in bello Parthico inclaruere, inſignis exſtat memoria A. U. C.
Cn. Plætorii, quam quidem videre eſt apud Gru- 870.
terum, pag. 1096, num. 6, ſed in multis mancam J. C.
& corruptam. Ideo juvat eam emendatè ex ipſis 117.
Mſſ. Sirmondi ſchedis deſcribere.

CN. MARCIO
CN. F. GAL.
PLAETORIO CELERI
QVAEST. II.VIR. 7. LEG. VII.
GEMIN. 7. LEG. XVIII. FIRM.
DONIS DONATO A DIVO
TRAIANO IN BELLO PARTHIC
CORONA MVRALI TORQVIBVS
ARMILLIS PHALERIS. 7. LEG. II
AN. 7 LEG. XIIII. GEM. MART. VICTR.
7. LEG. VII. CIPI. 7. LEG. I. ADI. P. F. P. P. LEG.
EIVSD. PRAEPOSITO NVMEROR.
TENDENTIVM IN PONTO AB
SARO TRIB. COH. II. VIG.
PATRONO COL.
D. D.

Obſerva Plætorium fuiſſe e tribu Galeriâ: duoſque errores inter deſcribendum irrepſiſſe: Pro LEG. II. AN. legendum, LEG II AVG; & pro LEG. VII. CIPI. corrigendum LEG. VII. CL. P. F. id eſt *legionis ſeptimæ Claudianæ piæ felicis.*

Atræ. Manet loco nomen *Harder.* De hac urbe, quam Severus Imperator poſtea incaſſum obſedit. Vide Herodianum III, 9.

At portentis. Dio LXVIII, pag. 785.

Venenum. Dio LXVIII, pag. 786.

Certo ſucceſſore. Spartianus in Hadrian. cap. 4.

A. U. C. *Neratium Priſcum.* De quo dictum ſuprà ad
870. annum U. C. DCCCLXV. Vide & Spartianum in
J. C. in Hadriano, cap. 4.
117. *Luſium Quietum.* Dacicis Parthicisque bellis ſæpe nobis memoratum. Quidam addunt Servianum a Trajano dignum imperio fuiſſe judicatum. Sed perperam, & ex corrupto Dionis loco, id volunt; ut egregiè demonſtravit eruditus Reimarus in Notis ad Dionem LXIX, pag. 795.

Ad ſenatum oratione. Spartianus in Hadriano, cap. 4.

Optimi Principis filius. Trajanus adoptione filius Nervæ Principis optimi.

Ea immiſcuerit. Dio LXVIII, pag. 772.

Indulgere vino. Dio, ibid. Victor, de Cæſaribus & in Epitome.

Vinolentiæ adſueviſſet. Spartianus in Hadrian. cap. 3.

Libertos delicatoſque. Spartian. in Hadrian. cap. 4.

In Syriâ præficeretur. Dio LXVIII, pag. 786. Spartianus, ibid.

Profluvioque ſanguinis. Dio LXVIII, pag. 786.

Seleuciâ. Seleuciam Iſauriæ appellavit Eutropius libr. VIII, more ſuæ ætatis, quæ partem hanc Ciliciæ contribuebat. Seleucia urbs erat Ciliciæ aſperæ ad Calycadnum ſita, nunc *Selefkeh.*

Selinuntem. Dio LXVIII, pag. 786. Selinus, urbs maritima Ciliciæ, nunc *Selenti.*

Adoptionem Hadriani. Spartianus in Hadrian, cap. 4.

Quinto Idus Auguſti. Die 9 Auguſti. Spartianus, ibid.

Plotinæ manu. Dio LXIX, pag. 788.

A. d. tertium Idus. Die 11 Auguſti.

Sexageſimo ſecundo. Secundo & quadrageſimo

ætatis anno imperare cœperat. Dio LXVIII, pag. 772. Selinunti, quà in urbe Trajanus obiit, is honor habitus eſt, ut poſtea appellata ſit Trajanopolis. Dio LXVIII, pag. 786. Confectus, ut videtur mærore amiſſi domini optimi, Selinunte pridie Idus Auguſti occubuit M. Ulpius Phædimus, Trajani libertus. Inſcriptionem vide apud Gruterum pag. 578, vel apud Fabretti, de Columnâ Trajani, pag. 185.

A. U. C. 870. J. C. 117.

Obviàm proceſſit Hadrianus. Selinunte Seleuciam ad mare, Pieriam quoque dictam, nunc *Suvedia*, ubi naves erant Romanæ, vectæ ſunt Trajani reliquiæ. Antiochià obviàm proceſſit Hadrianus.

Antiochiam regreſſus eſt. Spartianus in Hadrian. cap. 5. Antiochia, nunc *Antakia*, caput Syriæ.

Triſtes Germanici reliquias. Vide ſuprà Annal. III, 1.

Cæſarum optimum. Germanicus exſtinctus eſt Antiochiæ, Trajanus Selinunte.

Ejus cineres triumphali. Victor in Epitome. Dio LXIX, pag. 788.

Hadriani literis. Spartianus in Hadrian. cap. 6.

Cæleſtes honores. Tum cuſus nummus aureus e Cimelio Regio, DIVO TRAIANO PART. H. AVG. PATRI. Id eſt, *divo Trajano Parthico Hadriani Auguſti patri.* Caput laureatum Trajani. In adverſâ parte, Phœnix, radiato capite, inſiſtit ramo cinnamomi.

Ludi Parthici. Dio LXIX, pag. 788. Ludi illi celebrabantur die 18 Septembris, ut accipimus ex veteri Kalendario Herwartiano: XIV KAL. OCTOBRIS N. TRAIANI. TRIVMPHALES. CMXXIIII. Id eſt *Natalis Trajani*, ludi *triumphales*, *circenſes miſſus viginti quatuor.* Immo in veteri Kalendario apud Lambecium, Bibliothec. Vindobon. Tom. IV, pag. 277, ſcriptum CMXLVIII. Id eſt Circenſes

miſſus quadraginta quatuor : nempe 24 ob nata-
A. U. C. lem, & 24 ob ludos triumphales. Videntur per
870. duos dies celebrati. Idem enim Kalendarium
J. C. Herwartianum habet, XII KAL. OCTOBRIS LVDI
117. TRIVMPHALES.

Hadriani in Urbem adventus. Hadrianus, *præpoſito Syriæ Catilio Severo, per Illyricum Romam venit.* Spartianus in Hadrian. cap. 6.

A patre meritos. Ob adoptionem, Hadrianus Trajani filius dictus eſt.

Trajani imaginem. Spartianus in Hadriano, cap. 6.

Eamque columnæ. Victor in Epitome.

Balſama & crocum. Spartianus in Hadrian. cap. 19.

Creſcantque honores Principis optimi. Crevere hactenus; optimorumque Principum laudi datum, ut Trajano ſimiles dicerentur.

INSCRIPTIO

TABULÆ TRAJANÆ EX ÆRE,

Pro pueris puellis Ulpianis Alimentariis

REIPUBLICÆ VELEIATUM.

INSCRIPTIONEM illam, rerum novitate & utilitate multiplicique eruditione inſigniſſimam, quam, ſuprà pag. 396, me hìc repræſentaturum eſſe promiſi, proponam, &, quantùm ſatis eſt, explanabo. Sequar autem accuratiſſimum exemplar, quod explicatione ſuâ illuſtravit eruditus Muratori, & edidit Cl. Gori, *Symbolæ litterariæ opuſcula varia*, Tom. V, pag. 33. Præter inſignem Trajani liberalitatem, multa eruditis viris offeret, qui in eâ deprehendent formam aliquam Romani censûs, cùm quiſque bona ſua profiteretur. Initia quidem Tabulæ majoribus litteris deſcribam, reliqua minoribus, ne nimis turgeat pagina.

Hic autem titulus ſuper ſeptem columnas tabulæ æneæ excurrit :

I. OBLIGATIO. PRAEDIORVM. OB. H-S. DECIENS. QVADRAGINTA. QVATTVOR. MILIA. VT. EX. INDVLGENTIA. OPTIMI. MAXIMIQVE. PRINCIPIS. IMP. CAES. NERVAE TRAIANI. AVG. GERMANICI. DACICI. PVERI. PVELLAEQVE. ALIMENTA. ACCIPIANT. LEGITIMI. N. CCXLV. IN. SINGVLOS. H-S. XVI. N. F. H-S. $\overline{\text{XLVII}}$. XL. N. LEGITIMAE. N. XXXIV. SING. H-S. XII. N. F. H-S. IV. DCCCXCVI. SPVRIVS. I. H-S. CXLIV. SPVRIA. I.

H-S. CXX. SVMMA H-S. $\overline{LII}$ CC. QVAE. FIT. VSVRA ⁖ SORTIS. SVPRA. SCRIBTAE.

Ut cuivis facile ſit hanc Inſcriptionem curſim & ſine remorâ legere, ſufficit unum alterumve ejus numerum illuſtrare & explicare : tunc nulla ſupererit difficultas. Sic autem legendus eſt titulus.

Obligatio prædiorum ob ſeſtertiûm decies quadraginta quatuor millia, Gallicæ monetæ libras 202,090, *ut ex indulgentiâ optimi maximique Principis Imperatoris Cæſaris Nervæ Trajani Auguſti, Germanici, Dacici, pueri puellæque alimenta accipiant. Legitimi numero* 245, *in ſingulos* accipiant *ſeſtertios* 16 *numero*, Gallicæ monetæ menſtruas libras 3, cum aſſibus 2, *faciunt ſeſtertiûm* 47,040, Gallicæ monetæ annuas libras 9144, cum aſſibus 6. *Legitimæ numero* 34, *ſingulæ* accipiant *ſeſtertios* 12 *numero*, Gallicæ monetæ menſtruas libras 2, cum aſſibus 2, *faciunt ſeſtertiûm* 4896, Gallicæ monetæ annuas libras 942, cum aſſibus 6. *Spurius I* accipiat *ſeſtertios* 144, Gallicæ monetæ annuas libras 27, cum aſſibus 12. *Spuria I* accipiat *ſeſtertios* 120, Gallicæ monetæ annuas libras 23, cum aſſibus 6. *Summa* eſt *ſeſtertiûm* 52,200, Gallicæ monetæ librarum 10,154, *quæ ſit uſura quincunx*, cinq pour cent, *ſortis ſuprà ſcriptæ*. Nempe ſeſtertiûm decies quadraginta quatuor millia eſt ſors ſuprà ſcripta.

Columna prima.

2. C. VOLVMNIVS. MEMOR. ET. VOLVMNIA. Alce per Volum. Diadumenum. libertum ſuum. profeſſi ſunt fundum Quintiacum. Aurelianum. collem. Mulcatem. cum ſilvis. qui eſt in Veleiate pago Ambitrebio. ad finibus. M. Mommeio. Perſico. Satrio. Severo. & Pop. H-S. $\overline{CVIII}$. acci-

pere debet H-S. VIIIDCLXXXXII. N. & fundum. S. S. obligare.

Alterum hunc numerum ſic lege. *Caius Volumnius Memor & Volumnia Alce per Volumnium Diadumenum libertum ſuum profeſſi ſunt fundum Quintiacum Aurelianum, collem Muletatem cum ſilvis, qui eſt in Veleiate pago Ambitrebio, adfinibus* (Gallicè dicimus *tenants & aboutiſſants*) *Marco Mommeio Perſico, Satrio Severo, & populo* (populum Gallicè dicimus *la commune*) *ſeſtertiûm* 108,000, Gallicæ monetæ librarum 21,009, *accipere debet ſeſtertiûm* 8692 *numero*, Gallicæ monetæ libras 1,690, *& fundum ſuprà ſcriptum obligare.*

3. M. Virius. Nepos. profeſſus eſt prædia ruſtica deducto vectigali H-S CCCXDXXXXV N. accipere. debet H-S XXVCCCLIII N. et. obligare fundum. Planianum. qui eſt in Veleiate pago Junonio. ad finibus Priſco. Palameno. &. Velleio. Severo. &. pop. quem profeſſus eſt H-S XIIII &. fundum Suigianum. cum. caſis III. pago. S. S. ad. fine. C. Calidio & Velleio. Proculo &. pop. quem. profeſſus. eſt H-S. XX. & fundum Petronianum. pago. & ad f. S. S. quem profeſſus eſt H-S IIII & fundum Manlianum Hoſtilianum cum caſa pago S. S. ad f Cœlio Vero & Bæbio Vero & pop. quem profeſſus eſt H-S XI in H-S IIICCCLIII. N. item fundum Manlianum. Storacianum. Calpurnianum pago S. S. ad f. Ulvis Stolicinis. fratribus. & Vettis. fratribus quem. profeſſus. eſt. H-S XX & fund. Munatianum. Attianum. cum. caſis. III. pago S. S. ad f. Valerio Aduleſcente. & Bæbio. Vero &. pop. quem. profeſſus. eſt. H-S XXVIII. &. fundum Munatianum Attianum. cum caſis. pago. S. S. ad f. Nævis fratribus &. Syllælis. fratribus. quem profeſſus eſt H-S XIII. in H-S V. item fund. Arſuniacum. cum caſis. pro. parte

dimidia. &. tertia. &. duodecima. pago. s. s. ad f. Cœlis. fratribus. &. pop. quem. profeſſus. eſt H-S XXCIIIICCCXXXIII. N. in H-S VI. Item. fundum Propertianum. pago. s. s. cum. caſa ad f. Atilio. Palameno. &. Aiaſis. fratribus. &. pop. quem. profeſſus. eſt. H-S XXICCCCX. N. & fundum. Meſſianum Allelianum. pro. parte. quarta. qui eſt in Veleiate. pago. Domitio. ad f. Volumnio. Creſcente. & Novellis frat. & pop. quem. profeſſus. eſt. XIIII. & fundum Licinianum. Verianum. pro. parte. dimidia. qui eſt. in Veleiate. pago. Junonio ad. f. Palameno. Priſco & Pullieno. Priſco. quem. profeſſus. eſt H-S VIIDC. N. in H-S III. Item fund. ſive. ſaltus. Narianos. Catuſanianos. pro. parte. dimidia. &. III. qui. ſunt. in Veleiate. pago. Junonio. ad. f. C. Cœlio. Vero. &. Dellio. Proculo. quos. profeſſus. eſt H-S LXIIII. in. H-S IIII. Item fundum Munatianum. Præſtanum. Vibianum. Vaculeianum. pago. s. s. ad f. Stonicelis fratribus. &. pop. quem. profeſſus eſt H-S XIIII & fund Cornelianum. Colacterianum. Flaccelianum. cum colonia Munatiana Arteſigia pro. parte dimidia. & coloniam Vettianam Cornelianam. pro parte. quarta pago s. s. ad f. Cœlio. Vero. &. Catunio Pupilio &. pop. quem profeſſus eſt H-S XXVI CCC. N. Item fund Accilianum. Albonianum. Caninianum. pro part dimidia. pago s. s. ad f. Dellio Proculo. & Æbutis. frat. & pop. quem profeſſus eſt H-S. X CDXXXII. N. in H-S IIII.

Tertium quoque hunc numerum haud inutile erit explanare, cùm quædam fortè non ita omnibus comperta & pro ſequentibus numeris in exemplum profutura contineat. *Marcus Virius Nepos profeſſus eſt prædia ruſtica, deducto vectigali, ſeſtertiûm* 310,545 *numero*, Gallicæ monetæ librarum 60,310, *accipere debet ſeſtertiûm* 25,353 *numero*, Gallicæ monetæ libras 1,690; *& obligare fundum*

fundum Planianum qui eſt in Veleiate pago Junonio, adſinibus Priſco Palameno, & Velleio Severo, & populo, quem profeſſus eſt ſeſtertiûm 14,000; *& fundum Suignianum cum caſis tribus, pago ſuprà ſcripto, adſine Caio Calidio, & Velleio Proculo & populo, quem profeſſus eſt ſeſtertiûm* 20,000; *& fundum Petronianum pago & adfinibus ſuprà ſcriptis, quem profeſſus eſt ſeſtertium* 4,000; *& fundum Manlianum Hoſtilianum cum caſâ, pago ſuprà ſcripto, adfinibus Cœlio Vero & Bæbio Vero & populo, quem profeſſus eſt ſeſtertiûm* 11,000 *in ſeſtertiûm* 3,353 *numero* (nempe Virius profeſſus eſt fundum Manlianum Hoſtilianum in ſeſtertiûm 11,000, *Gallicæ monetæ libras* 2,139, ſed illum obligavit tantùm in ſeſtertiûm 3,353, Gallicæ monetæ libras 652); *item fundum Manlianum, Storacianum, Calpurnianum, pago ſuprà ſcripto, adfinibus Ulvis Stolicinis fratribus, & Vettiis fratribus, quem profeſſus eſt ſeſtertiûm* 20,000; *& fundum Munatianum Attianum cum caſis tribus, pago ſuprà ſcripto, adfinibus Valerio Adoleſcente & Bæbio Vero & populo, quem profeſſus eſt ſeſtertiûm* 28,000; *& fundum Munatianum Attianum, cum caſis, pago ſuprà ſcripto, adfinibus Næviis fratribus, & Sillælis fratribus, quem profeſſus eſt ſeſtertiûm* 13,000, *in ſeſtertiûm* 5,000: *item fundum Arſuniacum cum caſis, pro parte dimidiâ, & tertiâ, & duodecimâ* (Gallicè dicimus *pour une moitié, pour un tiers & pour un douzieme*), *pago ſuprà ſcripto, adfinibus Cœliis fratribus, & populo, quem profeſſus eſt ſeſtertiûm* 84,333 *numero in ſeſtertiûm* 6,000: *item fundum Propertianum, pago ſuprà ſcripto, cum caſâ, adfinibus Atilio Palameno, & Aiaſis fratribus, & populo, quem profeſſus eſt ſeſtertiûm* 21,410 *numero; & fundum Meſſianum Allelianum, pro parte quartâ, qui eſt in Veleiate pago Domitio,*

adfinibus Volumnio Creſcente, & Novellis fratribus, & populo, quem profeſſus eſt ſeſtertiûm 14,000; & fundum Licinianum, Verianum, pro parte dimidiâ, qui eſt in Veleiate pago Junonio, adfinibus Palameno Priſco, & Pullieno Priſco, quem profeſſus eſt ſeſtertiûm 7,600 numero, in ſeſtertiûm 3,000: item fundum, ſive ſaltus Narianos, Catuſanianos, pro parte dimidiâ, & tertiâ, qui ſunt in Veleiate pago Junonio, adfinibus Caio Cœlio Vero & Dellio Proculo, quos profeſſus eſt ſeſtertiûm 64,000, in ſeſtertiûm 4,000: item fundum Munatianum, Præſtanum, Vibianum, Vaculeianum, pago ſuprà ſcripto, adfinibus Stonicelis fratribus & populo, quem profeſſus eſt ſeſtertiûm 14,000; & fundum Cornelianum, Colacterianum, Flacceliacum cum coloniâ Munatianâ Arteſigiâ pro parte dimidiâ, & coloniam Vettianam, Cornelianam, pro parte quartâ, pago ſuprà ſcripto, adfinibus Cœlio Vero, & Catunio Pupilio, & populo, quem profeſſus eſt ſeſtertiûm 26,300 numero: item fundum Accilianum, Albonianum, Caninianum, pro parte dimidiâ, pago ſuprà ſcripto, adfinibus Dellio Proculo, & Æbutis fratribus, & populo, quem profeſſus eſt ſeſtertiûm 10,432, in ſeſtertiûm 4,000.

4. T. Nævius. Verus. per Nævium Nepotem. f. profeſſus eſt prædia ruſtica deducto vectigali H-S $\overline{\text{LXXVII}}$ CXCII. accipere debet H. S $\overline{\text{VI}}$ CXCVII N. & obligare colonias III in Veleiate pag. Bagienno vico Ivanelio ad f C. Nævio. &. M. Appio. & pop. quas. profeſſus eſt H-S $\overline{\text{X}}$ & coloniam. pago. s. s. vico Nitelio. ad f. Licinio. Catone. &. populo quem profeſſus eſt. H-S $\overline{\text{IX}}$. &. fundum. Ebureliam. cum ſilvis. p. p. quarta in Veleiate. pag. Domitio. ad f. Sulpicia. Priſcilla & pop. quem. profeſſus eſt. H-S. $\overline{\text{XIII}}$DCCCXXIX. N. &. fundum Meſſianum. pago. s. s. ad f. Apthoro. & C. Vo-

lumnio. & pop. quem. profeſſus. eſt. H-S $\overline{XI}$. in H-S. $\overline{III}$. N. Item fund. Ivanelium. qui. eſt. in Veleiate. pag. Bagienno. ad f. Nævio Firmo. & Appio Vero. & Virio. Firmo & pop. quem. profeſſus. eſt. H-S. LXX. in H-S $\overline{III}$CLXXXXVII. N. (*Nævius Verus profeſſus eſt prædia ruſtica* H-S $\overline{LXXVII}$ CXCII, *Gallicæ monetæ librarum* 25,016. *Accepit* H-S $\overline{VI}$ CXCVII, *Gallicæ monetæ libras* 1,195).

5. C. Valerius. Verus. profeſſus eſt. ſuo. nomine. &. T. Valeri. fratris. ſui. &. P. Valeri. Ligurini. prædia. ruſtica. H-S C . . . IICD. N. (*corrigendum, ut patet ex ſingulis ſummis*, H-S $\overline{CCXXIII}$ DC. N.) Accipere debent. H-S $\overline{XII}$CCXXXIII. N. &. obligare fundos. Terentianos. &. Malapacios. qui. ſunt. in Veleiate. pag. Statiello. ad f. re. p. Lucenſium. &. Licinio. Ruparcellio. &. pop. quos. profeſſus. eſt. H-S LIIID. N. (*legendum* $\overline{LIII}$ D. N.) in H-S $\overline{V}$. Item. fund. Ibittam pag. & ad f. s. s. quem profeſſus eſt H-S $\overline{XX}$ DIII. N. Item. fundum. Croſſiliacum. pag. &. ad f. s. s. quem profeſſus eſt H-S $\overline{II}$C. N. in H-S $\overline{II}$. Item fund. Buelabras. & Juſculuatum. pro. parte. dimid. qui ſunt. in Veleiate. pag. Salutare. ad. f. M. Vario. &. Cœlio. Pudente. &. pop. quem. profeſſus. eſt. H-S XXX. (*legendum*, H-S $\overline{XXX}$) in H-S. $\overline{II}$CCXXXIII. N. Item. fund. Mettunia. pag. s. s. ad f. rep. Veleiatum. quos. profeſſus eſt H-S $\overline{XXXI}$ DC. N. in H-S $\overline{III}$. (*Valerius profeſſus eſt prædia ruſtica* H-S $\overline{CCXXIII}$ DC, *Gallicæ monetæ librarum* 43,495. *Accepit* H-S $\overline{XII}$CCXXXIII, *Gallicæ monetæ libras* 2,379).

6. M. Antonius. Priſcus. profeſſus. eſt. prædia. ruſtica. H-S $\overline{CCXXLIII}$. XXC. N. (*Corrigendum*, $\overline{CCXXI}$CD. XXC. *Nam ſingulæ ſummæ* 221,488.)... pere. (*Supplendum*, accipere) debet H-S $\overline{XVIII}$. XXVIII. N. &. obligare. fundos II. An....

anum (*ſupple*, Antonianum, ut infrà num. 42.) & Cornelianum. qui. ſunt. in. Veleiate. pag. Albe . . . e (*Supple*, Albenſe, *ut infrà num.* 17 & 22.) vico. Seceniæ. ad f. Antonia. Vera. &. ſe ipſo. quos. profeſſus eſt H-S XXIII in H-S II. Item fundos. II. Albonianos. Vib . . . . . lianos. loco. . s. (*Supplendum*, s. s.) ad f. Aulio. Priſco. & s. s. & fundos. Antonianos II. loco. s. s. ad. f. Antonia. Sabina. & Vera. & popul. quos. profeſſus H-S XVIII. &. Vettucianum. Auctianum. ad. f. Calidio. Proculo. &. pop. loco. s. s. &. fund. Ancarianum. loco s. s. ad. f. Calidio. Priſco. &. Antonia. Vera. &. pop. quos. profeſſus. eſt. pluribus. ſummis. H-S XLIII DCLVIII. N. in H-S IIII. Item. fund. Calidianum. Licinianum. pag. s. s. vico. Blondeliæ. ad. f. Antonio. Sabino. &. Calidio. Priſco. &. fundum. Calidianum. Sarvelianum. Papirianum. loco. s. s. ad. f. Calidis. Vero. &. Proculo. &. pop. &. fundos. Virianos. Calidianos. Salvianos. duos. loco. s. s. ad. f. Antonio. Sabino. &. Calidio. Vibio. quos. pluribus. ſummis. profeſſus eſt H-S XXIII DCCCXXX. N. in XII XXVIII. N. Item. fund. duos. Valianos. Antonianos. Meſſianos. Caturnianos. loco. s. s. ad. f. Virio. Sivero. (*Lege*, Severo, *ut infra.*) & Albio. Secundo. &. C. Cominio. &. pop. quos. profeſſus. H-S XXXII. in H-S III. Item. fund. Baſſilianum Caturnianum. loco. s. s. ad f. Atilio. Firmo. &. pop. It. (*lege*, item) fund. Saccuaſicum. Sextianum. loco. s. s. ad. f. Annis. (*Lege*, Anniis) fratrib. L. &. C. &. fund. Atilianum. cum. ſilvis. communionibus. Annis. frat. & Atilio. Firmo. quos pluribus. ſummis. profeſſus. eſt. H-S XLVI. in. H-S IIII. Item fund. Ennianum. loco. s. s. ſive. pag. Domitio. ad. f. Virio Severo. &. Albio. Secundo. &. pop. quem. profeſſus. eſt. H-S XXXV. in. H-S III.

(*Antonius Priſcus profeſſus eſt prædia ruſtica* H-S $\overline{CCXXI}$ CD. XXC. *Gallicæ monetæ librarum* 43,069. Accepit H-S $\overline{XVIII}$. XXVIII. *Gallicæ monetæ libras* 3,507.)

7. P. Afranius. Apthorus. profeſſus. eſt. prædia. ruſtica. H-S $\overline{CDXXV}$. Accipere. debet. H-S $\overline{XXXIIII}$. CCVI. N. &. obligare ſaltum. Hiluonum. qui. eſt. in Veleiate. pag. Domitio. ad f. Annis. fratribus. &. Volumnio. Creſcente. &. pop. quem. profeſſus. eſt. H-S $\overline{CCLXXV}$. in. H-S $\overline{XXV}$. Item coloniam. Solicelos. pag. s. s. ad f. Sulpicia. Priſca. &. s. s. quem. profeſſus. eſt. H-S $\overline{XXV}$. in. H-S $\overline{II}$. Item. ſaltum. Attilian. pag. s. s. ad. f. Licinio. Catone. &. Antonio. Priſco. &. pop. quem. profeſſus. eſt. H-S $\overline{CXXV}$. in. H-S $\overline{VII}$ CCVI. N. (*Apthorus profeſſus eſt prædia ruſtica* H-S $\overline{CDXXV}$. *Gallicæ monetæ librarum* 82,675. *Accepit* H-S $\overline{XXXIIII}$. CCVI. *Gallicæ monetæ libras* 6,656).

8. L. Cornelius. Oneſimus. profeſſus eſt. ſaltum. Tuppelium. Volumnianum. pro. parte. dimidia. qui eſt. in. Veleiate. pag. Domitio. ad f. Cornelio. Helio. &. Sulpicio. Nepote. &. pop. H-S $\overline{LI}$. Accipere. debet. H-S $\overline{IIII}$ CIIII. N. &. pro. parte. ſaltum. s. s. obligare. (*Oneſimus profeſſus eſt partem dimidiam ſaltûs* , H-S $\overline{LI}$, *Gallicæ monetæ librarum* 9,921. *Accepit* H-S $\overline{IIII}$ CIIII. *Gallicæ monetæ libras* 798).

Columna ſecunda.

9. P. ATILIUS. SATURNINUS. per. Caſtricium. Secundum. profeſſus. eſt. fund. Fontelanum qui eſt in Veleiate pago Junonio. ad f. Atilio adoleſcente & M. Ælio Severo & pop. H-S $\overline{L}$. Accipere debet H-S $\overline{IIII}$XXV. N. & obligare fund. s. s. (*Saturninus profeſſus eſt fundum Fontelanum* H-S

L, *Gallicæ monetæ librarum 9,726. Accepit* H-S IIIIXXV, *Gallicæ monetæ libras 783.*)

10. Sulpicia. Priſcilla. per. Sulpicium. Subarum. lib. ſuum. profeſſa. eſt. præd. ruſtica CCCCLXXXX. Accipere. debet. H-S XXXVIIIDCXXX. N. &. obligare. ſalt. ſive. fund. Rubacotium. &. Solicelo. in. ſolidum. &. ſaltum. Eboreliam. pro. parte. dimidia. qui eſt. in Veleiate pago Domitio ſive Ambitrebio. ad f. Afranio. Apthoro. &. Cœlio. Vero. &. pop. quem. profeſſa. eſt. H-S CCCC. in H-S XXXIIII. Item ſaltum Rubacauſtos. in Veleiate. pag. Domitio. ad f. Afranio. Apthoro. &. Sulpicia. Priſca. &. populo. quem. profeſſa. eſt. H-S XC in H-S IIIIDCXXX. N. (*Priſcilla profeſſa eſt prædia ruſtica* H-S CCCCLXXXX, *Gallicæ monetæ librarum 95,320. Accepit* H-S XXXVIIIDCXXX, *Gallicæ monetæ libras 7,514.*)

11. M. Vibius. Q. f. (*lege*, Quinti filius) per M. Vibium. Verum. f. ſuum. profeſſus. eſt. prædia. ruſtica. H-S XXC. Accipere. debet. H-S VI CCCCXXXVIII. N. &. obligare fund. Mucian. Veturianum. cum meride. qui eſt in Veleiate. pag. Florito. ad. f. Petron. Epimele. fratribus Atedis. &. pop. quem. profeſſus. eſt. H-S LVI in. H-S V. Item. fund. Gellianum. Flavianum. pag. s. s. ad. f. Atedis. fratribus. & ſe ipſo & pop. quem. profeſſus. eſt H-S XXIIII. in H-S ICDXXXVIII. N. (*Vibius profeſſus eſt prædia ruſtica* H-S XXC, *Gallicæ monetæ librarum 15,562. Accepit* H-S VICCCCXXXVIII, *Galliçæ monetæ libras 1252.*)

12. L. Sulpicius. Verus. profeſſus. eſt prædia. ruſtica H-S LXXIDXXII. N. Accipere. debet. H-S VDCCXIIII. N. &. obligare. fundos. Lubautinos Obſidianum Arrianum qui eſt. in Veleiate pag. Valerio. ad f. re. p. Lucenſium. & Minicio Vero. & Vicrio Sabino. &. L. Atilio &. fund. Marianum. in Veleiate pag. Salvio. ad. f. Granio

Priſco. & Jarſunio & Sulpicio Baccho quas (*corrige*, quos) duabus ſummis. profeſſus. eſt. H-S XXVIIIDC N. (*Erratum eſt in numeris. Summæ enim ſingulæ non concordant cum ſummâ totâ. Concordabunt, ſi hìc emendetur* XXXIDXXII.) in H-S IICCXIIII. N, Item. fund. Lucilianos Didianos. qui ſunt. in Veleiate. pago Valerio ad f. Lucenſibus &. Valeria. Polla. quos. profeſſus eſt. H-S XL in H-S III D. N. (*Verus profeſſus eſt prædia ruſtica* H-S LXXIDXXII, *Gallicæ monetæ librarum* 13,809. *Accepit* H-S V DCCXIIII, *Gallicæ monetæ libras* 1,111.

13. C. Vibius. Probus. per. Vibium. Sabinum profeſſus eſt. prædia ruſtica. H-S LVIIIDCCC N. Accipere. debet. H-S IIII DCLXVIII. (*Deeſt*, &) obligare fund. Maticianos. cum. caſis. in Veleiate pago Salutare. ad. f. Attielio & Nævis fratrib. quos. profeſſus eſt H-S XXIIII. in H-S II. Item fund. Geminianos. Piſuniacum pag. s. s. ad. f. Atilio. Attielao. & pop. quos profeſſus eſt. H-S XIIDCC. N. (*Emendandum*, XIIDCCC. *ni fortè centenarius unus numerus in ſummâ totâ redundet.*) in H-S ∞. Item, caſas. pag. & ad f. s. s. & fund. Veccalenium Cotaſianum pro parte dimidia. pag. s. s. ad f. Atilio. Attielao. & Velleio. Ingenuo quos duabus. ſummis profeſſus. eſt., H-S XXII in H-S ∞ DCLXVIII. N. (*Probus profeſſus eſt prædia ruſtica* H-S LVIIIDCCC, *Gallicæ monetæ librarum* 11,438. *Accepit* H-S IIIIDCLXVIII, *Gallicæ monetæ libras* 908.)

14. M. Mommeius. Perſicus profeſſus eſt. præd. ruſtica. in Veleiate. & Placentino. deducto vectigali & eo quod. Cornelius Gallicanus obligavit IXI CLXXXDC. N. Accip. debet H-S XCIIIIDCCLXV. N. &. oblig. fundum Attianum. in. Veleiate pago Ambitrebio ad f. Pontis frat. (*Lege*, Pontiis fratribus.) & fundum Albianum. pag. s. s. &

fund. Furianum. pro parte. quarta. pag. s. s. & fund. Metelianum. pro parte dimid. & VI. (*Lege*, pro parte dimidiâ & ſextâ.) pag. s. s. ad f. Battis. fratribus. & fund. Mucianum Vettianum. p. p. dimid. pag. s. s. ad f. Virio. Severo. & Minicia Polla. quos. profeſſus eſt. pluribus ſummis H-S LVICDLX. N. in H-S III. Item. fund. Statianum. cum colonia Gentiana pag. s. s. ad f. Licinio. Catone. & Vibio. Severo. quem. profeſſus. eſt. H-S XL. in H-S IIID. N. Item fund. Lereianum p. p. dimid. pag. s. s. ad f. re. p. Placentinorum. quem. profeſſus. eſt H-S XXIID. N. & fund. Æſtinianum Antiſtianum Cabardiacum p. p. dimid. pag. & ad f. s. s. quem. profeſſus eſt H-S XLV. in. H-S V. Item fund. Vellium pag. s. s. ad f. M. Bæbio quem profeſſus eſt H-S LVI in H-S V. Item fund. Vibianum Bæbianum pag. s. s. ad f. L. Atilio quem profeſſus. eſt H-S L. in H-S IIID. N. Item fund. Olympianum. pro. p. dimid. pag. s. s. ad f. Virio Severo. & Volumnio. Memore quem. profeſſus eſt H-S XXVI. in H-S II. Item. ſaltum Atianum cum. fundo. Flaviano Vipponiano. p. p. dimidia. Item.fund. Meſſianum. p.p. III. & XXIIII. (*Lege*, pro parte tertiâ & vigeſimâ quartâ) pag. s. s. ad f. Cornelia. Severa. &. Licinio. Catone. quos profeſſus eſt H-S LXXVIID in H-S VIID N. Item. fund. Caſtricianum pag. s. s. vico. Flania ad f ſe. &. alis. (*Lege*, aliis.) quem profeſſus eſt H-S XL. in H-S VCCCCXL. IV. N. Item fund. Calventianum. quem profeſſus eſt H-S XL. in H-S IIID N. Item fund. Calidianum. quem profeſſus eſt H-S XXXV. in H-S III. Item fund. Gallianum. quem. profeſſus. eſt. H-S XII. in H-S ∞. Item fund. Murrianum quem profeſſus eſt H-S XXCV in H-S VII. D N. Item fund. Liguſticum. quem profeſſus eſt H-S XL in H-S III. D. N. Item fund. Ennianum. p. p. dim. quem. profeſſus eſt

H-S XV. in H-S ∞. Item fund. Valerianum quem profeſſus eſt H-S LXXXV. in H-S VII D. N. Item. ſaltum. Canianum. quem profeſſus eſt H-S XVI. in H-S ∞. Item fund. Cabardiacum. Veterem in Veleiate pag. s. s. ad f. C. Volumnio Memore. &. re. p. Placentinorum & Metello. Firmino. quem. profeſſus. eſt. H-S CCXI in H-S XVII. Item fund. Licinianum. p. p. dimidia. qui. eſt. pag. s. s. ad f. Licinio Vero. quem. profeſſus. eſt. H-S VIII. &. fund. Dellianum. cum. colonia. qui. eſt. in. Veleiate. pag. Floreio ad f. Granio. Priſco. &. Bæbio. Vero. quem. profeſſus. eſt. H-S XXIII DC. N. in H-S IICCCXXI. N. Item fundum Attilianum qui eſt. in. Placentino. pago. Venerio. ad f. L. Atilio. quem. profeſſus. eſt. H-S XXX. in H-S II D. Item. fund. Clennanum. p. p. dimid. pag. s. s. quem. profeſſus eſt H-S XXV. in H-S II. Item. fund. Graniſium. Furianum. Munatian. in. Placentino. pag. s. s. ad f. Licinio Catone quem. profeſſus eſt H-S XII in H-S ∞. Idem (*corrige*, item.) fund. Cinnianum. pag. s. s. ad f. fund. s. s. &. fund. Bittianum. p. p. dimid. pag. s. s. ad f. L. Attinio & fund. Caninianum. pag. s. s. ad f. fundis. s. s. quos profeſſus eſt. pluribus ſummis H-S XVI LVI. N. in H-S ∞. Item fund. Satrianum. in Veleiate pag. Vercellenſe. ad fin Domitio Primo. &. Atilio. Saturnino. quem profeſſus eſt H-S LVI. in H-S V. Item. fund. Venuleianum pag. Vercellenſi. ad f Clodio Grapio. &. fundi. (fortè, fund. *vel* fundum.) Solianum & fundi. Avilliani partem. dimidiam. in Placentino. pag. Veronenſe ad f P. Atilio. & Arruntio. Nepote. & fund. Blaſſianum. p. p. VI. pag. Lurate. ad f Mirulinis. quos. pluribus. ſummis. profeſſus eſt. H-S XIIX in H-S ∞. N. (*Perſicus profeſſus eſt prædia ruſtica* H-S IXI CLXXX DC N. *Gallicæ monetæ librarum 229,663. Accepit* H-S XCIIII DCCLXV, *Gallicæ monetæ*

V v

libras 18,434. *De obligationibus Gallicani vide infrà num.* 48 , *columnâ ſeptimâ.*

15. P. Albius. Secundus. per. Albium. Severum. fil. ſuum. profeſſus præd. ruſtica H-S $\overline{CLI}$. CC. N. Accipere debet H-S $\overline{XII}$. CIIII. N. & obligare. fundum. Julianum cum figlinis. & coloniis VIIII. pagis IV. Nonio & Domitio. ad f. Mælio. Severo. M. Velleio. Fiſio Dioga & pop. quem profeſſus eſt H-S $\overline{CXX}$ in H-S $\overline{X}$. CIIII. N. Item. fund. ſive ſaltum. Bettutianum. p. p. tertia. que. (*Lege* , quæ.) eſt. in. Veleiate. pag. Domitio. vico Caturniaco. ad f. Antonio. Priſco. &. C. Antonio. &. pop. quem profeſſus. eſt. H-S $\overline{XXVI}$CC N. (*Emendandum* , $\overline{XXXI}$ CC N.) in H-S $\overline{II}$. N. (*Albius profeſſus eſt prædia ruſtica* H-S $\overline{CLI}$ CC , *Gallicæ monetæ librarum* 29,413. *Accepit* H-S $\overline{XII}$. CIIII , *Gallicæ monetæ libras* 2,354.)

16. C. Delius Proculus per C. Delium Hermen. lib. ſuum. profeſſus eſt prædia. ruſtica. deducto. vectigali H-S $\overline{CCXCII}$DCCC. N. Accipere debet H-S $\overline{XXIII}$ DI. N. &. obligare. fund. Mucianum. p.p. dimid. qui eſt in Veleiate. pag. Floreio. ad f. M. Petronio. Epimele & L. Granio Proculo. &. pop. &. fund. Cornelianum. Terentianum. pag. s. s. ad. f. Calidio. Cenſore. &. L. Granio. &. pop. &. fundum Vitiliañum. Rufianum. pro. parte. III. pag. Floreio ad f. ſe. &. Valeris fratr. &. fund. Pulleliacum. p. p. dimid. pag. s. s. ad f. Æbutio Secundo. &. Dama & fund. Virogæſium. pro. parte. ſexta. in Veleiate. pag. Salutare. ad f. Vetelatibus. quos. pluribus. ſummis. profeſ

Columna tertia.

SUS EST H-S $\overline{XLIV}$ DCXXX N. IN H-S $\overline{IIII}$. ITEM fund. Aſelianum. Egnatianum. p. p. dimidia. cum. meridibus. qui eſt in Veleiate. pag. Junonio.

ad f. Vibio Proculo. & pop. quem. profeſſus eſt H-S $\overline{\text{XXXIII}}$. in H-S $\overline{\text{III}}$. Item. fund. Afranianum. Mantianum. Bittellum. Arruntianum. pag. s. s. ad f. re. p. Lucenſium. & Minicia Polla & pop. quem. profeſſus eſt H-S $\overline{\text{CLV}}$ in H-S $\overline{\text{XIII}}$. Item ... nd. (*Lege*, item fund.) ſive ſaltum Narianum Catucianum p. p. IIII. qui eſt. in Veleiat.. (*Lege*, Veleiate) pag. Junonio ad f Virio Nepote & pop. quem. profeſſus eſt H-S $\overline{\text{XXI}}$. D N e.. (*Lege*, &) fund. Corbellianum Aſelianum Egnatianum cum. meridib. pag. s. s. ad f. Avillio Optato. &. Vibio. Proculo & pop. quem. profeſſus. eſt. H-S $\overline{\text{LIII}}$ ... (*Corrigendum eſt*, $\overline{\text{LXCC}}$. N. in) H-S $\overline{\text{III}}$. DI. N. (*Proculus profeſſus eſt prædia ruſtica* H-S $\overline{\text{CCXCII}}$ DCCC, *Gallicæ monetæ librarum* 46,958. *Accepit* H-S $\overline{\text{XXIII}}$ DI, *Gallicæ monetæ libras* 4571.)

17. C. Cœlius. Verus. per. Oneſimum. ſer. ſuum. prof. eſt. præd. ruſtica. in Plac. (*Lege*, Placentino.) & Veleiate. & Libarnenſi. deducto vectigali. & is (*Lege*, iis) quæ ante .... rnelius. (*Supple*, Cornelius.) Gallicanus. & Pomponius Baſſus. obligaverunt H-S $\overline{\text{DCCCXLII}}$.DCCCLXXVIIII. N. Accipere debet H-S $\overline{\text{LXVII}}$ DCCCL. N. & oblig. fund. Coliacterum p.. (*Supple*, p. p. *id eſt*, pro parte.) dim. &. colonia. Cinnerum p. IIII. (*Supple*, p. p. IIII. *id eſt*, pro parte quarta.) qui ſunt. in. Veleiate. pag. Junonio. ad f. V...rio. (*Supple*, Virio.) adoleſcente & Virio. Nepote. & pop. & fund. Antonianum. in Veleiate pag. Medutio. ad f. Attis fratrib. & Atilio. Expectato. & pop. quos duab. ſummis ... of. (*Supple*, prof.) eſt. H-S $\overline{\text{XXXVII}}$ CD. N. in H-S $\overline{\text{III}}$ CCCL. Item. fund. Vembrunium. Paternum ... T. in Veleiate. pag. Domitio. ad. f. Licinio. Catone. & Sulpicia. Priſcilla ... quem. profeſſus eſt H-S $\overline{\text{LXXI}}$ CD. in H-S $\overline{\text{VI}}$. N. Item fund. Satrianum .... in Veleiate. pag. Velleio. ad f Lucenſib. &. Annis.

fratrib. & pop. quem. prof. eſt. H-S $\overline{XXXII}$ in H-S $\overline{III}$. Item fund. Vibianum. Librelium in Veleiate pag. Statielo ad f. s. s. quem profeſſus eſt. H-S $\overline{XXX}$ CC N. in H-S $\overline{II}$. Item. fund. Citianum Roudelium. p. p. dimid. qui eſt. in Veleiate. pag. Albenſe. ad f. s. s. quem profeſſus eſt. H-S $\overline{XXXVI}$. in. H-S $\overline{III}$. Item. fund. Dirrianum. in Veleiate. pag. Junonio. ad f. Virio. Nepote. &. Annis. fratrib. in (*corrige* , &) fund. Græcanaſium. totum. & fund. Patern. p. p. quinta. & parte. X. & Claris. p. p. III. & fund. Atrelanum. p. p. IIII. qui ſunt in Veleiate. pag. Domitio ad f. Vibio Severo. &. Attis frat. & pop. & fund. Mucianum. clouſtrum. Tullare. p. p. dimid. qui eſt. in Veleiate. pag. Albenſe. ad f. Æbutio. Saturnino. & Annis. & pop. &. fund. Antonianum. Seuvonianum. Tullar. p. p. dimid. in Veleiate. pag. Albenſe. ad f. Æbutio. Saturnino &. pop. quos. pluribus. ſummis. prof. eſt. H-S $\overline{XXXI}$. LX. in H-S $\overline{III}$. Item. ſaltum. Bittuniam. Albitemium. qui eſt. in Veleiate. & in Lucenſi. pagis Albenſe. &. Minervio. &. Statiello. ad. f. re. p. Lucenſium. & Annis frat. &. pop. quem. profeſſus. eſt H-S $\overline{CCCL}$. in H-S $\overline{XXX}$. Item. fund. Atilianum. Anitielium. qui eſt. in Veleiate. p. p. VIII. pag. Bagienno. ad f. Licinio. Catone. &. Cornelia Severa. &. fund. Valerianum. Amudis. in Veleiate. &. Parmenſi. pagis. Salutari &. Salvio. ad. f. Lucenſib. & Vettis. frat. & pop. en. (*corrige* , &.) Senianum in Velei. pag. Midutio. ad f. Flavis. frat. & L. Attio. & pop. quos. plurib. ſummis. profeſſus eſt. H-S $\overline{XXIIII}$ in H-S $\overline{II}$. Item. fund. Bæbianum. Flavianum. qui eſt in Placentino. pag. Vercellenſe ad f Appio Sabino. & M. Minicio. & pop. quos. profeſſus eſt H-S $\overline{XI}$ H-S CCCC N (*Corrupti ſunt numeri. Corrigendum eſt , ut patet , ex ſingulis ſummis cum totâ collatis* , quos profeſſus eſt H-S

XVI LXXV N.) in H-S III CD LX. VIII. N. Item fund. Calidianum. Epicandrianum. Loſpiſtum. Valerianum. cum. Allia. (*Lege*, Cumallia. *id eſt*, Cumallianum, ut infrà.) p. p. dimid. & IIII. pag. s. s. ad f. Virio Nepote &. Smaelio. Severo & Atilio. Succeſſore. & pop. quos. profeſſus. eſt. H-S LVIIII XXIV. N. in H-S V. D. N. Item. fund. Cærellianum. Cumallian. p. p. dimid. & IIII. pag. s. s. ad f. Volumnio. Creſcente. &. fundo. Meſſiano. &. Berullianum. in. Placentino. pag. Herculanio. ad. f. M. Minicio. quem. profeſſus. eſt. duab. ſummis. H-S XXIIIDCCXXC. in H-S II. Item fund. Polionianum. in Plac. pag. Farraticano. ad f. L. Delio. Publicio. Stephano. p. p. III. quem profeſſus eſt H-S X. &. fund. Dellianum. Afranianum. &. fund. Dellianum. p. p. dimid. qui ſunt. in Veleiate pag. Floreio. ad. f. Q. Bæbio. Æbutio. Pudente. &. pop. quos. duab. ſummis. profeſſus eſt. H-S CXXII. in. H-S IV D XXXII. N. (*Verus profeſſus eſt prædia ruſtica* H-S DCCCXLII. DCCC. LXXVIIII, *Gallicæ monetæ librarum* 163,710. *Accepit* H-S LXVIIDCCCL, *Gallicæ monetæ libras* 13,198.)

18. L. Annius. Rufinus. nomine. ſuo. &. C. Anni. Veri. frat. profeſſus. eſt. præd. ruſtica. deducto. vectigali. &. quod. Pomponius. Baſſus. obligavit. H-S IXI XIIII CX. N. Accipere. debent. H-S XXCIII. DCCCCL. &. obligare. fundos. Solianum cum. communionibus. qui. eſt. in Veleiate. pag. Bagiennio. ad f. Nævis. (*Lege*, Næviis) Firmo. &. Memore. &. pop. quem. profeſſus. eſt. H-S LXXIIII. in H-S II. Item. fund. Bivelium cum communionib. pag. s. s. ad f. Antonio. Priſco. &. pop. quem. prof. eſt. H-S CXXIII. CD. N. in H-S X. Item. fund. Spenellam cum. communionibus. qui. eſt in Veleiate pag. Domitio ad f. Cn. Antonio. Priſco & Licinio Capitone

quem. profeſſus eſt H-S XXVI. in H-S II. Item. fund. Bocelis pag. s. s. cum communionib. ad f. Cn. Antonio. &. Atilis. &. pop. quem. profeſſus eſt H-S XX. in H-S I. CDL. Item Vatinanos. Tovianos. p. p. dimid. qui ſunt. in. Veleiate. pag. Statiello. ad f. re. p. Lucenſium. &. Annia. Vera. &. pop. quos. profeſſus eſt H-S CL. in H-S XI D. N. Item. fund. Atidianum. Tovianis. cum. communionib. qui eſt. in Veleiate. pag. s. s. ad f. Cœlio. Vero. quem. profeſſus eſt H-S XXV. in H-S II. Item fund. Undigenis. cum. communionib. pag. s. s. ad f. Lucenſibus. &. C. Cœlio. &. pop. quem. profeſſus. eſt. H-S XLIV. in H-S IIII. Item. fund. Roudelium. Glitianum. cum. communionib. qui eſt in Veleiate. pag. Albenſe. ad. f. re. p. Lucenſium. &. popul. quem. profeſſus eſt H-S XXXVI. in H-S III. Item. fund. Mucianum. clouſtrum. p. p. dimid. pag. s. s. ad f. Æbutio. Saturnino. &. Cœlio. Vero &. pop. & fund. Antonianum. Sevonianum. Tullare. p. p. dimid. pag. s. s. ad f. s. s. quos. duabus. s. (*Lege* , ſummis.) profeſſus eſt H-S XIIX. N. in H-S ∞. Item ſaltum. ſive fundos. Avegam. Veccium. Debelis. & ſaltum. Velvias. Leucumelium. Q. S. in Veleiate. pag. Albenſe. &. Velleio ad f. re. p. Lucenſium & Veleiatum. &. Æbutio. Saturnino. quos. profeſſus eſt H-S CLXXIIX N in H-S XVI. Item ſaltum. Bituniam. & Albitemium. Betutianum. qui eſt. in Veleiate. & Lucenſe. pagis. Albenſe. &. Minervio. & Statielo. ad f. r. p. Lucenſium. &. Cœlio. Vero. quem. profeſſus eſt. H-S CCCL in H-S XXX. (*Rufinus & Verus profeſſi ſunt prædia ruſtica* H-S IXI XIIII CX , *Gallicæ monetæ librarum* 197,476. *Acceperunt* H-S XXCIII. DCCCCL , *Gallicæ monetæ libras* 16,330.)

19. L. Lucilius. Colinus. prof. eſt. præd. ruſtica. H-S LXXV DCCCCLXXV. N. Accipere debet. H-S

$\overline{VI}$. XXXVI. N &. obligare. fund. Minicianum. Vettianum. p. p. dimidia. qui ſunt in Veleiate. pag. Ambitrebio. ad f. Mommeio. Perſico. & Virio. Severo. &. pop. & fundo. Olympianum. p. p. dimid. pag. s. s. ad f. Licinio. Firm. Salmetelio. Firmino. Volumnio. Memore. & pop. quos. profeſſus eſt. duabus ſummis H-S $\overline{XLIV}$. DCCCCLXXV. $\overline{N}$. in H-S $\overline{IIII}$. Item. fund. Minicianum. cum. ſilv. Herenianis. p. p. III. pag. s. s. ad f. Vibio. Severo. Mommeio. Perſico. &. fund. Paſſenniano. pag. s. s. ad f. Volumnio. Epaphrodito. Attio. Sabino. quos. pluribus. ſummis. profeſſus eſt. H-S $\overline{XXVIII}$. in H-S $\overline{II}$. VI. N. (*Erratum eſt in numeris. Corrigendum eſt*, profeſſus eſt H-S $\overline{XXXV}$ in H-S $\overline{II}$ XXXVI. N. *Colinus autem profeſſus eſt prædia ruſtica* H-S $\overline{LXXV}$ DCCCCLXXV, *Gallicæ monetæ librarum* 14,779. *Accepit* H-S $\overline{VI}$ XXXVI, *Gallicæ monetæ libras* 1,174.)

20. L. Granius. Perſicus. per Victorem ſervum prof. eſt. præd. ruſtica. deducto. vectigali $\overline{CXLIIX}$ DXX. (*Erratum eſt in ſummâ totâ, ut patet ex ſingulis ſummis. Emendandum eſt*, $\overline{CLXXVII}$ DCCC.) Accipere. debet. H-S $\overline{XI}$. DCCCC. XII. $\overline{N}$. & obligare fund. Junianum. p. p. dimid. & $\overline{III}$. (*Lege*, tertia) qui eſt. in Veleiate. pag. Floreio. ad f. Petron. Epimele. &. Avilis. frat. &. pop. &. fund. Latinianum. qui eſt. in Velei. pag. Junonio. ad f. Delio. Senino. Publicio. ſene. &. pop. quos. duabus. ſummis. profeſſi. H-S $\overline{XXIII}$. CCCC. N. in H-S $\overline{II}$. Item. fund. Metilianum. in Veleiate. p. p dimid. &. III. pag. Floreio. ad f. fundo Juniano &. fundos. Summetis. Valerianis. in Veleiate. pag. Statielo. p. p. dimid. ad f. re. p. Lucenſium. & Veturis. fratrib. quos. duabus ſummis. profeſſus eſt H-S $\overline{XLIII}$ CCCC. $\overline{N}$. in H-S $\overline{III}$ DCCCC $\overline{N}$. Item fundos Cæſianos. Nævianos. Firmianos. Arranian. Cariegnum qui. ſunt. in Veleiate. pag.

Salvio. ad f. P. Terentio Floro. &. P. Sulpicio. Baccho. &. Caſſio. &. pop. &. fund. Atilianum. Arruntian. Innielium. Antiate. &. Veleiate. pag. Floreio. ad f. Afranio. Priſco. &. Valerio. Parra quos duabus. ſummis. profeſſus eſt. H-S XXXVII. in H-S III. XII. N. Item. fund. Calidianum & Tricellianum. pag.

Columna quarta.

S. S. AD F. Cœlio Vero. &. Æbutio. Secundo. &. fund. Mucianum. pag. s. s. ad f. Virio Fuſco. &. Dellio. Senino. &. Minicia. Polla. &. fund. Caſſianum. pag. s. s. ad f. Avillis. fratrib. & ſilvas Suffitanas. p. p. dimid. pag. s. s. ad f. Petronio Epimele. quos pluri. ſummis. profeſſus. eſt H-S XXXI. in H-S ∞. Item. fundos. Granianos. Afranianos. cum. Apennino. Lævia p. p. dimidia. Item fund. Valerianum. Læviam. in Veleiate pag. s. s. ad f Cœlio Vero. &. Cærellio Vero. &. pop. &. fund. Marianum. qui eſt. in Placentino. pag. Herculan. ad. f. M. Minicio. &. Terentio. Sabino. &. pop. quos plurib. ſummis. prof. eſt H-S XLIII. in H-S II. N. (*Perſicus profeſſus eſt prædia ruſtica* H-S CLXXVII DCCC , *Gallicæ monetæ librarum* 34,053. *Accepit* H-S XI DCCCC XII , *Gallicæ monetæ libras* 2,317.)

21. P. Antonius. Sabinus. prof. eſt. præd. ruſtica. H-S CXXXII CCCCL. Accipere debet. H-S X. DC XXIV. N. & obligare fund. Valerianum. qui eſt. in Veleiate. pag. Albenſe. ad f. Antonia Vera. &. Antonio. Priſco. & pop. quem prof. eſt H-S LXXIII DCL. (*Emendandum* H-S LXXV DCL , *ut conjicere eſt ex ſummâ totâ.*) in H-S VI. C ∞. II. N. Item. fund. Ancarianum p. p. dimid. pag. s. s. ad f. M. Antonio. &. Calidio. Proculo. &. fund. Virtianum. p. p. dimid. pag. s. s. ad f. Cœlio. Vero.

& L. Annio. &. pop. & fund. Callidianum. pag. s. s. ad f. M. Anton. Decimio. Baſſo. &. pop. &. fund. Serranilianum. p. p. dimidia. pag. s. s. ad f. Sextis. fratrib. & Antonio Priſco. &. pop. &. fund. Virianum. Vicanianum. Mammuleianum. p. p. dimid. &. fund. Mammuleianum. p. p. VIII. in Veleiate. pag. Domitio. ad f. Antonio Priſco. &. Afranio. Apthoro. quos. plurib. ſummis. prof. eſt H-S LVI. DCCC N in H-S III DCCXXII. N. (*Sabinus profeſſus eſt prædia ruſtica* H-S CXXXII CCCCL, *Gallicæ monetæ librarum* 25,785. *Accepit* H-S X DC XXIV, *Gallicæ monetæ libras* 2,066.)

22. C. Calidius. Proculus. prof. eſt. præd. ruſtica. H-S CCXXXIII. DXXX. N. Accipere deb. H-S XVI CCC XXXVIII. N. &. obligare. fund. Paternum. in Veleiate. pag. Albenſe Blondeliæ. Seceniæ. ad f. Calidio Vero. &. Antonis Vera. &. Priſco quem profeſſus. eſt H-S XCIV DC. N. (*Emendandum*, CXIV DC. N.) in H-S VIIII. Item. fund. Maternum Munatianum. pag. s. s. ad f. Antonis Priſco. &. Vera. &. fund. Decimianum. pag. s. s. ad f. Calidio. Vero. &. fund. ſive agros. Acutianos. Vetutianos Virianos pag. & ad f. s. s. quos. plurib. ſummis. profeſſus eſt H-S XXXI CCX N in H-S III. Item. fund. Calidian. Lætianum. pag. s. s. ad f. Sextio. Secundo. & Virtio. Vero. &. fund. Antonian. pag. s. s. ad f. Virtis. Pollione. &. Vero. &. fund. Creſtianum. pag. s. s. ad. f. Albonio. Puſillo. &. Virio. Baſſo. &. fund. Cornelianum. Meppedianum. Vetulianum. p. p. dimid. pag. s. s. ad f. Calidio. Vero. & fund. Vetutianum. Secundianum. pag. s. s. ad f. M. Antonio. & fund. Virtianum. Lucianum. pag. s. s. ad f. Vettis. Vero. &. Secundo. quos. plurib. ſummis. prof. eſt. H-S XL. (*Erratum certè in numeris ; & , ut ſingulæ ſummæ cum totâ conſentiant, corrigendum,* LXIV CXX N.) in H-S III. Item. fund. Aurelian.

Virtianum. Cornelianum. qui. eſt. in. Veleiate. &. Libarn. pag. Moninate. ad f. M. Ennio. &. P. Albio. quem. prof. eſt H-S $\overline{XXIII}$ DC $\overline{N}$. in H-S $\overline{I}$ CCCXXXIIX. (*Proculus profeſſus eſt prædia ruſtica* H-S $\overline{CCXXXIII}$ DXXX, *Gallicæ monetæ librarum* 45,428. *Accepit* H-S $\overline{XVI}$ CCCXXXVIII, *Gallicæ monetæ libras* 3,121.)

23. M. Volumnius. Epaphroditus prof. eſt. in Veleiate per C. Fiſium. Diogan. & in. Placentin. & in. Veleiate. per. Volumnium Grapium. præd. ruſtica. deducto. vectigali. H-S $\overline{CDXIIX}$ CCL. N. Accipere. debet. H-S $\overline{XXXIII}$ DLXII. $\overline{N}$. (*Emendandum*, H-S $\overline{XXXIII}$ DLXXII. N.) & obligare fund. Metilianum. Lucilianum. Anneianum. cum. caſis. &. ſilvis. &. meridib. &. debelis. (Merides illas & debelas Gallicè dicimus *les appartenances & dépendances.*) qui. eſt. in Veleiate. pag. Ambitrebio. ad f. Cornelia. Severa. Lucillio. Collino. Q. Appio Vibio Severo. quem prof. eſt. H-S L. (*Supplendum*, H-S $\overline{XXXIV}$ DCCL. N.) in H-S $\overline{IV}$ D. Item. fundum. Alfiam. Munatianum. Ancarianum. cum. fundo. Paſpidiano. & Roſiano. & Mariano. &. Aconiano. & Tarquitiano cum caſis in carricino. & ſilvis Sagatis. &. loco agri Naſulliani. in Placentino. pag. Vergellenſe. & Veleiate. pag. Ambitrebio. ad f. Cornelia. Severa. & Olia Calliope. Lucilio Collino. &. pop. Item. fund. Cæcilianum. in Placentino. pag. Vergellenſe. ad f. Caſtricio Nepote.Olia Calliope.C.Decimio.& pop. quos. prof. eſt H-S $\overline{CCL}$ in H-S $\overline{XXII}$ DCCXXXVI N. Item fund. Paternum qui eſt. Placentino. pag. Vergellenſe. ad f. Caſtricio Nepote. & pop. quem. profeſſus eſt H-S $\overline{XXXII}$. in H-S $\overline{III}$. &. fund. Fabianum in Placentino. pag. s. s. ad f. Licinia. Tertullina. P. Albio. &. pop. quem. prof. eſt. H-S $\overline{XXIV}$ in H-S $\overline{II}$. Item fund. Anneianum. cum. caſa. &. præd. Valerianis. ex. parte. dimid. in

Plac. pag. Vergellenſe. &. in Velleiate. pag. Ambitreb. ad f. P. Olio. Hymno. & pop. quem prof. eſt. H-S XXVII D. in ∞ CCCXXVI. N. (*Epaphroditus profeſſus eſt prædia ruſtica* H-S CDXIIX CCL, *Gallicæ monetæ librarum* 81,362. *Accepit* H-S XXXIII DLXXII, *Gallicæ monetæ libras* 6,530.)

24. L. Licinius. L. f. per Veturium Severum. prof. eſt. fund. Valerianum. & Metilian. & Tudinum. &. Clodianum & Veturianum in Veleiate. pag. Dianio. H-S L. CCCL N. Accipere debet H-S IV. AAV. N. (*Supplendum, ut videtur*, H-S IV. XXV. N.) &. fund. s. s. obligare. (*Licinius profeſſus eſt fundos* H-S L CCCL, *Gallicæ monetæ librarum* 9,744. *Accepit* H-S IV XXV, *Gallicæ monetæ libras* 783.)

25. L. Mælius. Severus. prof. eſt præd. ruſtica. deducto. vectigali H-S CDXX. N. Accip. debet. H-S XXXIII DCCCIIII N. &. obligare. fund. Julianum. Turſianum. Cumbelian. Lucilianum. Nævianum. Varianum. Vippunianum. q. s. (*Lege*, qui ſunt.) in Veleiate pag. Medutio ad f. imp. N. (*Lege*, Imperatore noſtro, *Trajano*.) & re. p. Lucenſium. & re. p. Veleiatium. &. Vibullis. fr. & C. Novellio. &. pop. quos plurib. ſummis prof. eſt. H-S CXXVI DCC. N. in H-S XII CCCXXXIV. Item fund. Bætianum. p. p. IIII. pag. s. s. ad f. Vibio Severo. &. C. Novellio. quem. prof. eſt H-S X in H-S ∞. Item. fund. Vettianum. in Veleiate pag. Velleio. ad f. r. p. Lucenſium & re. p. Veleiat. &. Nævis. frat. & fund. Petronianum p. p. dim. pag. Junonio ad f. Vettio Fortunato quos duab. ſummis prof. eſt. H-S XII in H-S ∞ CC N. Item fund. Varronium. pag. s. s. ad. f. C. Calidio &. C. Vettio Secundo & pop. quem. prof. eſt H-S XIII C N in H-S ∞ CCC. N. Item. fund. Mileliac. p. p. III. pag. Floreio. ad f. Cœlio Vero, &.

Virio Nepote. &. Dellio. Proculo. & fund. Bræ-tianum. Caninianum. p. p. IIII. ad f. C. Vibio. Severo. &. C. Novellio quos duab. ſummis prof. eſt H-S XVIII. D N. in H-S ∞ DCCCL. N. Item fund. Caſſianum. Novianum Rutilianum. Plautianum Antonianum Coceiaſium. ad f. Albio. Secundo. & Volumnio Verecundo. pag. Junonio. ſive quo alio in Veleiate quem prof. eſt. H-S CXXX in H-S XIII. Item. fund. Domitianum. p. p. IIII. pag. Junonio. ad f. Virio Nepote. &. T. Blaiunio. & fund. Demetrianum. Caſſianum. p. p. dimid. pag. s. s. ad f. C. Volumnio Verecundo & pop. Item. fund. Marianum. pag. Floreio in Veleiate. ad f. imp. N. &. Minicia. Polla. & C. Sulpicio & pop. Item fund. Petronianum. in Veleiate. pag. Junon. ad f. Vettio. Fortunato & Cæcilio. Gallo. &. pop. Item. fund. Novellian. Petronianum. p. p. dimid. pag. s. s. ſive alio. ad f. C. Volumnio Verecundo & ſe. quos. profeſſus eſt. plurib. ſummis H-S XXC L N. in H-S II. Item fund. Aſcevam. p. p. III. qui eſt in Veleiate. pag. Floreio. ad f. Minicia Polla. & Dellio Proculo. quem. prof. eſt. H-S XVIIII. in H-S ∞ CXX N. (*Severus profeſſus eſt prædia ruſtica* H-S CDXX, *Gallicæ monetæ librarum* 81,703. *Accepit* H-S XXXIII DCCC III, *Gallicæ monetæ libras* 6,575.)

26. Annia. Vera. per. Annium. Rufinum. prof. eſt. præd. ruſtica H-S CCXDCCCLXVI. Accipere deb. H-S XVI DCCCCII. N. & oblig. fund. Antonianum. Collianum Valerianum. Cornelianum. cum. communionib. (Gallicè diceremus, *& ce qui eſt par indivis*. Communiones, id eſt, quod commune eſt, & nondum diviſum.) qui eſt in. Veleiate. &. in Libarnenſi. pagis. Martio & Albenſe. ad f. Calidis. Proculo. & Priſco. & pop. quem prof. eſt. H-S CXXC. (*Emendandum*, H-S CXCCC.) in H-S XVI. Item fund. Antonianum.

p. p. dim. & VI. cum communionib. in Veleiate. pag. Albenſe. ad f. Antonio Sabino. & Calidio Proculo. quem prof. eſt $\overline{XXVI}$. DCLXVI. N. in H-S DCCCCII. $\overline{N}$. (*Annia profeſſa eſt prædia ruſtica* H-S $\overline{CCX}$ DCCCLXVI , *Gallicæ monetæ librarum* 41,019. *Accepit* H-S $\overline{XVI}$ DCCCCII , *Gallicæ monetæ libras* 3,288.)

27. C. Vibius C. f. prof. eſt prædia ruſtica. H-S $\overline{CLV}$ D. CCCXLII. N. Accipere deb. H-S $\overline{XII}$ CDLXXV. N. & oblig. fund. Satrianum. Paternum qui eſt. in Veleiate pag. Bagienno ad f. Cornelia. Severa. C. Nævio. Firmo. &. pop. quos. prof. eſt. H-S $\overline{XL}$. in H-S $\overline{III}$ CDII. Item. fund. Aurelianos. Vettianos p. p. III. pag. s. s. ad. f. s. s. &. fund. Muttienanos. Vibianos. q. ſ. pago. & ad. f. s. & fund. Vibullianum Calidianum pag. s. s. ad f. P. Licinio Catone. &. pop. &. fundos. Bettutianos. Aurelianos. p. p. IIII. pag. s. s. quos duab. ſummis prof. eſt. H-S $\overline{LII}$ DCCCXXCII. N. in H-S $\overline{IV}$ LXXIII $\overline{N}$. Item fund. Vibullianum Calidianum p. p. dimid. pag. s. s. ad f. Meturicialis. &. Vicrio. Firmo. quem prof. eſt H-S $\overline{XV}$ in H-S $\overline{I}$. (*Vibius profeſſus eſt prædia ruſtica* H-S $\overline{CLV}$ DCCCXLII, *Gallicæ monetæ librarum* 30,316. *Accepit* H-S $\overline{XII}$ CDLXXV, *Gallicæ monetæ libras* 2,427.)

28. M. Varius Felix. prof. eſt. præd. ruſtica H-S $\overline{LIIX}$ CCCL. $\overline{N}$. Accip. deb. H-S $\overline{IV}$ DCLXIIX.

Columna quinta.

ET. OBLIGARE. IN VELEIATE. PAG. DIANIO. ad f. Valerio Probo. & Vera. & Allelis fratrib. &. ſociis. Textanulatibus. & Bæbia. Tertulla. & Valerio. Veccunio. &. pop. fundos. Nævianos. duos. quos. prof. eſt. H-S $\overline{XXIV}$ in H-S $\overline{II}$. Item fund. Orbianiacum quem prof. eſt. H-S $\overline{XII}$ in H-S ∞. Item. fund. Textanulas. & Budacelium,

pro. indiviſo ex parte ſexta quos prof. eſt H-S XVI L. N. & fund. Ju . . . unatum. p. p. IIII. quem. prof. eſt. H-S VI CCC. N. in H-S ∞ DCLXVIII. N. (*Varius profeſſus eſt prædia ruſtica* H-S LVIII CCCL, *Gallicæ monetæ librarum* 11,330. *Accepit* H-S IV DC LXVIII, *Gallicæ monetæ libras* 907.)

29. C. Antonius Priſcus. prof. eſt. præd. ruſtica H-S CCCL ∞ DCXXXIII. N. (*Lege*, H-S CCCLV DCXXXIII. N.) Accipere debet H-S XXVIII. CCL. N. & obligare. fund. Vicirianum Mammuleianum cum communionib. p.p. dimid. qui eſt. in Veleiate. pag. Domitio ad f. Afranio Apthoro. & Licinio Catone. &. L. Licinio. &. pop. quem prof. eſt H-S XXX. in. H-S ∞ CDLXXVII. Item fund. Muttianum Cornelianum. cum ſilvis. p. p. dimidia. pag. s. s. ad f. Licinio. Catone. &. Cornelia. Severa. &. pop. quem prof. eſt. H-S XXXX. (*Lege*, XXXX) in H-S III D. N. Item. fund. Calidianum. Atedianum. Maternum. pro. p. dimid. p. p. s. s. (*Lege*, pago ſuprà ſcripto. *Redundare videtur geminata litera* p.) ad f. Lucio & C. & (*Particula* & *reddundat.*) Annis. &. pop. quem. prof. eſt. H-S XX. & fund. Trantianum. p. p. dimid. pago. &. ad f. s. s. quem. prof. eſt. H-S X. in H-S II CCLXXIII N. Item. fund. Licinianum. p. p. dimid. &. IIII. &. VIII. qui. eſt. pag. s. s. ad f. Antonio. Sabino &. Afranio. Apthoro &. pop. & fund. Petilianum. p. p. dimid. pag. s. s. ad f. Antonio. Priſco. & pop. quos. duabus. ſummis. prof. eſt. H-S XIII. in H-S ∞. Item fund. Veturianum Virianum. Vibianum. Satrianum. Paternum. pag. s. s. ad f. L. & C. Annis. &. Afranio. Apthoro. &. pop. quem. prof. eſt H-S CXXXIII. in H-S XII. Item. fund. Vorminianum. Precele cum jure. Appennini. Areliaſci. &. Caudalaſci. & communionibus qui. eſt. in Veleiate. & in Libarnenſi. pag. Domitio Eboreo. ad. f. C. &. L. Annis. &. Licinio Catone. & Valerio. Nepote.

&. pop. quem prof. eſt H-S $\overline{XX}$. & fund. Vibianum. Syrellianum. in Veleiate. pag. Domitio ad f. s. s. quos. prof. eſt H-S $\overline{VII}$. in H-S $\overline{II}$ D $\overline{N}$. Item. fund. Macatianum. Ennianum. pag. &. ad f. s. s. & fund. Valerianum. p. p. IIII. pag. & ad f. s. s. & Valerio Nepote quem. duab. ſummis. prof. eſt H-S $\overline{XVII}$. in H-S ∞ D $\overline{N}$. Item. fund. Antonian. p. p. III. cum. communionib. in. Veleiate. pag. Albenſe ad f. Antonis Sabino & Priſco. & fund. Minicianum. Lapponianum Hiſtrianum Paternum in Veleiate. pag. Bagienno. ad. f. L. & C. Annis. &. pop. &. fund. Attianum. pag. &. ad f. s. s. quos. plurib. ſummis. prof. eſt. H-S $\overline{XLV}$ DXXXIII in H-S $\overline{IIII}$. (*Perſicus profeſſus eſt prædia ruſtica H-S* $\overline{CCCLV}$ DCXXXIII, *Gallicæ monetæ librarum 69,181. Accepit H-S* $\overline{XXVIII}$. CCL, *Gallicæ monetæ libras 5,495.*)

30. L. Cornelius. Helius. per. Fortunatum. ſer. ſuum. prof. eſt. fund. Tuppiliam. Vibullianum. Volumnianum. p. p. dimid. in Veleiate pag. Domitio. ad. f. Sulpicio. Nepote. &. Licinio Catone. &. pop. H-S $\overline{L}$. Accipere debet H-S $\overline{III}$. LXXV. N. & fund. s. s. obligare. (*Helius profeſſus eſt fundum H-S* $\overline{L}$, *Gallicæ monetæ librarum 9,726. Accepit H-S* $\overline{III}$ LXXV, *Gallicæ monetæ libras 598.*)

31. C. Vibius Severus. per. Vibium. Calvom. lib. ſuum. prof. eſt. præd. ruſtica. H-S $\overline{DCLXXIII}$ DCLX. $\overline{N}$. in Veleiate. & in Placentino. deducto. vectigali. & quod Cornelius Gallicanus obligavit. Accipere debet. H-S $\overline{LIII}$ CCCLXII. N. &. obligare. fund. Æſchinianum. p. p. dimid. qui eſt. in Veleiate pag. Ambitrebio. ad f. Lucilio Collino & Minicia. Polla. &. pop. quem. prof. eſt. H-S $\overline{XLV}$ in H-S $\overline{IV}$. Item. ſaltum. ſive. fundos. Ulilam. ſive. Velabras. &. Credelium. qui. ſunt. in Veleiate. pag. Medutio. ad f. Licinio. Catone. & Cœlio. Vero. & Cærellio Vero. quem. prof. eſt H-S $\overline{CCCI}$

in H-S XX. Item. fund. Collianum. qui. eſt in Veleiate. pag. Ambitrebio. ad f. Licinio Firmino. quem. prof. eſt H-S XXVI. in H-S II LXII. Item. fund. Vettutianum. Scantiniacum. qui. eſt. in. Veleiate. pag. Domitio. ad f. Antonio. Priſco quem. prof. eſt H-S XXVI. DCLX. N. in H-S II. Item fund. Virianum. qui eſt in Placentino. pag. Valerio. ad f. Licinia Tertullina. &. Vibio Favore. &. pop. quem. prof. eſt. H-S LXXII. in H-S VII. Item. fund. Statianum. pag. &. ad f. s. s. quem. prof. eſt. H-S LXXII. in H-S VII. Item fund. Treſianum. pag. & ad f. s. s. quem prof. eſt. H-S XXXVII. & fund. Antonianum. in Veleiate. pagis Venerio. &. Lurate. ad f. Atilio Saturnino. &. P. Atilio. Adjutore. &. pop. quem. prof. eſt. H-S XII. utroſque in H-S IIII D. N. Item. fund. Caturniacum. pag. s. s. quem prof eſt. H-S XLI CL. N. in H-S III DC. N. & fund. Cornelianum. qui. eſt. in Placentino. pag. Venerio. ad f. Licinio. Firmino. quem. prof. eſt. H-S XL. in H-S III CC N. (*Severus profeſſus eſt prædia ruſtica H-S DCLXXIII DCLX , Gallicæ monetæ librarum* 131,047. *Accepit* H-S LIII CCCLXII, *Gallicæ monetæ libras* 10,380.)

32. Cornelia. Severa. prof. eſt. præd. ruſtica. in Veleiate. per. Primigenium. ſer. ſuum. &. in Placentino. (*Supple* , per.) Zoſimum. ſer. ſuum. deducto. vectigali. &. quod. Cornelius Gallicanus. obligavit H-S undeciens LVIII CL. N. Accipere debet H-S LXXXXI. CX. N. &. obligare fund. Covanias. & ovilia in Veleiate pag. Ambitrebio. ad f. Mommeio. Perſico. Vibio. Severo. &. pop. quem. prof. eſt. H-S CC. in H-S XVIII. (*Lege* , XVIII.) Item fund. Ollianos. Pomponianos. Sulpicianos. Covanias Veconitanum. pag. &. ad f. s. s. quos. prof. eſt. H-S XXCVIII. in. H-S VI DCCCXXCV. N. Item fund. Bettonianum. pag. & ad f. s. s. quem. prof. eſt. H-S XXXII D. N. in H-S III. Item. fund. Protianum.

Protianum. pag. & ad f. s. s. quem. prof. eſt. H-S $\overline{XLVIII}$. in H-S $\overline{IIII}$. D N. Item fund. Aulianum. Tituronianum. pro. p. trib. (*Lege* , pro partibus tribus.) qui. eſt in. Veleiate. pag. Domitio. ad f. Afranio. Apthoro. &. Trebellio Memore. & fund. Ulamunium p. p. s. (*Lege* , pro parte ſuprà ſcriptâ.) qui eſt. in Veleiate. pag. Bagienno. ad f. Fabio. Firmo. & C. Vibio. quos duab. ſummis prof. eſt. H-S $\overline{CXII}$ in H-S $\overline{V}$. Item fund. Moſchianum. &. pop. quem. prof. eſt H-S $\overline{XXIV}$ in H-S $\overline{II}$. Item fund. Scrufolanum. &. Succonianum. in. Placentino. pag. Minervio. ad f. Caſſis fratrib. L. Labinio. quem. prof. eſt H-S $\overline{CLXXX}$. in H-S $\overline{XII}$. Item. fund. Pomponianum. Antonianum. p. p. dim. in Placentino. pag. Cereale ad f. Afrania. Muſa. &. pop. &. fund. Littonianum. Appianum. Ucubatianum. qui. eſt. in. Placentino. pag. Julio. ad f. Vibullio Severo. &. pop. &. ſilvas Caſtricianas & Picianas. qui ſunt in Plac. pag. Vergellenſe. ad f. Cornelia. Severa. Item. agellos. Vibullianos. in Placentino. pag. Apollinare. ad f. Afranio Priſco. &. pop. quos plurib. ſummis prof. eſt H-S $\overline{XXVI}$. in H-S ∞ ∞. Item fund. Egnatianum. Safinianum. Pupianum. Meſtrianum. Biturritam. in Placentino pag. Herculanio. ad f. Munnio. Severo. &. Caſſio. juvene. &. pop. quem. profeſſa eſt. H-S $\overline{LIII}$ in H-S $\overline{III}$ D N. (*Severa profeſſa eſt prædia ruſtica* H-S *undeciens* $\overline{LVIII}$ CL , *Gallicæ monetæ lib.* 225,296. *Accepit* H-S $\overline{LXXXXI}$ CX , *Gallicæ monetæ libras* 17,723.)

33. Minicia. Polla. prof. eſt præd. ruſtica H-S $\overline{LXV}$ CCCC $\overline{N}$. Accipere debet.

Columna ſexta.

H-S ISS CCXXXI. $\overline{N}$. (*Lege* , H-S $\overline{V}$ CCXXXI. $\overline{N}$.) &. obligare fund. Venecianum. Terentianum.

Domitianum. Petronianum. qui eſt. in Veleiate. pag. Floreio. ad f. imp. N. (*Lege ,* Imperatore noſtro , *Trajano.*) & re. p. Lucenſium quem. prof. eſt H-S XXXV. (*Emendandum videtur* XXXXV.) in H-S III. CC. N. Item. fund. Sextianum. pag. s. s. ad. f. L. Sulpicio & C. Dellio. &. pop. quem. prof. eſt H-S XXIIII. (*Emendandum* , XX CCCC.) in. H-S II XXXI. N. (*Polla profeſſa eſt prædia ruſtica* H-S LXV CCCC , *Gallicæ monetæ librarum* 12,621. *Accepit* H-S V CCXXXI , *Gallicæ monetæ libras* 1,017.)

34. T. Nævius. Titullus. per Nævium. Cinnamum. prof. eſt. prædia ruſtica. H-S LIII DCCCC. N. Accipere debet H-S IIII CCLXV. N. &. obligare. fund. Tria .... rquitianos Locreſian. in Veleiate. pag. Domitio. ad ..... io Catone. (*Supple,* adfine Licinio Catone. *Vide ſuprà, num.* 29.) quem. prof. eſt H-S XIII DCCC N. (*Corrige*, XIII DCCCC N.) in H-S ∞ LX .. (*Supple*, LXV.) Item fund. Tarquitianum. ad. f .... lis. (*Supple* , Cornelis) Helio & Oneſimo. &. pop. quem. prof. eſt. H-S XL in H-S III. CC. N. (*Titullus profeſſus eſt prædia ruſtica* H-S LIII DCCCC , *Gallicæ monetæ librarum* 10,485. *Accepit* H-S IIII CCLXV , *Gallicæ monetæ libras* 829.)

35. C. Pontius. Ligus. per L. Pontium. fil. prof. eſt fund. Aulianos. Cærelianos. Pullinianos. Sornianos. &. fund. Paternum. & fund. Nævianum. Titianum. & fund. Metilianum Velleianum Helvianum Granianum in Veleiate pag. Salvio. Sup. Vic. Iracco. (*Legendum videtur* , ſuperiore vico Iracco.) H-S LXII DCCCCXX. N. Accipere debet. H-S IIII. DCCCCLXXXX. N. & fund. s. s. obligare. (*Pontius profeſſus eſt fundos* H-S LXII DCCCCXX , *Gallicæ monetæ librarum* 12,240. *Accepit* H-S IIII DCCCCXXXX , *Gallicæ monetæ libras* 870.)

36. Valeria. Ingenua. per. Valerium. Lucrionem.

lib. ſuum prof. eſt præd. ruſtica H-S LVIIIICCLX. N. Accipere debet. H-S $\overline{V}$DLIII $\overline{N}$. & obligare fund. Varpros in Veleiate pag. Statiello. ad f. re. p. Lucenſium. & pop. quem prof. eſt H-S $\overline{XII}$ CCL. N. in H-S ∞. Item fund. Æmilianum Arruntianum in Veleiate pag. Velleio Vic. Veciæ. ad f. re. p. Lucenſium. &. pop. quem. prof. eſt H-S $\overline{LVII}$ $\overline{N}$. in H-S $\overline{IIII}$ DLIII. N. (*Ingenua profeſſa eſt prædia ruſtica* H-S $\overline{LVIIII}$ CCLX, *Gallicæ monetæ librarum* 11,527. *Accepit* H-S $\overline{V}$ DLIII, *Gallicæ monetæ libras* 1,080.)

37. L. Veturius. Severus. prof. eſt præd. ruſtica H-S LVDCCC. $\overline{N}$. Accipere debet H-S $\overline{IV}$ CCCCXXVI. $\overline{N}$. &. obligare. fund. Valerianum. Genaviam. p. p. dimid. &. fund. Licoteucum. p. p. quarta in. Veleiate. pag. Dianio. ad f. Clodis. &. Licinio. quos duabus ſummis prof. eſt H-S $\overline{XVIII}$ DCCC. $\overline{N}$. in H-S ∞ CCXXVI. N. Item. fund. Caudiacas. p. p. dim. in Veleiate. pag. Statiello. ad f. Cœlio Vero. &. Cornelio Proto. quem prof. eſt H-S $\overline{XXXVI}$. in H-S $\overline{III}$. CC $\overline{N}$. (*Severus profeſſus eſt prædia ruſtica* H-S $\overline{LV}$ DCCC, *Gallicæ monetæ librarum* 10,854. *Accepit* H-S $\overline{IV}$ CCCC XXVI, *Gallicæ monetæ libras* 860.)

38. L. Valerius. Parra per Valerium Acceptum. fil. ſuum. prof. eſt. præd. ruſtica. deducto. vectigali H-S $\overline{XCVIII}$. Accipere debet H-S $\overline{VII}$ DCCCLXXXVII. $\overline{N}$. & obligare. fund. Aminianum. Attilianum. Propertianum. cum caſis vectigalia Eburcianis. Pollianum. Ferramianum. pag. Floreio ad f. Petronio Epimele & Herennio Nepote. &. Arruntia. Tertullina quem prof. eſt. H-S $\overline{XXC}$. in H-S $\overline{VII}$. Item fund. Velebras. p. p. dimid. qui eſt. in Placentino. pag. Herculanio ad f. Dellio. Proculo. & Volumnio. Carpo. quem prof. eſt. H-S $\overline{XX}$. in H-S DCCCLXXXVII. $\overline{N}$. (*Valerius Parra profeſſus eſt prædia ruſtica* H-S $\overline{XCVIII}$, *Gallicæ monetæ*

librarum 19,064. *Accepit* H-S $\overline{\text{VII}}$ DCCCLXXXVII; *Gallicæ monetæ libras* 1,534.

39. Betutia. Fuſca. per. Betutium. lib. ſuum. prof. eſt. deducto. vectigali. fund. Pupilianum. & Valerianum.in Veleiate pag. Medutio. ad f. imp.$\overline{\text{N}}$. (Imperatore Trajano, *ut jam monuimus.*) &. re. p. Lucenſium. & Ælio. Severo. & Satrio Severo H-S $\overline{\text{XC}}$. CC. $\overline{\text{N}}$. Accipere debet. H-S VII. CC. $\overline{\text{XLIIII}}$ $\overline{\text{N}}$. (*Corrige*, H-S $\overline{\text{VII}}$. CC. XLIII. $\overline{\text{N}}$.) & fund. s. s. obligare. (*Betutia profeſſa eſt fundos* H-S $\overline{\text{XC}}$. CC, *Gallicæ monetæ librarum* 17,546. *Accepit* H-S $\overline{\text{VII}}$ CCXLIII, *Gallicæ monetæ libras* 1,409.)

40. Glitia. Marcella. prof. eſt. ſaltum. Druſianum. cum. colonis. duabus. (Gallicè dicimus, *deux fermes.*) Magi Magiana. (Magi, *redundat.*) & Ferrania in Veleiate pag. Salvio ad f. Antonio Vero & Popilio Agente & C. & L. Herennis. Nævis. fratrib. qui ex reditu æſtimatus eſt H-S $\overline{\text{C}}$. Accipere debet H-S $\overline{\text{VIIIL}}$. $\overline{\text{N}}$. (*Marcella profeſſa eſt ſaltum & colonias* H-S $\overline{\text{C}}$, *Gallicæ monetæ librarum* 19,453. *Accepit* H-S $\overline{\text{VIII}}$ L, *Gallicæ monetæ libras* 1,556.)

41. Petronius. Epimeles. prof. fund. Carrveanianum. & Ventilianum cum caſis. in Veleiate. pag. Floreio. &. in Placentino. pag. Herculanio ad f. Q. Bæbio. Vero. & Virio Nepote & pop. deducto. vectigali. H-S $\overline{\text{LXXI}}$ CCLVI $\overline{\text{N}}$. Accipere debet. H-S VDCCXIIII $\overline{\text{N}}$. & oblig. fund. s. s. (*Epimeles profeſſus eſt fundos* H-S $\overline{\text{LXXI}}$ CCLVI, *Gallicæ monetæ librarum* 13,761. *Accepit* H-S $\overline{\text{V}}$ DCCXIIII, *Gallicæ monetæ libras* 1,111.)

42. Q. Accæus. Æbutius Saturninus. per Æbutium Hermen. lib. ſuum. prof. præd. ruſtica. deducto vectigali H-S $\overline{\text{CLVIII}}$ DCCC N. Accipere debet. H-S $\overline{\text{XII}}$ DCCXVI. N. & obligare fund. Anionianos. in Veleiate. pag. Albenſi vico Lubelio. ad f. Cœlio. Vero. Annis. Arruntis. & re. p. Lucenſium quos

prof. eſt. H-S $\overline{\text{CC}}$. (*Æbutius profeſſus eſt prædia ruſtica* H-S $\overline{\text{LVIII}}$ DCCC , *Gallicæ monetæ librarum* 11,438. *Accepit* H-S $\overline{\text{XII}}$ DCCXVI , *Gallicæ monetæ libras* 4,419.)

43. C. Nævius. Firminus. & pupili. Nævius Memor. per. L. Nævium. prof. ſunt. præd. præd. (*Alterum* præd. *redundat.*) ruſtica deducto vectigali. H-S $\overline{\text{CXIII}}$ DC. N. Accipere debent. Nævius. Firmus. &. Nævius. pupillus. tutore auctore H-S $\overline{\text{VIIII}}$ XCIV. $\overline{\text{N}}$. &. obligare. fund. Didianum. Albianum. Vibianum. in Veleiate. pag. Bagienno ad f. L. & C. Annis. & Nævis. Vero. &. Priſco. &. Sulpicia. Priſcilla. & pop. quos prof. ſunt H-S $\overline{\text{LXXIIII}}$. DCC. $\overline{\text{N}}$. in H-S $\overline{\text{IIII}}$XCIIII. N. Item. fund. Betutianum. Ulamonium. pag. s. s. ad f. Nævis. Vero. &. Priſco. &. Appis. Vero. &. Marcello. &. Licinio. Catone. &. Antonio. Priſco. & pop. quos. prof. ſunt H-S $\overline{\text{XCIIX}}$ D. in H-S $\overline{\text{V}}$. (*Firminus & Memor profeſſi ſunt prædia ruſtica* H-S $\overline{\text{CXIII}}$ DC , *Gallicæ monetæ librarum* 22,098. *Accepit* H-S $\overline{\text{VIIII}}$ XCIV , *Gallicæ monetæ libras* 1,770.)

44. Coloni Lucenſes. publice. profeſſi. ſunt. ſaltus. prædia. quæ. Betunias. ſive quo. alio. vocabulo. ſunt. pro. indiviſo. pro parte. tertia. quæ. pars. fuit. C. Atti. Nepotis. & quaſcumque. partes. habuit. Attius Nepos. cum. Annis fratrib. &. re. p. Lucenſium. &. Cœlio. Vero. Item. ſaltus. prædiaque. juncta. qui. montes. appellantur. quæ. fuerunt. Atti Nepotis. propria. univerſaque. Item. ſaltus. prædiaque. Variſo. &. ſaltus. prædiaque Jeſiſ. &. ſaltus. prædiaque. Dinium. &. ſaltus. prædiaque. Poptis. & ſaltus. prædiaque. Bargæ , & ſaltus. prædiaque. Boielis. &. ſaltus. prædiaque. Tarboniæ. &. ſaltus. prædiaque. Vellanium vectigal. &. non. vectigali. ſive alis. nominib. vocabulis. quæ ſunt. in Lucenſe. &. in Veleiate. & in Parmenſe. & in Placentino. & Montibus ad f.

compluribus. exceptis prædis. Cærelliano. colle. &. prædis. quæ Attius. Nepos. cum. Priſcilla. aliquando. poſſedit H-S vicies quinquies. deductis reliquis. colonorum & uſuris. pecuniæ. &. pretis. mancipiorum. quæ. in. in. (*Alterum* in *redundat.*) emptione. eis ceſſerunt. habita. ratione. etiam vectigalium. H-S lxvii. Accipere debent. H-S CXXVIII. DCC. LXXX. N. &. obligare. ſaltus. ſive. prædia. quæ. s. s. s. deducta parte quarta. (*Coloni Lucenſes poſſederunt* H-S *vicies quinquies, Gallicæ monetæ libras* 486,518. *Deductis reliquis colonorum, uſuris pecuniæ, pretiis mancipiorum, & vectigalibus, profeſſi ſunt.* H-S lxvii., *Gallicæ monetæ libras* 311,240. *Acceperunt* H-S CXXVIII. DCC. LXXX, *Gallicæ monetæ libras* 24,951.)

45. T. Valius. Verus. prof. eſt. præd. ruſtica deducto. vectigali H-S CCXLVI. DCCCXXXXII. N. Accipere debet. H-S XVIIII. & obligare. fund. Caninianum. in. Placentino. pag. Vergellenſe. ad f. Fiſio. Yacinto. &. Petronis. fratribus quos. prof. eſt H-S XL. in. H-S III. Item fund. Cornelianum. Delianum. pag. Ceriale. ad f. Valeris. fratrib. &. alis. quos. prof. eſt. H-S XXXVIII DCC. N. in. H-S III. Item fund. ſive. ſaltum. Calventianum. Sextianum. cum vadis. &. fund. Salvianum. &. campum. vectigal. &. non. vectigali. &. fund. Eppiano. Titiolano. Hiſtrioduno. &. fund. Taurianis. duob. & fund. Æriano. dextriano. cum. meridib. omnib. &. alluvionib. (Gallicè , *avec toutes les appartenances & accrues.*) junctis. prædis. s. s. quæ. ſunt. in. Placentino. pag. Sinnenſe. ad f. Gallis. fratrib. &. Quarto. Modeſto. &. re. p. Placentinorum. & alis. quos. prof. eſt. H-S CL CC. N. in H-S VIII. Item fund. Vitulianum. in. Placentino. pag. Vercellenſe. ad f. Licinia. Tertullina. &. paganis. pagi. Ambitrebi. quem. prof. eſt. H-S XXC. in. H-S Lss. (*Lege*, in H-S V.

Verus autem profeſſus eſt prædia ruſtica H-S CCXLVI DCCC XXXXII, *Gallicæ monetæ librarum* 48,018. *Accepit* H-S XVIIII, *Gallicæ monetæ libras* 3,696.)

46. P. Publicius Senex. prof. eſt. prædia. ruſtica. H-S CCLXXI C. N. Accipere debet. H-S XXI CC ∞ XI. &. obligare. fund. Numerianum qui. eſt. in Placentino. pag. Herculanio. ad f. Novellio. Fuſco. &. Sulpicia. Erato. quem prof. eſt. H-S XXXVII. &. fund. Petronianum. pag. s. s. Cornelis. fratrib. & fund. s. s. quem. prof. eſt. H-S XI. in H-S IV. Item fund. Stanlacum. totum. cum. caſa. Valetiana. p. p. ſexta. pag. s. s. ad f. s. s. &. Novellio. Fuſco. &. pop. quem. prof. eſt H-S VI. &. fund. Birrianum. Velleianum. cum meridib. qui. eſt. pag. s. s. ad f. C. Lucilio. L. Virio. &. pop. quem. prof. eſt. H-S XLVI. in. H-S IIIID. D. N. (*Alterum* D *redundat.*) Item. fund. Bæbianum. pag. s. s. ad f. Aurelia. Exorata. &. P. Aurelio. &. pop. quem. prof. eſt. H-S VI. &. fund. Peſcennianum. pag. s. s. ad f. Minicia. Polla. &. Callidia. Vibia. &. populo. quem. prof. eſt H-S XX in H-S ∞ ∞. Item. fund. Vicrianum. pag. s. s. ad f.

Columna ſeptima.

VELLEIO INGENUO. ET CÆRELIO Vero & pop. quem. prof. eſt. H-S VIII. & fund. Balbinianum. pag. s. s. ad f. pop. quem. prof. eſt. H-S XL in H-S IIII. Item fund. Lucillianum. pag. s. s. ad f. L. Marcilio. Avillia Philena. &. fundi. Suevoniani. partem. quartam. pag. s. s. ad f. Sulpicia. Erato. &. fund. Calidianum. pag. s. s. ad f. C. Marcilio. L. Ennio. &. fund. Marcilianum. pag. s. s. ad f. Marcilio. Pietate. &. Sulpicia. Erato. &. fund. Homuſianum. pag. s. s. ad f. Sulpicia. Erato. &.

Sertoria. Polla. quos. pluribus. ſummis. prof. eſt. H-S $\overline{XLII}$ DCC. N. in H-S $\overline{III}$ D. $\overline{N}$. Item. fund. Papirianum . . . g. (*Supple* , pag. *id eſt* pago.) s. s. ad f. M. Vibio. & pop. & fund. Matellianum. pag. s. s. ad f. M. Vibio. & fund. Elleianum. pag. s. s. ad f. Sitrio. & Sulpicia. Erato. & fund. Calpurnianum. pag. s. s. ad l. (*Corrige* , ad f.) Dellio Vero &. Valerio Vero quos. pluribus ſummis. profeſ. eſt. H-S $\overline{XXVIII}$. in H-S ∞ DCCCXI. $\overline{N}$. Item. fund. Plautian. qui eſt. in Placentino. pag. Veronenſi. ad f. Pompeio Primigenio. & pop. & fund. Philetianum. cum. meride. Vicriana. in Placentino. pag. Herculanio. ad f. Cærellio. Vero. &. pop. quem. duabus. ſummis. prof. eſt. H-S $\overline{XXIII}$ DC. $\overline{N}$. in H-S $\overline{II}$. (*Publicius profeſſus eſt prædia ruſtica* H-S $\overline{CCLXXI}$ C , *Gallicæ monetæ librarum* 52,837. *Accepit* H-S $\overline{XXI}$ DCCC XI , *Gallicæ monetæ libras* 4,242.)

47. L. Virius. Fuſcus. prof. eſt præd. ruſtica H-S $\overline{CCLXVIIII}$. Accipere debet. H-S $\overline{XXI}$ DC L. M. & obligare. fund. Oclavianum. qui eſt. in. Placentino. pag. Herclanio. ad f. Glitia. Marcellina. Albio Priſco. &. pop. quem prof. H-S $\overline{XXXVI}$. in H-S $\overline{III}$ C L N. Item. fund. Virtianum qui eſt. in Placentino. pag. s. s. ad f. Velleio Ingenuo. Licinio. Senino. &. pop. quem prof. eſt H-S $\overline{XL}$. in H-S $\overline{III}$ D. $\overline{N}$. & fund. Numiſianum. pag. s. s. ad f. Petronio Servando & Ræcio Fortunato & pop. quem prof. eſt. H-S LXV (*Lege* , H-S $\overline{LXV}$) in H-S $\overline{VI}$ D $\overline{N}$. Item fund. Hoſtilianum. pag. s. s. ad f. T. Avillio. &. Licinio. Senino. &. pop. quem. prof. eſt H-S $\overline{X}$. Item. fund. Virtianum. pag. s. s. ad f. Publicio Senino & Pomponia Procula. quem prof. eſt. H-S $\overline{XXXVI}$ in H-S $\overline{IIII}$. Item. fund. Piſtel. & fund. Calvianum. pag. s. s. ad f. Tullio Primigenio. &. Olio. Pudente quem prof. eſt. H-S $\overline{XX}$ in H-S $\overline{IIII}$. D. $\overline{N}$.

(Fuſcus profeſſus eſt prædia ruſtica H-S $\overline{CCLXIX}$, *Gallicæ monetæ lib.* 52,338. *Accepit* H-S $\overline{XXI}$ DCL, *Gallicæ monetæ libras* 4,211.)

48. Item obligatio prædiorum facta per Cordium Gallicanum ob H-S $\overline{LXXII}$. ut. ex. indulgentia. optimi. maximique. principis Imp. Cæſ. Nervæ. Trajani. Auguſti. Germanici. pueri. puellæq. alimenta. accipiant. legitimi. $\overline{N}$. XIIX. in. ſingulos. H-S XVI. N. fiunt. H-S $\overline{III}$. CCCCLVI. legitima. H-S XII. fit ſumma utraque H-S III DC. quæ ſit uſura ∽∽ ∽∽ ∽ ſummæ s. s. (*Cornelius Gallicanus obligavit prædia ob* H-S $\overline{LXXII}$, *Gallicæ monetæ libras* 14,006. *Ex quincunce uſurâ fiebat annua ſumma* H-S $\overline{III}$ DC, *Gallicæ monetæ librarum* 700. *Inde alimenta accipiebant pueri legitimi* XVIII, *in ſingulos menſes* H-S XVI, *Gallicæ monetæ libris* 3 *&* *aſſe* 1. *puella legitima, in ſingulos menſes* H-S XII, *Gallicæ monetæ libris* 2 *& aſſibus* 5.)

49. C. Cœlius. Verus. profeſſus eſt ſaltus Avegam Veccium Debelos cum figlinis ſaltus Velvias Leucomelium qui ſunt in Veleiate pag. Albenſe & Velleio. ad f. re. p. Lucenſium & re. p. Veleiatum H-S XC. Accipere debet H-S $\overline{IX}$. Item prof. eſt. fund. Valerianum t (*Supple*, &) Ovianas. Adruſiacum Luciliacum. p. p. dim. & fundum Noniacum. pro. p IIII qui ſunt in Veleiate pag Statiello ad f. Annia. Vera. re. p. Lucenſium. & pop. H-S $\overline{LX}$. Accip. debet H-S $\overline{VI}$. (*Verus profeſſus eſt ſaltus & fundos* H-S $\overline{CL}$, *Gallicæ monetæ librarum* 29,179. *Accepit* H-S $\overline{XV}$, *Gallicæ monetæ libras* 2,918.)

50. L. Cornelius. Severus. profeſſus. eſt. ſaltum. Blæſiolam. qui eſt. in Libarnenſe. & Veleiate pagis. Bagienno & Moninate ad f. Vibio Severo. & pop. H-S $\overline{CCCL}$. Accipere debet H-S $\overline{XXXV}$.

X v

(*Severus profeſſus eſt ſaltum* H-S $\overline{CCCL}$, *Gallicæ monetæ librarum* 68,086. *Accepit* H-S $\overline{XXXV}$, *Gallicæ monetæ libras* 6,808.)

51. C. Vibi. Severi. profitente. ipſo. fundi. Aurelianus. Cœlianus. qui. ſ (*Lege*, ſunt) in Veleiate pag. Ambitrebio ad f. C. Volumnio Memore & p (*Lege*, populo) H-S XXI (*Corrige*, H-S $\overline{XXX}$) Accipere debet H-S $\overline{III}$. (*Fundi Aurelianus & Cœlianus, quos Vibius Severus profeſſus eſt, fuere* H-S $\overline{XXX}$, *Gallicæ monetæ librarum* 5,835. *Accepit* H-S $\overline{III}$, *Gallicæ monetæ libras* 583.)

52. Item ſaltus Attinava cum fundo Flaviano. Meſſiano. Vipponiano qui eſt. in Veleiate. pag. Ambitrebio. ad f. L. Cornelio Severo & pop. H-S $\overline{XXX}$. Accipere debet H-S $\overline{III}$. (*Vibius Severus profeſſus quoque eſt ſaltum Attinavam, æſtimatum, ut ſuprà*, H-S $\overline{XXX}$. *Accepit quoque* H-S $\overline{III}$.)

53. M. Mommei. Perſici profitente. ipſo. ſaltus Nevidunus. in Veleiat. pag. Sulco. ad f. Licinio Catone. Vettis. fratribus. & pop. H-S $\overline{LX}$. Accip. debet H-S $\overline{VI}$. (*Mommeius Perſicus profeſſus eſt ſaltum Nevidunum* H-S LX, *Gallicæ monetæ librarum* 11,671. *Accepit* H-S $\overline{VI}$, *Gallicæ monetæ libras* 1,167.)

54. Vibiæ Sabinæ. profitente. Vibio. Idæo. ſaltus Carucia & Velius & fund. Nævian. p. p. dim. pagis. Salvio. &. Valerio inter ad fines rem . . . cenſium. (*Supple*, rem p. Lucenſium.) &. P. Nævium. Probum. &. C. Titium Graphicum & Q. Caſſium. Fauſtum. &. pop. H-S $\overline{C}$. Accip. debet H-S $\overline{X}$. (*Vibiæ Sabinæ ſaltus funduſque æſtimatus* H-S $\overline{C}$, *Gallicæ monetæ libris* 19,453. *Accepit* H-S $\overline{X}$, *Gallicæ monetæ libras* 1,945.)

Hæc eſt inſignis Inſcriptio Tabulæ Trajanæ ex ære, pondo librarum 600, in quâ videre eſt

egregium optimi Principis monumentum: ſimul quoque pronum eſt intelligere quomodo apud Romanos terræ deſcriberentur. Inde quoque accipimus multa adhuc apud nos manere in agrorum noſtrorum diviſionibus & appellationibus antiquitatis veſtigia. Denique haud ſupervacuum erit obſervare illas agrorum deſcriptiones, quæ nobis ita difficiles, ita diſpendioſæ, videntur, fuiſſe Romanis facillimas & ſaluberrimas.

ANECDOTA
DE PRINCIPIBUS GALBA, OTHONE ET VITELLIO.

BREVE ac ferale fuit horum Principum imperium, civium cædibus cruentatum. Inde Julianus, Imperator, *in Cæſaribus*, eos dixit feras fuiſſe, quæ ne ſuo quidem generi parcerent. Φείδεται γὰρ οὐδὲ τῶν ἀναγκαιοτέρων ταυτὶ τὰ θηρία.

Ob ſubitariam fluxamque eorum auctoritatem, monogrammata tum Galbæ, tum Othonis nonnullis Tiberii Neroniſque nummis impreſſa repeiuntur. Quod ſanè factum, ut citiùs ac ſine diſpendio pararetur eorum moneta. Tales nummos vide apud Cl. Pellerin, *Mélange de Médailles*, Tom. II, pag. 37.

Haud inglorius tamen fuiſſet, ſi longior, Galbæ principatus. Multa ſapienter fortiterque jam providerat. Vectigalia quoque imminuit. Remiſſam quadrageſimam teſtantur ejus nummi ex ære magno & mediocri. SER. GALBA IMP. AVG. Laureatum Galbæ caput. In aversâ parte : QVADRAGENS. REMISSAE. SC. Arcus triumphalis, cui equites impoſiti. Nummi alii habent : XXXX REMISSAE. SC. Eodem planè ſenſu. De quadrageſimæ abolitione vide dicta ſuprà Annal. XIII, 51.

Ob eas egregii principatûs ſpes, & poſitum a Galbâ SIGNVM LIBERTATIS RESTITVTAE, nummos Galbæ reſtituere optimi Principes Veſpa-

ſianus, Nerva, & Trajanus. Vide Cl. le Beau, *Mémoires de l'Académie Royale des Inſcriptions*, Tom. XXIV, pag. 181 & ſeqq.

Percelebris fuit & multorum eruditorum virorum conjectationibus jactatus Galbæ argenteus nummus, quem ita exhibebant: GALBA IMPERATOR. Caput Galbæ laureatum. In poſticâ parte REST. NVM. Caput muliebre monili ornatum. Alii interpretabantur, RESTITVTO NVMMO: alii, RESTITVTO NVMINE: alii, RESTITVTA NVMIDIA: alii, RESTITVTA NVMANTIA. Hæc omnia vana eſſe docuit Cl. Barthelemy. Seguinianus ille nummus, qui nunc in Gazâ Regiâ adſervatur, non habet REST. NVM. ſed RESTITVTA: nec integer eſt; at in parte, quæ exſtat, affrictu detritus: unde literæ TVTA corruptæ ſunt in NVM. Nummum planè ſimilem, ſed integrum, habet Cl. d'Enery, in quo manifeſtè ſcriptum, LIBERTAS RESTITVTA. Vide Cl. Barthelemy, *Mémoires de l'Académie Royale des Inſcriptions*, Tom. XXVI, pag. 547 & ſeqq.

Tabulas honeſtæ miſſionis a Galbâ datas memoravi in priore Taciti editione, Tom. II, p. 455.

De Othone, luxurioſo Principe, pauca dixero. Satis ſit monuiſſe eum fuiſſe ipſi Neroni libidinis ac luxûs magiſtrum; &, cùm omnia luxûs genera anteoccupata reperiſſet, eò uſque deſcendiſſe, ut unguentis veſtigia pedum tingere monſtraret. Quod jam monuimus ſuprà Tom. III, pag. 547.

Ineunte hoc ſæculo, reperta in agro Brixelliano, *le territoire de Breſello*, magna vis aureorum nummorum, qui ibi defoſſi fuiſſe creduntur, verſâ in exitium Othonis fortunâ. Vide Cl. Muratori, *Annali d'Italia*, Tom. I, anno LXIX.

Inter hos bellorum motus, novo cibo aucta eſt menſa Romana, teſte Plinio X, 49. *Venêre in Italiam Bebriacenſibus bellis civilibus trans Padum*

& novæ aves (*ita enim adhuc vocantur*) *turdorum ſpecie*, *paulum infra columbas magnitudine*, *ſapore gratæ.* Nova illa avis appellatur *Starna*, id eſt externa; & perdicis ſpecies eſt, quam perdicem cineream, *la perdrix griſe*, dicimus. Vide eruditum Manelphum, *Menſa Romana*, cap. 24, pag. 84.

At quantulum hoc ad ventrem gulamque Vitellii! Is totam Principatûs fortunam in ingluviem vertit; eâque intemperantiâ *novies millies ſeſtertium*, Gallicæ monetæ libras 175,095,225, *pauciſſimis menſibus intervertiſſe creditur*, ut vidimus ſuprà Hiſt. II, 95. Nec mirum, cùm tam profundæ eſſet gulæ, ut *epulas trifariam*, *interdum quadrifariam* diſpertiret, *in jentacula*, *& prandia*, *& cenas comiſſationeſque: facilè omnibus ſufficiens vomitandi conſuetudine*, Suet. in Vitell. cap. 13. Quanta in iis eſſet ciborum multitudo indicat *famoſiſſima ſuper ceteras cena* Vitellio *data adventitia a fratre*, *in quâ duo millia lectiſſimorum piſcium*, *ſeptem millia avium appoſita traduntur.* De hac ingluvie ſi plura volueris, vide priorem Taciti editionem Tom. III, pag. 433, ubi *de ventre & gulâ Vitellii* diſſerui. Guloſus hic Princeps ſemper vixit inter patinarum paludes; unde, ſub mortem, cùm vera ſunt nomina, dictus eſt *Patinarius.* Sueton. in Vitell. cap. 17.

De Veſpaſiano, Tito & Domitiano.

UBI primùm Veſpaſianus pacem imperio attulit, id enixè curavit, quod Romanis ſemper gratiſſimum fuit, ut Roma magnificis operibus attolleretur. Præter Jovis Capitolini Paciſque templa, amphitheatrum exſtruxit tam magnificè tantiſque impenſis, ut Cl. Barthelemy, peritiſſimus antiquitatis æſtimator, cùm ſtupendas quæ

adhuc ſuperſunt partes inviſeret, ſolius fabricæ pretium, æſtimatione per cubicos materiæ pedes factâ, repererit eſſe Gallicæ noſtræ monetæ librarum 17,000,000. *Mémoires de l'Académie Royale des Inſcriptions*, Tom. XXVIII, pag. 583. Quid, ſi nunc cogitemus tantæ molis fundamenta, interiorem ambitum, cunctaque ornamenta, ipſamque inferiorem amphitheatri partem, viginti duorum palmorum altitudine, ſub ruderibus aggeſtiſque terris latitantem? Manifeſtum ſanè erit Theodoricum regem meritò ſcripſiſſe, Veſpaſianum, *divitiarum profuſo flumine, cogitaſſe ædificium fieri, unde caput urbium potuiſſet.* Caſſiodor. Variar. V, 42. Tantâ autem tamque incredibili celeritate immenſum id opus confectum eſt, ut ipſe Veſpaſianus ad tres gradus illud erexerit, editiſque ludis dedicaverit. Duos gradus poſtea adjecit Titus, iterumque dedicavit. Domitianus ad clypea uſque perduxit, penituſque perfecit, ut jam dixi ſuprà pag. 344. Tunc verè ſcripſit Martialis I, 1.

Barbara Pyramidum ſileat miracula Memphis,
Aſſiduus jactet nec Babylona labor:
Nec Triviæ templo molles laudentur honores,
Diſſimuletque deum cornibus ara frequens.
Aere nec vacuo pendentia Mauſolea
Laudibus immodicis Cares in aſtra ferant.
Omnis Cæſareo cedat labor amphitheatro:
Unum pro cunctis fama loquatur opus.

Ibi non veteres tantum opes explicuit architectura; novas quoque addidit, & baſes Doricis columnis ſuppoſuit. Unde columnis non modò decus & elegantia, ſed & ſoliditas ac firmamentum venit. Vide Cl. T. Major, *les Ruines de Pæſtum, ou de Poſidonie, dans la grande Grece*, pag. 27.

Operum quidem magnificentiâ commendetur Veſpaſianus, æquè commendandus mihi videtur, quòd iis plebeculam paſcere ſtuduerit. Curam, vigilantiſſimo Principe digniſſimam, memorat Suetonius in Veſpaſian. cap. 18. *Mechanico grandes columnas exiguâ impenſâ perducturum in Capitolium pollicenti, præmium pro commento non mediocre obtulit, operam remiſit, præfatus: Sineret ſe plebeculam paſcere.*

Statuam Nili, ex baſalte lapide, ſeu marmore, confectam, & a Veſpaſiano in templo Pacis dicatam celebrat Plinius XXXVI, 7. *Invenit eadem Ægyptus in Æthiopiâ, quem vocant baſalten, ferrei coloris atque duritiæ. Unde & nomen ei dedit. Numquam hic major repertus eſt, quàm in templo Pacis ab Imperatore Veſpaſiano Auguſto dicatus: argumento Nili*, XVI *liberis circà ludentibus, per quos totidem cubita ſummi incrementi augentis ſe amnis intelliguntur.* Diu creditum eſt illam ipſam ſtatuam in cavædio Pontificiarum Vaticani palatii ædium nunc adſervari. Quæ ibi adſervatur, inventa eſt, teſte Serlio, in thermis Conſtantini, in monte Quirinali: temporum injuriâ rubiginem contraxerat. Unde a recentioribus quibuſdam ſcriptoribus ex baſalte eſſe credita eſt. At conſtat eam eſſe ex marmore albo ſtatuario. Manifeſtum itaque eſt non eſſe ſtatuam a Veſpaſiano dicatam, ſed antiquum ejus exemplum, & ad ſimilitudinem ſtatuæ ex baſalte efformatum.

Idem fuit Tito Principi magnificentiæ ſtudium; ejuſque domum abſolutiſſimis artium monumentis præfulſiſſe docet Laocoontis ſtatua, quam celebrat Plinius XXXVI, 5, n. 11. *Nec multò plurium fama eſt, quorumdam claritati in operibus eximiis obſtante numero artificum, quoniam nec unus occupat gloriam, nec plures pariter nuncu-*

pari poſſunt, ſicut in Laocoonte, qui eſt in Titi Imperatoris domo, opus omnibus & picturæ & ſtatuariæ artis præponendum. Ex uno lapide eum & liberos draconumque mirabiles nexus de conſilii ſententiâ fecere ſummi artifices, Ageſander & Polydorus & Athenodorus Rhodii. Egregium illud artis opus, quod nemo ſine maximâ admiratione inſpexerit, nunc videre eſt in Pontificiis Vaticani palatii hortis. A Felice *de Fredis* inventum fuit ſub Julio II, Pontifice maximo in Thermis Titi. Nunc quidem diligenti contemplatione obſervatum eſt illud non ex uno lapide, id eſt marmore, fuiſſe confectum, ſed plus minus quatuor compaginibus eſſe ferruminatum. Quod, cùm recens adhuc foret, ab artificibus occultari diſſimularique potuit, nunc poſt tot ſæcula, aggeſtaque olim rudera, ipſamque demum exportationem, anxiâ tantùm curâ deprehenditur.

Hactenus magnificentiæ conſuluerant egregii Principes Veſpaſianus & Titus. Portentoſa libidinum miracula, quæ ſub Caio Caligulâ & Nerone Romam attonuerant, æmulatus eſt Domitianus. Viſaque ſunt in Cæſareâ domo Adonea, ſeu horti penſiles, quibus victam Aſſyriam gloriabatur Princeps, incredibilium cupitor. De his hortis vide Cl. Bianchini, *del Palazzo de Ceſari*, Tab. VIII. Præter illos hortos videre erat alia immenſæ prodigentiæ opera a Domitiano exſtructa, porticum ante Cæſaream domum, baſilicam, balneum, pellicum diætam; in quæ ſingula, teſte Plutarcho in Poplicolâ, pag. 105, cadebat illud Epicharmi ad gurgitem dictum.

Non benignus es, habes morbum, geſtis tu largiens.

Nam in his non ſe religioſum, nec magnificum probabat Domitianus; ſed morbo tenebatur, gaudebatque cùm in ædificia omnia profunderet: &,

ut Midas, omnia ſibi aurea & gemmea cupiebat. Ὁ μέντοι θαυμάσας τῦ Καπιτωλίȣ τὴν πολυτέλειαν, εἰ μίαν εἶδεν ἐν οἰκίᾳ Δομετιανȣ̃ ςοὰν, ἢ βασιλικὴν, ἢ βαλανεῖον, ἢ παλλακίδων δίαιταν, οἷόν ἐςι τὸ λεγόμενον τȣ̃ Ἐπιχάρμȣ πρὸς τὸν ἄσωτον, Οὐ φιλάνθρωπος τύ γ' ἐσσί· ἔχεις νόσον· χαίρεις διδȣ̀ς· τοιȣ̃τον ἄν τι πρὸς Δομετιανὸν εἰπεῖν προήχθη, Οὐκ εὐσεβὴς, ȣ̓δὲ φιλότιμος τύ γ' ἐσσί· ἔχεις νόσον, χαίρεις κατοικοδομῶν· ὥσπερ ὁ Μίδας ἐκεῖνος, ἅπαντά σοι χρυσᾶ καὶ λίθινα βȣλόμενος γίνεσθαι.

Domitiani opera ejuſque tempora plurimùm illuſtrat Martialis in ſuis Epigrammatum libris, quibus Domitianum paſſim celebrat, eique adulatur.

In Gazâ Sereniſſimi Aurelianenſium Ducis exſtat egregia gemma. Achates eſt, *une agate-onyce*, cujus diameter duos ferme æquat pollices. In ambitu, ſculpta ſunt duodecim ſigna Zodiaci. In medio, videtur pars poſterior templi rotundi, ante quod in parte dextrâ ſedet vir togatus, capite nudo, cui vir pariter togatus ſtans offert coronam radiatam. Hos inter, juvenis quoque togatus ſtans, & multò minor, manus attollit, venerans. Hinc & inde ad pedes viri ſedentis ſunt duo vaſa. Sedes eſt antiqua & affabre facta: poſita eſt ſupra planum, quod ſuſtinetur capite inter duas alas.

Multi multa, nec probabilia, excogitavere, ut hanc gemmam explicarent. Unus ad veritatem acceſſit Cl. Belley, *Mémoires de l'Académie Royale des Inſcriptions*, Tom. XXVI, pag. 475. Cùm enim obſervaſſet exſtare nummum Domitiani, cuſum, cùm ludi ſæculares facti ſunt, qui quamdam ſimilitudinem cum gemmâ habebat, exiſtimavit in nummo & in achate exhiberi Domitianum, qui ſuffimenta pro ludis ſæcularibus populo diſtribueret. At alia eſt gemmæ mens, ſublimis magis magiſque divina, quam non deprehendit

Cl. Belley, quòd ad locum Panegyrici, quem Plinius Trajano dixit, non attenderit. Locus ille Plinii gemmam egregie explicat. Quod ut clariùs percipiatur, & nummum & gemmam afferam.

Nummus eſt ex ære magno, nec rarus: IMP. CAES. DOMIT. AVG. GERM. P. M. TR. P. VIII. caput Domitiani laureatum. In poſticâ parte, COS. XIIII. LVD. SAEC. S. C. Vir togatus ſedet in ſuggeſtu, capite nudo: dextram porrigit viro togato ſtanti, & dextram quoque porrigenti. Hos inter ſtat ante ſuggeſtum juvenis togatus, ſed multò minor. Ante pedes viri ſedentis ſunt duo vaſa. In receſſu, videtur frons templi, aut baſilicæ, quatuor columnis inſignis. In imo ſuggeſtu, ſcriptum eſt: SVF. P. D. id eſt, *Suffimenta populo data.* Nempe cùm adeſſent ludi ſæculares, quindecimviri in Capitolio & in templo Palatino, ſedentes in ſuggeſtu, ſuffimenta, luſtrationis causâ, populo dabant, faces ſcilicet, & ſulphur & bitumen, ut docet Zoſimus II, pag. 669. Ἐν τῷ Καπετωλίῳ καὶ ἐν τῷ νεῷ τῷ κατὰ τὸ Παλάτιον, οἱ δεκαπέντε ἄνδρες ἐπὶ βήματος καθήμενοι, τῷ δήμῳ διανέμουσι τὰ καθάρσια· ταῦτα δέ ἐστι δᾷδες καὶ θεῖον καὶ ἄσφαλτον. Hæc ſunt ſuffimenta a quindecim viris data, quæ in hoc Domitiani nummo, ſicuti in compluribus aliis ejus nummis aliæ ludorum ſæcularium cærimoniæ, exhibentur. Immo videre eſt in Philipporum nummis ipſa etiam animalia, quæ per ſæculares eorum ludos ſpectata ſunt.

Gemma autem non ludos, ludorumve ritus, ſed divinos honores, Domitiano oblatos & adſertos, oſtentat. Id ſignificat corona radiata: idem loquuntur Zodiaci ſigna; nec aliter Virgilius, Georgic. I, 32. Cæſarem laudat, oratque ut novum tardis ſidus ſe menſibus addat. Ita etiam artifex Zodiacum diſpoſuit, ut retro poſt Domi-

tianum viderentur ſigna Virgo & Libra, quæ intra ſe Domitianus reciperet, cùm cælos peteret. Cariſſima enim fuere Domitiano illa ſigna, qui ideo menſes Septembrem & Octobrem ex ſuis appellationibus Germanicum & Domitianum tranſnominavit; ut videre eſt apud Suetonium in Domit. cap. 13, apud Plutarchum in Numâ, pag. 72, quòd horum altero imperium ſuſcepiſſet, altero natus eſſet. Divinitatis argumenta adhuc ſunt in templo, in capite inter duas alas, in ipſâ ſede, antiquâ & cum ſcabello, quæ deorum eſt, non hominum. Liberalitate autem Domitiano partam eſſe divinitatem indicant duo vaſa. Hæc autem omnia paucis complexus eſt Plinius in Panegyric. cap. 52. Cùm enim Trajanum laudaſſet, quòd pro ſe parcus, in publicum magnificus, urbem porticibus, delubris, exornaverat, maximum circi latus ſplendidiſſimè refecerat, multa ibi loca addiderat populo, quem congiarii facilitate auxerat, ait: *Horum unum ſi præſtitiſſet alius, illi jamdudum radiatum caput, & media inter deos ſedes auro ſtaret aut ebore, anguſtioribuſque & grandioribus victimis invocaretur.* Quæ, ut certo certiùs Domitianum notant, ita quoque gemmam Sereniſſimi Aurelianenſium Ducis clariſſimè explicant.

De Nervâ & Trajano.

De optimis illis Principibus, quorum tempora ſatis illuſtravi, pauca addidero. Satis ſit obſervaſſe Romam numquam fuiſſe, quàm ſub eorum Principatu, magnificentiorem ac feliciorem: illos magnificentiæ & felicitatis publicæ egregia ſua ſtudia liberalitate & clementiâ cumulaſſe. Quod, poſt tot Principes ſuperbiâ, avaritiâ, crudelitate commaculatos, adeò ſuave gratumque viſum eſt, ut id omnium vocibus fuerit celebratum, reperta-

que ſint prope forum Nervæ complura marmora inſcripta, POTISSIMA DOS IN PRINCIPE LIBERALITAS ET CLEMENTIA. Prædicantur adhuc in Trajano SANCTITAS DOMI, IN ARMIS FORTITVDO, VTROBIQVE PRVDENTIA. Aurel. Victor, in Epitome.

Iis virtutibus in immenſum crevit ſub auſpicatiſſimo Trajani principatu Romana gloria; & quantò major gloria, tantò major fuit felicitas. Inde in veteribus monumentis paſſim occurrit TRAIANVS RESTITVTOR ITALIAE, PROPAGATOR ORBIS TERRARVM, LOCVPLETATOR CIVIVM, PATER PATRIAE, PRINCEPS OPTIMVS. ALTER quoque ROMVLVS dicebatur, teſte Dione LXX, pag. 800. At cùm ejus nomen, ob multitudinem operum, quæ aut nova ſtruxerat, aut reipublicæ temporibus inſigniora, ſed vetuſtate collapſa, refecerat, parietibus ubique inſcriptum legeretur, plebs, cui vel laus maxima in jocum ſæpe ceſſit, eum herbam parietinam, *la pariétaire*, cognominavit. Ammian. Marcellin. XXVII, 2. Nec ingratum nomen fuit Principi, cui liberæ omnes voces placebant; adulationem tantùm oderat: ideoque laudatus a Martiale, Epigramm. X, 72.

Fruſtra blanditiæ venitis ad me
Attritis miſerabiles labellis:
Dicturus dominum, deumque non ſum.
Jam non eſt locus hac in urbe vobis:
Ad Parthos procul ite pileatos,
Et turpes humileſque, ſuppliceſque
Pictorum ſola baſiate regum.
Non eſt hic dominus, ſed Imperator,
Sed juſtiſſimus omnium ſenator:
Per quem de Stygiâ domo reducta eſt

Siccis ruſtica veritas capillis.
Hoc ſub Principe, ſi ſapis, caveto;
Verbis, Roma, prieribus loquaris.

Suis veriſque laudibus attollatur Trajani virtus; quâ certè nullam illuſtriorem vidit imperium Romanum. At fabularum ſuarum pudeat Chriſtianos quoſdam ſcriptores, qui eum ab inferis, ob ejus clementiam & manſuetudinem, lacrimis & fletibus Divi Gregorii liberatum fuiſſe commenti ſunt. Vide *Acta Sanctorum*, Tom. II, menſis Martii, pag. 136, 137 & 155.

Trajanus commentarios rerum ſuarum ſcripſerat; qui ſi ad nos perveniſſent, egregium ſuppeditaſſent hiſtoriæ argumentum: in iis ampla quoque fuiſſet eruditionis materia. Nullus enim principum, quos priſca Romanorum, Græcorum, aliorumve imperiorum ætas celebravit, majora geſſit, quàm Trajanus, pluſve terrarum peragravit & illuſtavit.

Præter inſignem columnam Trajani, quam ſæpiſſimè ſuprà memoravi, erat ejus arcus in primâ Urbis regione, teſte P. Victore; anaglyphis aliiſque ornamentis nobilitatus. At, cùm Conſtantini ætate periiſſent artes, eique tamen ob victorias arcus dicaretur, nova quidem & rudia ſtructa ſunt, quibus addita egregia decora ab arcu Trajani ablata. Hæc inter videtur anaglyphum, in quo Trajanus ſtat ſacrificans cum ſuovetaurilibus. Erant quoque octo inſignes ſtatuæ, eximii operis, quorum capita clam nocte, juſſu Laurentii de Medicis, amputata ſunt, & Florentiam aſportata. Poſt veterem illam exſpoliationem, manebant adhuc marmora arcus Trajani, quibus clariſſimus Michael-Angelus Buonarotti uſus eſt, cùm ſtrueret elegantiſſimam baſim, cui

impoſita eſt in areâ Capitolinâ equeſtris ſtatua M. Aurelii.

Sic monumentorum *vetus interit ætas,*
Et juvenum ritu florent modò nata, vigentque.
Debemur morti nos, noſtraque.
Horat. Art. Poetic. 61.

FINIS TOMI QUINTI,